

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10538

SHRIFTEN

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

טריטוריאליזם

דריטעם זאמעלבוך

פערלאג „אמעריקא“

1914

ערשיינט אין 1000 עקזעמפליארען.
נעדרוקט אין „פּינסקי-מזל פרעס“.
הויפט פּערקויף אין „ליטעראַרישען פּערלאַנג“.

אינהאלט: מאנז לויב — שטילער, שטילער; דוד איגנאטאוו —
פויב; ר. איזלאנד — ליעדער; א. מ. דילאן — פון בעהזען
געמיט; מ. ל. האלפרן — צוויי ליעדער; ת. ראזענמחאל — א
ליעד; זישא לאנדוי — פינף ליעדער; וו. נאטאנסאן — קולטור
און ענטוויקלונג; מאנז לויב — אינגעל צינגעל כוואט;
א. ראבאי — הערר גאלדענבארג; א. ראבאי — קלוינע דער-
צעהרונגען; איבערזעצונגען — I אלט-קלאסישע, II מאדערנע.
דערקלערונגען.

מאני לייב:
שמילער, שמילער.

ז. טאג

זישא לאנדויץ.

שטילער! שטילער! רעדט ניט הויך!
שמעהט געבויגען שווארץ און בלייך.
איינגעבויגענע אין פיין,
שווייגט און האלט דעם אטעם איין.

פון דער טיעפער נאכט ארויס
און פון קיינעם ניט געהערט,
ועט ער אויף א ווייסען פערד
קומען שטיל צו אונזער הויז.

פון זיין לויטערען געזיכט
און זיין קלאהרען ווייסען קלייד

וועהען וועט אויף אונז די פרייד,
פאלען וועט אויף אונז זיין ליכט.

זייט נאָר שטילער! רעדט ניט הויך!
שטעהט געבויגען שוואַרץ און בלייך.
איינגעבויגענע אין פיין,
שטעהט און האַלט דעם אַטעם איין.

אויב מען האָט אונז אפגענאַרט,
און מען האָט אונז אויסגעלאַכט,
און די גאַנצע לאַנגע נאַכט
האַבען מיר אומזיסט געוואַרט,

וועלען מיר אין אונזער בראָך
בויגען זיך צום האַרטען דיף
און מיר וועלען שוויגען שטיל,
שטילער נאָך און שטילער נאָך,

זייט זשע שטילער! רעדט ניט הויך!
שטעהט געבויגען שוואַרץ און בלייך.
איינגעבויגענע אין פיין,
שטעהט און האַלט דעם אַטעם איין...

דוד אינגאמאוו:

פיפי.

(א דערזעהלונג)

איך האָב ליעב שלאַנגען.. —
ווי שעהן עס איז זייער גלאַנציגער שטיינער - געוועב. —
ווי שעהן דאָס געוועב, ווי פון פאַלירטע שטיינער, גלאַנצט און שרעקט ביי
דעם שיין פון דער זון.
און ווי שעהן זיי פלעכטען זיך איינס אינ'ם צווייטען.
און ווי קונציג זיי קאטשען זיך צונויף און ווארפען זיך פאנאנדער:
וויפיעל שעהנקייט אין זייערע רינגען, וויפיעל אונענדליכע שעהנקייט
אין זייערע עלאסטישע קנייטשען און אין דעם גראציעזען ווענד פון זייערע
דינע און פארביגע לייבער!
און ווען זיי בויגען צו מיר זייערע שלאַנגישע קעפ, מיט די קלאָרע,
קלונע אויגען און שטעקען צו מיר אַרויס זייערע צוצווייגטע צינגער, דאַכט
זיך מיר אָפט, אַז צו מיר ציהען זיך קעפ פון ליעבע היימישע גענז. און
מיר ווילט זיך זיי גלעטען און קושען: — קינדער! ליעבע, שעהנע
קינדער!
אַט אזוי הויב איך אָן מיין דערצעהלונג — פיבי.

I

פּיבי! — ווי אַן אויסגעטראַכטע איז זי צו מיר, ווי אַן איינגע-
רעדטער שרעק, וואָס פּערפּאָלגט דאָך אזוי קלאָר און קיהלט מיר אזוי
אָפט דאָס בלוט אין די אַדערען.
און דער איצטיגער פּרייהלינג האָט זיך דאָך אָנגעהויבען לאַנג נאָך
אונזער צוזאַמענשטויס, לאַנג נאָך יענער שרעקליכער נאַכט.

דער איצטיגער פּרייהלינג! — דאָס איז געווען דער ערשטער פּרייה-
לינג-טאָג פון יאָהר. מיטאַנצייט בין איך אַרויס אין גאַס, און מיט
מיינע פּערוואַנדערט צועפענטע אויגען דערזעהן ווי דער ערשטער פּרייה-
לינג-טאָג האָט זיך אַ ציה געטהון איבער דער לאַנגער גאַס און גאַסען —
— די פּערשיעדען-קאָלירטע ברייטע און הימעל-הויכע מויערען מיט
זייערע טויזענדער און טויזענדער פענסטער האָבען זיך מיט אַ מאָל אזוי
ווי העכער אַ הויב געטהון, זיך אַ ציה געטהון אַרויף צום הויכען, בלאַס-
בלויען הימעל, און די פּאַבריקסיגנאַלען פון נאָהענט און פון ווייט האָבען
אַלע אויף איינמאָל גוט-ברודעריש אַרויסגעהילכט: פּרייהלינג! פּרייה-
לינג! פּרייה-לינג!

די מויערען זיינען פאַר מיינע אויגען געלאָפּען הויך און העכער, און
האָבען מיר אויסגעזעהן ווי ריעזיגע, פּאַנטאַסטישע פּאַלאַצען.
עס האָבען זיך צועפענט זייערע ברייטע טיהרען און הונדערטער און
טויזענדער מענשען האָבען זיך פון זיי גענומען אַרויסשפּאַרען אויף דער
גאַס און זיך גענומען ציהען און שפּרייטען ווי לאַנגע און פּאַרביגע טע-
פּיכען. און איך האָב געקוקט אויפ'ן טאָג, אויף דער גאַס און אויף די
פּאַרביגע מענשען-מענגעס און האָב געזעהן ווי צופּריעדענע און אונזער
פּריעדענע, בעקאַנטע און אונבעקאַנטע, קוקען זיך איבער און שמייכלען
זיך איבער: פּרייהלינג! פּרייהלינג!
איך בין איבערגעפּילט געוואָרען מיט פּרייד.

איך האָב פשוט ניט געוואוסט וואָס צו טהון מיט זיך. איך האָב געפיהלט, ווי איך וואָלט נאָר וואָס געבוירען געוואָרען, און גלייך ביי מיין געבוירען שוין געטראָפּען אזא שעהנע וועלט, וואָס אָטעמט מיט פריהלינג און מיט אזוי פיעל זון און ליכט.

איך בין געגאנגען — און מויערען און נאַסען און מענשען האָבען זיך פאַר מינע אויגען געשפּרייט און געוועבט מיט פריהלינג, מיט ליכט און מיט זון...

איך האָב דערפיהלט ווי אויסצושפּרייטען מינע הענד, אַרומנעהמען די גאַנצע וועלט; די גאַנצע וועלט, מיט איהרע ים'ען און טייכען, מיט איהרע פעלקער און לענדער, וואָס שווימט איצט אום אַ פערשטראהלעטע און שמייכלעכע און גריסט און קושט זיך מיט דעם רוים און מיט דער ווייטקייט, וואָס אַרום איהר.

איך האָב דערזעהן די גאַנצע וועלט און די אונענדליכקייט, איבער וועלכער זי שווימט, ווי אַ ליכטיגע שיף איבער אַ לויטערען ים.

ווען דער טאָג האָט זיך גענומען חכר'ן מיט'ן פאַרנאַכט, בין איך געקומען צו זיך אַהיים. אַלץ אין מיר האָט זיך גערייצט און געריסען. מיט ליעבע און בענקען האָב איך זיך אומגעקוקט אויף מיין וועלאָסיפּעד. בין צו איהם צוגעגאנגען, ווי צו אַ ליעבען פריינד, איהם אָנגענומען פאַר די הענטלעך און בין מיט איהם אַרויס אין גאַס.

מיין וועלאָסיפּעד איז גוט און ליכט, און די גלייכקייט און זיכער-קייט, מיט וועלכער די לאַנגע גאַס שניידט זיך אַוועק מיט איהרע הויכע מויערען, האָט מיך גענומען רייען און רופּען. — — —

די גאַס האָט מיר אויסגעזעהן, ווי אַ וועג צו דער ווייטקייט. און האָט מיר אויסגעזעהן ווי עמיצער פון דער ווייטקייט וואָלט אזוי לאַנג, ברייט און שטאַרק אויסגעשטרעקט זיינע אַרעמס און מיט זיי דורכגעלעגט אזא לאַנגען און גלייכען וועג צו זיך. דער גלאַטער אַספאַלט פון דער לאַנגער גאַס איז אָבער געווען פּערזייהט מיט קינדער, מיט מענשען און מאַמעס. און איך האָב דעריבער געמוזט איינהאַלטען מיין ליכטען ווע-לאָסיפּעד. און איך בין געפּאָהרען איינגעהאַלטען און האָב געשמייכלעכט צו דער גאַס מיט איהרע פיעלע קינדער, און האָב געשמייכלעכט פון זיך, פון מינע פיס און פון מיין וועלאָסיפּעד, וואָס האָבען זיך גערייצט און

געריסען צו פאָהרען שנעלער ווי מען האָט געקאָנט פאָהרען אויף דער גאָס.
 נאָך אָט בין איך אַרויס אויף דעם ברייטען און פרייען „קאָנקורס“.
 דער „קאָנקורס“ — דאָס זיינען דריי ברייטע וועגען וואָס לויפען
 איינס-נעבען-אַנאַנדער איבער אַ ברייטען און ווייטען שטח. — דער
 מיטעלסטער וועג איז פאַר פער-דרייטער, און די זייטיגע צוויי זיינען
 געפלאַסטערט פאַר אויטאָמאָבילען און וועלאָסיפעדען.
 דריי מאָל ברייט איז דער וועג און ציהט זיך דורך אַ האַלב-וויילדער,
 וועניג פערבוויטער געגענד. און די ברייטקייט פאַר די אויגען ווערט דורך
 דעם נאָך ברייטער און ווייטער.

דריי מאָל ברייט איז דער וועג. און דריי מאָל ברייט און ווייט און
 גרויס צוואוואַסטס זיך אין מיר אַ פערלאַנג, זיך אוועקצוטראָגען מיט
 איין אָטעם ערגעץ ווייט, אַהין אין דער ווייטקייט אַריין. האָב איך זיך
 מיט אַמאָל צוגעבויגען צו מיין לייכטען וועלאָסיפּעד און מיט אַ צר
 דיצטער און ווילדער ליידענשאפט גענומען מיט מיינע פיס פּרעסען די
 פּעדאַלען, און איך האָב זיך אוועקגעטראָגען, אזוי אַז די לופט אַרום מיר
 האָט גענומען רוישען.

האָבען מיר אַנדערע ווילאָסיפּעדען-פאָהרער גענומען נאָכטהון, און
 מיר האָבען זיך אוועקגעטראָגען צווישען די אויטאָמאָבילען אויף דעם דריי
 מאָל ברייטען וועג, ווי פּויגעל, און נאָך פּיעל שעהנער און שטאַרקער פון
 פּויגעל. און מיט אונז און פאַר אונז האָבען זיך אין ברייטע און לאַנגע
 מחנות געטראָגען די גלאַנציגע אויטאָמאָבילען, ווי זיי וואָלטען זיך
 אונטערנעהויבען פון דער ערד, גרייט אַריבערצופליהען איינער דעם
 צווייטען. און די לופט אַרום אונז און איבער אונז האָט זיך נאָך אַלץ
 געשפּיעלט מיט טאָג און מיט אָבענד, מיט פּריהלינג און מיט ווייטקייט.
 און דאָרטען, ווייט אַרויף, איז צווישען טאָג און אָבענד געבליבען הענגען
 די זון; אַ רויע און ברייט-צופּענטע האָט זי געקוקט אויף דעם גלאַנץ
 ציגען אַספּאַלט און אויף אונז.

דער וועג פאַר אונז האָט דאָ און דאָרטען גענומען שיינען ווי אַ פּור-
 פּורנער טייך. אונזערע אַלעמענס פּנים'ער און אונזערע הענט זיינען פּער-
 צויגען געוואָרען מיט אַ דינער, שפּילעוודיגער רוטיקייט. די פּערשיעדענע
 פאַרבען פון אונזערע אַלעמענס קליידער זיינען מיט אַמאָל געוואָרען לעבע-
 דיגער און רייכער, און אונזערע אַלעמענס אויגען האָבען זיך צושיינט מיט

טאָג און מיט אָבענד, מיט פריהלינג, מיט ווייטקייט און מיט זון. און מיט אלע, די פאָהרער פון דעם דריי מאָל ברייטען וועג, האָבען געריסען און געטראָגען אונזערע לאַנגע און פאַרביגע מחנות צו דער זון, צו דער גרוי-סער און ווייטער זון, וואָס איז געהאנגען פאַר אונז.

קיין מורא, קיין פלעק פון פערנאנגענע טעג איז דאָכט זיך דעם גאנצען טאָג ניט געווען אין מיר; עס איז, דאָכט זיך, אין מיר גאָר קיין פלאַץ דערפאַר ניט געווען. טו ווי אזוי זשע האָב איך אין זיך מיט אַמאָל דערפיהלט אָט די צושראַקענע אונרוהיגקייט? אָט דעם פיברירשקע? ... איז דאָס געווען דערפאַר, וואָס איך בין פון מיין האַסטיגען יאָגען זיך מיעד געוואָרען און גענומען פאָהרען לאַנגזאַמער?

צי אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב פאַר זיך מיט אַמאָל דערזעהן ביים ברעג פון וועג דעם גרויסען ווייסען מאַנומענט, וואָס מען האָט אַמאָל מיט שטיינער בעוואָרפּען און אַבגעבראַכען דעם קאָפּ און די פינגער ביי איינער פון די שעהנע גראַציעס, וואָס זיצען ארום איהם? — — —

און אפשר איז דאָס טאַקע אָט די צובראַכענע גראַציע, וואָס האָט מיך אָן פיב'ן דערמאַנט? — — —
ווער ווייסט?! ווער ווייסט?! — גאָר אַ סך הושים זיינען אין מיר מיט אַמאָל אָפּגעטעמפּט געוואָרען, און ביסלעכווייז האָב איך גענומען ווי גליווערען פון שרעק.

איך האָב גענומען קוקען פאַר זיך ביז און ביטער, ווי זיך ראנגלענדיג און טרייבענדיג פון זיך עפעס, וואָס האָט זיך אַליץ מעהר און מעהר דערנעהנטערט. באַלד אָבער האָט פאַר מיר אויפגעשיינט אַ געדאנק, אָן וועלכען איך האָב זיך אָנגעכאַפּט, ווי איינער וואָס טרינקט זיך. און איך האָב גלייך אויסגערעהט דעם וועלאַסיפּעד און גענומען לויפּען פון דער זון און פון דעם מאַנומענט, און האָב געקוקט פאַר זיך איבער דעם דריי מאָל ברייטען וועג ווי אַ בעפרייטער. — פאַר מייע אַויגען האָט זיך גענומען וועבען דאָס „טענים“-שפּיעל; די געלע טענים קוואַדראַטען, די ווייסע געפלאַכטענע נעצען, די לייכט געקלידעטע מענער און פרויען מיט די „רעקעטס“ אין זייערע הענד, — ווי שעהן, געשיקט און לייכט זיי זיינען! אָט ציהען זיי זיך מיט'ן „רעקעט“ אין האַנד נאָך אַ באָל, וואָס פליהט רעכטס, און אָט לינקס, אָט זיך צוועצענדיג און צובויגענדיג און אָט גאָר אויפּשרינגענדיג. אָט מאַכט זיך אין דער לופט פון זייער קערפּער

זוא און אָט אַן אנדער פיגור. און יעדע פיגור מיט'ן „רעקעט“ אין האַנד איז פול מיט פליים און ענערגישע בעוועגונג. יא, איך האָב ליעב דאָס „טענים“־שפיעל. און איך אייל און טראָג זיך איצט אויף מיין וועלאָסיפּעד אַרויף אַהין צו די „טענים“־שפיעלער וואָס שפּרינגען דאָרט אום אויף די געלע קוואַדראַטען וואָס אויפ'ן גרינגעם גראָז.

איך בין אַרויף אויף אַ וועג, וואָס ציהט זיך אויף אַ געוויסער שטרעקע גלייך, און לאָזט זיך נאָכדעם לויפּען מיט אַ זעהר שאַרפּען אַראַבבאַרג. אָפּענע גראָז פעלדער, בערג, שפיעלער, קוואַדראַטען, בלאַנז קע, געלע, האָבען מיט אַ פּלוצלונג שרעקעדיגער איילעניש זיך גענומען טראָגען גלייך אויף מיר... איך האָב זיך מיט האַסט אַ יאָג געטהאָן צום שאַרפּען אַראַבבאַרג. מיין האַרץ און דער וועג אונטער מיר האָבען זיך מיט אַמאָל אַ רים געמאָהן. אָט—און איך ברעך דעם קאָפּ! מיט אַמאָל האָט זיך נאָך דער וועלאָסיפּעד אָן עפעס אָבגעשלאָגען, האָט אַ שפּרונג געטהאָן; עס האָט זיך דערהערט אַ קלונג, ווי עפעס וואָלט זיך אין איהם צובראָכען, און גלייך דערויף האָב איך דערהערט אַ צושראַקענעם פּרויען־קוויטש; איך האָב אָן איהם גלייך דערקאָנט פיבי'ס לעצטען פּערצווייפעלטען קוויטש, און איך האָב פאַר זיך אויך גלייך דערזעהן פיבי'ן מיט אַ „רעקעט“ אין איין האַנט און מיט אַ באָל אין דער צווייטער. איהר פנים איז געווען צוקרימט פון פּערצווייפעלטען שרעק. דאָס קלייד אויף איהר איז געווען ליכטיג ווייס, פונקט ווי דאָס קלייד, אין וועלכען זי איז געווען אין יענער לעצטער נאכט. — — — — —

מיין וועלאָסיפּעד, צו וועלכען איך בין ווי צוגעוואַקסען געוואָרען, האָט מיך מיט זיין שווינדלענדיגער שנעלקייט דורכגעטראָגען פאַרביי איהר, און איז מיט מיר אַוועק, ניט פיהלענדיג די ערד אונטער זיך. און ווען דער שאַרפּער און לאַנגער באַרג־אַראָפּ האָט זיך געענדיגט, האָב איך מיט אַ צושראַקענעם אימפעט זיך גענומען טראָגען אָהן אויפהער אַלץ האַס־טיגער און ווייטער, ווייל פיביס געשטאַלט האָט נאָך אַלץ געשוועבט פאַר מינע אויגען, און איהר פּערצווייפעלטער קוויטש האָט מיר נאָך אַלץ נאָכעהילכט.

II

פיבי. נאָך איידער איך האָב זי געקאָנט האָט מען מיך שוין גע-
שראָקען מיט איהר.

שפּאַטענדיג האָב איך זיך אַמאָל אין הויז פון דער פּאַמיליע באַש
אַרויסגערעדט, אַז מיר ווילט זיך אויף שטענדיג בלייבען אַליין, וויל איך
וויל אַז דער וועג פאַר מיר זאָל אויף שטענדיג בלייבען ריין און ברייט
און ווייט.

די טאָכטער פון דער פּאַמיליע באַש האָט מיר דערויף געענטפּערט
פּערדראָסיג און שמיכלענדיג:

— און מיר דאַכט, אַז אַט די אַלע געדאַנקען אייערע נעהמען זיך
ביי אייך פון דעם, וואָס אַט ווי גרויס איהר זיינט, זיינט איהר נאָך פּאַרט
אַ קינד... און זיך ווענדענדיג צום פּאָטער, מיט וועלכען זי איז געווען אין
חבר'שע בעציהונגען, האָט זי געזאָגט:

— דו ווייסט, פּאַפּא, וואָס מיר איז איינגעפּאַלען? מען וואָלט איהם
בעדאַרפט בעקאָנען מיט פיבי'ן!...

דעם חבר'שען פּאָטער איהרען איז דאָס שטאַרק געפּעלען געוואָרען
און ער האָט צוגעגעבען:

— גערעכט, טאָכטער! מען דאַרף איהם טאַקע זעהן בעקאָנען מיט
פיבי'ן. יא, זי וועט שוין פון איהם מאכען א מענש!

און נאכדעם פלעגט מיר, באַלד עפעס, אויסקומען צו הערען:

— ווארט, איהר וועט זיך בעקאָנען מיט פיבי'ן!

און נאכדעם האָט שוין געטראַפּען, אַז מען האָט מיר אין דער פּאַר-
מיליע באַש אַ פּאַר מאָל פּאַרגעוואָרפען פאַר וואָס איך בין ביי זיי ניט
געווען יענעם און יענעם אַווענד. איך האָב דאָך צוגעזאָגט צו זיין. —
און גראַד דאָן איז ביי זיי געווען פיבי'ן...

און איינמאָל בין איך געקומען צו די באַשי'ס און געטראַפּען אַ גרוי-
סען אויטאָמאָביל פּאַר'ן אַרײַנגאַנג, און אין הויז — אַ טיפּיש אידישע

מידעל, מיט שעהנע עטוואָס געקרויזטע שוואַרצע האָר, אַ ווייס־בלאָסער פנים, שוואַרצע ברעמען, און אויגען שעהנע, שעהן־צועפענטע, נאָר גרויע... איהרע מאַניערען זיינען געווען גרויסשטערטיש־עלעגאנטע, ענערניש־צולאָזנע און דאָך מינוטענווייז עטוואָס פויל און פערבענקסט... געפלוז־דערט האָט זי ווי אַ לוסטיגע שול־מידעל, און די ווערטער זיינען אַרויס־געקומען פון איהר מויל שאַרף, אָפגעטאַקט און רונדיג־קליין. און צו דעם האָט זי נאָך פון מאַל צו מאַל אַרויסגעלאַכט מיט אַ לאַנגען רינגען־געלעכ־טער. דער געלעכטער האָט געקלונגען זאנפטיג־רייך און פאַרביג, און איהרע גרויסע שטאַל־גרויע אויגען פלעגען זיך דערביי צועפענען ליכטיג־ברייט און פלעגען זיך פערציהען מיט אַ שטראַהליגער פייכטקייט. איהר געלעכטער פלעגט זי נאָך אָפט בעקרוינען מיט דעם וואָס זי פלעגט אין מיטען לאַכען צוטראָגען איינע אָדער איהרע ביידע הענט צום האַרצען, און עס האָט אויסגעזעהן, ווי זי וואַלט מיט דעם וועלען איינהאַלטען דעם קוואַל פון איהר לאַכען.

מען האָט מיך פאַרגעשטעלט פאַר איהר און מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס איז פיבי.

פיבי האָט מיר מיט אַ שמייכעל דערלאַנגט איהר ווייסע האַנט. נאָר איהרע גרויסע, גרויע אויגען האָבען זיך דערביי שאַרף און קאַלט אַריינגעגעסען אין מיינע... — קאַלט און שטאַל־צוריקשטויסענדיג איז געווען איהר בליק, כאַטש איהרע ליפען האָבען צו מיר פריינדליך גע־שמייכעלט... און איך האָב דערפיהלט ווי אַ קעלט איז אַריבער מיין לייב. פיבי האָט מיט זיך אויך מיטגעבראַכט דריי פריינד. מען האָט מיך אויך פאַר זיי פאַרגעשטעלט. די אלע דריי זיינען געווען קריסטען. אין אַ צייט אַרום, ווען איך בין וויעדער געווען ביי די באַש'ס, האָבען זיך דאָרט אלע נייגעריג נאָכגעפרעגט, ווי עס געפעלט מיר פיבי. איך האָב געענטפערט:

— אַ, זי לאַכט זעהר שעהן.

מיין גרינגשעצונג, וואָס איך האָב אויף אַזאַ אופן אַרויסגעצייגט צו פיבי'ן, האָט אלעמען אין דער פאַמיליע באַש בעליידיגט... און זיי האָבען אויף מיר גענומען קוקען מיט בליקען, פון וועלכע איך האָב זיך גענומען פיהלען נאַריש, און ווען איך בין אוועק פון זיי, האָב איך בעשלאָסען זיי מעהר קיין מאַל ניט בעזוכען.

III

איינמאָל בין איך שפעט בינאכט אַרויס פון מיין צימער און זיך אויף מיין שטייגער געלאָזט געהן איבער אַן איינגעשטילטער, לאַנגער און ווייטער גאָס. די נאכט איז געווען אַ שטילע, אַ שוואַרצע, און די גאָס מיט איהרע עלעקטרישע לאַמפען האָט זיך אין דער נאכט אויס־געשיינט ווי אַ לאַנגע און ליכטיגע הייל.

איך בין איבער דער גאָס לאַנג געגאנגען און האָב, דאָכט זיך, אָהן שום געדאַנקען געקוקט פאַר זיך אויף דער ליכטיגער שטילקייט, וואָס האָט זיך פאַר מיר געצויגען ווי אַ לאַנגע און ליכטיגע תפילה...

פלוצלונג האָב איך פאַר זיך דערהערט אַ שאָס און אַ צושראַקענעם פרויען־קוויטש, און גלייך מיט דעם האָב איך פאַר זיך דערווען אַ שוואַר־צען אויטאָמאָביל מיט צוויי ליכטיגע רונדע לאַמטערנעס, וואָס האָבען אויף מיר געקוקט מיט זייערע בלענדענדיג געלע ליכט־שטראַמען. אין אויטאָמאָביל איז האַלב אויפגעשפרונגען געזעסען פיבי...

אַ פאָדערשטע ראָד האָט אין אויטאָמאָביל געפלאַצט און פיבי האָט זיך דערשראַקען.

איך ווייס ניט פאַר וואָס, נאָר ווען דער אויטאָמאָביל האָט ווי אַ פּערוואַונדעטע חיה זיך מיט מאַטערניש גענומען שאַרען צום טראַטואַר, האָב איך וועהמוטהיג געשמייכעלט פון אַ פאַרטיגען געדאַנק: אַז די נאכט, די שפעטע, שוואַרצע נאכט, האָט אַרויפגעזעצט פיבי'ן אויף אַ שוואַרצען אויטאָמאָביל און זי אַרויסגעשיקט מיך בעגעגענען אויף אַט דעם לאַנגען און ליכטיגען הייל. און אַז דער שאַפּער איז ניט קיין מענש, נאָר אַזאַ נאַכט־נייסט, וואָס האָט שוין געוואוסט צו מאַכען אזוי, אַז פונקט פאַר מיר זאָל אַ ראָד פלאַצען...

איך בין צוגעגאנגען צום אויטאָמאָביל. פיבי האָט מיך אַ וויילע צושראַקען אָנגעקוקט מיט איהרע קאַלטע און צושראַקען־ברייט־צו־עפענטע, גרויע אויגען, נאָר באלד האָט זי זיך פּרעהליך צולאַכט, און

לאַכענדיג מיר אנטסקעגען געטראָגען איהר האַנד און זיך אָנהאַלטענדיג מיט איהר האַנד אָן מיינער איז זי לאַכעדיג אַרויסגעשפרונגען פון אויטאָ-מאָביל. דאָס לאַכט זי פון איהר שרעק, וועלכער געפעלט איהר... און פון דעם אונערוואַרטעטען מאָדנעם צופאַל, וואָס האָט אונז צוזאַמען געבראַכט; זי האָט דאָך געמיינט, אז זי וועט שוין אפשר גאָר קיינמאָל מעהר ניט זעהן מיינע ברוינע ברעמען, וועלכע איך לאָז אָפט אַזוי ביזן אַראָפּהענגען פון מיין שאַרפען שטערען. — ביי די באַש'ס האָט מען איהר געזאָגט, אז איך בין שוין דאָרט זעהר לאַנג ניט געווען, און אז איך בין, ווייזט אויס, אויף זיי ברונז. און איצט וועל איך זי דאָך געוויס בעגלייטען אַהיים. ניט אמת? זי וואוינט דאָ ניט ווייט. און — כאָ, כאָ, פיינד גוים, און אז דאָס וואָס איך האָב זי דאָרט געטראָפּען מיט דריי קריסטען קען פאַר מיר זיין גענוג, ניט צו האַלטען פון איהר. אָבער דאָס איז דאָך ניט גוט פון מיר, ניט טאָלעראַנט. איך דאַרף דאָך ניט פערנעסען, אז מיר זיינען דאָך אַמעריקאַנער, פרייע אַמעריקאַנער בירגער, מיטגלידער פון דער גרויסער און פרייער אַמעריקאַנער נאַציאָן.

פון איהר לאַכען, פון איהר האַלטען זיך און פון דעם בעלעהרענדיגען טאָן, מיט וועלכען זי האָט צו מיר גערעדט, האָב איך קלאָר פערשטאַנען, אז די טאָכטער פון דער פאַמיליע באַש האָט איהר געוויס געזאָגט אז איך בין אַ קינד...

פון וואַנען פאַהרט זי עס אַזוי שפעט, האָט זי ניט געפונען פאַר נויטיג מיר צו דערצעהלען, און איך האָב געטראַכט — זאָל זיין אז זי קומט דאָס טאַקע פון דער נאַכט.

ווי אַזוי אַ אירדישע מיידעל לאָזט זיך דאָס פאַהרען אַזוי שפעט ביינאַכט אַליין, דאָס האָב איך ביי איהר ניט געפרעגט. זי אָבער האָט ביי מיר יאָ געפרעגט, פאַר וואָס איך שפאַציר מיר אַרום אַליין אַזוי שפעט אין דער נאַכט? און זי האָט לייכט געלאַכט פון מיר:

— אַ, דאָס איז דאָך ווייל איצט וועבט איהר געוויס אייער גרויסען געדאַנק, אז אַלץ פאַר אייך זאָל אויף שטענדיג פערבלייבען „ריין“ און „ברייט“ און „ווייט“ — — — גליקליך קינד!...
„גליקליך קינד“ — האָט זי געזאָגט מיט אַ געלעכטער. דער קלאַנג

פון איהר שטימע האָט אָבער דערביי אָפגעהילכט אינ'ם עלעקטרישען שיין פון דער לאַנגער גאַס ווי אַ טיעפער זיפּץ...

פיבי, מיט וועלכער מען האָט מיך געשראָקען; פיבי, וועלכע פער-מאָנט אזאָ קיימערדיגען און שמראַהלענדיגען געלעכטער, האָט איצט נעבען מיר אַ זיפּץ געטהון — — — און דער אויסזעהן איהרער, און דער בליק פון איהרע ברייטצועפענטע גרויע אויגען מיט די קוהל-שוואַרצע ברעמען האָבען זיך ביי איהר נאָכדעם גלייך געביטען אויף טיעפער און ערנסטער. איהר האַלטונג איז געוואָרען נאָך שטאַלצער, אָבער אויך אמת'ער און רוהיגער. און נאָך אַ לענגערען שוויגען און קוקען פאַר זיך, האָט זי גאָר אונטערוואַרטעט גענומען רעדען כמעט ווי צו זיך, אַז אירען זיינען נאָך אַלעמען פאַרט אינטערעסאַנטער. די גוים, דאַכט זיך איהר שטענדיג, פערמאָגען אין זיך אזאָ מין סאַרט „ווילד-פלייש“, וואָס קיין ציוויליזאַציע און קיין רעליגיע וועט דאָס פון זיי ניט אויסהילען... די אירען, אָבער, האָבען אין זיך עפעס אַזוינס וואָס איז אייביג. אפשר איז דאָס דער געפיהל פאַר אייביגקייט — — — קאַנסט פון עפעס מיט זיי רעדען, זאָגען, קוקען אין זייערע אויגען — — — איהר ווייסט, אירען זיינען דאָך אפשר דאָס אינטערעסאַנטסטע פאַלק אין דער וועלט!

מיר האָבען די ווערטער איהרע געקלונגען מגוש'דיג. איך האָב אַ קנייטש געטהון מיט די אַקסלען:

— גאָט איז מיט אייך, פיבי! איהר רעדט עפעס גאָר ווי אַ „גוטע“ גויע!...

פיבי האָט זיך אויף מיינע ווערטער אויפגעכאַפט ווי פון פערנע-סענהייט, און מיך אָנגעקוקט אַ בלאַסע... איך האָב זיך פערלאָרען, ניט וויסענדיג וואָס דאָס בעדייט, און זי האָט מיט אַ מאָל מיר גלייך און שאַרף אַ קוק געטהון אין די אויגען אַרײַן און געזאָגט:

— אַט ווי איהר זעהט, בין איך גאָר ניט אזאָ שלעכטע. — — — איך האָב פון דעם אַ ציטער געטהון, ניט וויסענדיג פאַר וואָס און פאַר ווען. — — —

ביים געזענענען זיך האָב איך פיבי'ן צוגעזאָגט אַ מאָל אַרויפקומען צו איהר. איך האָב דאָס איהר צוגעזאָגט, כאָטש איך האָב געוואוסט, אַז איך וועל דאָס ניט טהון.

IV

איינמאל, ווען איך האב זיך אויף מיין וועלאַסיפּעד אַרומגעיאָגט איבער גאַסען, פאַרקס און וועגען, האָב איך זיך אָנגעטראַגען אויף אַן אָפענעם גרינעם פעלד, וואָס האָט געבלאַנקט מיט געלע „טעניס“־קוואַד־ראַטען און מיט אומלויפענדיגע „טעניס“־שפּיעלער. איך בין אַראָב פון מיין וועלאַסיפּעד און זיך געשטעלט קוקען אויפ'ן שפּיעל. און צווישען די שפּיעלער אויף איינעם פון די דאָזיגע „טעניס“־קוואַדראַטען האָב איך דערזעהן פיב'ן. מיט אַ שלאַנגישער פלינקייט און בויגיגקייט האָט זי נאָכגעקוקט דעם באל און איהם געשיקט געקלאַפט צוריק אָט פון רעכטס און אָט פון לינקס. אָט איז זי מיט קליינע פרויען־טריט און כמעט זיצענדיג געלאָפען אַנטקעגען אַ באל וואָס איז צו איהר געפלויען קורץ און נייערדיג, און אָט האָט זי גענומען אַן אויסגעצויגענע שפּרינגען אויף צוריק, האַלטענדיג דעם רעקעט אויפגעהויבען הויך איבערע איהר קאָפּ און איז אין דער ריכטיגער מינוט אונטערגעשפּרונגען אין דער לופטען אויף צו קלאַפען אַ הויך און ווייט־פליהענדיגען באַל. אָט איז אָבער דער באַל צו איהר אַ פליה געטהון צו הויך און איז אין גאַנצען אַרויס פון „טעניס“־קוואַדראַט. זי האָט זיך אויסגעדרעהט אויף צו לויפען נאָכ'ן באַל און האָט מיך דערזעהן. זי איז גלייך צוגעקומען צו מיר אַ פּער־פלאַטע מיט'ן רעקעט אין האַנד: — עס פרעהט זי, עס פרעהט זי זעהר וואָס זי זעהט מיך. און מיך? — יא, מיך פרעהט דאָס אויך, מיך פרעהט דאָס טאַקע מיט אַן אמת. — — — און איך מוז איהר זאָגען, אַז זי שפּיעלט זעהר גוט טעניס. — דאָס אָבער ווייסט זי אַליין. נאָר זי האָט געהערט, אַז איך בין אַ זעהר ליידענשאַפטליכער וועלאַסיפּעד־פּאָהר רער, זאָגט זי, און לענט דערביי אַרויף איהר האַנד אויף מיין וועלאַסיפּעד, ווי אַ קינד אויף אַ שפּיעלכעל, און אויך ווי אַ סימן פון גאָר נאָהענטער פריינדשאַפט. און איהר ווילט זיך זעהר אויסלערנען פּאָהרען אויף אַ וועלאַ־סיפּעד; זי וואַלט זעהר וועלען דאָס קענען. נו, געוויס וועל איך איהר

דאָך פון דעם ניט אָפּזאָגען, — יא, געוויס ניט. אַט טאָקע נאָך היינט אָבענד. און זי צולאָכט זיך, — ווייל אז ניט, קען איך נאָך פּערגעסען און ניט קומען... און דערצו איז ביי איהר אין הויז היינט גראָד דאָ אַ פּרויען-וועלאָסיפּעד, וואָס איהרע אַ פּריינדין האָט ביי איהר ניט לאָנג צוריק איבערגעלאָזט.

אין אבענד בין איך אין דער בעשטימטער צייט צוגעפאָהרען צו איהר הויז אויף מיין וועלאָסיפּעד. איהר וועלאָסיפּעד איז שוין גע- שטאנען אין דרויסען אָנגעשפּארט אָן זייט פון די טרעפּ. ווי נאָר איך בין אַראָפּ פון מיין וועלאָסיפּעד-זאָמל, איז זי גלייך אַרויס צו מיר. ביים טעניס-שפּילעל איז זי געווען אין ווייסען, און איצט איז זי געווען איבערגעטהון אין אַ טונקעל-ברוין קלייד. אַ וואַרימע ליכטיגקייט האָט זיך געטראָגען פון איהר פנים, פון איהר שמייכל און פון די בעזונדערע צופריעדענע בויגונגען, וואָס מאַכען עלאָסטישער, אָפּגערונדערטער און שלאַנקער דעם קערפּער פון אַ פּרוי דאָן ווען זי פיהלט זיך צו שטיפען ווי אַ „בייבי“. זי האָט מיר געגעבען איהר שעהנע האַנד און מיך לאַכענדיג געפּרעגט, צי דענק איך ניט, אַז פאַר איהר וואָלט געווען פּיעל קליגער ניט צו נעהמען איהרע ערשטע לעקציעס אויף דער גאַס?

איך האָב צוגעגעבען, אַז פאלען איז טאָקע בעסער אויף אַ גאַס וואָס איז פּרעמד... זי האָט זיך פון דעם הילכיג צולאָכט, — וואָס איך רעכען, אַז זי וועט פאלען!?

איך האָב געקוקט אויף איהר — ווי שעהן זי איז אַ לאַכעדיגע, אין'ם טונקעל ברוינעם קלייד מיט דער ווייסער, ליכטיגער האַנד ביים האַרצען, און געזאָגט:

— און אז מען פאלט צולאָפּט מען זיך, און עס טהוט וועה...
— געהט, איהר מיינט דאָס ניט! — האָט זי געזאָגט און גענומען איהר וועלאָסיפּעד.

— אַלרייט, איהר'ט שוין זעהן! — האָב איך געסטראשעט. מיר זיינען אַרויס אויף אַ שטילער גאַס. איך האָב אוועקגעלאָנגט מיין וועלאָסיפּעד אָן אַ זייט, גענומען איהרען, און זיך געשטעלט ער- קלעהרען וואָס און ווי אזוי זי זאָל טהון. און אז דער בעסטער מיטעל ניט צו פאלען, איז ניט מורא האָבען פאַר'ן פאלען, ניט אין זינען האָבען,

ניט טראכטען פון דעם. און נאָכדעם האָב איך זי אַרויפגעזעצט אויפ'ן
וועלאַסיפּעד און איהר אָנגעזאָגט:

— איך וועל די ערשטע צייט האַלטען און פיהרען דעם וועלאַסיפּעד.
אי אָבער זאָל זיך האַלטען פריי, זאָל זיך אָן מיר ניט אַנלעהנען.
אָבער ווי נאָר די רעדער פון וועלאַסיפּעד האָבען זיך גענומען דרעהען,
האָט זי גלייך צושראַקען א געשריי געטהון און מיך אַרומגעכאַפט מיט
איהרע הענט.

פיבי'ס הענט זיינען געווען נומ און לאַנג. און איהר ברוסט, צו
וועלכער מיין קאָפּ איז צוגעפאַלען, האָט מיט אַ ווייכען און וואַרימען
ציטער אָנגעריהרט מיין פנים און איך האָב דערהערט דעם ריח פון איהר
לייב.

איך האָב זי אַראָפּגעשטעלט און זיך גענומען בייזערען אויף איהר,
פאַר וואָס זי פאַלגט ניט וואָס איך האָב איהר אָנגעזאָגט. איך האָב איהר
נאָך אַמאָל גענומען ערקלעהרען, ווי, און ווי אזוי, אָבער וויפיעל מאָל
איך האָב זי נאָר אַרויפגעזעצט אויפ'ן וועלאַסיפּעד, איז זי אלץ וויעדער
אַרויפגעפאַלען צו מיר אויפ'ן האַלז, אָדער אַריינגעפאַלען צו מיר אין די
הענט, און דערביי האָט זיך פון מאָל צו מאָל אָנגעריהרט די הויט פון
איהר פנים אָן מיין פנים.

איך האָב זיך גע'כעס'ט און געערנערט.

פלוצלונג אָבער האָט זיך פיבי מיט'ן וועלאַסיפּעד אַרויסגעריסען פל
מיינע הענט, און זיך אוועקגעטראָגען מיט אזא שניעלקייט, אז איך בי
פערציטערט געוואָרען. — — —

איך האָב גענומען נאָכלויפּען, נאָכשרייען — אָבער וואו?! — — —
דער וועלאַסיפּעד מיט פיבי'ן האָט זיך געטראָגען אזוי, אז איך האָב
גענומען גליווערען פון שרעק.

עס טרעפט אָפּט, אז אַן אָנפאַנגער רייסט זיך אָפּ און לויפט. אזוי
ווי אָבער קערעווען אָדער אָפּשטעלען זיך קאָנען זיי ניט, לויפען זיי אזוי
לאַנג ביז זיי שלאָגען זיך אָן עפעס אָפּ און פאַלען... און ווי אזוי וועט
זיך אָנטראָגען ביז ווייט אַרויף, וואו די גאַס ווערט צוויי מאָל איבער-
געשניטען פון רעלסען?! נאָט מיינער! איך האָב זיך אַ לאַז געטהון צו
מיין וועלאַסיפּעד, זיך אַרויפגעכאַפט אויף איהם און זיך גענומען יאָגען
וואָס נאָר כח... מיט אַ מאָל אָבער איז מיר געוואָרען קאַלט און הייס —

איך האָב דערהערט דעם שווערען אייזערנעם טומעל פֿון אַ שנעל־פֿליהענדיגן דינגער קאר, און איך האָב באַלד פֿאַר זיך דערזעהן פֿיכּוּ און די העל־בעלויכטענע קאר, וואָס האָט זיך אַ טראָג געטון גלייך אויף איהר — — — אַ ליכטיגקייט האָט ווי אַ בלישמשענדיגע כוואַליע מיר אַ שלאַנג געטון אין די אויגען אַריין און נאָך דעם איז אַלץ געוואָרען שוואַרץ און פֿינסטער... — — — — —

ווען איך בין געקומען צו זיך, איז שוין די קאר ניט געווען, און עס איז שוין אויך קיינער און נאָר ניט געווען... איך בין געשטאַנען אַליין געבען מיין יועלאָסיפּעד און די גאַס האָט זיך פֿאַר מיר געצויגען לאַנג און ווייט. אַ פּערשטראַהלטע פֿון דעם ווייסען שוין פֿון די עלעקטרישע לאַמפּען, האָט זיך די גאַס געצויגען דורך דער נאַכט ווי אַ לאַנגע, ווייסע הייל... איך האָב זיך מיט מיינע אויגען איינגעגעסען אין דער לאַנגער ווייט, און האָב דאָרט פֿאַר זיך דערזעהן פֿיכּוּ פֿאַהרענדיג אויף איהר וועלאָסיפּעד! — — — זי איז איצט געפֿאַהרען צו מיר, זיך אַפֿילו ניט אָנהאַלטענדיג אָן רודער... און ווען זי איז אָנגעקומען געהאַטען און האָט מיך דערזעהן שטעהן אזוי ווי אַן אַריינגעגראָבענעם, האָט זי מיט איין האַנד אָנגעכאַפּט דעם רודער און די צווייטע צוגעטראָגען צום ברוסט, און האָט זיך הויך און הילכיג צולאַכט. — — — זי האָט געלאַכט און האָט זיך דערביי געהאַלטען אויפֿ'ן וועלאָסיפּעד ווי אַ גוט־געניטע פֿאַהר רעקע. און די ליכטיגע עלעקטרישע לאַמפּען האָבען געוואָרפֿען דעם שאַטען פֿון וועלאָסיפּעד, און פֿון איהר, אַט אויף רעכטס, אַט אויף לינקס...

זי איז צוגעקומען ביז צו מיר און איז דיהרעוודיג און שעהן בויגענדיג איהר קערפּער אויסגעפֿאַהרען אַ ראָד אַרום מיר און איז לאַכענדיג וויעדער אוועק פֿון מיר — דאָס האָט זי געלאַכט פֿון מיר, וואָס איך האָב זיך געלאָזט איינרעדען, אַז זי קאָן ניט פֿאַהרען, און וואָס איך האָב זי מיט אַזאַ נאַאיווען ערנסט געלערענט ווי צו פֿאַהרען. — — —

פֿיכּוּ פֿלעגט שמענדיג הנאה האָבען פֿון איהר אייגענעם געלעכטער, און בעזונדערס גרויס איז איהר הנאה געווען, ווען זי האָט געפֿיהלט, אַז עס איז טאַקע דאָ פֿון וואָס צו לאַכען.

איך האָב זיך אַרויפגעזעצט אויף מיין וועלאָסיפּעד און האָב זי

אָנגעזאָגט. זי האָט פּאָהרענדיג אַרויסגעשטרעקט צו מיר איהר לינקע האַנד. איך האָב זי אָנגענומען מיט מיין רעכטער. זי האָט געפרעגט:

— איהר פּערניט דאָך מיר?

איך האָב אַ דריק געטהון איהר האַנד און געזאָגט:

— ס'אַרע גוטע האַנד איהר האָט.

ביי די באַש'ס האָט מען איהר געזאָגט, אז איך בין אַ סינדר. איז

איהר דעריבער איינגעפאלען אַט דער שפּאַס.

און מיר זיינען אזוי אוועקגעפּאָהרען, זיך האַלטענדיג פאַר די הענט

און שמועסענדיג און זעהענדיג אונזערע שאַטענס פון רעכטס און פון

לינקס און פאַר זיך. — און די גאַס האָט זיך פאַר אונז געצויגען ציטערדיג,

שטיל און ליכטיג ווייט. — און אַט געמט פיבי רעדען און זאָגט:

— איהר זייט אַן ענערגישער און ליידענשאַפטליכער.

איך ציטער אויף — — — אין איהר האַנד איז גוט און וואַרעם.

און זי זאָגט:

— נאָר עס איז, ווייזט אויס, אמת וואָס דער אַלטער באַש זאָגט

וועגען אייך, אז איהר בעזיצט די ספּעציעלע אידישע פעהיגקייט צו קאָנן

טראָלירען אייער אייגענע ענערגיע און ליידענשאַפט.

איך האָב זיך דערפיהלט אונבעקוועם, האָב אָפּגעלאָזט איהר האַנד

און געזאָגט:

— לאָמיר פּאָהרען שנעלער.

זי אָבער האָט זיך אָנגערופּען לאַכענדיג:

— ניין, ריכטיג, איך מיינ דאָס ערנסט, — איהר מיינט, אז איהר

וועט טאַקע שטענדיג זיענען?

האָב איך זיך שוין צולאַכט און געפרעגט:

— איבער וועמען? איבער ווייבער? — — —

האָט זי אַ קוס געטהון אויף מיר און געזאָגט:

— יאָ.

און איך האָב געענטפּערט:

— יאָ.

און אין אַ וויילע אַרום האָט זי זיך אָנגערופּען:

— ניט ווייט פון דאַנען איז דער פּאַרק! — — —

— יאָ, — האָב איך געענטפּערט. — איהר ווילט אין פּאַרק?

און זי האָט געזאָגט:

— איך וויל צום פּאָנטאָן, איך וויל אַ טרונק.

מיר זיינען אַרײַן אין פּאַרס. ביים ערשטען פּאָנטאָן, וואָס איז אונז אנטקעגען געקומען, זיינען מיר אַראָפּ פון די וועלאַסיפּערען, זיי אָנגע- שפּאַרט אָן אַ בוים. זי האָט געטרונקען, איך אויך. נאָכדעם איז זי געבליבען שטעהן פאַר מיר, מיך איבער עפעס כמעט ביזן אויסגעמאַסטען מיט די אויגען. — — — איך האָב זיך ווידער דערפיהלט אונגעקוועם. באַלד אָבער איז זי עטוואָס ווייכער געוואָרען, איז צו מיר צו און מיט אַ מאָל פּערוואָרפען איהרע הענט אַרום מיין האַלז, און מיך אַ קוש געטהון.

אונזער פּאָהרען צוריק איז געווען אַ שווייגענדיגער. און ווען איך בין געקומען צו מיר אין צימער, האָב איך אָנגעצונדען מיין גאַדלעאַפּ, זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, געעפענט אַ בוך און געלייענט:

„איך בין אונטערוואָרפען אַלערליי ליידענשאפטען, דערפאַר וויל זיי זיינען אַלע אין מיר, נאָר איך האַלט זיי ווי ווילדע חיות אין שטייגען און צוגעבונדען, נאָר איך הער פון מאָל צו מאָל זייער רעווען. איך האָב שוין אין זיך דערשטיקט ניט איין ליעבע, וואָס האָט זיך אין מיר פּער- נומען: פאַר וואָס? — וואָרים מיט מיין טיעפסטען בעוואוסטזיין האָב איך שטענדיג געפיהלט, אַז זי איז נאָך קורצער פון מיין אייגען לעבען.“

אויף מאָרגען האָב איך זיך אויפגעכאַפט און דערהערט, אַז איך טראכט פון פיכין. אַז אין מיר שרייט עס: פיכ, פיכ, פיכ! און מיין האַרץ וואַרעמט זיך דערביי, און דאָס בלוט מיינס וואַרעמט זיך, און מיין לייב פיהלט אויף זיך אַ קינדישע וואַרעמקייט. איך האָב געטראכט: פיכ איז נעכטען איבערגעפּאָהרען געוואָרען פון אַ קאַר — — ניין, פיכ איז נעכטען ניט איבערגעפּאָהרען געוואָרען פון אַ קאַר. עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט? — — —

און איך האָב געלאכט:

וואָס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט? אַז פיכ איז איבערגעפּאָהרען גע- וואָרען, צי, אַז זי איז צוריקגעקומען? — — — יא, איך דאַרף דאָך היינט זיין ביי איהר. — — — ניין, איך וועל היינט ניט זיין ביי איהר.

איך האָב דאָס איהר אָבער צוגעזאָגט!

האָב איך איהר ניט געזאָלט צוזאָגען.

און איך האָב געטראַכט :

שוין אַ לאַנגע צייט ווי איך ביינק נאָך ברייטע און שטאַרקע בעווע-
גונגען — — — יאָ, מיר ביינקט זיך טאַקע נאָך ברייטע און שטאַרקע
בעוועגונגען.

און עס איז ביי מיר געבליבען :

נאָך היינט דאַרף איך זיך זעהן מיט מיין בעקאַנטען, וואָס איז
אַנגעשטעלט אין דער אידישער פּילאַנטראָפּישער פאַרם-געזעלשאַפּט, ער
זאָל מיר אָנווייזען אַ פאַרם, וואוהין איך זאָל קאָנען אָנקומען אַלס פאַרם-
אַרבייטער, ווייל מיינע ביינער בענקען נאָך שווערער, וואָגיגער אַרבייט.
איך בין אַרויס פון בעט, זיך אָנגעטהון, זיך גענומען איינוואַשען.
וואַשענדיג האָב איך מיט אַ פּלוצלינגען שטוינען דערפּיהלט, אַז דער קוש
וואָס פיבי האָט מיר געכטען געגעבען, וואַשט זיך ניט אָפּ, נאָר וואַשט
זיך אינ'ם פּרישען וואַסער אינאיינעם מיט מיין פנים, מיט די ליפּען. —
— איך האָב אויפּגעהויבען די אויגען צום שפּיעגעל וואָס פאַר מיר
און דערזעהן די רויטע ליפּען מיינע. די ליפּען האָבען זיך אַ צופּריע-
דענעם קנייטש געטהון, און די אויגען האָבען דערויף אַ צושמייכלטען
שטראַהל געטהון. מיט אַמאָל אָבער זיינען מיר די אויגען פינסטער
געוואָרען, איך האָב זיך גלייך אָפּגעקעהרט פון שפּיעגל. דאָס האַרץ האָט
זיך אין מיר ביטער אַ וויענ געטהון, ווי עס וואָלט זיך אָן עפעס שטעכיגעס
אַנגעשלאָגען :

— מיט די אייגענע ליפּען האָט זי געוויס אויך געקושט אַן אַנדערען,

אפּשר איינעם פון יענע גוים!...

נאָט מיינער, ווי ניט גוט מיר ווערט ביי דעם געדאַנק, אַז אַ אידישע

מידעל קען אַמאָל קושען אַ גוי!

V

מיין פריינד, אין דער אידישער פארמיגעזעלשאפט, האָט זיך זעהר גוט איינגעאייגענט מיט די אסימילאטאָרישע אידעען פון די פילאָנט-ראָפּען פון דער געזעלשאַפט. — ער האָט מיך גלייך גענומען צורעדן, אז אָננעהמען אַ שטעלע זאָל איך נאָר ביי אַ קריסטליכען פארמער, ווייל איך אַלס אינטעליגענטער מענש דאַרף אַליין פערשטעהן אז ביי אַ קריסט איז פיעל בעסער צו אַרבייטען — — אַ איד, דאַרף איך פערשטעהן, איז אַ ביסעל צו קלוג; אַ איד וויל מען זאָל פאַר איהם אַרבייטען אומזיסט. און היינט ביי אַ קריסטליכען פארמער בין איך כאַטש זיכער מיט אַ זונטאָנדיגען רוה-טאָג, און ביי אַ אידען וועל איך ניט האָבען ניט קיין שבת און ניט קיין זונטאָג. און דערצו, איז צו אַ קריסט, אויב איך וויל, האָט ער פאַר מיר שוין אַ גוטע שטעלע — אפילו גלייך פאַהרען; אויב אָבער איך וויל דורכאויס צו אַ אידען, וועל איך מוזען וואַרטען עטליכע טעג.

איך האָב בעשלאָסען, אז זאָל זיין אַ קריסט, אבי שוין פאַהרען. און דערצו נאָך האָט מיך אַ רייז געטהון אַ ליידענשאַפט, זיך אין דעם פאַל איבערגעבען אין די הענד פון אַט די נייע ערלייזער אונזערע. אויף מאָרנען נאָך האַלבען טאָג בין איך שוין געווען ווייט פון ניו יאָרק און פון פיבי, ערגעץ אויף אַ פאַרם צווישען די „וויסע בערג“ פון דעם שטאַט ווערמאָנט, נאָהענט פון דעם שטילען קאַנקעטיקוט-מייך, וואָס האָט פאַר זיך געמאַכט פלאַץ צווישען די בערג פון ניי-העמפשייר און ווערמאָנט.

VI

די ווייסע בערג! די בערג פון ווערמאָנט און ניו־העמפשייר! נאָט מיינער! איך חלום דאָך נאָך ביו אויף היינט, אז עמיצער, א ווייסער, א ליכטיגער, האָט זיך דאָרט אַמאָל בעווייעזען, דעמאָלט ווען די ערד איז נאָך געווען רויה און וויסט און ווילד, און די וויסטע ערד איז פער'כשופ'ט געוואָרען פון זיין גרויסער און ליכטיגער ווייסקייט, האָט גענומען בליהען און וואַקסען, און מיט פרייד און מיט שרעק האָבען נאָכדעם בעגרָאָזטע און בעווילדערטע מיילען און מיילען גענומען לויפען און שפרינגען אין האַרבעס און קנייטשען איינס נאָכ'ן אַנדערען, איינס אויפ'ן אַנדערען, און גענומען קוקען אַרום זיך און זוכען. — זיי האָבען איהם, דעם ווייסען, שוין ניט געפונען, אָבער נאָך ביו אויף היינטיגען טאָג שטעהען אויפ־געשפרונגענע אָט די צעהנרליגע און הונדערטע בעגרָאָזטע און בעוויל־דערטע מיילען און מיילען, קוקען פאַר זיך געהאַרבעט און געקנייטשט, געשפיצט און געבויגען, קוקען פערציטערטע פון פרייד און שרעק און מיינען נאָך אַלץ צו דערזעהן איהם, דעם ווייסען.

און ווען מען זאָל ניט אויפהויבען די אויגען, און אין וועלכער זייט מען זאָל ניט קוקען פון דעם פלאַץ, וואו עס געפינט זיך אַנעלסאָן'ס פאַרם, וואוהין איך בין אָנגעקומען ארבייטען, זעהט מען פאַר זיך בלויז בערג, דורכאויס בערג און בערג, מיט פערשיעדענערליי פלאַכען און שפיצען און קנייטשען.

דער מיסטער אַנעלסאָן, א גוי, א בעל־גוף, מיט א ראָזליכען קאָליר אין די פעטע באַקען, מיט גלייכע אַדאָפּטע האַנגענע גרויע וואַנצען, וואָס זיינען ווייזט אויס נאָך גאָר ניט לאַנג צוריק געווען געל, האָט מיד בעגע־גענט זיצענדיג אויף א טרעפ פון דער וועראַנדע פון זיין ווייס־געפאַרבעטער הויז.

ער איז געווען אָנגעטהון מיט פשוט'ע שיד און הויזען מעשה פאַרם־ארבייטער, מיט א גוטער ווייסער העמר, מעשה פרויז, און מיט אַן אָפּע־

טראגענעם, ערטערווייז צוריסענעם שטרוייהוט אויפ'ן קאפ. על האָט
 מיך בעגריסט, צונענומען די אָנווייזונג פון דער געזעלשאפט, מיך געפרעגט
 ביי וואָס איך האָב ביו איצט געאַרבייט, און צי איך האָב שוין ווען גע-
 טהון פאַר-אַרבייט, און צי איך ווייס זיינע בעדינגונגען. און עס געפעלט
 איהם, וואָס איך, אַ איד, רעד אזא גוטען ענגליש. און עס געפעלט איהם
 זעהר וואָס אירען האָבען זיך גענומען צו ער-אַרבייט. און אָט די געזעל-
 שאפט, וואָס וויל דערנעהנטערען „איזראַעלען“ צוריק צו גאַט'ס ערד,
 טהוט דערמיט אַ זעהר גוטע זאך. יא, דאָס איז אַ זעהר גוטע אידעע.
 מיר וועט ביי איהם זיין גוט. איך דאַרף נאָר ניט זאָגען קיין ליגענס —
 — — עס איז אַלעמאָל בעסער צו זאָגען דעם אמת — — — טרעפט
 זיך עפעס, קומט עפעס פאַר, אזוי צי אזוי, זאָל איך בעסער זאָגען דעם
 אמת — — — אָבער דאָך מיינט ער פון דעסטוועגען, אַז אירען זיינען
 פעהיגע מענשען — זיי האָבען געגעבען די ביבעל — — — יא, שלאָפען
 אָבער וועל איך מוזען אין שטאַל, אויפ'ן בוידעם — — — ווייל אין
 הויז איז מעהר קיין פלאַץ ניטאָ. אָבער דאָרט, אויפ'ן בוידעם, איז
 נאָר ניט אזוי שלעכט; פאַראן דאָרט אזא אָפצאָמונג, וואָס זעהט אויס
 ווי אַ בעזונדער צימער, און אַ בעט שטעהט דאָרט. און אָט איז
 וויליאַמס — היר וויליאַמס! קום אַהער! — האָט ער אויסגעשריען צו
 אַ פערשטויכטען אַרבייטער, וואָס איז נאָר וואָס געקומען פון פעלד מיט
 די פערד געשפּאַנט אין גראַב-מאַשין — זאָל מעקס אויסשפּאַנען!
 דער פערשטויכטער וויליאַמס האָט גלייך גענומען געהן צו אונז אַ
 צופריעדענער פון דעם וואָס ער האָט פערשטאַנען, אַז איך בין דאָס דער
 נייער אַרבייטער, אויף וועמען זיי האָבען געוואַרט. ער האָט מיך איבער-
 גענומען פון דעם מיסטער אַנעלסאָן, און מיך געפיהרט אין שטאַל אוועק-
 צולעגען מיינע זאַכען און מיר וויווען מיין אַרט.

VII.

אויפ'ן בוידעם איז אויף אן אָפגעצאָמטען פּלאַץ געשטאנען אן אַלטע בעט מיט צופוילטע טעפּיכען, אַלס אונטערבעטעכין, און אן אָנגעשטאַפּטען זאַק מיט שטרוי פאַר צוקאַפּענס. די בעט איז געווען צוטריקענט און צופאַהרען. און אויך און וויליאַמס האָבען זיך גלייך גענומען זי איבער בינדען מיט שטריק.

וויליאַמס האָט מיר דערביי גענומען דערצעהלען, אז ער פרעהט זיך זעהר מיט דעם וואָס אויך בין געקומען — זיי זענען איצט בלויז פיער אַרבייטער, און דאַרפֿען וואָלט מען כאַטש נאָך פיער, ווייל אויסער דעם גרויסען שטח ערד וואָס עס איז דאָ צו בעאַרבייטען, איז נאָך דאָ איבער פּופּציג קיה און נאָך אַמאָל אזוי פיעל קעלבער און קעלבלעדן. נאָר דער מיסטער אָ'נעלסאָן, מוז ער מיר זאָגען דעם אמת, האָט געקראָגען אזאָ נאָמען אין די „עמפּלאַימענט“-ביוראָס, אז זיי ווילען מיט איהם מעהר קיין עסקים ניט האָבען, און די אַרבייטער וואָס ער קריגט שוין יאָ, האַלטען זיך ניט לאַנג. אָט פון לעצטען הערבסט אָן איז ער, וויליאַמס, דער איינציגער אַרבייטער, וואָס איז דאָ אויסגעווען אַ גאנצען מאָנאַט און איז נאָך פערבליבען אויף אַ צווייטען. און מען קאָן צו די אַרבייטער גאָר ניט האָבען, ווייל דער מיסטער אָ'נעלסאָן איז — — —

דאָ אָבער האָט זיך וויליאַמס מיט אַמאָל דערשראָקען און זיך גענומען פערדעכטיג אַרומקוקען — ער האָט דערהערט טרויט... אָבער דאָס איז געווען ניט מעהר ווי מעקס, אַ יונגער, לאַכענדיגער שייגעז, נאָך כמעט אַ סקוהל־באָי. ער איז אַרויף אַראָפּצואוואַרפען היי פון בוידעם און דערווייל געוואָלט מיך אַנקוקען.

— וואָס ווילסטו דאָ האָבען? — האָט וויליאַמס אויף איהם אויס־געשריען און אויסגעשפיגען כמעט גלייך אויף איהם.

מעקס' שמייעל אָבער האָט זיך פון דעם ניט געענדערט — ער איז געבליבען שטעהן מיט דער האַנד אָן דעם הילצערנעם היינגאַפּעל, וואָס

איז געווען פיעל העכער פון איהם, און שמייכלענדיג געקוקט אויף דעם צו'כעס'טען וויליאמסען און אויף דער סקריפענדיגער בעט וואָס מיר האָבען געבונדען און געפרעגט:

— אָט אַ דאָ וועט ער טאַקע שלאָפּען? — — —

— ניט דיין עסק! געה אַוועק, דו גאַרנישט! — האָט זיך וויליאַם אַלץ גע'כעס'ט.

מעקס אָבער האָט ניט אויפגעהערט שמייכלען, און נאָך געמאַכט אַ בעוועגונג אונז אַרויסצוהעלפּען אין דער אַרבייט, וויליאַמס האָט איהם ביז אָפּגעשטופּט:

— געה, טהו דיין אַרבייט! קיינער בעט דיר דאָ נישט!

ווען מעקס איז אַוועקגעגאַנגען, האָט מיר וויליאַמס געזאָגט, אַז מיסטער אָ'נעלסאָן האָט איהם נאָך געכמען געהייסען צורעכט מאַכען דאָס בעט פאַר דעם אידען, וואָס קומט אַהער אַרבייטען. נאָר אַזוי ווי די מאַדאַם אָ'נעלסאָן איז דערביי אויך געווען, און ער, וויליאַמס, האָט בעמערקט אַז זי איז פון דעם ניט צופריעדען — ביי יעזוס! די מאַדאַם אָ'נעלסאָן איז אַ גוטע פרוי! — זי האָט זיך אַ ברוגו'ע אויפגעהויבען און אַוועקגעגאַנגען... און דערפאַר האָט ער, וויליאַמס, זיך ניט געאיילט, ווייל ער אַליין וואָלט אויך וועלען, מען זאָל פאַר מיר בעסער מאַכען אַ פּלאַץ אין הויז, ווייל ער ווייסט דאָך אַז אַן אַרבייטער קען אמאָל פאַר אַזעלכע זאַכען ברוגז ווערען, און דעם אַרבייטער דאַרף מען איצט זעהר נויטיג. און וואָס איז דען דער אונטערשיעד — אַ איד צי אַ קריסט? — — — ביי יעזוס! אַלע מענשען זיינען גלייך — וואָס איז, די אידען גלויבען דען ניט אין גאָט?

ביי דער אַרבייט איז ביי מיר אַרויסגעפאַלען פון קעשענע די פּאַנטאַן־פּען.

וויליאַמס איז פון דער פּאַנטאַן־פּען גאָר צומישט געוואָרען. ער האָט געבעמען איד זאָל זי פאַר איהם עפּענען. איד זאָל איהם צייגען, ווי זי שרייבט, איד זאָל זי איהם געבען האַלטען אין זיינע הענט. און ס'אַראַ מאַדנע זאך דאָס איז! ווי אַזוי ווערט דאָס געמאַכט וואָס זי שרייבט אָהן טינט? ! און די פען איז טאַקע אַ גאָלדענע? ! טאַקע פון אמת'ע גאָלד? ! וואונדערבאַר! וואונדערבאַר! ווען ער וואָלט געהאַט אַזאַ זאך, וואָלט ער שוין ניט געקומען אַרבייטען אויף אָ'נעלסאָן'ס פאַרם.

אָ, ניין! און צי וועל איך איהם געבען מיט דער פען שרייבען א בריעף צו זיין שוועסטער? — ער איז ניט אבי ווער! — ער האָט א שוועסטער! און דזשאן, מיט וועלכען איך וועל זיך באַלד בעקענען, איז אן אָנגעלאָד פּענער, גאָט ווייסט פון וואָנען. — זינט ער איז דאָ האָט ער נאָך קיין איין בריעף ניט ערהאַלטען, און צו קיינעם ניט געשרייעבען, אפילו א וואָרט ניט! ביי יעזוס, מיט אזא מאן איז דאָך געפּעהרליך צו שלאָפּען אין איין צימער. און די פּאַנטאַן-פען זאָל איך בעסער ניט האַלטען אזוי אויבען-אויף... ער שווערט מיר אפילו ביי יעזוס, אז ער מיינט חלילה ניט, אז עמיצער פון די ארבייטער איז דאָ א גנב, אָכער עס איז פּאַרט בעסער אז מען ווייזט זיך ניט מיט אזעלכע זאַכען.

שפּעטער אין אָבענד, ווען מיר זיינען אַלע געזעסען און געגעסען אונזער „סאַפּער“, האָב איך זיך בעקאַנט מיט דער מאַדאַם אָ'נעלסאָן. ווען מיר האָבען שוין געהאַלטען אין ענדיגען אונזער עסען, האָט זיך געעפּענט די טיהר, וואָס פיהרט אין די בעל-הבתישע צימערען, און עס איז אַריין אַ בלאַנדע ראַמע, האַלטענדיג אויף איהר אָרעם ווייסע בעט-רועש. וויליאַמס האָט זיך גלייך אויפּגעהויבען און מיט אַ חניפּה דינער פרייד זיך אָפּגערופּען:

— מאַדאַם אָ'נעלסאָן, דאָס איז אונזער נייער ארבייטער!

די מאַדאַם האָט אויף מיר אָנגעשטעלט איהרע אויגען — — — און געפרעגט מיין נאָמען, און צי איך קום טאַקע פון ניו יאָרק — און וואו האָב איך געוואוינט אין ניו יאָרק. און ווען איך האָב איהר אָנגערופּען די געגענד, האָט זי פּערדעכטיג מיך נאָכאַמאָל געמאַכט אָנרופּען דעם נאָמען פון דער געגענד — — — און ערשט נאָכדעם מיך וויעדער אַ וויילע אָנגעקוקט און געפרעגט אין וועלכען טהייל פון יענער געגענד איך האָב געוואוינט און צי איך האָב דאָרטען אייגענע, בעקאַנטע — — — און בשעת זי האָט מיך געפרעגט אָט די אַלע שאלות, האָט זיך געפיהלט, אז דאָס איז ביי איהר ניט קיין נייגעריגקייט, נאָר אַ מין בענקען, אז ווער ווייס וועמען זי האָט דאָרטען — — — זי קומט, הייסט דאָס, אויך פון ניו יאָרק...

אַ בעזונדער וויכטיג האָט זיך געטראָגען פון דער מאַדאַם אָ'נעל-

סאָן'ס שטימע. אזא ווייכקייט הערט זיך בלויז אין די שטימען פון די פרויען וואָס וויינען אָפט אין דער שטיל.

ווען די דיענסט איז אַריין אין אונזער עס-צימער, האָט איהר די מאַדאם אָ'נעלסאָן איבערגעגעבען די ווייסע וועש, זי זאָל אַרויפגעהן צו מיר און דערמיט איבערציהען מיין בעט — — — און פאַר'ן אַרויס-געהן האָט צו מיר די מאַדאם געזאָגט — זי האָפט, אַז איך וועל זיך דאָ פיהלען גוט.

VIII.

א הייס-בלויער הימעל האָט זיך געשפּרייט איבער אַ קיהלער נאַכט. איך בין געלעגען מיט'ן פנים אַרויף. ווייך און שטיף האָבען די גראָזען געגלעט מינע הענט, מיין נאָקען. דאָ און דאָרט האָט פון גראָז גענומען אַרויסשריען: * Whip-poor-will! Whip-poor-will! Whip-poor-will!

די געשרייען זיינען געווען מעלאַנכאָליש. פּערטרויערט און האָבען זיך וויעדערהאַלט קורץ, אונערזאַרטעט און קרעפטיגקאַלענדיג: „וויפּ-פּור-ווייל!“ — „וויפּ-פּור-ווייל!“ — „וויפּ-פּור-ווייל!“ איך האָב געוואוסט, אז דאָס איז דער וויפּ-פּור-ווייל־פּויגעל, איינער פון דעם מין גאטסאַקער פּויגעל וואָס געפינט זיך נאָר אין די מזרח געגענדען פון צפון־אַמעריקא. דאָס זיינען פּויגעלען. וועמעס טאָג עס פאַנגט זיך אָן אַ פּאָר שעה נאָך זון־אונטערגאַנג, און וועלכע מען זעהט כמעט קיינמאָל נישט. מען הערט זיי בלויז. און אויף וועלכע אינ־דיאַנער און ניגערס גלויבען, אז דאָס זיינען אַזעלכע גלגולים, נייסטער און פּאַראַויסזאָגער.

איינער פון דעם סאָרט פּויגעלען האָט זיך פּלוצלונג פון ערגעץ אַ באַרג נישט ווייט פון אונז מיט אַמאָל הילכיג צושריען: האַ, האַ, האַ! האַ, האַ, האַ! — און יעדעס מאָל אַלץ העכער און שרעקעדיגער. און כאַטש איך האָב, דאַכט זיך, גוט געוואוסט, אז דאָס זיינען פּויגעלען, פון דעסטוועגען האָב איך געטראכט, אז דאָס זיינען אַזעלכע שטיק פון דעם קליינעם בלאַסען און שטענדיג־לאַכענדיגען מעקס. אז דאָס שפּיעלט ער זיך איצט מיט זיך אליין, שפּרינגט אַרום אין גראָז, בעהאַלט זיך אויס אַוונטער שטרויכען און פעלזען און שרייט אין דער נאַכט אַרײַן:

Whip-poor-will! Whip-poor-will! און האַ—האַ—האַ!

אָדער נאָר: Willie-com-go! Willie-com-go! **

(* שמוּס, אָרעמער וויליאַם! שמוּס, אָרימער וויליאַם!!

** וויליאַם־קום־געח! וויליאַם־קום־געח!

וויליאם איז פארבייגעגאנגען, א לאנגער, א שווארצער און שטיל, ווי אן אויפגעשפרונגענער שאַמען.

דזשאהן, א שמארק געבויטער דייטש, מיט א בלאַנדער באַרד און בלויע אויגען, איז געזעסען געבען מיר, און מיר דערצעהלט, אז ער איז אויף א ניו יאָרקער, אז ער האָט דאָרטען צוויי געליעבטע, נאָר מען האָט איהם אַרויסגעשיקט פון ניו־יאָרק אויף פינף יאָהר — איין יאָהר איז ער אָפגעזעסען אין שטאָדטישען געמענגנים, נאָכדעם האָט מען איהם ערשט פערבאָטען צו זיין אין ניו־יאָרק סטייט. זיי זיינען אפשר גערעכט — האָט ער צוגעגעבען — אָבער שולדיג איז אין דעם זיין פאָטער — ער איז געשטאָרבען און איהם איבערגעלאָזט זעקס און פערציג טויזענד דאָל לאַר, און ער, דזשאהן, איז דאָן געווען א יונגער באַן, א סטודענט פון שטאָדטישען אוניווערזיטעט, — יאָ, יאָ, איך מעג איהם גלויבען, — ער אָט דער פארמער. וועמען איך זעה איצט געבען מיר, איז אן אינטעלי גענטער מענש. האָט געלערענט אַנאָמאָמיע. פיזיקע — און אז אַנאָמאָמיע געדענקט ער נאָך ביז היינט. אז אָט דער ביין פון האַנד הייסט „אולנא“, אָט דער „ראַדיום“ און אָט זיינען די „קארפוס“, און ער האָט זיך גענומען אויסרעכענען זייערע געמען איינס נאָכ'ן אַנדערען. ער געדענקט זיי שוין אפילו ניט אין גאַנצען, אָבער איך קען דאָך זעהן, אז ער איז אן אינטעליגענטער מענש. נאָר איבער די געלד, וואָס ער האָט דאָן נאָכ'ן פאָטער'ס טויט אַרײַנגעקראָגען אין זיינע הענד, איז ער אַרײַנגעפאַלען אין שלעכטער קאָמפּאָניע. אָבער ער איז שוין אויסגעווען א וועלט! „געפייקט“, „גענעמבעלט“, געהאַט א „פייט“ מיט מעקענזי'ן, מיט מעקענזי'ן אליין! אָט איך קען דאָס זעהן פון זיין גראַבען פינגער אין זיין רעכטער האַנד — דער פינגער איז ביי איהם פון דאָן אָן צובראָכען. איך דאַרף דאָס נאָר ניט דערצעהלען וויליאַמס'ען, ווייל אזוי האָט וויליאַמס מורא צו איהם צוצוגעהן נאָהענט, ווען אָבער וויליאַמס זאָל זיך דערוויסען אז ער האָט נאָר א צובראָכענעם פינגער אין דער רעכטער האַנד, וואָלט ער מיט איהם גאָר אַנדערש גערעדט. — — —

דזשאהן'ס רייד האָבען זיך פאר מיר געמישט מיט'ן אָבענד און מיט די מעלאַנכאָלישע און כעס'דיגע געשרייען, און איך האָב דערביי געקוקט אין הימעל און געזעהן איבער מיר מיליאַרדען קליינע און גרויסע שמערען. די שמערען האָבען ליכטיג און שאַרף געקוקט אויף מיר און

אויף די בערג און בערג, וואָס זיינען אזוי רייך פאנאנדערנעוואָרפען אונטער דעם ברייט־צושפרייטען הימעל — — — און איך האָב דערביי געטראכט פון אַ סך זאכען און אויך פון דעם, אז פאַר דער מאַדאם אַ'נעלסאָן וואָלט געווען גוט צו האָבען אַ מאַמע, אָדער צו זיין אַ מאַמע פון אַ דערוואַקסענע טאָכטער, צו וועמען מען קאָן רעדען — — ווייסע, שטילע פרויען — אָט ריידען זיי דאכט זיך קלוג און שטייכלען פּרעהליך, און ווי נאָר זיי פערמאכען הינטער זיך די טוהר קאָן זיין צואוויינען זיי זיך גלייך. — — —

ביסלעכווייז בין איך צואוועכט און צומישט געוואָרען מיט די בערג, מיט די שטערען, מיט'ן הימעל — — — איך האָב קוים געהערט דזשאהן'ס „גוט־נאכט“ און נאָכדעם שוין גאָר ניט געהערט. — — — פיבי קוקט אַרויס פון אַ פענסטער. איהרע שטאַל־גרויע אויגען זיינען גרויס און ברייט צועפענט און די ווייסלעך פון איהרע אויגען גלאַנצען און שיינען ליכטיג ווייס — — — פיבי קוקט ניט אַרויס פון אַ פענ־סטער, פיבי קוקט אַרויס פון הימעל — — — און איהרע שוואַרצע עטוואָס געקרייזטע האָר פאַלען אַראָפּ פון איבער איהר שעהנעם, ווייב־רונדען אַקסעל און גרייכען פון הימעל ביז צו דער ערד און גרייכען ביז מיין האַנד, ביז מיין נאָקען, ביז מיין פנים. — — —

עמיצער פאַרעט זיך ביי מיין זייט קעשענע — — — דאָס אייזענדעל וואָס האָט אָנגעהאַלטען מיין פאנטאָני־פען אין דער קעשענע האָט אַ שאַרפען „פיטץ“ געטהון און איך האָב זיך אויפגעכאַפט — — — איך האָב זיך אויפגעכאַפט און האָב זיך דערשראָקען פון דעם, וואָס איך בין ניט ביי זיך אין מיין היימישער בעט, נאָר אויף אַ בעגראָזטער ערד, צווישען בערג און הימעל און שטערען — — — וויליאַמס איז גע־שטאַנען איבער מיר אַ צומישטער... ער וועקט דאָס מיך איך זאָל אַרויפ־געהן צו זיך שלאָפען — ער וויל ניט איך זאָל מיך פּערקיהלען...

ערשט אַרויפקומענדיג צו זיך אויפ'ן בוידעם, האָב איך זיך דער־מאַנט אָן וויליאַמס'ן — — — האָב אַ טאַפּ געטהון מיין זייט־קעשענע און ניט געפונען מיין פאנטאָני־פען.

איך בין שוין כמעט געווען איינגעשלאָפען אין מיין סקריפענדיגער

בעט, ווען איך האָב דערהערט עמיצענס טריט איבער'ן בוידעם — — —
 די היי שארט זיך... איך האָב צועפענט ברייט די אויגען, געקוקט פאַר
 זיך און דערזעהן אַ שוואַרצע פיגור — — — די פיגור דערנעהנטערט
 זיך לאַנגזאַם — — — אַט איז זי אַריבער די שוועל פון מיין אָפּצאל
 מונג — — —

— ווער איז?! — האָב איך אויסגעשריען.

— דאָס בין איך, וויליאַמס; גלאַט אזוי — — —

— וואָס איז?! — האָב איך איהם מיט כעס איבערגעשלאָגען זיין
 צוטומעלטיקייט.

— גאָר ניט. ער וויל נאָר וויסען ווי מיר שלאָפט זיך. און איך
 זאָל ניט פּערגעסען, אַז מאָרגען פונקט פיער אַ זייגער וועט ער מיך אויפֿ-
 וועקען צו דער אַרבייט.

— גוט; אַ גוטע נאכט.

ווען וויליאַמס איז אַרויס בין איך אַראָפּ פון מיין געלענער און
 אויפגעזוכט אַ זיכערען פּלאַץ פאַר דעם ביסעל געלד וואָס איך האָב געהאַט.

ווען איך האָב אויף מאָרגען געזאָגט וויליאַמס'ען, אַז איך האָב ניט
 די פען, האָט ער זיך אזש פאַר'ן קאָפּ געכאַפט:

— שטייטש, אזא פען! אַן אמת'ע, אַ גאָלדענע! ער האָט מיך אָבער
 געוואָרענט, איך זאָל זי ניט האַלטען אויבען-אויף. ביי יעזוס'ען, ער
 מיינט ניט צו זאָגען, אַז עמיצער האָט זי ביי מיר גע'גנב'עט. אַט זענען
 דאָך דאָ דזשאַהן, פּיליפּ, מעקס. ביי יעזוס'ען, אַז ער מיינט נאָר ניט
 צו וואַרפען אזא פּערדאכט אויף עמיצען. איך האָב זי געוויס פּערלירען
 אין גראָז וואו איך בין נעכטען איינגעשלאָפּען. ער אַליין וועט זי מיר
 העלפען זוכען, ווייל עס איז ניט לייכט צו געפינען אזא זאך אין גראָז.
 מען קאָן אמאָל אזא זאך אָפּזוכען אַ גאַנצען זומער, און דאָס ערשט אין
 הערבסט געפינען — — — קאָן זיין אַז איך ווייס נאָר ניט צי איך בין
 נעכטען איינגעשלאָפּען אויפ'ן גראָז. יא, איך בין נעכטען איינגעשלאָפּען
 אין גראָז. ער געדענקט גוט דעם פּלאַץ. און ער וועט מיר איהם צייגען

און ער וועט מיר דאָרט העלפֿען זוכען. זיכער. וואָס הייסט, אזאָ נומע
זאָך, אזאָ טהייער שטיקעל גוטס.
און אָפט, שוין לאַנג נאָכדעם, פלעגט זיך וויליאַמס פון צייט צו
צייט דערמאָנען אָן מיין פען פון „אמת'ען גאָלד“ און פלעגט מיך טרויסן
טען און צוואַנגען אז ער וועט זי פאַר מיר זוכען.

IX

פון דער דיענסט בין איך געוואָהר געוואָרען, אז די מאַדאם אָ'נעלסאָן איז, ווי איהר ווייזט זיך אויס, א פראנצויזישע און דער מיסטער אָ'נעלסאָן — אן איירישער חזיר (די דיענסט האָט זיך אזוי אויסגעדריקט, כאָטש זי אַליין איז אויך געווען אן איירישע) און אז עס איז אויף דער מאַדאם א רחמנות.

— א רחמנות אויף דער מאַדאם? פאר וואָס? — האָב איך געפרעגט. אָבער אויפ'ן אָרט פון צו ענטפערען, האָט די דיענסט צו מיר אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד און געזאָגט:
— בעסער פרעג ניט!

און וואָס מעהר מיר פלעגט אויסקומען צו זעהן די בלאַנדע מאַדאם אָ'נעלסאָן, אַלץ מעהר פלעג איך זעהן, אז א דריקענדע שווערקיט קוקט אַרויס פון איהרע אויגען.

גאָר אָפט פלעגט זי מיך פרעגען צו איך בענק ניט אַהיים... און אַ בעזונדערער, האָפנונגסלאָזער ציטער פלעגט דערביי פערבענקט אַרויס־קלינגען פון איהרע ווערטער. און דערביי פלעגט זי נאָך אָפט צוגעבען, אז זי מיינט אַהיים, אין דעם „אַלמען לאַנד“, וואו איך האָב מינע עלטערען... און ווי לאַנג האַלט דאָרט אָן דער ווינטער? — — — און פרעסט זענען דאָרט גרויסע? ווייסע? און אז עס פאַלט דאָרט אויס אַ שניי, איז דאָס אויף לאַנג, אויף זעהר לאַנג. — — — זי האָט וועגען דעם געלעזען.

און איינמאָל, ווען צו מיר איז אָנגעקומען אַ בריעף פון דער „אַלמער היים“, האָט מיר די מאַדאם אָ'נעלסאָן איהם אַדיינגעטראָגען אויף אַ טעלער צום טיש, וואו מיר, די אַרבייטער, האָבען געגעסען. און ווען איך האָב דעם בריעף געעפענט, האָט זי מיך געבעטען איך זאָל איהר איהם ווייזען — — — זי וויל זעהן ווי דער אידישער שריפט זעהט אויס...

X

די אַרבייט איז געווען אונערטרעגליך שווער. אָהן אַ וועלכען עס איז רוה־טאָג. — טאָג־איינ, טאָג־אויס פלעגט מען זיך דאַרפֿען אויפ־הויבען פיער פארטאָג און אַרבייטען שווער, אָהן אָפרוה, ביז זיעכען־אַכט אין אָבענד. פֿון שבת און זונטאָג האָט גאָר קיין רייד ניט געקאָנט זיין.

דער אַרבייטער פיליפּ האָט זיך איין זונטאָג צובונטעוועט און ניט געוואָלט אַרבייטען, ווייל ער וויל כאָטש איין זונטאָג אין צוויי וואָכען. וויליאַמס איז געווען דער ערשטער וואָס האָט איהם אָפּגעגעבען גערעכט. צו מיר אָבער האָט ער געזאָגט אַזוי, אז אויך מיסטער אָ'נעלסאָן זאָל הערען:

— פיליפּ איז אַ הונד, אַ טרעמפּ. ער איז אָנגעקומען אַהער אַ הונגעריגער. איצט האָט ער זיך אָנגעגעסען, ווייל ער שוין מעהר ניט אַרבייטען.

ווען מיר זענען אַלע אַריין אין עס־צימער פאַר אונזער אָנבײסען, איז אָ'נעלסאָן צו צו פיליפּ'ען און איהם געהייסען אז ער זאָל שוין אַוועק פֿון זיין פאַרם, און בעצאָהלען וועט ער איהם אויך ניט, ווייל ער איז זיין צייט ניט אויסגעווען, און ער זאָל זיך אויך ניט זעצען צום טיש, ווייל ער האָט שוין אָנגעזאָגט דער דיענסט, זי זאָל איהם קיין עסען ניט געבען. פיליפּ האָט גענומען טענה'ן, אָבער אָ'נעלסאָן האָט זיך אויף איהם צושריען, אז ער זאָל שווייגען און זאָל גלייך אַוועק פֿון דאַנען. אויב ניט לאָזט ער איהם אַרעסטירען.

— אַרעסטירען! מיך?! פאַר וואָס?! — האָט פיליפּ גענומען שרייען.

— דו האָסט ביי מיר צובראַכען אַ דישעל, און דו דאַרפסט ביי מיר אָפּאַרבייטען אַ נאַנצען חודש, ביז דו וועסט מיר אויסצאָהלען דעם שאָרען!

— דאָס איז אַ ליגען! ניט איך האָב צובראָכען דעם דישעל!
 — ווער דען האָט?
 — וויליאַמס האָט!

וויליאַמס איז דערויף אויפגעשפרונגען אַן אָנגעצונדענער מיט גערשרייען: „דו פערדאמטער, דו פערדאמטער טרעמפ!“ און ער איז מיט זיין פויסט פערפאָהרען פיליפ'ען גלייך אין פנים אַרײַן. געענדיגט האָט זיך מיט דעם, וואָס פיליפ איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ פערבלוטגיטער, און איז אָהן אַ סענט געלד און אַ הונגעריגער אַוועק אַליין אויפ'ן שטויביגען ווייסען וועג, וואָס ציהט זיך צווישען די גרינע בערג. און דער מיסטער אָ'נעלסאָן האָט אַרויס גאַכגעשריען, אַז ער זאָל זיך ניט דערוועגען צו ווייזען אויף וועלכען עס איז פלאַץ פון זיין גוט! ווייל ער וועט איהם דערשיסען ווי אַ משוגע'נעם הונד!... און צו אונז האָט זיך אָ'נעלסאָן געווענדעט:

— און איהר, „באָיעס“, דארפט זיך ניט זאָרען. מאָרגען קומען מיר אָן נייע צוויי אַרבייטער — איך האָב אַ בריעה ערהאַלטען. און דער פּוילענצער איז מיר איצט סיי ווי סיי געווען אַן איבעריגער.

דער קליינער מעקסיל, וואָס האָט יעדען טאָג געהאַלטען אין איין ווערען אַלץ בלאַסער, האָט צופריעדען געקוקט אויף קריעג און געשלעג, און מיט פערגעניגען געשמייכעלט, פונקט ווי די גאַנצע געשיכטע וואָלט פאַר איהם פאַרגעקומען ערגעץ אויף „מואווינג פיקטשורס“ אָדער אין אַ וואָדעוויל — — — דושאַהן האָט אויסגעקוקט צו זיין גלייכניכטיג, נאָר איך בין פון דעם פערדאמט ערנסט געוואָרען. וויליאַמס האָט זיך זיעגרייך אַוועקגעזעצט צום טיש און האָט קוקענדיג צו מיר גענומען ריידען:

— ער איז דאָס ווערט! ער איז דאָס ווערט געווען, דער פערדאמטער!...

איך האָב איהם מיט כעס איבערגעשלאָגען:

— דו האָסט ניט געהאַט קיין רעכט צו שלאָגען!

— וואָס? וואָס מיינסטו?! — — —

איך האָב אַריינגעוואָרפען וויליאַמס'ען גלייך אין פנים אַרײַן:

— ווייל דו האָסט צובראָכען דעם דישעל, ניט פיליפ. און מיסטער

אָ'נעלסאָן ווייסט דאָס, און איז נאָך ערגער פון דיר!

וויליאמס איז צוטומעלט געוואָרען. ער האָט מיר ניט געקענט
קוקען גלייך אין די אויגען אַרײַן, און ער האָט זיך געווענדעט צו דזשאַהנען:
— היר דזשאַהן! וואָס זאָנסטו נאָר צו איהם, צו דעם — — —
דעם — — — סאָציאַליסט! (ער האָט, ווייזט אויס, געוואָלט זאָגען שיני).
דזשאַהן אָבער האָט נאָר אונערווארטעט אויף איהם אויפגעהויבען אַ
פאָר אָנגעצונדענע אויגען און אויסגעשריען:
— האַלט דיין פּיסק, דו „קרוק!“

וויליאמס האָט זיך דערפיהלט צוקלאַפּט. און אַ דערשראָקענער און
צוטומעלטער איז ער גלייך אויפגעשפרונגען פון בענקעל. מעקס האָט זיך
צולאָכט. איבערהויפט האָט איהם הנאה געטהון, ווען וויליאמס האָט
זיך צוקוויטשעט, כמעט ווי אַ הונד, און איז אזוי קוויטשענדיג אַוועק פון
עס-צומער, אונז פערקלאָגען פאַר מיסטער אָ'נעלסאָן.

דער מיסטער אָ'נעלסאָן האָט אונז וועגען דעם נאָר ניט געזאָגט;
אדרבא, ער איז נאָך געוואָרען פריינדליכער.
אין אָבענד האָט ער מיך פריינדליך געפרעגט, וואָס איז מיין מיינונג
וועגען דעם ווייץ-פעלד, וואָס ער האָט דאָרט רעכטס.
איך האָב איהם שאַרף און בייזלעך געענטפערט:
— מיין מיינונג איז, אַז דאָרט וואַקסט ניט קיין ווייץ, נאָר שמרוי...
ער אָבער האָט ביי מיר פערטרויט געפרעגט:
— וואָס וואָלט געווען דיין עצה?
— איבעראַקערען דאָס פעלד! — האָב איך געזאָגט.

— יא, גערעכט! — האָט ער צוגעגעבען — ווייל די שמרוי וואָס
איז שוין אָנגעוואַקסען וועט זיין אַ גוטע מיסטיונג פאַר דער ערד. און
נאָך דעם וועט מען דאָרט קאָנען פערזייען קארטאָפּעל. אפשר וואָלט
מען דאָס נאָך מאָרגען געטהון?

אָ'נעלסאָן האָט גוט געוואוסט, אַז מאָרגען קען מען דאָס ניט טהון,
ווייל מיט די פערד זענען מיר פערנומען אויף אַ צווייטען פעלד, און אַז
מען קען ניט, און אַז עס האָט קיין זין ניט אַוועקצואוואַרפען יענע אַרבייט
אין מיטען צוליבע דעם פעלד. נאָר דער גאַנצער געשפרעך זיינער האָט
בלויז געהאַט דעם צוועק זיך אַרויסצואווייזען פריינדליך און פערטרויט
צו מיר. — ווייל וואָס טהוט ער אַז די מאָרגעדיגע צוויי אַרבייטער קומען

ניט אָן ? — — — אָן עהנליכען געשפרעך האָט ער נאָכדעם געהאט מיט דזשאהנען און אַפילו מיט דעם קליינעם מעקסיל!

אין אבער, איך האָב זיך געהאט נאָר וואָס אויסגעטהאָן אויף צו געהן שלאָפּען, און האָב שוין אויסגעשמרעקט מיין האַנד אויף אויס-צולעשען דאָס לעמפּעל, איז צו מיר אַריינגעקומען וויליאַמס :

— דזשאהן מיינט, אַז ער, וויליאַמס, דאַרף פאַר איהם מורא האָבען ניט אין זיין לעבען! דזשאהן מיינט, אַז אויב ער האָט זיך געשלאָנגען מיט מעקענז'ן, דארפּען שוין אַלע פאַר איהם מורא האָבען. ניט אין זיין לעבען!

— וואָס וועסטו איהם טהון ? — האָב איך געפרעג זיך לעגענדיג אין בעט.

— וואָס איך וועל טהון ? וואַרט ס'ט שוין זעהן! איך קאָן דזשאהנען בעסער פאַר אייך אַלעמען! איך ווייס, אַז ער האָט אַ שלעכטען טעמפּער! אַז ער קאָן מיט אַ מאָל משוגע ווערען! און דעריבער האַלט איך מיט זיך שטענדיג — אַ זעהסט וואָס! — און וויליאַמס האָט זיך שנעל צור געבויען צום כאַליעווע און פון דאָרט אַרויסגעכאַפט אַ לאַנגליכען מעסער און אַן אויפגעקאַכטער גענומען שרייען: „אַ! זעהסט וואָס! זאָל ער נאָר וועלען צוגעהן צו מיר, און איך צושנייד איהם מיט'ן מעסער: אַט אזוי! — איבער'ן פנים! איבער דער נאָז! איבער די אויגען! איבער'ן האַלז! איבער'ן בויך — איבער'ן בויך, גאָט פּערדראַמט! איבער'ן בויך! איך עפען איהם דעם בויך!!!“ — — —

און וויליאַמס האָט דערביי זשעסטיקולירט מיט'ן מעסער אין האַנד און דאָס פנים איז איהם געוואָרען פול מיט ווילד-גערייצטע בלוטען. ער האָט שוין, ווייזט אויס, געוואָלט אין איין וועג אויך מיך אָנשרעקען. איך האָב איהם אָנגעקוקט און געזאָגט:

— דו ביזט נאַריש.

— וואָס מיינסטו איך בין נאַריש?

— אַ מאַן טהוט ניט אזוי.

— יא, אָבער ביי יעזוס, איך וועל זיך ניט לאָזען!...

— אָבער, דו וועסט מיר ענטשולדיגען, וויליאַמס, — האָב איך

איהם איבערגעשלאָנגען, — איך בין מיעד און וויל שלאָפּען.

— אַ יא, געוויס! ס'איז צייט. אַ גוטע נאַכט. ער האָט נאָר געוואָלט...

— א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט.

— זאגסטו דיין תפילה פאר'ן שלאף, וויליאמס?

— מיין תפילה? מיין תפילה? ס'הייסט? געוויס! — ער האָט

נאָך אין זיין לעבען ניט פערפעהלט צו זאָגען זיינע תפילות.

איך האָב איהם געבעטען ער זאָל זיין אזוי גוט און פאר מיר אויכ'ר לעשען דאָס לעמפעל. ער האָט דאָס געטהון. עס איז געוואָרען פינ' סטער. איך האָב איהם אין דער פינסטערניש נאָך אַ מאָל געוואונשען אַ גוטע נאכט, ער זאָל געהן טהון זיין תפילה און זעהן, אז מען דאַרף בעסער זיין אַ גוטער מענש. און געזאָגט האָב איך איהם דאָס דערפאר, ווייל ניט ווילענדיג האָבען זיך מיר כמעט דעם גאנצען טאָג געטראכט פיב'ים ווערטער: אז אין די גוים, דאכט זיך, איז דאָ אזא מין סאָרט ווילד'ר פלייש, וואָס קיין רעליגיאָן וועט דאָס פון זיי ניט אויסהיילען.

איך בין געבליבען אַליין און געטראכט פון פערשיעדענע זאכען, און פון פיב'י, און פון דער אירישער פאַרס-געזעלשאַפט מיט זייערע אידעען, און וואָסערע מאָדנע כחות עם זיינען אָט די אידעען וואָס בילדען זיך אזוי מאָדנע אויס ביי מענשען! און ווער וועט זאָגען, ווער פון אונז איז גערעכט? דאָס לעבען וועט דערווייזען? און ווי, ווען דאָס לעבען וועט טאַקע דערווייזען ווי זיי ווילען? וועט דאָס דען הייסען אז זיי זענען גערעכט? נאָט מיינער! וועט דאָס דען הייסען, אז זיי זענען גערעכט, ווען מיר וועלען פערלויירען געהן צווישען די קריסטען, צו וועלכע מיר האָבען פערבלאָנדזשעט? — — —

מיינע געדאַקען האָבען זיך אָפגעשטעלט. איך האָב מיט צועפענטע אויגען שטום געקוקט פאַר זיך אין דער פינסטערניש — — — און פון די בערג, פון אונטערשטרויכען און פעלזען האָבען מיט אַ מין בייזער און געהיימיספאַלער פער'עקשנ'טקייט געשריען די ווי-פור-וויל'ים און די הא-הא-הא'ים. איינער פון זיי האָט נאָר גענומען שרייען: „הו אַר יו? הו אַר יו? הו אַר יו?“ (ווער ביזטו?) און עפעס אזוי איינגעגעסען, מעלאַנכאָליש און גייסטערהאַפט, אז עס איז געווען שווער צו גלויבען, אז דאָס שרייען אזוי פויגעל. אפשר זענען דאָס נאָר אזעלכע חיות? — און אפשר טאַקע דער קליינער, בלאַסעל מעקסי. — — —

XI

אויף מאָרנען האָט די מאַדאם אָ'נעלסאָן געפונען אַ געלעגנהייט מיט מיר פּערפּיהרען אַ שמועס, און מיך אַרױפּגעפּיהרט אויף דעם, אַז איך האָב געדאַרפּט ענטפּערען צו מיר געפּעלען קריסטען. די פּראַגע האָט זי ביי מיר געפּרעגט מיט אַראַפּגעלאָזטע אויגען. דאָס האָט מיך אויפּגערעגט. איך האָב געזאָגט: — קריסטען זענען אין דער צייט פּון זייער תּפּילה שעהן. — אין דער צייט פּון זייער תּפּילה?! — האָט זי מיך פּערוואונדערט איבערגעפּרעגט.

— יאָ, — האָב איך געענטפּערט. — ווען איהר זעהט ווי אַ קריסט פּאַלט צו דער ערד און צלמ'ט זיך, קריגט איהר ניט קיין וויעדערגעפּיהל?... — ניין! — האָב איך געענטפּערט, ווערענדיג אַלץ מעהר אויפּגערייצט פּון דעם, וואָס די מאַדאם פּרעגט ביי מיר אַזעלכע שאלות און דערצו נאָך מיט אַראַפּגעלאָזטע אויגען. — וואָס פּאַר אַ סוד וויקעלט זיך דאָ פּאַנאַנדער?! — וואָס וויל זי דאָ פּון מיר דערגעהן? — מיט אַמאָל האָט די מאַדאם אָ'נעלסאָן אויפּגעהויבען איהרע אויגען און גענומען קוקען אין מיין פנים, מיט אַ כמעט דערשראָקענער שאַרפּ-קייט... און פּלוצלונג געפּרעגט: — ווי, למשל, ווען אייערע אַ בעקאנטע, צי אַ שוועסטער, וואָלט חתונה געהאַט פּאַר אַ קריסט?

די פּראַגע האָט מיך ביטער אַ בריה געטהון אין האַרצען. — איך האָב פּאַר זיך גלייך דערוועהן פיב'ן, איהרע דריי קריסטליכע בעקאנטע, און איך האָב זיך פּערלורען: — וואָס איז דאָס?! ... ניט אַנדערש, אַז די בלאַנדע מאַדאם, וואָס קוקט מיך איצט אַזוי שאַרף אָן, ווייסט אַלע מינע סודות! ... איך האָב זיך מיט כעס אַ הויב געטהון און ביזן גע-ענטפּערט:

— ווען מיינע א בעקאנטע וואָלט געהייראט מיט א קריסט, וואָלט
איך זי צונויפגעדערעהט ווי א קנויל און זי א שליידער געטהון דעם קריסט,
ווי א שפיי אין זיין קריסטליכען פנים אריין!

די מאדאם אָ'נעלסאָן האָט פון מיין ענטפער שיעור ניט צוזאמען
געבראַכען. די אויגען זענען ביי איהר פערנליווערט געוואָרען. — — —
יא, איך בין יענעם מאָל געווען שלעכט צו איהר. איך בין געווען זעהר
שלעכט צו איהר... נאָר איך האָב זיך אָבער ניט געקאָנט העלפען. —
שולדיג איז געווען מיין אויפגענונג און מיין ניט וויסען קלאָר, וועגען
וואָס עס איז איהר דאָ גענאָנגען. אָבער איהר פלוצלונגע פערנליווערטע
שרעק, איהרע פלוצלונגע טרערען אין די אויגען — דאָס קאָן איך נאָך
בין היינט ניט פערגעסען.

זי האָט צו מיר מעהר ניט גערעדט. און א צווייטריי טעג האָב
איך זי איבערהויפט ניט געזעהן אַרויסקומען פון הויז. און נאָכדעם
פלעגט זי מיך שטענדיג אויסמידען...

נאָר איינמאָל נאָכמיטאָג איז צו מיר אויפ'ן פעלד געקומען צו
לויפען מעקס און מיר איבערגעגעבען א בעפעהל פון דער מאדאם אָ'נעל-
סאָן, אז איך זאָל געהן איינשפאָנען די פערד אויף צו פאָהרען צום באַהן,
ווייל עס איז אָנגעקומען א טעלעגראַמע, אז זייער טאָכטער קומט מיט'ן
נאָכמיטאָנדיגען צוג.

ווען איך בין אָנגעקומען צום שטאָל, האָט שוין אויף מיר געוואַרט
די מאדאם אָ'נעלסאָן, א פרעהליכע און אן אויפגעראַמטע. — זי בעט
מיך, איך זאָל פריהער אויספוצען דאָס פערד „קיידי“ — דאָס פערד איז
טאָקע דער טאָכטער'ס; דאָס איז איהר רייט-פערד.

איך בין געווען צופריעדען וואָס די מאדאם אָ'נעלסאָן האָט זיך מיט
מיר איבערגעגעבען און רעדט צו מיר פריינדליך. און איבערהויפט פון
דעם וואָס זי זעהט אויס צו זיין אמת'דיג גליקליך... איך האָב „קיידי'ן“
אויסגעפוצט און פערשלייערט ווי א כלה. נאָכדעם האָב איך נאָך גע-
פונען צייט, און אויף שנעל אויסגעוואשען די קארעטקע און אויסגעפוצט
דעם שפאָן. מעקס האָט מיר אַרויסגעהאַלפען. און ווען אַלץ איז שוין
געווען פארטיג צו פאָהרען, האָט ער פערצויגען די פאָהן פאר'ן הויז. די
פאָהן האָט אויפגעפלאַטערט ווי א פרעהליכער אָנזאָג און האָט זיך לעב-
האַפטיג גענומען בויגען און קנייטשען אין דער זוניגער טאָג-לופט. —

ווי שעהן עס איז א גרויסע פּאָהן אויף א הויכען פּאָהן-שטעקען! און ס'זאָג גוטער אינגעל אָט דער מעקס'על איז!

פּאַר'ן אַרױפּזעצן זיך האָב איך זיך דערמאָנט און געפרעגט ביי דער מאַדאַם אָ'נעלסאָן צי זי האָט אפשר ערגעץ נאָך א פּאָהן? זי האָט מיר מיט א שטאַרקער צופרידענהייט געענטפערט — יאָ, און איז אויף גיך אַרױן אין הויז און מיר פון דאָרט אַרױסגעטראָגען א נאָך ניט געניצטע פּאָהן און אויך די שעהנע זוענגערשע בייטש, מיט וועלכער בלוז אָ'נעלסאָן פּאָהרט אַמאָל אַרױס אין שטאָדט.

דאָ איז מיסטער אָ'נעלסאָן אויך אַרױס, זיך אומגעקומט, דערזעהן דעם פּאַראַד וואָס מען מאכט דאָ און דעם פּלייס מיט וועלכען איך עסק זיך און זיינע ברעמען האָבען זיך ביז אַראָפּגעצויגען איבער זיינע גרוי בלויע אויגען. זיין ראָולעך פנים מיט די גרויע וואַנסען האָט זיך א שאַרפען ציה געטהון אַראָפּ. — — —

איך האָב ניט פערשטאנען וואָס דאָס הייסט און האָב מיט צוטור מעלטע בליקען א קוק געטהון אויף דער מאַדאַם. — — — זי אָבער האָט זיך מיט קונציגע בליקען און מיט א בעזונדער קלוגען פרויען-שמייכל אַ ווענד געטהון צו איהם!

— אַלעקס; מען מוז צוגעבען, אז ער איז א פיינער מאַן, — האָט זי איהם געזאָגט וועגען מיר, און צוגעגעבען: — ניט אזוי, אַלעקס?!... דער שמייכל האָט איהר צוגעגעבען א געוויסען וויבליכען רייץ און האָט געווירקט...

— אַ יא, ער איז אַלרייט! — האָט ער צוגעגעבען און אויך גענומען שמייכלען...

צום סטאַנציע זיינען מיר אָנגעקומען פונקט אין צייט, און די טאָכ-טער איז געווען — פיבי — — — פיבי!

פיבי האָט זיך אַרומגענומען מיט דער מאַמע'ן, זיך דריי מאָל צו-קושט, און ווי נאָך זיי האָבען זיך פאַנאַנדערגענומען און זיך דערזעהן, זיינען זיי גלייך וויעדער צוגעפאלען איינס צו אַנאַנדער און זיך פון דאָס ניי געקושט. און ווען פיבי האָט דערזעהן, אז די מאַמע וויינט, האָבען

זיך אויך ביי איהר די אויגען אויפגעגלאַנצט מיט טרעהרען און זיי האָבען זיך וויעדער צוקושט.

איך בין צוגעקומען איבערנעהמען די פעקלעך. פיבי האָט זיך אומד געקוקט — — — אויף אַ רגע בלויז האָב איך געזעהן ווי פיבי איז צו טומעלט געוואָרען און ברייטער צועפענט איהרע גרויסע, שוואַרץ-גרויע אויגען. נאָכדעם האָב איך געהערט ווי די מאַדאם אָ'נעלסאָן האָט איהר געזאָגט, אז איך בין זייערער אַן אַרבייטער, אַ איד — — — און אז דעם פלאַג האָב איך דאָס אַריינגעשטעקט אין קארעמע פון איהרטוועגען. ביי די רייד בין איך אָנגעקומען זיי העלפען זיך אַריינזעצען. האָט מיר פיבי געדאַנקט און קוקענדיג אויפ'ן פלאַג געזאָגט, אז עס איז זעהר שעהן פון מיר. — — —

אויפ'ן וועג אַהיים האָב איך געהערט ווי די מאַדאם אָ'נעלסאָן האָט זיך נאָכגעפרעגט ביי פיבי'ן אויף דעם און יענעם און אויך אויף דער פאַמיליע באַש.

XII

דעם אבענד פון פיבי'ס קומען בין איך געלעגען אויפ'ן גראָז. נעבען מיר איז, ווי געוועהנליך, געזעסען דער בלאַנדער דזשאהן און מיר צום צעהנטען מאָל איבערדערצעהלט פון דעם „פיט“ מיט מעקענז'ין, פון זיינע געליעכטע, פון זיין רייזע קיין אויסטראַליען. ער איז געפאָהרען קיין אויס-טראַליען אַלס מאַטראָס, דאָס הייסט ניט אַלס פשוט'ער מאַטראָס, נאָר אַלס לאַצמאַן. ווייל דער לאַצמאַן, מיט וועלכען מען איז אַרויסגעפאָהרען, איז אויפ'ן וועג פלוצלונג קראַנק געוואָרען, און ער, דזשאהן, איז דאָך אַן אינטעליגענטער מענש, האָט איהם דער קאַפיטאַן געזאָגט: דו, דזשאהן, ביזט אַן אינטעליגענטער מענש, וועסטו איצט פערנעהמען די שטעלע פון לאַצמאַן — נילעס. נילעס איז אויפ'ן דריטען טאָג געשטאַרבען, און מען האָט איהם אַריינגעוואָרפען אין ים. איז ער, דזשאהן, געבליבען לאַצמאַן. און דער קאַפיטאַן פלעגט איהם אַלע מאָל לויבען און זאָגען: איך זעה, דזשאהן, אַז דו ביזט טאַקע אַן אינטעליגענטער מענש.

נאָר איינמאָל, — עס איז געווען נאַכט, — איז מיט אַמאָל געוואָרען אַזאַ שטורעם, אַז דער נאַנצער ים איז אויפגעקאָכט געוואָרען און איז גלייך פערנגאָסען געוואָרען ווי מיט אויפגעשלאָגענע איי-ווייסלען, טאַקע זוי מיט אמת'ע איי-ווייסלען! ... און די שיף — הייליגער מאָזעס! — זי האָט גענומען שפּרינגען אויף וואַסער-בערג און אין וואַסער-גריבער, ביז זי איז צובראָכען געוואָרען אין שטיקער. און וואַסער אַ שרעק! — נאָר אַזאַ אינטעליגענטער מענש ווי ער האָט דאָס געקענט אַזוי לאַנג אויס-האַלטען. — זיעבען טעג און זיעבען נעכט האָט ער זיך געהאַלטען אויף אַן אָבגעבראַכענעם שטיק, ביז אַ שיף איז אָנגעפאָהרען און האָט איהם דערזעהן. און הייליגער גאָט! ס'אַראַ שרעק עס איז! זיעבען טעג און זיעבען נעכט! — — —

איך בין געלעגען אויפ'ן גראָז. געקוקט אויפ'ן שטערנדיגען הימעל,

אויף דזשאהנ'ען, אויף זיין בלאַנדער באַרד און אויף די בוימער פון די בעוועלדערטע בערג וואָס אַרום אונז און איבער אונז.

איך האָב זיך צוגעהערט צו דזשאהנ'ס אויסגעטראַכטע מעשיות, פונקט ווי ער וואָלט זיי מיר צום ערשטען מאָל דערצעהלט, פונקט ווי היינט וואָלט גאָר ניט פאָרגעקומען. נאָר די געשרייען פון די גאָוטסאָקער פויגלען האָבען מיר געדייצט און געקיהלט די בלוט. און איך האָב געטראַכט:

דאָס הייסט, — אז איך בין גערוועזן; דאָס הייסט, אז פיבי'ס משונה'דיגער אָנקומען אַהער אין די בערג, אלס אַ מאַכטער פון אַ'נעלסאָן האָט מיך נישקשה'דיג צורודערט.

און איך האָב געטראַכט: די פויגלען שרייען היינט ווי משוגעים, וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען פון ערגעץ אַ דולד-הויז... און דער געשרוי פון דעם האַה-פויגעל איז ווי פון איינעם, וואָס טרינקט זיך — — — יאָ, עמיצער טרינקט זיך איצט אין דער נאַכט ניט ווייט פון אונז; רייסט זיך פון מאָל צו מאָל אַרויס אויף דער אויבערפלעך, כאַפט אין איילעניש דעם אָטהעם: — האַ, האַ, האַ, האַ! און ווערט גלייך וויעדער אַרונט טערגזונקען. און איך האָב זיך געטרייסט: זאָל זיין, אז אַט די פער-שיעדענע געשרייען קומען גאָר פון דעם קליינעם, בלאַסען מעקסעל. זאָל זיין, אז דאָס שפיעלט ער זיך דאָס אַזוי מיט זיך אַליין. בעהאַלט זיך אויס, און לאָזט אַרויס אַט די פערשיעדענע אויסגעשרייען, אַט פון דאָ, און אַט פון דאָרט — — —

און איך האָב געלאַכט:

די מעשה מיט פיבי'ן איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען, נאָר דאָ איז אַזא געגענד — פויגלען שרייען ווי מענשען. — — —

און דזשאהן, דזשאהן איז אַ גוטער. אַט זיצט ער דאָך נעבען מיר און דערצעהלט מיר אַזוי גוטע זיינע מעשיות. נאָר די מאַדאם אַ'נעלסאָן איז אַ סענטימענטאַלע אידענע, און דער אַלטער באַש מיט די גרויסע ברילען אויף דער גרויסער נאָז, איז איהרער אַ פריינד, וואָס גלויבט נאָך ביז היינט אין „אויסמישען זיך“, אַדער ווי ער האָט זיך פאַר מיר אַמאָל מיט פייער צו'פאָעמעוועט: „מיר דאַרפען געהן אנטקעגען אַט דעם גרויסען הייליגען גייסט, וואָס זיין קלייד זענען די פאָהנען פון אַ 5 ע פעלקער“. און די סענטימענטאַלע אידענע האָט נאָך מן הסתם אַ נאָמען

געגעבען איהר טאָכטער פיבי, ווייל עס איז פאַראַן אַ ליעד פון אַ מאָרגען־פויגעל וואָס הייסט פיבי — „איהר טאָכטער וועט דאָס דעם נייעם מאָרגען וועקען“ — — — און נאָך ביז היינטיגען טאָג דאַרף אָט די אידענע בענוצען קונציגע בליקען און אזא מין תאוה־שמייכעל, ווען זי וויל אַז איהר מאַן זאָל זיין גוט צו איהר. און עס איז איהר שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי אַ איד קאָן אָהן עקעל צוועהן ווי אַ גוי פאַלט אויף די קניען, קושט די ערד און צלם'ט זיך.

אין דער אייגענער צייט בין איך אָבער אויך געווען גאָר אַן אַנדערער, נעבען וועמען עס איז געוועסען די מאַדאָם אַ'נעלסאָן. איך בין געווען איהר פאָטער. מייע אַויגען זיינען געווען געווענדט צו איהר:

„מיין קינד! איך האָב געזאָגט דיין מאמע: — האָסט אַ קינד, אַ טאָכטער, דאַרפסטו איהר דערצעהלען מאַמע־מעשיות, מעשיות ווי די וואָס דו האָסט פון דיין מאַמא געהערט. און זי רעדט גאָר אַ פרעמדען לשון, לאָזט זיך דאָס אין אַ פרעמדער כלי ניט איבערגיסען, — קאָן דאָס חלילה ברענגען צו אַן אומגליק, קאָן דאָס חלילה ברענגען צו אַ גרויסען אומגליק. — — —“

און איך בין געווען איהר זיידע און אפשר איהר עלטער־עלטער־זיידע. ניט ווייט פון מיר איז געלעגען מיין וואַנדער־שטעקען, און פער־שטויבט איז געווען מיין קלייד, נאָר קלאָר די גרויע האָר פון מיין באָרד און פון די גרויסע ברעמען וואָס זיינען געהאנגען אַריבער מייע אַויגען. און אַן אייביגער, שווער־פּערהאַרטעוועטער וועה אינאיינעם מיט אַן אייביגע ליכטיגקייט און זיכערקייט האָט אַרויסגעקוקט פון מייע אַלמע אַויגען — — — און איך האָב זי געטרייסט מיט מיין זיין נעבען איהר. נאָר אליין בין איך געווען ניט געטרייסט. — — —

דוּשאַהן'ס שטימע האָט גענומען קלינגען מייע, און אָט איז ער נאָר אנטשוויגען געוואָרען, געטראכט אַ ווילע. נאָכדעם האָט ער נאָר אונ־ערווארטעט ביי מיר מיט אַ געמאכטער פּרעהליכקייט אַ פרעג געטהון:

— און מאָרגען וועסטו ערהאַלטען אַ בריעף? — — —

דאָס האַרץ אין מיר האָט אַ ציטער געטהון. איך האָב איהם אָנ־עקוקט און געזאָגט:

— איך ווייס ניט. — קאָן זיין... —

— און וויליאמס זאגט, אז ער וועט, — האָט מיר דזשאָהן געענט-
פערט מיט אַ שמייכל.

אונערטרעגליך שווער און וואַרעם און נוט זענען די בליקען און
דער שמייכל פון אַ מענשען, וועמעס האַרץ איז פון ווערים צוגעסען.

איך האָב זיך אָנגערופען:
— פאר וואָס שרייבסטו ניט ערגעץ? — דערמאָן זיך אָן עמיצען.
שרייב, וועט מען דיר ענטפערען.

ביי דזשאָהן'ען האָבען די אויגען מיט אַ מאָל אויפגעשיינט הייסער
און גלאַנציגער:

— שרייבען? וואָס, געוויס. זיכער! מאַרגען שיקט ער אַרויס
דריי בריעף. דריי. געוויס. איהם וועט מען ענטפערען. אַ, אַ, אַ. —
וועט מען ענטפערען!

נאָר עפעס האָט ער מיר שוין מעהר ניט געקאָנט קוקען גלייך אין די
אויגען אַריין, האָט ער זיך אויפגעהויבען און שמייכלענדיג געזאָגט:
„א גוטע נאכט!“ — און איז אוועק.

ווען דזשאָהן איז אוועק, האָב איך זיך דערפיהלט אַליין און מיעד.
— — — איך האָב זיך אויפגעהויבען, זיך געלאָזט געהן צום שטאַל,
צו מיין געלעגער. צוקומענדיג צום טיהר, בין איך געבליבען שטעהן אַ
וויילע — פון שטאַל אַרויס האָט זיך געהערט דאָס געזונטע קייען פון די
עטליכע פערד, וואָס זענען דאָרט געשטאַנען. און זייער צופריעדענער
פאטשען מיט די עקען און בייטען די פיס. נאָר איך האָב זיך געשראָקען:

עמיצער איז אין שטאַל. נאָך אויסער די פערד — — — פיבי!

און איך בין אויף זיך אין כעס געוואָרען:

„וואָס פאר אַ נערוועזע שטיק!“

און איך האָב אַ שפאַר געטהון דעם טהויער און בין אַריין, אינ-
איינעם מיט אַ פאַס דרויסענדיגער נאכטליכט, וואָס האָט זיך אַ לענ-
געטהון אויף קאָס פון שטאַל.

דער שטאַל-ריח האָט מיר אַ שלאָג געטהון אין פנים אַריין, דאָס
קייען פון די פערד האָט זיך דערהערט פרישער און שאַרפער. איין

פערד האָט קיינערניג אויסגערעחט צו מיר זיין קאָפּ, מיך אָנגעקוקט מיט זיינע גרויסע אויגען. — — —

אין שטאַל איז קיינער ניט געווען, נאָר ווען איך האָב גענומען געהן אויף די טרעפּ, וואָס פיהרען צו מיין געלעגער, האָב איך פאַר זיך דערזעהן פּיב'ן — — — זי האָט זיך הילכענדיג צולאָכט, זיך אָנהאלטענדיג מיט איין האַנד ביים האַרצען. פונקען האָבען מיר אַ פליה געטהון פון די אויגען. נאָר איך בין געגאַנגען גלייך אויף איהר — — — ווייל איך האָב געוואוסט, אז דאָס דאַכט זיך מיר בלווי, ווייל איך האָב געוואוסט אז אין אמת'ען איז דאָ איצט קיינער נישטאָ.

איך בין אַרויף צו זיך, זיך אויסגעטהון, זיך אַרײַנגעלעגט אין בעט און פערמאַכט די אויגען. — — —

די נאַכט איז ליכטיג, דער הימעל איז כמעט ווייס. די בערג הויבען זיך אין דער ווייסער נאַכטיגער ליכטיגקייט. און איך געה אין דער ליכטיגקייט איבער די בערג, האַלט מיין וואַנדער־שטעקען אויף די אַקסלען, און אַנטקעגען, פון ערגעץ, דאָרט ווייט אַרויף, בעווייזט זיך דער גרויסער הייליגער גייסט — אַ ריעז אין אַ לאַנגען מאַנטעל, געמאַכט פון אַלע פעלקער'ס פּאָהנען — — — און איך געה אין דער ווייסער ליכטיגקייט אַנטקעגען דעם ריעז און קום אַלץ געהנטער און געהנטער. אָט בין איך שוין גאָר נאָהענט פון איהם. פּלוצלונג אָבער גיט דער ווינד אַ בלאָז איין עק פון זיין פּאָהנען־קלייד, און איך דערזעה, אז דער ריעז האָט נאָר ציגענע פיס. — — —

איך האָב אַ ציטער געטהון, זיך אַ וויעג געטהון, צועפענט ברייט מיינע אויגען — — — פּינסטער, נאַכט, און אַ שווערער „היי אין שטאַל“ ריח. — — —

XIII

דאָס וואָס די מאַדאָם אָ'נעלסאָן איז בלאַנד, דער מיסטער אָ'נעלסאָן
נעל, און פיבי איז דוקא געבוירען געוואָרען אַ ברונעטקע, איז מיר בע-
זונדער געפעלען געוואָרען. און אין מיר איז דערפאר אויפגעוואקסען אַ
בעזונדער שעהנער און ליכטיגער געפיהל פאַר פיבי'ן. נאָר ווען פיבי
איז צו מיר איינמאָל צוגעגאַנגען, דאָן ווען איך האָב געהאָדעוועט די
יונגע הינטלעך (איך האָב די קליינע הינטלעך זעהר ליעב געקראָגען, נעבען
איינע פון די שטאַלען האָב איך פאַר זיי אויפגעקלאַפט אַ בעזונדער הייזעל,
און יעדען מאָל ווען איך פלעג קומען עסען פלעג איך זעהן אַז אויך זיי
זאָלען ניט בלייבען הונגעריג) — און געוואָלט מיט מיר פערפיהרען אַ
שמועס, האָב איך גראָב געענטפערט:

— מיס אָ'נעלסאָן, איהר שטערט מיר אין דער אַרבייט!

פיבי האָט זיך אויף אַ וויילע צולאַכט. באַלד אָבער איז זי געבליבען
שטעהן, האָט אויף מיר גענומען קוקען, ווי זי וואָלט ניט געווען זיכער צי
דאָס בין איך.

איך פון מיינ זייט האָב אויף איהר געקוקט פרעמד און אָנגעבלאָזען...

זי איז פון מיר גלייך אַוועק, ניט זאָגענדיג קיין וואָרט...

מיט עטליכע טעג שפעטער האָט זיך געמאַכט, אַז איינמאָל פאַר-
נאַכט מיר האָבען שוין געהאַט אויסגעמאַלען די קיה, זיי פערטריבען
אויף נאַכט אין די בערג, און מיר, די אַרבייטער, זיינען שוין געגאַנגען
צו דער הויז זיך איינוואַשען, איז צו מיר אַרויסגעקומען פיבי און מיך
געבעטען, איך זאָל פאַר איהר אָנוואַטלען איהר פערד. איך בין אַוועק
אין שטאַל און זיך גענומען אָנוואַטלען איהר, „קידי“. זי איז מיר נאַכ-
געגאַנגען און מיר גענומען אַרויסהעלפען. ווען דאָס פערד איז שוין
געווען אָנגעוואַטעלט, האָב איך דאָס גענומען פאַר'ן צוים און געוואָלט
אַרויספיהרען פון שטאַל פון איהרט וועגען.

.. ניין, ניט נויטיג, — האָט זי געזאָגט, — זי וויל זיך אַרויפּזעצן
אויפ'ן פּערד גלייך, באַלד, דאָ אין שטאָל.
איך האָב זי גענומען אונטער'ן האַנד אַרויסצוהעלפּען איהר אַרויף
אויפ'ן פּערד.

איהר האַנט איז גוט און רונד און שעהן. — — —
זוי נאָר זי האָט זיך אויפּגעהויבען מיט איין פּוס אויפ'ן אייזען פּון
זאָטעל, האָט זי זיך אונגערן אַ וויכנע געטהאָן און איז אַראָפּגעפּאלען
צו מיר אין די הענט. — — —
איך האָב זיך ענטשולדיגט.

זי האָט געקוקט אויף מיר און געלאַכט. — — —
ביים צווייטען מאָל האָט געטראָפּען דאָס אייגענע, און פיבי האָט זיך
נאָך קלינגענדער און שעהנער צולאַכט.

ביים דריטען מאָל איז זי מיר וויעדער אַריינגעפּאלען אין די הענט...
איך האָב זיך דערמאָנט אַן דעם וועלאַסיפּעד אין דער קאַר וואָס האָט זיך
אַ יאָג געטהאָן אויף איהר. איך האָב זיך דערשראָקען און בין אין כּעס
געוואָרען און געזאָגט:

— וואָס איז דער מעהר מיט אייך, מיס אַ'נעלסאָן! איהר קענט
ניט פּאַהרען, טו וואָס זשע האָט איהר געהייסען זאָטלען? !
זי האָט גלייך אויפּגעהערט לאַכען, האָט אויף מיר שטאַלץ אַ קוק
געטהאָן, כּמעט מיט פּעראַכטונג, און האָט זיך גלייך אַליין אַרויפּגעכאַפּט
אויפ'ן זאָטעל און איז שנעל אַרויס פּון שטאַל, און איז אַוועק.

XIV.

די בערג זיינען שעהן, די בערג זיינען רייך. אָבער מיר האָט אַני
 געהויבען ווערען ענג צווישען זיי — — — איך האָב זיך אומגעקוקט,
 אז וואו נאָר איך זאָל ניט אויפהויבען מיינע אויגען שלאָגען זיי זיך אָפּ
 אָן בערג — — — די בערג מיט זייערע הויכע רוקענס זיינען פאַר מיר
 געשטאַנען ווי ווענט און האָבען פאַר מיר פערשטעלט דעם רוים, די
 ווייטקייט.

מיר האָט זיך גענומען דאַכטען, אז ווען איך זאָל וועלען ריכטיג
 אויסשפּרייטען מיינע הענט, וואָלט איך ניט קאָנען איבער די בערג. —
 מיינע הענט וואָלטען זיך אָפּגעשלאָגען אָן אָט די טייוועלשע בערג און
 בערג. מיר האָט זיך פּערגלוסט ערד־אַרבייט! איך האָב זיך פּערבענקט
 נאָך שווערע און שטאַרקע בעוועגונגען! אָבער דאָס איז דאָך אויך געווען
 פּערבונדען מיט מיין בענקען נאָך רוים און ווייטקייט, נאָך פּרייע, ווייטע
 און אָפּענע פּעלדער, וואָס זאָלען זיך שטענדיג שפּרייטען פאַר מיינע
 אויגען און זאָלען מיר געבען די מעגליכקייט זיך איבערצופילען מיט
 ווייטקייט און רוים. און דאָ בין איך גאָר אַריינגעפאַלען אין אַ פּאַסטקע
 פון בערג, און דערצו נאָך פיבי! — — —

נאָט מיינער! ווי אזוי האָט זיך גענומען פיבי אַהער? — — —

וואָס איז דאָס פאַר אַ מיידעל?

פון וואָנען האָט זי זיך גענומען?

ווי קומט זי גאָר איבערהויפט צו זיין אַ טאַכטער פון דער הויז?

און וואָס איז דאָס פאַר אַ הויז?

וואָס זיינען דאָס פאַר אַ מענשען, וואָס נאָכדעם ווי איינער אַרבייט

כיי זיי אָפּ אַ צייט שווער און ביטער, בעצאָהלט מען איהם ניט, און מען

לאָזט איהם אפילו ניט אָפּעסען, און מען צושלאָגט איהם נאָך ביז בלוט,

און מען וואַרפט איהם אַרויס ווי אַ הונט? — — —

און וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ מענש, וועלכער איז אַוועק אַ

צובלויגטער אויף דעם ווייסען שטויביגען וועג צווישען די בערג און
האָט זיך שוין מעהר ניט אומגעקעהרט? — — —
עס פלעגט מיר די מאַמע דערצעהלען מעשיות פון „ניט־גוטע“
און די בערג, די וועלדער, די פויגעל, די הויז, די מענשען, די שטאַלען
און די בהמות אפילו האָבען מיר ביסלעכווייז גענומען אויסזעהן ווי
די „ניט־גוטע“ פון יענע מעשיות...

און מיט געלעכטער און מיט שרעק האָב איך גענומען טראַכטען,
אַז איך בין אהער פערפיהרט געוואָרען — — — און אפשר טאַקע איבער
פיבי'ן, אָדער דורך פיבי'ן — דאָס האָט פיבי פאַר מיר אזא נעץ פער־
שפּרייט. — — —

איך האָב גענומען טראַכטען, אַז מען דאַרף זיך זעהן אַרויסרייסען
פון דאַנען.

זאָל זיין צוריק קיין ניו יאָרק.

אין ניו יאָרק זיינען דאָך דאָ מיינע ליבעסטע, לאַנגע נאמען, וואָס
ציהען זיך אַוועק גלייך און ווייט אויף מיינען. — — —
עס איז געווען אבענד, נאַכט. די „גאָטסאַקער“ פויגלען האָבען
ווי רוחות אָדער פערשטעלטע געשריען אין דער נאַכט. פערבענקט, האָפֿ־
נונגסלאָז, שאַרף און בייז. אייניגע פון זיי האָבען ווי געטריבען פון זיך
מיט געשרייען: טהו אַוועק! טהו, טהו, טהו אַוועק! אַנדערע וויעדער
האָבען ווי חוזק'דיג נאָכגעשריען: „ווייל־קאַס־נאָ! ווייל־קאַס־נאָ!“
ווייל־קאַס־נאָ!“ און דער האַה־האַ־פּויעל האָט געשריען ווי אַ משוגע־
נער, אָדער גאָר ווי איינער וואָס טרינקט זיך, — ווי איינער וואָס מאַכט
נאָך, כלומרשט ער טרינקט זיך.

ווי אַלע מאָל, האָט זיך אויך דעם אַבענד אָפּטער ווי אַלע אַנדערע
געשרייען געהערט דער ווי־פּור־וויל געשריי. נאָר היינט האָבען די גע־
שרייען עמיצען עקשנות'דיג און ביטער געשמיסען. — — —

איך בין אַ מיעדער געלעגען אין מיין סקריפענדיג בעט, די ווילדע
פויגעלשע געשרייען האָבען מיך אויפגעהויבען און געוואָרפען הויך איבער
די בערג און טהאַלען. — — —

מיין האַרץ האָט זיך גענומען רייצען און וואַרעמען, און איך האָב
דעהערט ווי עס דאווענט, זאָגט און בעט: „ניו יאָרק! ניו יאָרק!
ניו יאָרק!“

מיינע ברעמען האָבען זיך גלויך צונויפגעשלאָסען, אָבער דאָכט זיך אויף וואַרעם־פּערטרערטע אויגען. מיינע ליפּען זיינען ווי פּון עפּעס אָנגעריהרט געוואָרען און זיך צועפּענט, און אינאיינעם מיט זיי האָבען דאָכט זיך אויך צועפּענט אַלע מיינע אָדערען, אַלע מיינע ביינער און האָבען גענומען תּפּילה/דיג מיטזינגען: „ניו יאָרק! ניו יאָרק! ניו יאָרק!“ מיר איז אָבער נאָך ניט געווען בעשערט אזוי גיך אַרויסצורייסען זיך פּון אַ'נעלסאָן פּאַרם.

XV.

מאָרגען. איך האָב זיך אויפגעכאַפט פארטאָג, גענומען מיין שטעקען, און בין מיר אַרויס פון שטאָל צונויפזאַמלען די בהמות.

די וואָלקענס, וואָס האָבען זיך אויף איבערנאַכט אַראָפגעלאָזען אויף די בערג און זיי פערדעקט מיט זייערע געדיכטע פאלדען, זיינען ווי פון עמיצענס הענד געצויגען געוואָרען אַרויף.

דאָ און דאָרט האָבען זיך די וואָלקענס פאַנאַנדעדערגענומען און בעווייעזען דעם אָדער יענעם טהייל פון די בערג, אויף וועלכע עס זיינען שוין געפאלען די שטראַהלען פון דער יונגער זון.

איך בין געגאַנגען אויף די בערג, צווישען וואָלקענס, בוימער און ווך שייַן.

איך בין אַרויף אויף דעם צווייטען גרויסען באַרג, וואָס איז בער וואַקסען מיט וואַלד, בין אַרויס אויפ'ן אָפענעם פעלד וואָס געפינט זיך אויפ'ן סאַמע קאָפּ פון באַרג און האָב זיך מיט'ן פעלד פערנומען צו יענער זייט פון וואַלד וואוהין עס פערקלייבען זיך אָפט עטליכע פון די בהמות. פלוצלונג אָבער האָט עפעס פאר מיר אַ שפרונג געמאַן, און איז געבליבען שטעהן צווישען די בוימער. איך האָב זיך אָפגעשטעלט מייגענדיג אז דאָס האָט זיך אַ בהמה איבער עפעס אַ סיבה אַ יאָג געטהאָן און איז מיט אַ מאַל אזוי ראַש שטעהן געבליבען. איך האָב זיך אומד געקוקט און פאַר זיך דערזעהן ניט קיין בהמה, נאָר צוויי יונגע געלע הירשען מיט ווייסע בייכער. זיי זיינען געשטאַנען צווישען די בוימער ווי איינגעגראָבענע און געקוקט אויף מיר מיט אויפגעהויבענע קעפּ, מיט ריינע און גרויס-צועפענטע אויגען. — — —

איך האָב געמאַכט אַ טראָט צו די הירשען, האָבען זיי זיך גלייך אָפגעריסען און אָפגעשפרונגען — — — איך האָב זיך אָפגעשטעלט, האָבען זיי זיך אויך באַלד אָפגעשטעלט און האָבען זיך וויעדער אויס- געדראהט מיט'ן פנים צו מיר און מיך אָנגעקוקט. — — —

וויילרע, פרייע הירשען! עמיצער האָט געזאָגט: „א ווילדער הירש וואָס בלאַנדזשעט אַרום דאָ און דאָרט היט אויס די מענשליכע נשמה פון טרויער.“ זאָל ער זיין געבענשט פאר דעם שעהנעם אמת. יונגע צאָפּעלדיגע הירשען! איינער מיט הערנער, איינער אָהן הער-נער. ביידע אַלץ איין גרויס און הויך, ביידע רויטליך-געל און ווייס-בייכיג. ביידע האָבען פיעלייכט צום ערשטען מאָל אין זייער לעבען אַזוי ניט ווייט פון זיך אַ מענשען דערזעהן. ווי אונשולדיג, ווי אויפֿ-ריכטיג און דאָך ווי קלוג זיי האָבען געקוקט אויף מיר, און מיך אָנגע-קוקט!

ביז די הירשען האָבען זיך געפונען אויף דעם בעוועלדערטען באַרג האָבען זיי מיך אויף אַ רגע ניט אָפּגעלאָזען פון די אויגען. ווי נאָר אָבער איך האָב זיי אַרויסגעטריבען אויף די בערג, וואָס זיינען גריין בעגראָזט און גלאַט, האָבען זיי זיך אַ יאָג געטהאָן פון מיר און גענומען פליהען אַזוי, אַז מיינע בליקען האָבען קוים געקענט נאָכלויפּען נאָך די פּאַסען פון זייערע לייבער. זיי האָבען זיך כמעט שווימענדיג געטראָגען איבער באַרג און טהאַל און בערג. — — —

איך האָב צונויפגעזאמעלט די בהמות און זיי גענומען טרייבען אהיים, און דערזעהן אַז ביי איינער פון זיי איז דער אייטער צובלוטיגט, אָבער אַזוי שטאַרק, אַז דאָס גאַנצע פנים האָט זיך ביי מיר צונויפגע-קנייטשט פון מיטפיהלענדען וועה.

ווען איך האָב די בהמות געבראכט אַהיים און אָנגעוויזען אויף דער בהמה, האָט מיר וויליאַמס גלייך דערצעהלט בסוד, אַז דאָס מוז זיין די אַרבייט פון אַ היימישען. און דערביי האָט ער מיך אַליין דורכדרינגענדיג אָנגעקוקט... איך האָב אויף איהם מיט פּעראַכטונג אַ קוק געטהאָן און איהם איבערגעלאָזט. ער אָבער האָט מיך נאָכדעם געכאַפט און מיר ערקלעהרט, אַז איך בין אַ נאַר, ווייל איהם, אדרבא, וואונדערט, פאַר וואָס די אַרבייטער שניידען דאָ ניט איבער די העלזער פון די בהמות. ווייל אַזעלכען ווי אַ'נעלסאָן דאַרף מען אָנלערנען, ווייל אַז ער קריגט אַריין אַן אַרבייטער ווייל ער פון איהם אַרויספּרעסען די נשמה. ווייל דער אַ'נעלסאָן איז אַ פּערדאמט שלעכטער מענש. און צי ווייס איך, אַז אַ'נעלסאָן האָט איהם שוין צוויי מאָל געגעבען צו פּערשטעהן, אַז דעם קליינעם מעקס דאַרף מען צובלוטיגען אַזוי, אַז ער זאָל אַוועק פון

פאַרם? — — — ווייל זינט אַ'נעלסאָן האָט צוגעקראָגען די נייע צוויי אַרבייטער האָט ער זיך אַרומגעזעהן, אַז דער „קיד“ איז ניט ווערטה די געלד. אַ'נעלסאָן האָט איהם געזאָגט, אַז ער וואָלט דאָס אַליין געטהאָן, נאָר ער האָט מורא, אַז איהם קען מען נאָך פאַר אַזאַ אַרעסטירען. און אזוי גלאַט אַפּוואָגען מעקסען קאָן ער ניט, סײַדען ער בעצאָהלט איהם פאַר'ן גאַנצען מאָנאַט, ווייל ער איז צו איהם געשיקט געוואָרען פון אַזאַ געזעלשאַפט.

— יאָ, אָבער פאַר וואָס ביזטו דאָס דער, וועמען ער האָט דאָס אָנגעבאָטען? — האָב איך ביי איהם געפרעגט.

וויליאַמס גרויע, וואָסערדיגע אויגען זיינען אויף אַ וויילע צוטומעלט געוואָרען — — — באַלד אָבער האָט ער זיך געכאַפט און אויפ'ן אָרט פון ווערען אין כעס אויף מיר, האָט ער גאָר מיט אַ בעזונדער אינטימער שטילקייט אין קול געזאָגט צו מיר:

— ער האָט דאָס געזאָגט צו יעדען פון די אַרבייטער, צו יעדען, — אויסער דיר, ווייל ער איז אַ פערדאמט שלעכטער און כיטרער מאַן! ביי יעזוס! אַזאַ מאַן ווי דער אַ'נעלסאָן דאַרף זיין אַרעסטירט, וואָלט גע- דאַרפט זיין אין פּריזאָן, גאָט פערדאמט! — פאַר וואָס האָט ער דאָס אונז געזאָגט? — ער ווייס אַז עמיצער פון אונז וועט זיך וועלען אויס- פיינען און וועט דאָס טהאָן פאַר איהם... יאָ, איך קאָן איהם גוט, איך ווייס וואָס ער מיינט, קיינער קאָן איהם ניט אַזוי גוט ווי איך, וויליאַמס. איך מיט וויליאַמס'ען האָבען אָנגעבונדען און געגעבען עסען די בהמות אין איין שטאַל, און פון דער צווייטער שטאַל האָבען זיך געטראָגען דזשאַהן'ס צורייצטע קולות — ער מיט אַן אַנדער אַרבייטער האָבען זיך דאָרט געפאַרעט מיט די „האַלבע“ בהמות.

דזשאַהן'ס קולות האָבען זיך פון דאָרט געטראָגען צורייצט און בייז, פּונקט ווי ער וואָלט זיך דאָרט געקליבען צו דער'הרג'ענען די בהמות מיט דעם אַרבייטער.

די לעצטע טעג איז אונזער בלאַנדער ריעז, דזשאַהן, מיט אַמאָל ווילד געוואָרען.

שולדיג אין דעם איז געווען דאָס, וואָס ער האָט ניט געקראָגען קיין ענטפער אויף די בריעף וואָס ער האָט אַרויסגעשיקט. ער האָט שוין זיך אַליין געהאַט איינגערעדט, אַז ער וועט זיכער קריגען אַ בריעף — אַ, אַ,

וועט ער קריגען א בריעה! די לעצטע פאָר טעג אָבער האָט ער שוין מעהר פאָר קיינעם ניט גערעדט וועגען דעם. — נאָר אלץ פאַראיינס זיך מיט אלעמען געקריענט און געזידעלט.

א בייזער האָט דזשאהן פערלאָזען זיין שטאַל און איז אַריין צו אונז בעטראַכטען די צובלוטיגטע בהמה. די בהמה, זי איז געווען איינע פון די וואָס מעקס פלעגט מעלקען, איז מעקס אויך צוגעקומען און איז גע- בליבען שטעהן פאַר דער בהמה און פאַר דזשאהנען אַ בלאַסער, מיט'ן מילך-עמער אין איין האַנד, מיט'ן בענקעלע אין דער צווייטער און האָט געשמייכעלט. האָט דזשאהן אויפגעהויבען זיין ביזען קאָפּ און האָט זיך צושריען:

— דו פוילער נישט! וואָס שמעחסטו דאָ און לאַכסט? !
האָט מעקס אויף איהם שמייכלענדיג אַ קוק געטהאָן און געענטפערט,
צו ער לאַכט ניט...

האָט איהם דזשאהן דערפאַר גלייך דערלאַנגט אין פנים אַריין. — מעקס איז געבליבען שטעהן, ניט וויסענדיג קלאָר וואָס מיט איהם איז דאָ פאַרגעקומען. נאָר אַט האָט ער דערפיהלט בלוט אויפ'ן פנים, האָט ער געלאָזט פאַלען דעם עמער מיט'ן בענקעלע, אַ שמיר געטהאָן מיט דער האַנד און דערפיהלט, אַז דאָס פנים איז נאַס, בלוט — — און ער האָט זיך צושריען ווי אַ וויינענדיג קינד.

וויליאַמס האָט צו מיר גלייך אַ ווינק געטהאָן מיט אָנגעצונדענע אויגען, ווי ער וואָלט זאָגען: „אַט איז דאָס! זעהסט?!“ באַלד אָבער איז וויליאַמס עפעס ווי צומישט געוואָרען און איז אויך צוגעלאָפּען צו מעקסען, איהם אָנגעכאַפּט פאַר'ן קאָלנער און איהם מיט אַ קלאַפּ אַרויס- געוואָרפען פון טהיר! — — —

נאָכדעם האָט מיר וויליאַמס ביי יעזוסען געשוואָרען, אַז ער האָט גאָר ניט געמיינט, נאָר ער קען איהם ניט פערטראַגען.

דזשאהן האָט נאָכדעם קיינעם פון אונז ניט געקענט קוקען אין פנים אַריין.

מעקס איז מיט אַ קוויטשעדיגען געוויין אַוועק צום הויז טראָגענדיג דעם פערבלוטיגטען פנים פאַר זיך. פיבי איז איהם אַרויס אַנטקענען. עס איז נאָך געווען פריה, אָבער זי איז שוין געווען צוגעקליבען און אַני געטהאָן ווי אַ שטאָרטישע ליידי. זי האָט איהם אָנגענומען אונטער'ן

האנד, איז מיט איהם צוגענאנגען צום הויז, האָט אַרויסגעטראָגען וואָסער און איהם געהאַלפּען זיך איינוואַשען. ער האָט דערביי דורך טרעהרען צו איהר גערעדט און דערצעהלט.

מיסטער אָ'נעלסאָן איז אַרויס פון הויז, אַ קוק געטהאָן אויף מעקסען און אויף פיבי'ן. — — — פיבי האָט אויך אַ קוק געטהאָן אויף איהם — — — דאָס זיינען געווען בליקען פון אַ טאטען מיט אַ טאָכטער, וואָס זיינען צווישען זיך גאָר ניט היימיש, וואָס זיינען זיך, ווייזט אויס, שמענד-דיג אין עפעס חושד. — — —

אָ'נעלסאָן האָט פון דער ווייטענס אַ פרעג געטהאָן, ווער עס האָט דאָס געטהאָן, נאָך אַ מאָל אזאַ מאַדנעם קוק געטהאָן אויף דער טאָכטער און איז אַוועק צו די בהמות.

פיבי האָט צו מיר ניט גערעדט, און מיך אויסגעמידען זינט דעם מאָל וואָס זי איז אַרויסגעפּאָהרען רייטענדיג פון שטאַל. די מאַדאַם אָ'נעלסאָן פּלעגט זיך אָבער ביי יעדער געלעגענהייט נאַנץ פּריינדליך זוענדען צו מיר. דעם פּריהמאָרגען בין איך צו אַנבייטען נראָד אַרײַן אין הויז פּריהער פון די איבעריגע אַרבייטער, און האָב זי געטראָפּען אין קיך. נאָכדעם ווי מיר האָבען זיך איבערגעביטען מיט די גוט-מאָרגענס, האָט זי מיר געזאָגט:

— אַ שעהנער מאָרגען דער היינטיגער מאָרגען.

— יא, — האָב איך געענטפּערט. — היינטיגער מאָרגען איז ווירקי

ליך געווען אַ שעהנער, און דערצו האָבען מיך נאָך היינט בעגעגענט אַ פּאַר יונגע געלע הירשען.

— טאַקע! — האָט זי אויסגעשריען.

איך האָב איהר גענומען דערצעהלען וואו און ווי אַזוי.

און זי האָט מיר דערפאַר אויך דערצעהלט, אַז אַדאָ ניט לאַנג צוריק האָט זיך אַ מאַמע-הירש געשפּיעלט מיט אַ פּאַר נאָך גאָר יונגע קינדער-הירשען, ניט ווייט פון פענסטער פון איהר הויז. און אַז עס איז געווען אַן אמת'ער וואונדער צו קוקען ווי אַזוי זיי האָבען זיך געשפּיעלט און געוואַרעמט געגען דער זון. און דערווייל אַזוי רעדענדיג האָב איך זיך דערמאַנט, אַז אין אַ געוויסען פּלאַץ אין וועלדעל, וואו אַ פּאַרקאָן פון שפּיציע דראָטען טהיילט אַפּ אָ'נעלסאָן'ס פּאַרם, זיינען מיינע הירשען

אריבער גלייך ווי דאָרטען וואָלט גאָר קיין פארקאן ניט געווען. מיר איז דאָס געוואָרען פערדעכטיג. ווען איך בין געגאנגען דעם צווייטען מאָל צונויפנעהמען די בהמות, בין איך צוגעגאנגען צו יענעם פלאץ אין וועלדעל און האָב אויסגעפונען, אז דער פארקאן איז אומגעוואָרפען — די פלעקער, אויף וועלכע די שפיציגע דראַטען זיינען געווען פערצויגען, זיינען אונטערגעפוילט געוואָרען און אומגעפאלען און זיינען דאָ און דאָרט געבליבען אָנגעשפארט אָן אַ בוים אָדער אָן אַ פעלו. אין איין פלאץ זיינען די דראַטען געווען פערבלוטיגט, און דער סליאַד בלוט, וואָס האָט זיך פון דאָרט געצויגען, האָט קלאָר דערצעהלט, אז די בהמה האָט צוֹריסען דעם אייטער אָן די דראַטען. איך האָב דערווייל ווי ניט איז אונטערגעשפארט דעם פארקאן, ווייל דער פלאץ איז געווען זעהר אַ געפעהרליכער. — עטליכע שפאָן פון דעם פארקאן האָט זיך דער פעל־זיגער באַרג אָפגעריסען צום טייך, און ווען אַ בהמה וואָלט פון דאָרט אַראָבפאלען, וואָלט זי צובראָכען און צוריען געוואָרען אין אַ קופע פלייש. איך האָב עס נאָכדעם דערצעהלט אַ'נעלסאָנ'ען און האָב איהם צוגעוואָגט, אז אין אָבענד, ווען מיר וועלען פארטיג ווערען מיט דער אַרבייט, וועל איך נעהמען אַ האַק און וועל געהן אַהין צוריקט מאַכען דעם פארקאן.

XVI.

פאַרנאכט. גרויסע, בלויע שטיקער נעבעל האָבען זיך גענומען הויבען פון דער גרינער ערד ווי אונטערגעשאַסענע פויגלען. איך האָב פערלעגט אַ האַק אויפ'ן אַקסעל, אָנגעטהאָן מיין גרויסען שטרוענעם הוט, און זיך געלאָזט אין די בערג, אַהין צו דעם אומגעוואָר-פענעם פאַרקאָן.

ביי מיר איז געווען קלאָר, אַז היינטיגער אָבענד איז דער לעצטער, וואָס איך פערברענג צווישען די בערג. מאָרגען ענדיגט זיך מיין מאָנאַט, און מאָרגען פּאָהר איך אַוועק פון דאַנען. און איך האָב דעריבער מיט אַ בעזונדער אויפמערקזאַמקייט געקוקט אויף די קנייטשען און פאַלדען פון די בערג, און אויף דער פאַרנאכטיגער לופט, וואָס האָט זיך מיט אַ טיעפען און שווערען בענקען געצויגען פון באַרג צו באַרג, פון וואַלד צו וואַלד; און אויף די שטיקער נעבעל וואָס האָבען זיך פון אַרום און אַרום און פון אונטער מייע פיס געהויבען און צוריקגעפאַלען און זיך גלייך וויעדער געהויבען, זיך געצויגען און זיך בעהעפט, איין שטיק מיט דער צווייטער און מיט דער דריטער און זיך נאָכדעם מיט מעהר כח גענומען קנייטשען און הויבען.

ווען איך בין אַרויף אויפ'ן באַרג און צושיקט מייע בליקען צו די בערג פון נאָהענט און ווייט, האָבען זיך שוין אין דער לופט אַרומגע-טראָגען דורכזיכטיגע וואַלקענס, וואָס האָבען זיך געקנייטשט ווי גרויסע און דורכזיכטיגע שטיקער זייד מיט נאָך ניט קיין דערוועבטע ברעגען — — — און דער נעבעל האָט זיך שוין ווי אַ רויך גענומען הויבען פון דער ערד. ווי אַ רויך האָט ער זיך גענומען אַרויסשפאַרען פון די וועל-דער — — — און ניט איך בין איצט געשטאַנען אויפ'ן באַרג מיט דער האַק אויפ'ן אַקסעל, נאָר עמיצער אַ גרויסער איז אויפגעגאַנגען פונ'ם רויכניגען נעבעל. געווען איז ער הויך און שטאַרק געבויט. לאַנג איז געווען זיין באַרד און גרוי זיינע האָר, גרויס און ווייט זיינע אויגען, און

זיכער און קלאָר זיינע בליקען. און דער נעבעל אַרום איהם האָט זיך אַראָפּגעלאָזט ביז צו דעם זויס פון זיין קלייד, ביז צו די סאַנדאַלען פון זיינע פיס, און דער נעבעל איז אַרום איהם געבליבען שטעהן אין אַ ברייטען רינג. — — — — —

און אָט בין איך שוין אין וועלדעל, האַק מיט מיין האַק גלייכע, יונגע בוימעלעך, און מיין יעדער האַק הילכט אָפּ צוריק מיט אַ פאַרנאַכטיגער טיעפּקייט דריי, פיער און פינף מאָל פון דריי, פיער און פינף פערשיע־דענע פלעצער. און פון יעדען פּלאַץ קומט דער וויעדערקלאַנג צוריק מיט אַן אַנדער אָפּקלאַנג און דאָך מיט דעם אייגענעם טאָן. אָט קלאַפּ איך שוין די פריש אָנגעהאַקטע פלעקער צום פאַרקאַן און הער אַלץ מיין יעדען קלאַפּ אָפּקלינגען דריי, פיער און פינף מאָל צוריק. — — אָט בין איך שוין באַלד פאַרטיג מיט דער אַרבייט, אָבער איידער איך קלאַפּ אַריין דעם לעצטען פּלאַקען, דערהער איך — עמיצער איז אַריין אין וועלדעל און האָט זיך אָפּגעשטעלט ניט ווייט פון מיר — — עמיצער איז אַריין אין וועלדעל — — אָבער איך האָב זיך ניט אויסגעדערהט, ניט אומגעקוקט און האָב מיר ווייטער געטהאָן מיין אַרבייט.

און אָט בין איך שוין פאַרטיג געוואָרען מיט מיין אַרבייט. עס איז שוין געוואָרען פינסטער, פינסטערלעך. עס האָבען זיך שוין געהערט די וויפּור-ווייל-געשרייען. איך האָב מיר צוריק פערלענגט די האַק אויפ'ן אַקסעל און זיך געלאָזט געהן אַהיים. אָבער ווי נאָר איך האָב געמאַכט אַ פאַר שפּאַן, האָב איך פאַר זיך גלייך דערזעהן פיבי'ן, אין אָבענד, צווישען די בוימער אין אַ טונקעלעם קלייד, מיט לויכטענדיגע אויגען.

איך בין נעבליבען שטעהן. מיר האָבען זיך אָנגעקוקט. — —

זי איז צוגעגאַנגען צו מיר און געפרעגט:

— איהר האָט זיך דאָ היינט געיאָגט נאָך הירשען?

זי איז געווען בלאַס, צושראַקען. נאָר איהרע וואונדערבאַר-גרויס־צועפענטע אויגען האָבען געקוקט שאַרף און ליכטיג־שעהן. איך האָב געקוקט אויף איהר און זיך דערמאַנט — עמיצער האָט געזאָגט: „גיב זיך איבער אין פאַרקאָ'ס הענד פּריוויליג, און זאָל זי אַריינוועבען אין דעם פּאַדעם פון דיין לעבען וואָס איהר וועט זיך וועלען.“

איך בין ניט געווען צופריעדען פון דעם פלוצלונגדיגען געדאנק, און
 דאך האב איך אראפגעלאזט די האט פון מיין אקסעל און האב צו איהר
 געענטפערט: „יא!“ און האב זיך צוגעזעצט אויפ'ן גרויסען שטיין,
 וואָס איז געוואקסען פון דער ערד צווישען די בוימער, ניט ווייט פון מיר.
 פיבי איז צוגעקומען און האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטיין נעבען
 מיר.

XVII.

מיינע פערלאנגען זיך ארויסצורייסען פון דעם פלאץ איז איבער דער בעגעגעניש אין וועלדעל, אָפּגעלעגט געוואָרען פון טאָג צו טאָג. כמעט יעדען טאָג פלעג איך זיך נאָכדעם טרעפּען מיט פיב'ן אויף דעם זעלבען אָרט אין וועלדעל, כאָטש איך פלעג זיך מיט אלע מיינע כחות רייסען. כאָטש איך האָב קיינמאָל ניט פּערגעסען צו רעדען מיט איהר פון „וויכטיגע ענינים“ און פון רוים און פון ווייטקייט און פון דעם, און דער מענש בעזיצט אַ סך שלעכטע כחות, וואָס ווענדען אָפּ זיינע בליקען פון דעם רוים און פון דער אמת'ער ווייטקייט. פיבי אָבער איז שטענדיג געווען קלוג און רייך אויף איינפאַלען און איך בין אלץ מעהר און מעהר אָנגעבונדען געוואָרען אָן אינווערע בעגעגענישען און פלעג מיט אַ ציטער-דינער אונרוהיגקייט וואַרטען אויף זיי.

אויף דער וועלט זיינען דאָ גוים און אידען! — ניין, דאָס האָבען מיר נאָר ניט געדענקט און ניט געוואָלט געדענקען. נאָר איינמאָל האָט זי ביי מיר געפרעגט, וואָס איך האָב געהאַט צו איהר „אַרעמער מאַמע“? איהר אָרעמע מאַמע האָט איינמאָל איבער מיר געוויינט... דריי טעג האָט זי געוויינט און איז פון הויז ניט אַרויס — — — אַך יא, איך בין דאָן געווען שולדיג. איך ווייס דאָס אַליין, אָבער איך האָב דאָך אַזוי וועניג געוואוסט, ווער איהר מאַמע איז און וואָס זי האָט פון מיר געוואָלט האָבען מיט איהרע שאלות. — — — אָבער די וועלט איז אַ מעשה וואָס דערזעהלט זיך פאַר דער אייביגער אונענדליכקייט און מיר אלע זיינען קינדער פון דער מעשה; ביזע קינדער, גוטע קינדער, און מיר שפיעלען זיך אלע אויפ'ן ברעג פון אונענדליכקייט, אויפ'ן ברעג פון רוים און ווייטקייט.

צי אין ליבע איז דאָ רוים און ווייטקייט?

יא, געוויס.

נאָר אינאיינעם מיט דער ליבע ווערען אָבער אויך געבאַרען פיינד-

ליכע כחות וואָס טויטען ביחלעכווייז אָפּ דעם רוים און די ווייטקייט פון דער ליעבע.

דעריבער דאַרף מען זעהן זיין געהיט, מען דאַרף שטענדיג זיין אויף דער וואַך. — — —

ליעבע, דאָס איז אַ ברייטער און ווייטער טייף. אמאָל אויף אַ גרויסער און שטורמדיגער ים. און מענשען מיט קליינע כחות יאָגען זיך שטענדיג צום נאָהענטסטען ברעג. מיר אָבער פיבי! פיבי! — — — און פיבי פלעגט דערביי אויף מיר קלוג קוקען און זיך איינהערען ווי מען הערט זיך איין אין די פלוידערייען פון אַ קינד וואָס מען האָט ליעב — — — אָפּט פלעגט זי מיט מיר אויף מיטפלוידערען

— רוים און ווייטקייט! — האָב איך אַמאָל אויסגעשריען און זי דערביי אַרומגענומען מיט מיין לינקער האַנד, און די רעכטע האָב איך אויסגעשטרעקט פאַר זיך אין דער ווייטער נאַכט, וואָס האָט זיך מיט אַ בעזילבערטער בלויקייט געשפּרייט איבער די בערג:

— רוים און ווייט, פיבי! קום נאָמיר פליהען! — — —

— און אז איך וועל לאַנג ניט קענען מיטפליהען?

— וועסטו דאַנקען פאַר דעם, וואָס ביזט כאַטש אַ ביסעל מיט־געפלייגען.

— און די וואָס קענען זיך גאָרניט אויפהויבען?

איך האָב זי פעסטער צוגעדריקט צו זיך און געזאָגט:

— זאָלען זיי פאַלען, זאָלען זיי בעסער פאַלען!

און מיר זיינען ביידע געשטאַנען אויף אַן אָפּענעם באַרג איינס נעבען אַן אַנדער, און די נאַכט האָט זיך פאַר אונז געצויגען נאַקעט, גרויס און ליכטיג ריין.

פיבי האָט מיט מיר געקוקט אין דער נאַכט, געטראַכט אַ וויילע און געפרעגט:

— און ווי אז פליהענדיג מיט דיר וועל איך פאַלען, — וועסטו פליהען ווייטער?

איך האָב געענטפערט:

— עס פאַלען בלויז די וואָס האָבען מורא, אז זיי וועלען פאַלען.

זי אָבער האָט פער'עקשנ'ט איבערגעפרעגט:

— און אז איך וועל פאַלען, וועסטו פליהער ווייטער? ... יאָ? — —

און איך האָב געקוקט פאַר זיך אין דער טיעפער בלויקייט פון דער
ווייס־בעזילבערטער נאַכט און האָב געענטפערט:
— יאָ.

זי האָט געפרעגט:

— און איך?

— און דו?

און זי האָט געענטפערט:

— איך וועל דאַנקען דערפאַר, וואָס איך בין כאַטש אַ ביסעל
געפלוניגען.

XVIII.

איינמאָל פארנאכט האָב איך אויף פיבין געוואָרט און זי איז ניט
געקומען. איך האָב גענומען ווערען אונגעדרויג. די צייט האָט זיך
גענומען ציהען ביז און לאַנג. איך האָב גענומען הויבען דעם קאָפּ.
זיך איינגעקוקט צווישען די בוימער, זיך צוגעהערט. — ניטאָ — —
איך האָב גענומען ווערען אלץ אונרוהיגער, האָב זיך אָבער געטרייסט
מיט דעם געדאַנק, אז דערפאַר ווען זי וועט קומען וועל איך זיך מאַכען
ברוגז. און עס איז דאָך אזוי שעהן דער סינדערשער ברוגז פון צוויי
דערוואַקסענע מענשען:

— עפען אויף דיינע אויגען.

— איך וויל ניט.

— פאַר וואָס ווילסטו ניט?

— וויל איך וויל ניט.

— ווילסט ניט זעהן פיבין?!

— איך בין ברוגז.

— פאַר וואָס ביזטו ברוגז?

— פאַר גאָר ניט.

— וואָס הייסט פאַר גאָר ניט?!

— גאָר ניט.

— מיינע אויגען ווילען דאָך אָבער אזוי שטאַרק קוקען אין דיינע.
נאָ זעה ווי שטאַרק זיי ווילען — — איך וועל דיר דערפאַר אזוי לאַנג
קוקען אין דיינע אויגען, אזוי לאַנג — אָט וועסט זעהן.

און דערביי האַלזט מיך פיבי און קושט מיך און זי פרעסט זיך צו
מיר און פרוואוט מיט איהרע פינגער מיר עפענען די אויגען:
— עפען אויף! עפען אויף! אז ניט נעהם איך וויינען.

— — אָבער שאַ, זעה נאָר, גיב נאָר אַ קוק. זעה וואָס איך ווייז
דיר דאָ — — גיב מיר אַ קוש, זאָל זיין בלינדערהייד. — —

איך ציה אויס מיינע ליפען. מײן קוש אָבער פאלט אויף אַ שטיין.
וואָס זי האָט מיר אונטערנעטראָגען — — — זי צולאָכט זיך און איך
עפען ניט ווילענדיג מיינע אויגען, כאַפּ זי אָן פאר'ן האַנד און זאָג:
— נישקשה, נישקשה, אַ שטיין וואָס דיינע הענט האָבען געהאלטען,
מעג מען קושען, מעג מען קושען.

פיבי לאָכט נאָכדעם לאַנג און מיינע הענד מיט איהרע לאַנגען
רינגען געלעכטער. און לאַכענדיג ציטערט זי און פלאָטערט אין מיינע
הענט און איך ווער דערביי פערבלענדעט פון איהר און פון איהר געלעכ-
טער.

אין דעם געלעכטער פון אַ פרוי, וואָס קאָן לאַכען, ליגט נאָך אפּשר
מעהר ליכט און קראַפט ווי אין די פּאָעמען פון די גרעסטע וועלט־דיכטער.
אָט אזוי האָב איך געטראַכט און זיך פערשפּיעלט מיט געדאַנקען
וועגען פיבי'ן. אָבער פיבי איז נאָך אַלץ ניט געקומען. איך האָב זיך
גענומען דערמאָנען און טראַכטען, אַז די לעצטע טעג האָט פיבי עפעס
אויסגעזעהן פערדעכטיג. — פערשיעדענע נאַרישע געדאַנקען האָבען
מיר גענומען קריכען אין קאָפּ. מײן אונרוהיגקייט האָט גענומען וואַקסען
און שטייגען, האָט מיך גענומען הויבען העכער פון מיר, האָט מיך גענומען
טראָגען אין דער לופטען. — — —

גאָט מיינער! וואָס איז דאָ געשעהן! — — — איך האָב זיך אויפֿ-
געהויבען פון שטיין, אויף וועלכען איך בין געזעסען, זיך אומגעקוקט
צווישען די בוימער — אַהער, אַהין — מײן פריינד! פיבי! פיבי! פיבי
מײן חלום! מײן הירש! פיבי!

מיט אַמאָל אָבער האָב איך אַזש אויפגעציטערט פון כעס — צום
טייוועל! ווי וועניג מען קען זיך אויסהיטען פון פרויען! וואַסערע מיט
לען זי האָט אָנגעווענדט, און ווי שטאַרק זי האָט מיך, דעם איינגע-
עקשנ'טען, פאַרט פערפלאַנטערט! מעהר ווי דאָס, קען זיין, האָט זי
נאָך ניט געוואַלט. — — — און איצט קען זיין שמעהט זי דאָ ערגעץ
אונטער אַ בוים און קוקט מיט פערגעניגען צו ווי איך דרעה זיך דאָ אַרום
משוגע'נער־ווייז.

כאַ, כאַ, כאַ! וויפּיעל שעלמע, וויפּיעל שלאַנגישע קלוגשאַפט עס
ליעגט אין יעדער פרוי. זיי לאַכען פון אונז דאָן ווען מיר זיינען פער-
ליעבט, און זיי נוצען אונז אויס אויב זיי ווילט זיך דאָס, און אזוי לאַנג

ווי זיי גלױסט זיך דאָס. און ס'אַראַ עולען מיר זיינען! ווי מיר לאָזען זיך דאָס אויסניצען, און וואָס פאר אַן אידיאָמישע האַוואַיעס מיר מאַכען נאָך דערביי: — „דעם שטיין וואָס דייע הענד האָבען געהאַלטען מעג איך קושען!“ — ס'אַראַ אידיאָט איך בין, נאָט מיינער! און וואָס — איז מיר מיט אַמאָל איינגעפאלען, — אַז זי ווייסט אַלץ וואָס איך טראַכט און זי לאַכט פאַרט פון מיר? ... כאַ, כאַ, כאַ, ס'הייסט: וואָס אַז איך בין ביי איהר ניט מעהר ווי אַ מויז, וואָס זי האָט שטיפענדיג אַריינגעד-וואָרפען אין אַ ניט פּולער פאַס וואַסער און שפּיעלט זיך מיט מיר — איצט שוויים איך אַרום אַהין, אַהער, ברוי זיך אַרויסצוקריכען פון פאַס, אָבער ווי נאָר איך פּרואוו זיך אַרויסהויבען, רייס איך זיך אָפּ אַלע מאָל און פאַל אַריין נאָך טיעפער, און זי קוקט דערויף מיט פּערגעניגען און לאַכט דערויף מיט איהר טיוועלשען געלעכטער...

ניט ווייט פון זיך האָב איך דערזעהן דעם געקושמען שטיין. האָב איך זיך אויפגעהויבען, בין צוגעגאנגען און איהם מיט פּעראַכטונג אַ שטאַרקען שטויס געטהאָן מיט'ן פּוס. דער שטיין אָבער האָט זיך קוים אַ ריהר געטהאָן פון אָרט. האָב איך זיך אָנגעבויגען, איהם אַ כאַפּ געטהאָן און מיט כּעס אַ שליידער געטהאָן אַהין צום געפּעהרליכען ברעג פון באַרג. אין אַ וויילע אַרום האָט זיך דערהערט ווי דער שטיין פאַלט ראַש פון איין שטיין אויפ'ן צווייטען. האָט זיך ביי מיר אַ שטאַרקער ריס געטהאָן אין האַרצען און אַ שוידער איז מיר אַריבער מיין לייב, פּונקט ווי איך וואָלט מיט מיינע הענט עפּעס אַ לעבעדיגע זאָך אַראָב-געוואָרפען פון יענעם געפּעהרליכען ברעג. — — — באַלד האָב איך דער-פיהלט ווי עמיצער האָט מיך אָנגענומען פאַר'ן האַנד. איך האָב וויעדער אַ שטאַרקען ציטער געטהאָן, האָב זיך אויסגעדריעהט און פאַר זיך דער-זעהן פיב'ן. — — —

פיבי איז געשטאַנען נעבען מיר, מיך געהאַלטען אונטערן האַנד, נאָר איך האָב זי כּמעט ניט דערקאָנט. עפּעס אַ מין שטילע און ליכטיגע לויטערקייט האָט פון איהר איצט אַרויסגעקוקט — — —
— וואָס האָט געטראָפּען, פיבי?
— נאָר ניט.

און איהר שטימע האָט געקלונגען ווייכער און מיט עפּעס אַ מין רעליגיעזער רוהיגקייט.

— וואָס איז מיט דיר, פיבי? —
 — נאָר ניט.

דער גרינער טהאַל האָט זיך אַראָבערלאָזען פּונ'ם אַנטקעגנדיגען וואַלד, זיך אַראָבערבייגען פּון דעם וואַלד'ס באַרג, זיך געקאַטשעט און געצויגען אַרויף ביז צו אונזערע פּיס. פיבי'ס פּיס זיינען שעהן, זיינען אין קליינע סאַמעטענע שיכלעך און איהר קלייד איז ליכטיג, ווייס, און איז גענעהט רייך און נאָך דער לעצטער מאָדע. און ניט זי אַ שמעל אַ פּוס, פרעסט זי זיך אַרויס ענערגיש, שלאַנק און שעהן. און אזוי איז זי אין גאַנצען. און דאָס, אינאיינעם מיט דער ווייטקייט און שטילקייט, וואָס האָט איצט אזוי רעהיג און זיכער אַרויסגעקוקט פון איהר פנים, פון איהרע גרויסע פערטראַכטע אַרײַגען, האָט איהר צוגעגעבען עפעס אזוינס וואָס האָט מיך גערייצט.

איך האָב אַ טראַכט געטהאָן: „איז דאָ ניט עפעס אַ גייער איינפאַל?"

איך האָב זי אָנגענומען פאַר'ן האַנד, האָט זי אַ ציטער געטהאָן, אַ קוס געטהון אויף מיר און איז בלאַס געוואָרען.
 איך האָב געפרעגט:

— האָסט אפּשר היינט געפאַסט, פיבי? —

אויף דעם האָט זי מיר ניט געענטפערט. נאָר געקוקט אויף מיר, און נאָך פּיעל ווייטער פון מיר —
 און אַז מיר האָבען זיך אוועקגעזעצט האָט זי שטיל איינגענורעט איהר קאָפּ אין מיר —

אַ ווייסער נעבעל האָט זיך גענומען שפּאַרען פון וואַלד אַרויס, זיך גענומען הויבען פון טהאַל אַרויף.

— ווייסט — האָב איך געזאָגט — דער נעבעל איז ווייס.

— יא, — האָט זי געענטפערט.

ערנעץ, ניט ווייט פון אונז, האָט זיך צושריען דער ערשטער וויפּ-פּורוויל, און אַט נאָך איינער —

דער נעבעל פון וואַלד האָט זיך גענומען צונויפּניסען מיט'ן נעבעל פון טהאַל. דער טהאַל האָט זיך גענומען אָנפּילען, אויסגלייכען. דער טהאַל איז געוואָרען פול ביז אַרויף מיט'ן ווייסען נעבעל. מען וואַלט איהם געקאָנט אַריבערשווימען —

— ווייסט וואָס מיר האָט זיך געכטען גע'חלום'ט — האָט זי זיך
אָנגערופען.

— וואָס? — האָב איך געפרעגט.

— מיר האָט זיך גע'חלום'ט, אז איך בין דיין יונגע ווייב. און עס
איז נאכט, און איך ליעג אין בעט איינע אַליין. אין צימער איז פינסטער.
אינ'ם אנדערען צימער ברענט א ליכט. דו שפאַנסט דאָרט אַרום מיט
דיינע שווערע טריט הין און צוריק, אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ.
און איך ליעג, און וואַרט. צימער און וואַרט. פון יעדען טראָט דיינעם
גיכ איך זיך א נייעם צאָפּעל. א נייע קעלט גיט זיך אַלעמאָל אַ לאָז
איבער מיין צוואוואַרעמטען לייב. און איך ליעג אַלץ און טראַכט... מיט
אַמאָל איז פאַר מיר אַלץ קלאָהר געוואָרען — — איך בין אויפגע-
שפרונגען פון בעט, האָב אויף זיך אַרויפגעוואָרפען די ווייסע דעק. האָב
אויפגעפענט די טהיר צו דיר און בין אַריבערגעטראָטען די שוועל. דו
אָבער האָסט מיך גיט בעמערקט, און ביזט זיך אַלץ אַרומגעגאַנגען אַ
צוטראַגענער פון איין וואַנט צו דער צווייטער. — מין פריינד! — האָב
איך צו דיר אויסגעשריען — דיר שטערען די ווענד, דיר איז דאָ ענג, דו
דאַרפסט האָבען דעם רוים, די ווייטקייט. דו דאַרפסט אז דיין אויג, דיין
געדאַנק זאָלען זיך קאָנען טראַגען אין דער אונגענדליכער ווייטקייט אַריין.
פערלאָז די ווענד, עפּרלאָז מיך. פערלאָז אַלץ צוליעב דעם גרויסען און
ווייטען. הויב זיך אויף העכער פון אונזערע אייגענע אַססלען, און טראַג
זיך אוועק ווי אַן אַדלער, טראַג זיך אוועק! — — —

דו האָסט דאָן אויסגעשטרעקט צו מיר דיין הענד — צי דערפאַר
ווייל דו האָסט זיך גערעכענט פאַר שולדיג געגען מיר, צי דיר האָט אפשר
גערייצט דאָס וואָס איך בין געשטאַנען פאַר דיר אַ באַרוועסע. אַ צושויר-
בערטע, בלוז אין אַ ווייסער דעק איינגעהילט. איך אָבער האָב זיך אַ ציה
געטהאָן אויף צוריק. איך האָב גיט געוואָלט אז דו זאָלסט מיך מעהר
אַנריהרען. אונטער מיר אָבער האָט זיך געעפענט אַן אַבגרונד, און ווי נאָר
איך האָב זיך אַ ציה געטהאָן אויף צוריק האָב איך גענומען פאַלען אין אַ
טיעפען, שוואַרצען אַבגרונד — — —

גערעדט האָט זי ווי פאַר זיך, טראַכטענדיג, און עס האָט זיך גיט
געמערקט דער אָנפאַנג פון איהר רעדען, און עס האָט זיך גיט געפיהלט

דער אויפהערען, — אָט ווי אַ ווייכער זיידענער שנור פון וועלכען מען זעהט בלויז דעם מיטען — — — און פונקט אויף דעם זעלבען אופן האָט זי אין אַ וויילע אַרום דערזאָגט:

דאָס וואָס איז געפאלען אין דעם אָבגרונד איז דעם אָבגרונד'ס, און דאָס וואָס איז נעבען דיר איז דיינס — — —

כמעט ווי אָהן אינטערעס האָב איך דאָס אַלעס צוגעהערט:

— אָט דאָס הייסט דאָס איז דער רוים, די ווייטקייט! — האָב איך גענומען טראַכטען. און איך, זי, די בוימער, די בערג און אַלץ אַרום איז איצט אין נעבעל פּערוויקעלט — — — און מען זעהט איצט נאָר ניט. און מען ווייסט איצט נאָר ניט — — — אזוי איז אָפט ביי אַ שטילען אָפּגעזונדערטען מענשען אין קאָפּ ווען ער זיצט שטיל, אַליין און טראַכט דאָרט זיך פון נאָר ניט, נאָר אַ סך געדאַנקען און רעגונגען רייסען זיך און וועקען זיך און קאָנען נאָך ניט זאָגען וואָס זיי ווילען, און ווער זיי זיינען — — —

עמיצער קוקט איצט אויף דער פּערנעבעלמער ערד, ווי אויף זיין אייגענעם טראַכטען. עמיצער האָט דאָס איצט ביזן אויפגעריסען זיין אייגענעם שאַרבען און קוקט פּערשטומט אויף זיין אייגענעם טראַכטען, וואָס איז איצט טיעף און סודות'דיג פּערנעבעלט. — — —

און איך, און זי, מיר האָבען זיך ערגעץ בעגעגענט, זיך אָבגעשטעלט איינער געגען צווייטען — — — זיך באַלד גענומען ראַנגלען, זיך גענומען אָבשטויסען און קושען, אַרומנעמען און זיך אָפּרייסען צום אַנטלויפּען. ביז — פּלוצלינג! — וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס פאַר אַ רוהיגע און דרימעלדיגע שטילקייט? איז דאָס דער רוים? צי אפשר איז דאָס נאָר אזאָ מין חלום אָהן פּערלאַנגען?

איך האָב דערפיהלט ווי אַ נעץ פון געדאַנקען און פּערלאַנגען האָבען זיך אין מיר מיט אַמאָל שאַרף איבערגעריסען, און איך האָב אויפּגעהויבען מײַן האַנד און זי אַרויפגעלעגט אויף איהרע האָר. איך האָב אַלעמאָל געהאַט אַ בעזונדערע ליידענשאַפט צו גלעמען איהרע האָר. זי האָט פון דעם אַ ציטער געטהאָן און דערשראָקען געפּרענט:

— וואָס איז?!

און איך האָב געענטפּערט:

— דיר איז קאַלט?

— קאלט — האָט זי געזאָגט און אָפּגעוויפצט.

איך האָב געמאכט אַ בעוועגונג אויסצוטהון מיין ראָק און איהם אַרויפּוואָרפען אויף איהר. זי אָבער האָט מיך ניט געלאָזט. זי האָט אָנגע- כאַפט איין עק פון ראָק און זיך אין איהם איינגעדראהט, אזוי אז זי האָט זיך איינגעפרעסט אין מיר — — —

איך האָב דערפיהלט איהר וואַרעמקייט און האָב געטראַכט: „גוט, גוט, גוט אזוי.“

איך האָב זיך מיט אַמאָל דערפיהלט שטאַרק און ריעיזיג פעסט. און מיין האַנד האָט דאָך קינדיש געגלעט איהרע האַר, איהר פנים — ס'אַראַ גלאַטע הויט! ס'אַראַ אונענדליכע וואַרעמקייט! בעלידינגונגען וואָס מען האָט מיר פון מאָל צו מאָל אין פנים געוואָרפען, די וואונדען וואָס זיינען פון דעם אין האַרצען געוואָרען, האָבען זיך איצט גענומען וואַרעמען און היילען. שאַלות וואָס האָבען מיך שטענדיג געמוטשעט, כאַטש איך האָב זיי קיינמאָל ניט געוואוסט, און ווייס נאָך ביז היינט ניט, ווי אזוי זיי אָנצורופען, האָבען פון איהר וואַרעמקייט זיך אָבגעשיידט און זיינען אַוועק פון מיר. „מיין פריינד! מיין ליבער פריינד!“ — האָב איך אויסגעריר- פען, — דאָס לעבען איז דאָך געגעבען געוואָרען אויף צו לעבען. דאָס לעבען איז דאָך געגעבען געוואָרען אויף צו לעבען! און ס'אַראַ רונדקייט! ס'אַראַ עלאָסטישע רונדקייט! פרעם זיך איין שטאַרקע אין מיר. פרעם זיך איין מיין פריינד! איך האָב דאָך נאָך קיינמאָל ניט אָנגעריהרט דיינע בריסט. און זיי וואַרטען דאָך דערויף אזוי לאַנג, אזוי לאַנג. און ווי הייס עס שלאָגט דיין אָטהעם! כא, כא, ווי נאַריש מיינע אומגעלומפערטע הענד זיינען, און ווי קלוג דיינע בריסט, ווי קלוג! כא, כא, ווי קלוג!

און אַט האָב איך זיך אַ בויג געטהאָן און מיר זיינען ביידע אומגעפאַר- לען אויפ'ן פייכטען גראָז. איך האָב גענומען ווערען אַלץ ווילד און ווילדער. פּלוצלינג אָבער האָב איך זיך אויף אַ וויילע אָפּגעשטעלט.... און באַלד דערויף האָב איך אויסגעפלאַצט אין אַ משונה'דיג פּוסטען לאַכען, ווי אַ רוח וואָלט פון מיר אַרויסגעלאַכט:

— כא, כא, הייסט דאָס, אַט וואָס! דו ביזט פשוט געפאלען אויף אַ פּלאַץ, פּיליכט, הייסט דאָס, קאָן מען פּערנארען דעם נאַרישען בחור אויף אזא אופן? — ווי קלוג! ווי שלמיש קלוג! כא, כא!

איך האָב זי גענומען אַרויסלאָזען פון מיינע הענד, זי אָבער האָט אין

איהר אויפרעגונג, זיך נאך אלץ געפרעסט און געהאלטען אן מיר.
 — לאָז אָפּ, דו נאַרישע מיידעל! עס איז דיר אויך דעם מאָל ניט
 געלונגען!

איך האָב זי אָפּגעוואָרפען פון זיך, זי איז געבליבען ליעגען שטיל,
 אליין. האָט מן הסתם אליין געשלאָנגען די כוואַליעס פון איהר ליידענ-
 שאַפט. דער נעבעל איז געווען אזוי געדיכט אז איך האָב קוים געקענט
 זעהן די קאָנטורען פון איהר אויסגעצויגענעם קערפער. און אזוי האָט זיך
 דאָס געצויגען לאַנג. לאַנגזאַם, שווער און לאַנג.... מיר האָט זיך גענומען
 דאַכטען אז אזוי וועט זיך עס שוין ציהען אייביג....

נור אָט האָט זיך בעווייזען די לבנה, ווי עמיצענ'ס אן אויג וואָס האָט
 זיך פלוצלינג ברייט צועפענט — — — דער נעבעל איז מיט אַמאָל
 געוואָרען ליכטיג, ווייס און דורכזיכטיג. און אין דער פערנעבעלטער,
 ווייסער נאַכט האָבען זיך גענומען ווייזען בוימער, בערג, וועלדער. און
 דאָס גרויסע אויג האָט זיך מיט כעס און שטוינען געעפענט אלץ גרעסער
 און גרעסער — — —

איך האָב דערהערט ווי זי הויבט זיך אויף פון גראָז און געהט. — זאָל
 זי געהן! — האָב איך געטראַכט — זאָל זי געהן! — — —
 זי איז אוועק ערגעץ דאָרט אַרויף, און איז שטעהן געבליבען און
 שטעהט — — —

אין אַ וויילע אַרום האָב איך אויפגעהויבען די אויגען, און דערזעהן
 אַז זי שטעהט אויפ'ן געפעהרליכען ברעג פון באַרג.
 אַ שלאַנקע אויפ'ן ברעג פון באַרג אין איהר ווייסען קלייד, און אין
 אָט דער מיט אַמאָל אויף מיילען און מיילען ווייט און ווייט געוואָרענער
 נאַכט, האָט זי אויסגעזעהן ווי אַ זעהונג.

איהר פנים איז געווען געווענדעט צו מיר.
 אין מיר האָט זיך עפעס מיט אַמאָל אַ שטאַרקען ריס געטהאָן. איך
 האָב זיך שנעל אויפגעהויבען, זי האָט הפנים בלויז אויף דעם געוואָרט,
 ווייל באלד דערויף האָט זי אַרויסגעלאָזען אַ ווילדען סוויטש און זיך
 אַראָפּגעוואָרפען פון באַרג....

איך בין געבליבען שטעהן אויף מיין אָרט, גלייך ווי איך וואָלט
 געוואָרען אויסגענאַסען פון אייזען — — —

זי איז שוין ניט געווען, נאָר אינ'ם ווייסען נעבעל, איז נאָך לאַנג
 געשטאַנען איהר קוויטש, וואָס האָט זיך צושפּאַלטען אויף רעכטס און
 אויף לינקס אין צוויי שאַרפע שניידענדיגע פּאַסען — — — איך האָב
 געוואוסט אז זי פּאַלט דאָס איצט פון איין שאַרפען שטיין אויפ'ן צווייטען,
 דער קאַפּ קאָן זיין איז נאָך צובראָכען געוואָרען אָן ערשטען שטיין. ליגען
 אָבער קאָן זי אויף יענעם שטיין ניט בלייבען, און די הויך איז אַ שווינד
 דעלדיגע, און אויף די אָבגעבראָכענע שטיינער וואָס ליגען דאָרט ביים
 פּוס פון באַרג, וועט אַראָפּפּאַלען שוין ניט פיבי, נאָר אַ מאַסע רוייע
 פלייש. און איך האָב זיך געשטאַרקט און געזאָגט:

— זאָל פּאַלען, דאָס וואָס קאָן זיך ניט אויפהויבען. דאָס וואָס קאָן
 זיך ניט אויפהויבען זאָל בעסער פּאַלען, זאָל דאָס בעסער פּאַלען....

XIX

אויף מאַרגען, ווען די זון האָט זיך דורכגעשלאָגען דורך די וואַלסקענס, וואָס האָבען פּערטרונקען די בערג און די טהאַלען און האָט זיך אַרײַנגעײַ שפּיעגעלט אינ'ם שטײלען קאָנעקטיווט טײך אַ רונדע, אַ פּולע, און עס האָט אויסגעזעהן ווי אַ גאַלדען אינגעלע געהט אום אין דעם שטײלען און לאַנגען וואַסער, איז צו מיר געקומען פיבי — — — איך בין געזעסען אויפ'ן שטײן, דעם קאַפּ אין די הענד געלעהנט און פיבי איז צו מיר געקומען און האָט זיך צוגעזעצט צו מיר. איך האָב ניט אויפגעהויבען דעם קאַפּ פון די הענד. איך האָב נור געזעהן דעם זײַם פון איהר קלייד, און די שוואַרצע שיכלעך פון איהרע פיס. אויף דער ערד פון וואַלד האָבען זיך צולעגט די שאַטענס פון די בױמער. שאַטענס און שאַטענס האָבען זיך צופלאַכטען אין אַ געדיכטער דיקער נעץ איבער דעם וואַלד'ס ערד. — — — איך האָב זיך דערמאָנט אין דעם נעכטיגען אבענד, און אין אַלץ וואָס ס'האָט נעכטען געמאַכט. און אין איהר לעצטען קוויטש וואָס האָט נאָך אַלץ געהילכט אין מײַנע אויערען, און האָב געפיהלט אַז דער קוויטש וועט שוין קײנמאַל ניט אויפהערען. אַז ער וועט מיך שטענדיג פּערפאַלגען. און אַז דאָך זיצט איצט פיבי נעבען מיר, גלײַך ווי עס וואַלט מיט איהר גאָר ניט פאַרגעקומען. — איינס פון די ביידע מאָל מוז דאָך געוויס זײַן אַ חלום? יא. אָבער וועלכער פון די ביידע מאָל איז אַ חלום? איצט? אָבער אַט זיצט זי דאָך נעבען מיר. אַט זיצט זי דאָך נעבען מיר. מיר האָט זיך געוואַלט אויפהויבען דעם קאַפּ אַ קוק טהאַן אויף איהר זײַם בלאַסען פנים, אויף די שוואַרצע געקרויזטע האָר, אויף דער פּער טראַכטער רוהיגקײט און ווייטקײט, און אפשר אויף פּרעמדקײט. מיט וועלכע איהרע אויגען האָבען געוויס געקוקט אין דער מינוט. אָבער צו וואָס? אַט זעה איך דאָך דאָס סײַ ווי סײַ!... און איך האָב זיך דערמאָנט אין איהרע נעכטיגע ווערטער:

„אין אַפּגרונד איז דעם אַפּגרונדס, און דאָס וואָס איז דײַנס, איז

געבען דיר".... און אַט האָב איך דערפיהלט איהר גוטע, וואַרעמע האַנד אַרוב מיין נאָקען —

עמיצער האָט געוואָגט — דיהרסטו זיך אָן אָן דעם לייב פון אַ פרוי, דיהרסטו זיך אָן אָן גאָט'ס קלייד. גאָט'ס קלייד האָט זיך אין מיר אָנגע- ריהרט, גאָט'ס קלייד. און ס'אַראַ וואַרעמקייט! ווי ליעב עס איז דיין וואַרעמקייט, גאָט! זיי געבענשט גאָט! זיי געבענשט! — — —

אַט דאָס איז מיין גאַנצע דערצעהלונג — פיבי. און וואָס איז נאָכדעם געוואָרען מיט דער אונגליקליכער מאַדאַם אָ' נעלסאָן?

מיר אָבער ווילט זיך שוין מעהר ניט דערצעהלען.

נאָר איין זאָך נאָך: —

אַט אין דעם ערשטען פרייהלינגס טאָג פון יאָהר, ווען איך האָב זיך אויף מיין וועלאָסיפּעד גענומען יאָגען פון דעם ווייסע-מאַנומענט, איבער דעם דריימאַל ברייטען וועג צו די געלע טעניס קוואַדראַטען און געטריבען פון שרעק האָב איך זיך פּערצווייפּעלט אַראָפּגעיאָגט פון יענעם שאַרפען און לאַנגען אַראָפּ-באַרג, און האָב פאַר זיך פּלוצלינג דערזעהן פיבי'ן, און דערהערט איהר פּערצווייפּעלטע קוויטש, וואָס איז געווען פונקט ווי איהר לעצטער קוויטש אין יענער נאַכט. בין איך נאָכדעם לאַנג און ווייט גע- פּאַהרען אויף מיין וועלאָסיפּעד אַהן אַן אָפּשטעל. מיר האָט זיך אַלץ גע- דאַכט, ווען איך זאָל זיך אָפּשטעלען, וועט מיך אָניאָגען פיבי. ווען איך זאָל בלוז אויסדרעהען מיין קאָפּ, וועל איך פאַר זיך דערזעהן פיבי'ן. נאָר אַט בין איך אויף זיך אין כּעס געוואָרען, בין אַראָפּ פון וועלאָסיפּעד, און זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אַפּרועהן — — — נאָכדעם האָב איך אויפּגעהויבען דעם קאָפּ, זיך אומגעקוקט, און פאַר זיך קיינעם ניט געזעהן — — — איך האָב זיך אויפּגעהויבען פון אַרט. גענומען דעם וועלאָסיפּעד אויף צו פּאַהרען אַהיים מיט אַן אַנדער וועג. איך האָב אָבער מיט דעם אַנדערען וועג ניט געקאָנט פּאַהרען. עפעס איז געווען אין מיר, און אַרום מיר, וואָס האָט מיך ניט דערלאָזען צו פּאַהרען מיט דעם אַנדע- רען וועג, און מיך געצוואונגען פּאַהרען צוריק אויף דעם אייגענעם וועג. און אַט בין איך געקומען צוריק צו יענעם באַרג. איך בין אַראָפּ פון וועלאָ- סיפּעד, און זיך געלאָזט צופּוס אַרויפּגעהן דעם באַרג. עס איז געווען

נאכט. לבנה'דיג און שטיל. און ווען איך בין צוגעקומען נאָהענט צום פלאץ, וואו איך האָב פריהער פיבי'ן געזעהן, האָב איך זי אויך איצט דערזעהן — — — זי איז געשטאנען און געווארט אויף מיר — — —

— האָסט דאָך דאָ געקאָנט דער'הרג'עט ווערען? — האָט זי צו מיר שטיל און פערטרויט געזאָגט, ווען איך האָב זיך אויסגעגלייכט מיט איהר. אויף איהר ברוסט איז אויף אַ קייטעל פון האַלץ אַראָבגעהאַנגען אַ מאַסיװער צלם — איך האָב דאָס ביי פיבי'ן ביז דאָן קיינמאָל ניט געזעהן. די ברעמען פון מיין שטערען האָבען זיך אַ ציה געטהאָן צו די אויגען. זי האָט דאָס בעמערקט, אַרויפגעלעגט איהר האַנד אויפ'ן צלם און זיך צולאַכט :

— דאָס איז די מתנה וואָס איהר טאַטע האָט איהר געגעבען דאָן ווען זי איז קאָנפירמירט געוואָרען. איך האָב געקוקט אויף איהר ווייסער האַנד, וואָס זי האָט גערוועזן געהאַלטען אויפ'ן צלם, און מיר האָט זיך געדוכט אַז דער צלם בריהט איהר די פינגער — — — זי האָט דערזעהן מיינע בליקען און האָט זיך היסטעריש צולאַכט. מיט איהר לאַנגען רינגען געלעכטער. און לאַכענדיג האָט זי אויך די צווייטע האַנד צוגעטראָגען צום האַרצען — — — מיר האָט זיך שוין מעהר ניט געדאַכט אַז דאָס האַלט זי אַזוי צו דעם קוואַל פון איהר לאַכען. מיר האָט זיך געדאַכט אַז זי דריקט איצט אַ גיפטיגע שלאַנג צום האַרצען. די שלאַנג בייסט און עסט איהר האַרץ, נאָר פיבי דריקט זי נאָך פעסטער צו זיך און לאַכט — — —

טרערען האָבען זיך געשטעלט אין מיינע אויגען — כאַטש איך האָב דאָך אַזוי ליעב שלאַנגען! — ווי שעהן עס איז צו קוקען אויף זייער גלאַנץ ציגען שטיינער געוועב. ווי שעהן דאָס געוועב פון זייערע לייבער שרעקט און גלאַנצט — נאָר טרערען האָבען איצט אָנגעפילט מיינע אויגען — — —

און דורך פערטלערטע אויגען האָב איך געזעהן — פיבי שווינדט פון מיר. אָט איז זי אויפ'ן פעלד, און אָט אויפ'ן באַרג. אָט איז זי אויף דעם באַרג, און אָט אויף יענעם. און אָט איז זי אי אויפ'ן פעלד, אי אויף די בערג און האַלט איהרע הענד אויפ'ן האַרצען, און לאַכט אַלץ אָהן אויפהער און לאַכט.

איך האָב זיך געריהרט פון אַרמ, בין אַרויס אויף דעם דריימאָל ברוי-טען וועג. איינער אַליין בין איך איבער אָט דעם דריימאָל ברויטען וועג געגאַנגען, און מיט דער האַנד געפיהרט דעם וועלאַסיפּער. אַ בלויע נאַכט.

און א בלוי בעזילבערטער הימעל. און דער וועג איז אזוי ברייט. און די געגענד — האלב ווילד און ווייט. און אלץ זעהט דא אױס ווי א מעשה. — די ווייסע פיגורען פון דעם גרויסען מאָנומענט פרעסען זיך איצט אַרויס פון דער נאַכטיגער בלויקייט ווי א מעשה. און די ריעזיגע גרויסע שטאָרט וואס הויבט זיך אָן גלייך נאָך דעם ברייטען וועג, די שטאָרט מיט איהרע ריעזיג-הויכע און לאַנגע גאַסן, מיט איהרע מויערען גינאַטען, וואָס רייסען זיך אַרויס איבער דער גרויסער שטאָרט און קוקען צו דעם נאַכטיגען הימעל מיט זייערע טויענדער ליכטיג בעלויכט טענע פענסטער; די שטאָרט מיט איהרע פערשיעדענע מיליאָנען מענשען, וואָס לויפען נאָך אַרױם, וואָס שלאָפען שוין, וואָס האַלטען זיך ערשט אין לייגען — איז א מעשה. און פאר די אלע מענשען וואס ווייסען דערפון ניט, — ווייס איך. און מיין יעדער טראָט וואָס איך טוה איצט — איז א מעשה. און די פערשפעטיגטע אויטאָמאָבילען, וואָס טראָנען זיך איצט אין איילעניש דורך פערביי מיר, שטערען מיט גאר ניט דעם איינדרוק, אז אלץ איז א מעשה. אין ערגעץ איז פאַראַן א בערגיגע געגענד, וואו עס שפרינגען אום הירשען, און וואו פויגעל שרייען ווי מענשען — איז דאָס א מעשה. אין ערגעץ פאַלט איצט אויף די קניע א גוי מיט'ן נאָמען וויליאַמס און צלם'ט זיך — איז דאָס א מעשה. אין ערגעץ איז פאַראַן א מאַדאַם א' נעלסאָן, וואָס ווען זי זעהט ווי איהר אייגענער מאַן פאַלט אויף די קניע צו טהאָן זיין נאַכט-תּפּלה, פילט זי זיך איבער מיט א געפיהל פון עקעל, און טהיילט נאָכדעם מיט איהם פאַרט איהר בעט — איז דאָס א מעשה. און פיבי, וואָס יאָגט זיך איצט אַרױם אין דער נאַכט איבער באַרג און פעלד, און דרוקט צום האַרצען איהר טאַמענ'ס צלם, ווי א גיפטיגע שלאַנג, ווי א שטעכיגען דאָרן, און לאַכט אזוי היטעריש און לאַכט — דאָס איז אזא מעשה, א מעשה — — — — —

און קאָן זיין אז ערגעץ שלעפּערט דאָס איצט א מאמע איין איהר קינד מיט דער געשיכטע פון א לאַכענדיגער מיידעל פיבי, וואס בלאָנד-זשעט אום דורך די נעכט איינע אליין מיט א וועהטאָנדיגען געלעכטער, און מיט א שווערען צלם אויפ'ן האַלז.

און די מאמע דערצעהלט: אויף די בערג אַנטקעגען דער לאַכענדיגער מיידעל בעווייזט זיך א גרויסער ריעז, איינגעהילט אין א מאַנטעל פון

אלע פעלקער'ס פּאָהנען. דערזעהט איהם די לאַכענדיגע מיידעל פיבי און זי נעהמט איהם אָן פאר אַ הייליגען און לאָזט זיך געהן צו איהם. דער ווייזד אָבער ניט אַ וועה דעם עק פון זיין מאַנטעל, און עס בעווייזען זיך אַ פּאָר טייוועלשע פים, דערשרעקט זיך די לאַכענדיגע מיידעל פיבי און נעמט פון שרעק לאַכען נאָך וועהטאָנדיגער. זי כאַפט זיך מיט די הענד צום האַרצען, צום צלם, אָבער עס איז שוין ניט מעהר קיין צלם, נאָר אַ שלאַנג, אַ גיפטיגע שלאַנג. דאן ווערט דער מיידעל'ס געלעכטער אוא, פון וועלכען עס ציטערען אַזש אויף קליינע קינדער אין די וויעגען. און די שלאַנג ווערט אלץ גרעסער און בייזער. און די שלאַנג שלינגט זי איין. שלאַף איין מיין קינד, מיין האַרץ, שלאַף איין — ניט שרעק זיך פאר די בערג, פאר דער נאַכט, פאר דעם לאַכענדיגען מיידעל, און פאר דעם גרויסען ריעז מיט די ציגענע פים.

שלאַף איין מיין קינד, מיין טאָכטער, שלאַף איין — דאָס איז בלוז אַ מעשה, אַ מעשה.

ליעדער:

ר. אויזלאַנד; א. ב. דילאָן; ב. ל. האַלפּערן; ב. ראָזענטהאַל; זישאָ לאַנדוו.

ר. אייזלאנד :

פון אלע מעג.

I.

דורך דעם פענסטער קוקט אריין צו מיר א טריבער מאָרגען.
 מיער, ניט אויסגעשלאָפּען געהט אַרום די פרוי.
 די פּאַנטאַפּעל קלאַפּען וואָכעדיג און גרוי,
 פון די ווענט און ווינקלען קריכען וואָכענדיגע זאָרגען.

— האָסטו דיר דיין פּריהשטיק. — אין פּאַפּיערען זעקיל
 ליגען ברויט און עפעל, נעם זיי מיט. —
 זיי נאָר שטילער, וועק די קינדער ניט.
 און אָט וואַרט! זעה מאַך צורעכט דיין רעקיל! ...

— א גוטען טאָג!

— געה געזונטערהייט! און קום געזונט צוריק.

דרויסען רעגענט. גלאנציג-שוואַרץ און נאָס,
ציהט אַ לאַנגע זיך פאַר מיר די נאָס.
מענשען איילען סאָפענדיג פון ביידע זייטען;
ווי אַ לאַנגע אויסגערעהטע שלאַנג, פון ווייטען
לויפט אַ צוג פערביי דאָרט אויף אַ הויכער בריק.

כ'נעה אין שטראָם. און מענשען, קראָמען—אַלץ אזוי בעקאָנטע
און דאָך אזוי פרעמד, זיך בייטען אַלץ פאַר מיר.
נאָס נאָך נאָס. און אָט איז שוין דער פּלאַץ און דאָרט אַרויף די טהיר;
שילדען נאָלדענע אין פענסטער, פענסטער אַלץ אזוי בעקאָנטע.

כ'שטעה ביים טהיר און וואַרט. אַ מיידעל קומט: — גוט מאָרגען
ס'קומען יונגע, אַלמע לייט — גוט מאָרגען און גוט יאָהר!
ס'עפענט זיך די טהיר. אַ נעגעריונג מיט קרייזעלדיגע האָר,
ציהט אַרויף אונז אין דער הויך. אַ זשום, אַ פליה.
באַלד מיר זיצען שוין אין יאָך ווי פיה,
און ציהען אויסגעמוטשעטע, געשפּאַנט אין שווערע זאָרגען.

II.

ס'איז מיטאָג צייט. אַרום איז שטיל. בלוז ווי אַ ביהן
דאָרט זשומט אין ווינקעל וואו איין איינציגע מאַשין.
אַ מיידעל עסט און קנאָקט די שאַלעכץ פון אַן איי.
און איינער אָדער צוויי געמיטהליך זופען טהיי.
דערנעבען כראָמקעט עמיץ ציבעלע מיט ברויט, —
און בלאַסע מיידלעך אָנגעפאַרבט אויף רויט,
צושטעלען זיך ביי אַפ'נע פענסטער אויס,
און קוקען זשערנע ערגעץ-וואו אַרויס.
און אַנד'רע לאַכען קייכענדיג און ריידען מיט די הענט
און ריידען מיט די אַויגען און מיט צייכענס אויף די ווענט.

און אויף אַ פענסטער זיז איך מיר אַליין.
די פיס פערלייגט, אַ האַנד אין שוים, און קוק אַרויס.

אזוי זיך גלאַט אַרויס.
 אַקעגען פֿון אַ פענסטער ווינקט אַ מיידעל מיר.
 און אפּשר ווינקט זי ניט. איך קוק אויף איהר
 און קוק אַוועק,
 און ס'פּאַלט מיין בליק אַראָפּ צום וועג,
 וואו ס'שלעפען קרעכצענדיג בעלאָרענט שווער,
 זיך וועגען. פּערד און קאַרס, אַהין, אַהער.
 און אויף די טראַטואַרען שוויבלען מענשען קעפּ,
 מיט היט פֿון שטרוי און פּילץ, און גלאַט מיט צעפּ.
 און ערגעץ ברומט אַ שיף. און איבער אַלע דעכער,
 צושניידט אַ פיף די לופּט. און ערגעץ ווייטער, העכער,
 פּערקלינגט אַ בלאַסער קלאַנג אין דעם געפּילדער.
 און ווילד און ווילדער,
 צורייסט זיך אַלץ די לופּט פֿון פּיפּערייען.
 און שימערער אַלץ ווערען אונטען יענע מענשען רייהען.
 געריכטער אַלץ די וועגען און די דערער שווערער,
 און וואָס אַמאָל אַלץ מעהרער.

און דאָ אַרום מיר הויבט עס שטאַרקער אָן צו זשומען,
 און איינציגווייז עס פּאַנגען אָן צו קומען,
 צום וואַנט די שאַטענס און טיעפּער דאָרט דאַרינען,
 די מענשען איילענדיג צו זייערע מאַשינען.

און כ'זיץ אַזוי. די פּיס פּערלינגט, אַ האַנד אין שוים,
 און קוק זיך אום און קוק אַרויס,
 און קוק זיך וויעדער אום.
 און שטום,
 אַנבויענדיג דעם קאַפּ, הויב איך זיך אויף,
 און לייג די הענט צונויף,
 און לאָז זיך לאַנגזאַם געהן אַהין,
 צום ווינקעל, וואו עס וואַרט, זיך דרעהעניג,
 אַ ליידיגע מאַשין.

III.

אַבער. אָפגעגעסען, זעץ איך זיך אוועק.
 טראַכט זיך גאַנץ גלייכגילטיג: ס'געהען אלע טעג,
 איינער ווי דער אַנד'רער, אזוי גרוי און פויל,
 כאַטש געה נעם פון פוילקייט און צועפען ס'מויל
 אין אַ גרויסען גענעץ און שפיי ביטער אויס,
 אָדער עפען ס'פענסטער, וואַרף זיך גלאַט אַרויס.

קומט צוגעהן מיין טאָכטער, שטעלט זיך לעבען מיר;
 ס'קליינע פון דער ווייטענס, קריכט אויף אלע פיער,
 און מיין זוהן, ער זיצט שוין בדייטלעך אויף מיין שוים.
 רייט אויף מיר אַ פערדעל, צופט מיין וואַנצע אויס.
 און אַט איז דאָס קליינע אויך שוין אויף מיין האַנד,
 פלאַפעלט „דא“ און פאַטשעלט קיכלאַך דורכאַנאַנד.

זאָגט די טאָכטער: „פאַפּא, גענויז ניט אזוי! ...
 ווייסט, איך קען שוין צעהלען? — איינס און איינס איז צוויי.“
 בעט דער זוהן זיך: „פאַפּא, זינג פון אַלטען איד.“
 — געהט אייך קינדער שלאָפען, ס'איז דער טאַטע מיער.
 „ווייל ניט געהן שוין שלאָפען“ — פלאַצט דער זוהן אַרויס.
 און דער טאָכטער'ס אויגען ווערען גלאַנציג, גרויס. — — —

אין אַ טענעמענט הויז.

אַ טהיר שמעהט ווייט צועפענט, מען זעהט אַ ליידיג צימער
 אַ טונקלער גאָז פלאַם ברענט און ס'פאַלט זיין בלאַסער שימער
 אַרויס אין קאָרידאָר, בעלייכטענדיג אַ וואַנד.

און מענשען געהן און געהן פאַרביי אַלץ דורכאַנאַנד
 און וואַרפען פרעגענדיגע בליקען; שאַקלען מיט די קעפּ,
 און געהען ווייטער, ווער אַרויף, און ווער אַראָפּ די טרעפּ.

און ס'קומט צו געהן א קאץ מיט ווייס און געלע פלעקען,
און שטעלט זיך אָפּ ביים שוועל און הויכט אָן שנאַרכען, שמעקען,
און בורמשעט וואָס, און קעהרט זיך אום צוריק און דרעהט איהר עס.

א וויילע שטיל. און נאָכדעם געהען מענשען ווייטער אויף דעם וועג,
און אלץ דאָס זעלביגע. איעדער וואַרפט אַהין א פרעגענדיגען בליק,
און געהען ווייטער, ווער אַרויף, און ווער אַראָפּ צוריק.

און מיט אַמאָל — א קוויטש! און דאָן א שווערער פאַל.
און טהירען עפ'נען האַסטיג זיך און ס'ווערט א קלאַפּעריי,
און מענשען לויפּען, ווער אַהין, און ווער אַהער, מיט א געשריי.

און אויף דער שוועל ביים טהיר — ליגט אויסגעשטרעקט א פרוי.

ט ו י ט

זיץ איך מיר ביים פענסטער און איך קוק אַרויס.
פינסטער. א לאַמטערן. אין דער זייט אַ הויז.
פאַר'ן הויז א גערטעל; לעבען פלויט א פרוי,
מיט פערלייגטע אַרעמס שטעהט און קוקט אַזוי.

וואונדער איך זיך: מאַדנע. אַזוי שפּעט אַליין?
ווייס איך? אפשר זעהט זי עמיץ קומט צו געהן.
יא. מסתמא קומט ווער. וואָס זשע אַרט דאָס מיר?
כ'געה אַוועק פון פענסטער, שטעל זיך ביי דער טהיר.

שטעה אַזוי א וויילע, ציהט עס מיך צוריק.
אין א פוסטען חשך שלאָגט זיך אָפּ מיין בליק.
אין א פוסטען חשך. יא, אין הויז איז ליכט.
אויפ'ן גאַס א שאַטען, נ'פענסטער א געזיכט.

נאָר ניט. ס'וואַרט אַזוי זיך אויף עמיצען די פרוי.
וואָס זשע אַרט דאָס מיך דען, אַז עס וואַרט א פרוי?

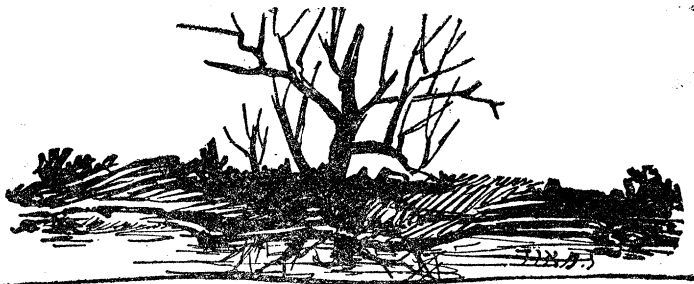
ד'דעה איך איין דעם גאזד-פלאַם, לייג זיך אויפ'ן בעט.
ליג און קען ניט שלאָפּען, ווייס איין נאָט ווי שפעט.

שטעה איך אויף האַלב נאַקעט, געה צום פענסטער צו.
ס'גרויט זיך שוין אין דרויסען, בלויז נאָך וואו ניט וואו,
לייכט זיך אַ לאַמטערן. און הארט לעבען פלוים,
ליגט צושטרעקט אַ בלייכער... עמיצער איז טויט.

ב י י ם י ם.

כ'ליג ביים ים אַ שלעפּעריג מיעדער, איינגעדעקט מיט זאמד.
ס'געהען מענשען מיר צוקאָפּענס, ס'פאלען אויף מוין האַנד
שאַטענס אומגעלומפּערט לאַנגע, געהענדיג פאַראוים,
אין דער ווייט, ווי פון אַ נעבעל, קוקט אַ שיף אַרויס.

כ'ליג. און מיינע אויגען דעקלעך ווערען מאָדנע שווער.
שלאָף איך איין? צי בין איך וואָך נאָך? כ'ווייס דאָס שוין ניט מעהר.
כ'הער אַ שטים וואָס רעדט פון ווייטענס, כ'הער דעם ים ביים ברעג.
און מיר דאכט אַ שטילע הוואַליע, טראַגט מיך וואו אַוועק.

א. מ. דילאן :

פון ביזען געמיט.

I.

איך נאָר מיך...
אַ דאָרען ווערט ביי מיר פּערוואַנדעלט אין אַ קווייט,
טראָג איך זיך מיט דערנער אין דער וועלט אַרום.
מיינע פינגער זיינען שוין צובלוטיגט רויט.

איך געה אַזוי פּערכיטערט אין די נאַסען אום,
שמיר מיט הייסען בלוט די פענסטער אױס,
זעהט די זון פאַרנאַכט — די פענסטער זיינען רויט,
געהט זי רויט און בלוטיג מאַרנען אױף דער וועלט אַרויס.

II.

כ'שלאָף אין פּאַרק צונויפּגעקאַרטשעט אױף דער האַרטער ערד,
כ'שפיר די האַרטקייט פון דער נאַנצער וועלט;
ס'הענגט דער אַסיען־הימעל פינסטער איבער מיר,
דער פּאַרק דער אױסגעדאַרטער איז מיין היים און מיין געצעלט.

כ'שלאָף אין פּאַרק צונויפּגעקאַרטשעט אױף דער האַרטער ערד,
ס'דעקט עמיצער אַ שוואַרצער מיך אין שוואַרצען איין;
כ'פיחל אױף זיך די שוואַרצקייט פון דער שוואַרצער, האַרטער
וועלט —
שטאַרקער, שטאַרקער, עלענדער, זאַלסטו, מיין עלענד זיין!

III.

כ'זיץ אליין אין הויז טרויעריג און שטיל,
 כ'זעה מיין אייגען-וועלט פול מיט שמערץ און פיין ;
 עס איז די הויז מיט שרעק און אומעט אָננעפילט,
 עס איז די איינזאַמקייט צו מיר אין הויז אַרײַן...

און זי שעפטשעט שטיל און נעהמט מיר פאר די הענד,
 און ווי אַ שטילע קינד געה איד נאָך איהר נאָך,
 און פאַמיליען-בילדער צייגט זי אויף די ווענד,
 און איד קוק אויף זיי, און איינזאַם בלייב איד דאָך...

און איד קוק אויף זיי, און איינזאַם בלייב איד דאָך...
 כ'זיץ אין אייגען-הויז און דאָך איז זי מיר פרעמד...
 און איד נעהם מיין קאַפּ און דרוק צום וואַנד זי צו...
 און וויין און יאָמער ווי אַ יתום אין רער פרעמד...

IV.

כ'ווער אַ שכור. כ'וועל טאַנצען אין די גאַסען,
 הוליען מיט שכורים, פרעהען זיך אינאיינעם,
 חאַקען לאָדענס, ברעכען טהיר און פענסטער,
 יאָגען זיך נאָך קינדער, שלידערן מיט שטיינער ;

כ'ווער אַ שכור. כ'וועל טאַנצען אין די גאַסען,
 מיט ווילדע הינד זיך יאָגען, נאָך פערד און מענשען,
 ס'וועלען הירזשען פערד, מענשען וועלען שרייען,
 די גאַסען וועלען קרעכצען מיט שרעק און ווילדען טומעל.

כ'ווער אַ שכור. כ'וועל טאַנצען אין די גאַסען,
 רייסען שילדען, אומוואַרפען פאַנאַרען,
 אַרנען אָן אַן אייזען זיך צובלטיגען, צוביילען,
 ברומען ווי אַ סיגער און וויינען ווי אַ יתום.

V.

ס'האָט דער טייוועל געקלאָפּט אין מיין פענסטער :
 קום, איך ווער דינער אַ פּריינד ;
 איך בין אין דער פינסטער געלעגען,
 מיין אויג האָט פון גליק אַזש געשיינט.

ער גיט מיר אַ מיצעל מיט גלעקלעך,
 מיר געהען אַרויס אין דער נאַכט,
 איך ציה — און עס קלינגען די גלעקלעך,
 דער טייוועל ער טאַנצט און ער לאַכט.

מיר שפּאַנען, מיר שפּאַנען צוזאַמען,
 אָט בעווייזט זיך פון ווייטען אַ שיינ ;
 אַ שפּרונג — און אַ הויז פאַר די אויגען,
 מיר קוקען אין פענסטער אַריין.

דאָרט צאַפלען געקוילעטע מענשען,
 אָט איז אַ מעסער, אַ האַס ;
 שטיקער לייב אויף צובראַכענע מישען,
 אין אַ ווינקעל אַן אויג און אַ באַס.

מיר הויבען אָן קלינגען און ברומען,
 שרעקען מיט קולות די נאַכט ;
 שפּרינגען מענשען אַראָפּ פון געלענערט,
 און קוקען צומישט אין דער נאַכט.

ס'האָט דער טייוועל געקלאָפּט אין מיין פענסטער :
 קום, איך ווער דינער אַ פּריינד ;
 איך בין אין דער פינסטער געלעגען,
 מיין אויג האָט פון גליק אַזש געשיינט.

מ. ל. האלפערן:

צוויי ליעדער.

I.

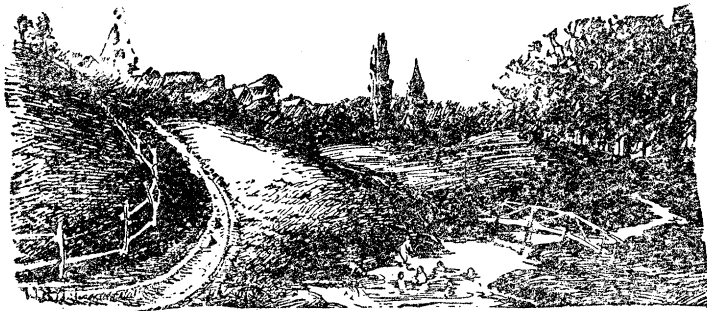
דער זיידע ליגט אין בעט און ווארט. ער ווארט דער טויט זאָל קומען.
זיצט נעבען בעט אויף דר'ערד זיין אייניקעל אַ קינד,
עס שפיעלט זיך און עס לאַכט. אַ קינדער-הארץ איז בלינד,
אַ קינדער-הארץ טוהט קיינמאָל, קיינמאָל ניט קיין זינד.

דער זיידע ליגט אין בעט און ווארט. זיין אייניקעל, עס שפיעלט זיך,
עס לאַכט און רעדט אַרײן אין ספר קינדיש-גוט,
און רייסט די בלעטער אויס, וואָס האָבען איינגעזאפט דורך יאָהרען
דעם זיידען'ס טרער אין זיך, דעם זיידען'ס האַרצענס-בלוט —
אַ קינדער-הארץ ווייסט קיינמאָל, קיינמאָל וואָס עס טוהט.

דאָס קינד רייסט אויס די בלעטער איינציגווייז, און דורכ'ן פענסטער
 בעשיינט די פריהלינגזון מיט פרייד דאָס קינדער־שפּיעל.
 און דורכ'ן פענסטער זינגט אַרײַן זײַן פריהלינגס־ליעד אַ פּױגעל.
 דער אַלטער זיידע וויינט. ער וויינט אין האַרצען שטיל —
 אַ קינדער־האַרץ איז בלינד — עס ווייסט ניט וואָס ער וויל.

II.

איך שטעה ביים פענסטער מיינעם שעה'ן־לאַנג אַליין און טראַכט
 איך טראַכט פון דיר און פון מיין אייגענער פערשפּיעלעטער וועלט
 און ס'דוכט זיך מיר, איך הוידע זיך ביים פאַרקאַן פון אַ פעלד,
 ביים פאַרקאַן פון אַ קברים־פעלד אין אַ לבנה־נאַכט
 און פאַר די אויגען מיינע וואַקסט אַרויס אַן אַלמע קלויז,
 אַ נגון הער איך שטאַרבען דאָרט. איך זעה אַ ליכט געט אויס.
 און דורך מיין האַרץ געהט דורך אַ ליעד, גאָר שטיל און פּרעמד און ווייט.
 עס איז דאָס ליעד וואָס כ'האַב אַליין אַמאָל אין פריהלינגס־צײַט
 פּערנומען ערגעץ־וואו פאַרנאַכט, ביים שעהנעם דײַטשען רהײן,
 ווען איך בין וואַנדערנדיג פאַרביי געגאַנגען.
 — עס האָבען מענשען צוויי, בעלויכטענע פון אָווענד־שײַן
 געשיפט זיך זינגענדיג צום טאַקט פון צימבעל־קלאַנגען,
 געשיפט זיך זינגענדיג בעלויכטענע פון אָווענד־שײַן,
 און איך בין וואַנדערנדיג פאַרביי געגאַנגען.

מ. ראזענטהאל.

זומער ביי דעם וואסערעל.

קליינינקע מיידעלעך
זומער ביי דעם וואסערעל;
קליינינקע אינגעלעך
זומער ביי דעם וואסערעל.

אינגעלעך און מיידעלעך
פלעכמען זיך צוזאמען,
שעמען זיך ניט פאר דעם מאמען,
אויך ניט פאר דער מאמען.

אינגעלעך און מיידעלעך
שפיעלען זיך אין זעמדעלעך,
פליעסקען זיך אין טייכעלע
און נעצען איין די העמדעלעך.

טהוען מיידלעך אויס די העמדלעך,
זיי צו מאכען טרוקען;
שטעלען די אינגלעך ארויס די צינגלעך,
שטעהען זיי און קוקען.

טהוען אינגלעך אויס די העמדלעך
 זיי צו מאכען טרוקען ;
 שטעלען די מיידלעך ארויס די צינגלעך,
 שטעהען און זיי קוקען.

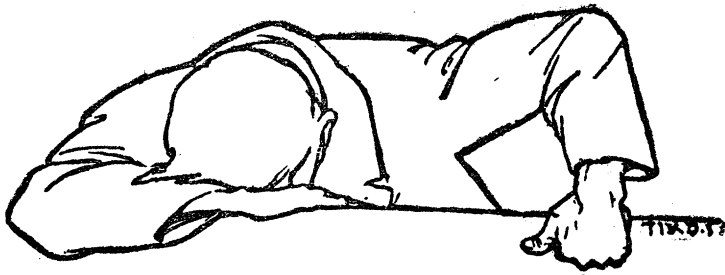
לויפען זיי אין מייכעלע
 און נעהמען זיך שפריצען,
 אינגעלעך און מיידעלעך
 זומער אין די היצען.

דו פיהלסט ניט

דו פיהלסט ניט, אז איך ביינס,
 דיך ארט ניט מעהר פאר מיר.
 איך פיהל און לייך אזוי,
 איך ביינס אזוי נאך דיר...

איך ביינס נאך דיינע אויגען,
 נאך דיינע ווייסע ציין,
 אין דיינע טיעפע אויגען
 עס ליעגט א ים מיט חן.

כ'וואלט באדען זיך אין ים,
 און שווימען ווייט אוועג,
 אפילו ניט צו קומען
 קיינמאל צו א ברעג...

זישא לאנדוי :

פינף ליעדער.

ווערטער, ווערטער, ווערטער, דעקלאמאציע.
משה ווארשע.

נ ע ג ע ר י נ ס .

אמאָל אַ קאלב, אמאָל אַ הונד דערמאָנען איי'רע אויגען,
ווי ביי חורים זענען איי'רע ליפען גראָב,
און איי'רע בייכער הענגען גלייך ווי זעק אַראָב,
ווי ביי אַ פראָש איז אייער נאָז צוצויגען ;
און הענד האָט איהר, ווי אפען,
בעשאַפען גאָט'ס ווערק צו פערשעמען —
אָדער מיך אַרומצונעמען.

אויסגעגאָסען אויפ'ן דיל...

אויסגעגאָסען אויפ'ן דיל
האָב איך אַלקאָהאָל, און שטיל
אָננעצונדען אויפ'ן דיל
כ'האָב דעם אַלקאָהאָל, און שטיל
האָט דער דיל זיך לייכט צוברענט,
לייכט און רוהיג זיך צוברענט.

ווי עס קלאַפט אין וואַנד אַ נריל,
קלאַפט דער טייוועל טיף אין מיר :
באַלד פערפריהרען וועלען דיר
דיינע ציטערדיגע הענד.

ווארעם איך מיין רעכטע האנד,
 פריהרט פון קעלט מיין לינקע האנד,
 ווארעם איך מיין לינקע האנד,
 פריהרט פון קעלט מיין רעכטע האנד.

און דער טיוועל ווי א גריל,
 מאַנאַמאָן קלאַפּט אין דער שטיל :
 „אוי, ווי דו ביזט אלט און קאלט,
 ווער דערוואַרעמען וועט דיר ?
 און דאָס פייער לעשט זיך באַלד —
 ווער דערוואַרעמען וועט דיר ?
 אזוי לאַנג, ווי ס'איז נאָך צייט,
 לייג זיך צו דעם פייער צו.“
 לייג איך זיך, ווייל ס'איז נאָך צייט,
 אויפ'ן דיל צום פייער צו.
 און איך וואַרעם, וואַרעם זיך.
 וואַרעם איך מיין לינקע זייט,
 פריהרט פון קעלט מיין רעכטע זייט,
 וואַרעם איך מיין רעכטע זייט,
 פריהרט פון קעלט מיין לינקע זייט.

און דער טיוועל, ווי א גריל
 קלאַפּט אלץ, קלאַפּט אלץ אין דער שטיל.

ד י נ ס ט א ג

צוויי הייסע גלעזער טיי מיט מילך האָב איך מיר אויסגעטרונקען,
 א דריי־פיער צוויבאק אויפגעגעסען ;
 דערנאָך בין איך אַ לאַנגע צייט ביים טיש געזעסען,
 געדויכערט און געקוקט מיר אויף אַ נאָגעל אין דער וואַנד,
 פיער ליעדער איבערזעצט פון דייטש,
 אַ מידער אויף דער סאָפּא זיך אוועקגעלייגט,
 אַרום דעם קאָפּ די הענר פערלייגט

און דריי מאָל צו דעם באַלקען אויסגעשפיגען.
 מיר איז געוואָרען שווער,
 פאַר וואָס דער זומער איז פּערנאַנגען.
 איך וואָלט דאָך איצט שפּאַצירען מיר אין פאַרק גענאַנגען,
 צי נאָר אין שטוב נעכאַפּט מיר פליגען.
 און נאָך אַמאָל האָב איך צום באַלקען דריי מאָל אויסגעשפיגען,
 און אַלע דריי מאָל נישט געטראָפּען,
 דערנאָך בין איך מיר איינגעשלאָפּען.

אין דער יוגענד זענען מיידלעך...

אין דער יוגענד זענען מיידלעך
 פון די אינגלעך שעהנער, ליעבער,
 נאָר די מיידלעך ווערען מיאום'ער,
 ווען די יוגענד געהט אַריבער.

ס'איז דער מאַן פון ערד בעשאַפּען,
 טראַגט איהר קראַפּט אין זיך פּערהוילען.
 פון אַ ריפּ איז ס'ווייב בעשאַפּען —
 פלייש און ביינער מווען פוילען.

און מיט שמיראַכצען אַזוינע
 טוען זיך די ווייבער שמירען,
 אַז מען זאָל דעם שלעכטען ריח,
 וואָס עס געהט פון זיי ניט שפירען.

עס זענען מיינע ליעדער :

ריין, ווי טויבען ; קלוג, ווי שלאַנגען ;
 ווי די פעלזען רוחיג, קאַלט ;
 ציטעריג, ווי ווידערקלאַנגען ;
 רוישיג ווי אַ יונגער וואַלד.

פון אַ נאַסען-פרוי די אויגען,
 ס'פרייע שפּילען פון אַ קינד ;
 און דער קלאַרסטער רעגענבויען,
 און דער לייכסטער אַווענד ווינד.

וו. נאמאנסאן:

קולטור און ענטוויקלונג

אין געגענטאך צו ציוויליזאציע און בילדונג.

איך האָב גערעדט און האָב עס נישט פּערשטאַנען, וואונדערליך-
כע זאַכען, וואָס איך האָב נישט געוואוסט. איך האָב געהערט פון
דיר נאָר וואָס דאָס אויער קאָן הערען. איצטער האָט דו מיין
אויג געזעהען. דעריבער פּערדריסען מיך מיינע רייד. איך האָב
הרטה אין שטויב און אַש.

(איוב, קאַפּיטעל מ"ב).

איבערזעצונג אין דר. זשיטלאָווסקי'ס שריפטען ב. I, ז. 286.

און ווער איז געווען, ווען ער האָט די וועלט בעשאַפּען, די
ערד אויסגעמאַסען, דעם הימעל אויסגעשפּרייט, די שטערען
ארוינגעזעצט? און ווער שפּייזט דעם פּויגעל אונטער'ן הימעל
און פּערזאָרגט דאָס ווילדע טהיער אין וואַלד און אויפ'ן פעלד?
מן הסתם ווייסט ער וואָס ער טהוט. און ווייטער אויף די קניען
געפאַלען פּאַר'ן גרויסען אונבעקאַנטען, וואָס זיין גערעכטיגקייט
איז אונז נישט צוגענגליך, וואָס זיין קלוגהייט קאָן פון אונז נישט
פּערשטאַנען ווערען. ווארעם קען זיין, אז גאָט שטראַפט פאַר אזעל-
כע זינד, וואָס מיר ווייסען פון זיי נישט. עס קאָן אויך זיין, אז
גאָט פּרוּאוּט. און בעשמעהט דער מענש די פּרוּאוּ, ווערט ער
העכער אין זיין גענאד: א י ו ב בעקומט צוריק דאָפעלט אליין
וואָס ער האָט געהאַט... אבער די פּראַבלעם פון לעבען און ליידען
בלייבט אַפּען.

(י. ל. פּרץ, „דער דיכטער, דאָס בוך און דער לעזער).

אויב קולטור איז געווארען, ווי עמערסאן האָט געדיינקט, דאָס
„וואָרט פון אַמביציע“ נאָך אין די אכציגער יאָהרען פונ'ם ניינצענטען
יאהרהונדערט, האָט די דאזיגע קולטורעלע אַמביציע שוין אינ'ם צווייטען

צעהנרליג פון דעם צוואנציגסטען יאָרהונדערט דערנרייכט א מדרגה פון אינטענסיוויטעט. אזא אינטענסיוויטעט, וואָס איז זעלטען צו געפינען אין דער ענטוויקלונגס-געשיכטע פון דעם מענשליכען נייסט. און ווען מיר זאָלען, בעת מיר רעדען שוין וועגען עמערסאָן, אויך דערמאָנען זיינע צוויי נייסטיגע ברידער: קאליל און טאַלסטאָי, וואָלטען מיר שוין האָר-בען אויסגערעכענט אלע פון די גאונים, וואס זענען געבאָרען געווארען כמעט אין דעם אָנהויב פון דעם ניינצענטען יאָרהונדערט, און האָבען גע-וויווען א נואלדיגען ווידערשטאַנד צו דער כוואליע פון ציוויליזאציע, וואָס האָט זיך אין זייער יאָרהונדערט מיט אימפעט פאַנאָדערנעשפרייט אי-בער דעם ים פון מענשליכער טעטיגקייט.

די דאָזיגע דריי פּאָעטישע-מאָראַלפּילאָסאָפּען זענען דאס די אמת'ע פּיאָנירען פון דעם איצטיגען קולטור דראַנג. דער שטריק, וואָס האָט פּער-אייניגט די דריי, אין א סך פרטים דיאמעטראל פּערשידענארטיגע, פּילאָ-סאָפּען, איז געווען און איז געבליבען זייער וואונש און זייערע האָפּנונגען, אז קולטור, אין דעם בעסטען און טיעפסטען זין פּונ'ם וואָרט, זאָל געהמען ביי דעם מענשען די אויבערהאנד איבער דער ציוויליזאציע.

ווי עס ווייזט אויס, געהט עס דערצו, אז זייער וואונש זאָל דערפילט ווערען, און זייערע האָפּנונגען זאָלען מקוים ווערען.

קולטור! איז יעצט דער געשריי, וואס די אויערען אונזערע פּער-געהמען פון א לע זיימען, און אויך, אויב ניט דער עקר, מצד פון דעם איצטיגען אידישען לעבען און שטרעבען, סיי אין אמעריקא, סיי אין רוס-לאַנד.

דאָ און דאָרט הילכט מיט דעם געשריי: קולטור! מען רעדט און מען שרייבט מכת קולטור — קולטור „מאטעריעלע“, קולטור „אינטעלעק-טועלע“, קולטור „עסטעטישע“, קולטור „רעליגיעזע“ און — סתם קולטור. אונז דוכט זיך אבער, אז פון דעם, וואָס האַנד אין האַנד מיט דעם גע-שריי: קולטור! הערט זיך אויך, און נאָך שטאַרקער, דער געשריי: ביִדּוּנּג! און וואָס איינצייטיג מיט דער פּאָדערונג פאַר פּאַרלעזונגען, קורסען און קלאסען, הערט זיך אויך די פּאָדערונג פאַר שולען פאַר דעם בעדייטענדען פּראָצענט פון „אַנאַלפּאַכעטען“ — פון די דאָזיגע פּאַראַלעלע געשרייען

זעהט מען, אז דער ענטהוויאזמוס פאר גייסטיגער דערהויבונג האָט אויפֿ-
געכאַפּט ניט דעם אמת'ען און, יעדענפאלס, ניט דעם טיעפערען זין פון
קולטור. די געפאָהר איז נרויס, אז ניט פאָנאָדערשיידענדיג שטרענג
צווישען קולטור און ציוויליזאַציע, זאָל די התלהבות פאר אַ גייסט־פלאַ-
טער ניט אָננעהמען אַ וועג, וואָס געהט פארביי די קולטור, און וואָס
פיהרט ניט צו די פערטיעפונג און צו דעם שוואונג פון גייסט, וואָס אין
איהם נויטיגט זיך אזוי שטאַרק די מענשהייט פון דעם צוואַנציגסטען
יאָרהונדערט.

אונזער אויפגאַבע אין דעם דאָזיגען אַרטיקעל וועט דעריבער זיין
אָנווייזען די גרויסע נפקה מינה, וואָס דאַרף אַריינגעבראַכט ווערען
צווישען ציוויליזאַציע און קולטור, און אז בילדונג, דער מיטעל פאַר
עקסעלאַנץ פאַר ציוויליזאַציע, קאָן בשום אופן ניט בעטראַכט ווערען פאַר
אַ טרייב־קראַפּט פון קולטור, וועלכע איז געוואָרען, און וועט נאָך מעהר
ווערען דער קאָזונג פונ'ם צוואַנציגסטען יאָרהונ-
דערט.

מיר אונטערשטרייכען אזוי שטאַרק צוואַנציגסטען יאָרהונדערט
דערפאַר, מחמת דער ניינצעהנטער יאָרהונדערט מיט אַלע זיינע גראַנד-
יעזע און וואונדערבאַרע אויפטהוואונגען אויף אַ סך פון די געביעמען פון
מענשליכער טהעטיגקייט, קאָן זיך ניט בעריהמען מיט אַ סך אויפֿ-
טהוואונגען אויף דעם קולטור־עלען געביעט. דער ניינצעהנטער
יאָרהונדערט, און הויפטזעכליך אין זיין צווייטער העלפּט, האָט קיין זאָך
ניט פּראָדוצירט, וואָס זאָל פון דאָס ניי אָבפרישען דעם מענשען'ס נשמת,
און וואָס זאָל ווי דורך אַ כישוף אַ הויב טהאָן דעם מענשען'ס גייסט
אין די אונגענדליכע הימלען אַריין, און מאַכען דורך דעם דעם מענשען
צו דערפיהלען אַ געוויסען שייכות צווישען איהם און דער וועלט איבער
איהם, ווי דאָס האָט געטהאָן, למשל, שפינאָזא אינ'ם זעבענצעהנטען
יאָרהונדערט, און קאנט, פיכטע און העגעל אין ענדע פון אַכצעהנטען
און אין אַנהויב פונ'ם ניינצעהנטען יאָרהונדערט. די לעצטע עטליכע
צעהנדליג יאָהר האָט די מענשהייט אוועקגעגעבען כמעט אין גאַנצען איהר
ענערגיע דער וועלט, וואָס איז דרויסען פון דעם מענשען. איהר
גאַנצע אויפגאַבע און איהר העכסטער ציעל איז געוואָרען צו בעזיעגען

די דרויסענדיגע וועלט, כדי אַרויסצובעקומען פון איהר אַלץ, וואָס קאָן העלפֿען מאַכען דעם מענשען'ס לעבען אַ נגענעמהער, בערער-קוועמער און צופריעדנער. די לעצטע אייגענשאַפטען ערשעפֿען אָבער ניט דעם לעבענס־קוואַל ביז'ן גרונד. ניט אין אַזעלכע אייגענשאַפטען, זעהט אױס, ווערט דער לעבענס־תּמצית מאַניפעסטירט. אמת, אַז בעקוועמליכקייט און צופריעדענהייט פילען אָן דעם מענשען'ס לעבען מיט פֿערגעניגען, זיי זענען אָבער ניט מספיק אויף צו מאַכען דאָס לעבען פול גליק און, בעזונדערס, גליקזעליגקייט. דער ערדישער לעבען, מען ער זײן איבערפֿול מיט תּענוגים, קאָן ניט צופריעדענשמעלען דעם ערנסט־דענקענדען און טיעף־פיהלענדען מענשען. אַזאַ מענש רוהט ניט אַזױ לאַנג ווי ער דערשפירט ניט אַ לעבען, וואָס איז מעהר פֿערמאָאנענט, וואָס שמעקט מיט אַ מעהר אונאיבערגעריסענעם דויער, איידער דאָס ערדישע לעבען. דאָס ערדישע לעבען, אַפילו אונטער די בעסטע בעדינגונגען, ווערט פֿאַר איהם פול מיט יסורים און פּײן, אויב ער קאָן ניט דערוועהן ווי זײן לעבענס־פֿאַדעם איז אַריינגעוועבט אין דעם אונגענד־ליכען געוועב פון דער אייביגקייט. אַ טיעפער מענש זעהט ניט קײן זײן און דעם מענשליכען לעבען, אויב ער קאָן ניט דאָס מענשליכע לעבען, און זײן אייגענער פֿערוועגליכקייט, ווי עס איז אינטים פֿערבונדען מיט אַן איבערמענשליכען, אונאויפֿהערליכען לעבען.

אָט דער דאָזיגער דאָרשט נאָך אַ נחת רוח, וואָס נאָר אַ שוועבען אין די עולמות העוליונים קאָן געבען, און וואָס איז ניט אויף אַ האָר געשטילט געוואָרען פון אַלע ריעזיגע נצחונות, וואָס דער מענש האָט געהאַט איבער דער נאַטור — אָט דער דאָזיגער דאָרשט האָט געפיהרט צו אַ נייעם בעגריעף וועגען דעם מהות פון לעבען, צו אַן אַנדער שטעלונג צום לעבען און צו נאָר אַנדערע אופנים פון לעבענס־אונטערזוכונגען און בעטראַכטונגען. דער דאָרשט נאָך אַ טיעפערען נשמה־אינהאַלט, נאָך אַ בעדייטענדערען זײן פון לעבען, האָט שטאַרק און מעכטיג אָנגעהויבען צו רעדען אין אַזעלכע גאונים ווי בערגסאָן, אויקען, רױס, דזשיימס, לאָדזש, מעטערלינק, אַנדרעעו און פּרײַ. די מענשהייט פון אונזער יאָהרהונדערט היבט אָן צו שיינקען מעהר און מעהר אויפֿמערקזאַמקייט דער שטום פון די דאָזיגע גאונים, זי הובט אָן מעהר אויף זײער זײט דעם אויער צו נייגען.

אָט די אַלע זשעניען, וואָס מיר האָבען אויסגערעכענט, און זייערע
 חברים, זענען איינס אין אויסמאָלען זיך דאָס לעבען ווי אַ צווישען-
 ערשיינונג פון מאַטעריע און גייסט. מאַטעריעל איז נאָר דאָס חיי שעה,
 דאָס חיי עולם איז דורכאויס גייסטיג, און דאָס מענשליכע לעבען איז אַ
 סינטעז פון גשמיות און רוחניות. ווען מען זאָל זיך אויף אַ מעטאָפּאָ-
 רישען אופן פאַרשטעלען דאָס לעבען ווי אַ קנויל אָדער אַ קוגעל, וואָס
 הערט זיך ניט אויף צו קייקלען און קייקלענדיג זיך האַלט ער אין איין
 אַרויפנעהמען אויף זיך נייע פאַרמען און נייע אינהאַלמען, יעמאָלט וואַלט
 די מאַטעריע און גייסט רעפרעזענטירט די צוויי פּאַליוסען פון דעם
 דאָזיגען בעשטענדיג ווערענדיגען לעבענס-קוגעל.

ה. נאָמבערג אין זיין ערצעהלונג „ראיא-מאנא“ רעדט וועגען אַ
 ראַסע, וואָס האָט אַ מאָל געוואוינט ביי די ברעגען פונ'ם הייליגען גאַנגוס.
 „זייער האַרץ, — זאָגט נאָמבערג, — איז געווען אָפּען און וואַכענדיג
 פאַר גייסט און זאָכען פון גייסט. די אַרבייט האָבען זיי ניט לייעב געהאַט
 און זייער לעבען האָט ניט געקאָנט אויספילען דאָס, וואָס אַ מענש טהוט
 אום צו דערהאַלמען זיין לעבען. זיי האָבען לייעב געהאַט דאָס לעדיג
 געהן, דאָס גאַרנישט טהאָן, דאָס טראַכטען און חלום'ען, דאָס לאַנגע
 לייעגען אויפ'ן גראָז, פערבענקסט אַנצוקוקען זיך אין די טיעפענישען פון
 הימעל און אין דעם אָבגורנד פון דער אייגענער נשמה.“ און ראיא-
 מאַנא, דער נביא פון דער דאָזיגער ראַסע, האָט דערזעהן דאָס, וואָס די
 נביאים ביי איהם האָבען ניט געזעהן: ער האָט דערשפירט די געדאָ-
 פעלטע געשטאַלט פון דער געטליכקייט.

ווי עהנליך צו דער דאָזיגער ראַסע בכלל הויבען וויעדער אמאָל אָן
 צו זיין די מענשען פון אונזער יאהרהונדערט, און ווי מערקווירדיג איינס
 מיט „ראיא מאנא“ זענען די גאנזשע וועגווייזער פונ'ם ניינצעהנטען
 יאָרהונדערט. אויך זיי האָבען דערשפירט אַ געדאָפעלטע געשטאַלט,
 אַ צווייערליי שטימונג אינ'ם לעבען, וואָס איז לויט זייער מיינונג דער
 אינטימסטער אויסדרוק פון דער געטליכקייט. כפי די דאָזיגע פילאָ-
 סאָפּען, וויסענשאַפטס-מענער און קינסטלער קומט אויס, אַז די צענט-
 ראַל טענדענץ פונ'ם ניינצעהנטען יאָרהונדערט האָט באַנקאָטירט אין
 איהר איבערצייטיג. אַז די ביאָלאָגיע און פיזיאָלאָגיע וועלען סוף כל סוף

דערווייזען, אז לעבען איז בלי ספק גיט מעהר איידער א פערוויקעלמע צונויפשמעלונג פון ערשיינגען און פונקציעס, וועלכע האָבען אלע זייער מקור אין קערפערליכע גענעשטאנדען און אָביעקטען.

יעדע נייע וויסענשאפטליכע אונטערזוכונג שוואַכט רק מעהר אָב די דאָזיגע איבערצייגונג און שרייבט איהר צו אַלץ מעהר נאַאויויטעט. דאָס שטיצט די פילאָסאָפּען זעהר פיעל אין זייערע מיינונג, אז דער עסענץ פון לעבען איז גאָר לגמרי מחוץ לגבול פון וויסענשאפטליכער חקירה ודרושה. עס ווערען דעריבער אויך עפּטער די אָנצוהערענישען, אז אַ חוץ דער גשמיות/דיגער זייט פערמאָגט דאָס לעבען אַ רוחניות/דיגע זייט. די רוחניות/דיגע זייט קאָן נאַטירליך דערבליקט ווערען פון נאָר אַ הויך אָנגעשטעלט גייסטיג אויג. דורך וויסענשאפטליכע פּאַרשונגען, געצייג און מעטהאָדען, מעגען זיי זיין ווי קאָמפּליצירט און וואונדערבאר, קאָן די דאָזיגע זייט פון לעבען גיט ענטדעקט ווערען. זי קאָן אָבער יאָ דערקענט אָדער ענטפלעקט ווערען בדרך נבואה אָדער אינטואיציע, אָדער וועלכען עס איז אנדער ספעציפיש ספיריטועלען מעטהאָד.

און אקוראט ווי דאָס לעבען פערמאָגט צוויי געשטאַלמען, אַזוי פער-מאָגט אויך אונזער געדאַנק צוויי פערשיידענע גאַנגען, און אונזער גייס-טיגע טהעטיגקייט דריקט זיך אויס אין צוויי פערשיידענע פּאַרמען: איין פּאַרם איז די קולטורעלע, די צווייטע איז די, וואָס מיר וואָלטען אָנגערופען די ציוויליזירטע. קולטור און ציוויליזאציע זענען צוויי פער-שיידענע, אָבער פאַראַלעלע, געדאַנקען, אָדער גייסטיאויסנוסען.

קולטור איז דער וואונש און בעגעהר אין דעם מענשען צו בענעהמען דאָס איבערמענשליכע, זיין אימפּולסיווע שטרעבונג צו גרייכען אין די הימלען, וואו ער דערוואַרט צו קדיגען אַן אינהאַלט און אַ שטייף־פונקט פאר זיין לעבען, אין דעם מאָמענט, דער עיקר. ווען דאָס ערדישע און פאַרבייגעהענדע פערליערט פאַר איהם אינטערעס. און אַלץ דאָס, וואָס דער מענש האָט דערוועהן און בענומען אין זיין פליהען אין די הימלען אַריין, איז קריסטאָליזירט געוואָרען אין דער פּאַרם פון קולטור אוצרות, וועלכע זענען אַזוי טהייער דער מענשהייט.

ציוויליזאציע אונטערשיידט זיך פון קולטור דערמיט, וואָס זי שטעלט

די טראָפּ אויף דאָס מענשליכע, אָנשטאָט דאָס איבער-
מענשליכע, אויף דאָס ערדישע אָנשטאָט דאָס הימלי-
שע, אויף דאָס פראַקטישע, אָנשטאָט דאָס ספּעקולאַ-
טיווע. ציוויליזאַציע איז פּעראַינטערעסירט אין די נשמות'דיגע און
ממשות'דיגע געשטאַלט פון דעם וועלטאַל; קולטור שטרעבט זיך צו פּער-
אייניגען מיט דער רוחניות'דיגער און ממשות'לאָזער געשטאַלט פונ'ם
וועלטאַל מהות.

די דאָזיגע נפקה מינה צווישען ציוויליזאַציע און קולטור מאַכט פּער-
שטענדרליך פאר וואָס עס קומען פון צייט צו צייט אַרויס מענשען ווי רוסאָ
קאַרלייל, עמערסאָן און טאַלסטאָי, וואָס פּערדאַמען אויפ'ן שטאַרקסטען
אופן די ציוויליזאַציע, וואָס אויף איהר האָט די מענשהייט אַוועקגעלעגט
אַזוי פּיעל מיה און ענערגיע. זיי, אַ טאַלסטאָי, אדער אַ רוסאָ, אַ קאַרלייל
אָדער עמערסאָן, טהוען דאָס דערפאַר, וואָס זיי דענקען, און מיט רעכט,
אַז די ציוויליזאַציע האָט געדויענט נאָר איין זייט פון דעם מענשליכען
לעבען, און האָט לגמרי פּערנאַבלעסיגט די זייט פון לעבען, וואָס נאָר אין
איהר קאָן מען דערזעהן דעם אמת'ען זין פון לעבען.

זייער פּאָדערונג צו דעם מענשען האָט נאָר אין אַנדערע ווערטער
אויסגעדריקט די זעלבע פּאָדערונג, וואָס סאָקראַטעס האָט געשטעלט דעם
מענשען, ווען ער האָט גע'טענה'ט, אַז דאָס עיקר וויסען איז דאָס וויסען
פון זיך זעלבסט. אויף ער האָט דאָס גע'טענה'ט דערפאַר, מחמת ער
האָט געוואָלט אַוועקנעהמען דעם מענשען פון דעם פּערבלענדענדען פראַכט
און גלאַנץ פון דער דרויסענדיגער וועלט, זייענדיג זיכער, אַז ווען דער
מענש וועט זיך פּערטיעמען אין זיין אייגענער, אינוועניגער וועלט, וועט
ער ווערן אַהן אַן ערך מעהר פּול זין, גליק און אינטערעס.

דער כאַראַקטעריסטישער שטריך פונ'ם נייצעהנטען יאָרהונדערט
איז דער, וואָס ער איז אין זיינע הויפט-מענדענצען אַוועק מילען ווייט
פון דעם וועג, וואָס די סאָקראַטיקער זענען אין איהם געטראָטען.

דער לעצטער יאָרהונדערט האָט, ווי מיר האָבען שוין געזעהן,
אַוועקגעשענקט זיין גאַנצען אינטערעס און אויפּמערקזאַמקייט דער וועלט
דרויסען פון דעם מענשען, און דער פראַקטישער זייט פון לעבען. דער
הויפט, — אויב ניט דער איינציגער, — ציעל פון די טאָן-געבער פון דער

לעצטער עפאכע איז געווען צו בעהערשען און צו עקספלאאטירען די דרויסענדיגע וועלט, כדי צו פערגרעסערען די נוצען, וואָס דער מענש קאָן ציהען פון דער דאָזיגער וועלט. אָדער נאָטור. און אין דער דאָזיגער תקופה האָט ווירקליך געשטייגט די ציוויליזאָציע מיט איהרע ממשות- דיגע רעזולטאטען און עפעקטיווע נוצען. דער סכום פון וויסען און געוואָהר ווערען אַלץ נייערע און נייערע זאָכען און געגענשאַטאנדען האָט געוואקסען אָהן אַן אויפהער. און, היות ווי אין דעם וואָס פון דער ציוויליזאָציע האָט דער אינטעלעקט פון דעם מענשען געשפיעלט די גרעסטע ראָל, האָט טאָקע דער ניינצעהנטער יאָהרהונדערט געלעגט זיין גאַנץ געוויכט אויף דער אינטעלעקטועלער, שכל'דיגער זייט פונ'ם מענש- ליכען גייסט. ערוואַרטענדיג, אַז מיט דעם ריינעם שכל, מיט דער קלאָרער לאַגיק וועט דער מענש מיט דער צייט קאָנען אַלץ דערזעהן, און אויף אַ לאַגיש מאַטעמאטישען אָפן קאָנען אַלץ אויסרעכענען.

דער גייסט פון מענשען אָבער, ווייזט אויס, איז אַ סאָקראַטישער. ער בעשטעהט ניט רק פון קריסטאָל קלאָרען און מאַרמאָר גלאַטען שכל, וואָס איז פערקאָכט אין דעם דערנרונטעווען די דרויסענדיגע וועלט, און וואָס פיהלט זיך ווי אַ פיש אין וואַסער נאָר אין דער דערקענטבאָרער וועלט. אַ חוץ דעם שכל וואַרפט זיך און צאָפּעלט זיך נאָך עפעס אַ וועזען אינ'ם גייסט פון מענשען. און אַט דאָס עפעס אַנדערשע, אַ חוץ דעם ריינעם שכל אָדער אינטעלעקט, — רופט עס אינסטינקט, געפיהל, נשמה, זעלבסט־פראַקטישער פערנונפט, קאָטעגאָרישער אימפעראַטיוו, אָדער וואַסער אַ נאָמען איהר ווילט אַליין — האָט אינ'ם סוף פונ'ם ניינצעהנטען יאָהרהונדערט דערשפירט אַ מורא'דיגע פוסטקייט, אַ מאַדנע אינהאַלטסלאָזיגקייט און פערוואַהרלאָזיגקייט.

די דאָזיגע שטימונג פון דער נשמה איז נוט כאַראַקטעריזירט אין דער צואה פון מאַריץ בענדיטענאָהן'ס זוהן: „איך געה אוועק פון דער וועלט — שרייבט ער — נישט פון נחת, נישט פון עגמת נפש, נאָר פון לערקי י. ט. איך שטאַרב, ווייל איך בין אַן עקר, אזוי מיט'ן גוף, אזוי מיט דער נשמה. מען האָט זיך מיט מיר אויפגעפיהרט, ווי אַ פויער — מיט אַ חזיר. מען האָט מיך געשטאָפּט...“

(פּרץ, „פיער דורות — פיער צואות“).

און אָט פאַרוואס ווי אַן ענטפער אויף אלע גרויסע עראָבערונגען פונ'ם אינטעלעקט און אונגעווייערען פראַכט און גלאַנץ פון דער ציוויליזאציע, האָט זיך דערהערט פון דער טיעף פונ'ם זשעניע'ס נשמה די מעלאָדיע פון הכל הכל.

דאָס איז אָבער ניט געווען קיין דורכאויס פעסימיסטישע מעלאָדיע, און זי איז אויך ניט געווען לאַנג אָנהאלטענדיג. ביי דאָס רוב פון די נייערע דענקער איז דער הכל הכל געווען אַ בעדינגליכער. זיי האָבען גע'טענה'ט, אַז אַליז איז זינלאָז, אַויב דער אינטעלעקט, דאָס בשר ודמ'יגער לעבען און דער אינטעלעקט זאָל זיין די איינציגע טרייאַדע, וואָס דער מענש קאָן זעהן, פיהלען און שפירען. עס האָט אָבער ניט לאַנג זיי גענומען אויסצוגעפינען, אַז די דאָזיגע טרייאַדע איז ניט די איינציגע.

אזוי שנעל ווי די דאָזיגע דענקער, די פּיאָנערען פון אונזער יאָהר-הונדערט, האָבען, ניט אַכטענדיג אויף אלע אויפטוהאונגען פון דער מאַך דערנער ציוויליזאציע, דאָך דערשפירט אַן אינווענינסטע ליידיגקייט און ווערטמלאָזיקייט, האָבען זיי זיך מיט יאוש אוועקגעריסען פון דער וועלט, וואָס רינגעלט אַרום דעם מענשען און האָבען זיך מיט אַ מורא'דיגען אימיפעט אראָבגעשליידערט אין דעם, וואָס מעטערלינק רופט „מאדע טענע-בראָרום“ פון דעם מענשליכען „איך“ אָדער „זעלבסט“. און אין דעם „פראָפונדיס“ פונ'ם זעלבסט, אין דעם מעמקים פון זייער נשמה האָבען זיי דערזעהן די צווייטע געשטאַלט פונ'ם קאָסמאָס. פון דער דאָזיגער געשטאַלט שטראַהלט אַרויס ס פ ר י ט א ל י ט ע ט, אָנשטאַט אינטעלעקט, איבערמענשליכעס, אָנשטאַט מענשליכעס לעבען, קולטור, אָנשטאַט ציוויליזאציע.

„אויב, זאָגט דער דייטשער פּילאָסאָף אויטען, לעבען בלייבט לגמרי אין דעם גבול פון דאָס נאָר מענשליכע, און אויב אונזערע אייגענע באַל-דיגע אינטערעסען שטעלען צונויף דעם גאַנצען עצם מהות פון דעם לעבען, אזוי אַז מיר קאָנען ניט האָפען אַריינגעפיהרט צו ווערען אין אַן אנדער לעבען, אַ לעבען וואָס גיסט זיך צונויף מיט דער גאַנצער רעאַליטעט, יעמאַלט מעגען מיר ווי התפּעלות'דיג אונז איבערנעהמען מיט אונזער גרויסקייט, מעגען מיר אויסטראַכטען די העכסטע פּרעסטיזשען און מעגען

מיר אין א געמיטה פון גאווה און בעריהמעריי שטעלען אונז אָדער אונזער קלאַס העכער פאר דעם פעבעל, דאָך אָבער אין תוך גענומען איז דאָס אַליץ קליינליכקייט, און ניט קיין ערהאַבענקייט, א קליינליכקייט וואָס טרעט נאָך בולטער ארויס אין דער אילוויע פון גרויסקייט. אין דער דאָזיגער בלוז מענשליכערע ספערע איז ניט פאראן קיין ערהאַבענקייט, קיין עכטע גרויסקייט, ניט פאראן אַזעלכעס וואָס זאָל אַרויסרופען א יראת הכבוד, וואָס זאָל בעוועלטיגען און דערהויבען אין דער אייגענער צייט. דאָס קאָן געשעהן נאָר יעמאָלט ווען עס וואַכט אויף אין מענשען דאָס איבערמענשליכע, דאָס וואָס צו איהם זאָל דער מענש אָהן ספק און על פי אן אינערליכען הכרח צושרייבען א פאָלקאָמענע סופעריאטעט. אין דער אייגענער צייט מוז אָבער דער מענש דערפיהלען די אינטימסטע קרובה'שאַפט צווישען איהם און דאָס איבערמענשליכע אין איהם אָדער איבער איהם. ער מוז זיין ביכולת צו בעטראכטען דאָס איבערמענשליכע ווי עפעס אַזעלכעס וואָס אויף א געוויסען אופן געהערט צו איהם, צו דעם בשר ודם זעלבסט. נאָר אזא בליק מאַכט מעגליך אן אמת'ע ערהאַבענקייט פון דעם מענשליכען מהות און נאָר אזא ערהאַבענ־קייט פיהרט צו דער גרעסטער בעפרייאונג פון אַלע בעפרייאונגען און דאָס איז די בעפרייאונג פון לעבען פון דער שמאָלקייט פון דאָס בלוז מענש־ליכע". (זעה „הויפט שטראָמען פונ'ם מאָדערנעם געדאַנק", ר. אויקען, ענגלישע איבערזעצונג ז. 299.)

און אין יעדער תקופה פון דער מענשליכער געשיכטע, וואָס אין איהר איז דאָס נאָר מענשליכע בעטאָנט געוואָרען, האָט דאָס נאָטור וויסען און די ציוויליזאַציע געוואונען אין פראָמינענץ, ווייל ביידע דינענען זיי דער פראַקטישער זייט פון לעבען, דער זייט וואָס געפינט איהר אויס־דרוק אין דעם בעגריף פון נוצליכקייט. דאָס איז די פאָרם פון לעבען, וואָס איהר האָט די וויסענשאַפט אַוועקגעשענקט איהר שטאַרקסטע אויפ־מערקזאַמקייט, און געדיענט איהר מיט אן אונבעשרייבליכער טרייהייט.

הויבט אָבער אָן אין א געוויסער עפאָכע דאָס איבערמענשליכע, דאָס הויף רוחניות'דיגע דאָמינירען, הויבט נאָר אָן גרעסער ווערען די צאָהל מענשען וואָס אין זייער האַרץ געפינט אן אַבסלאַנג דער מיסטישער קול דממה דכא, וואָס לאַזט זיך הערען פון דער טיעפסטען טיעפעניש

אין דער נשמה פון די גאוני הדור, יעמאָלט פערנעהמט דעם אויבען־אָן די נשמה־גריבלעריי און די קולטור. די טראָפּ ווערט דענסטמאָל גע- שטעלט אויף די ספעקולאטיווע זייט פון לעבען, וועלכע לעגט דאָס נאָנצע געוויכט אויף דאָס ווערטפהולע.

און דאָס ווערט פֿוֹלע שטעהט אין אַ זעהר גרויסען קאָנ- טראסט צום נוצפֿולען. זאָכען און פּאַסירונגען, וואָס ווייזען זיך אַרויס לנמרי נוצלאָז פאַר דער פּראַקטישער זייט פון לעבען, וועלכע איז אויבער־אויפֿיג און בעגרעניצט, קאָנען דאָך זיין פון אַ ניט אָבצושעצענדען ווערט פאַר דער ספעקולאטיווער זייט, וועלכע איז טיעף און אונעדליך.

ניט צוליעב די נוצען, למשל, וואָס די תּפּיסה האָט איהם געבראכט, האָט אַסאָך וויילד געדאָנקט דעם רכּונג של עולם דערפאַר, וואָס די געזעלשאַפט האָט איהם אַהין אַריינגעוואָרפען. זיין לויב־געזאַנג צו נאָט און זיין בעטראַכטען די תּפּיסה אַלס אַ חסד פון איהם, האָט זיך גענומען דערפון, וואָס די תּפּיסה און די אַלע יסורים און מאַטערנישען, וואָס זענען איהם בעפּאַלען אין גאַנצע „באַטאליאָנען“ פאַר דער תּפּיסה און אין דער תּפּיסה, האָבען געפּיהרט איהם צו אַן ענטפּלעקונג פון נייע ווערטען אין לעבען, וואָס דורך זיי האָט ביי איהם דאָס לעבען אַ שפּאַגעל נייעם זין בעקומען. די נייע ווערטען אין לעבען האָבען איהם געוועזען דאָס לעבען אין אַ נייע געשטאַלט.

און נאָר די מענשליכע טעהעטיגקייט, וואָס ציעלט הויפטזעכליך געוואָהר צו ווערען דעם זין און דאָס ווערט פון לעבען; דעם תּמצית און תּכלית פון דעם וועלט אַל קאָן זיך באַמט דופּען קולטור. די הויפט־צווייגען פון דער קולטור זענען פּילאָסאָפּיע, רעליגיע און קונסט. גראַד די דאָזיגע דריי צווייגען זענען אינ'ם נייעזעהנטען יאָרהונדערט פּערנאַכלעסיגט גע- וואָרען, און די ערשטע צוויי האָבען שוין אָנגעהויבען כּמעט ווי אָבגע- פּרעגט צו ווערען. זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם נייעזעהנטען יאָהר- הונדערט זענען די פּאָלגענדע ווערטער, וואָס אין זיי האָט אויסגעגאַסען זיין צאָרן אויף דער פּילאָסאָפּיע דער גרויסער פּאַטאַלאָג ווירכאַוו. „דו, פּילאָסאָפּיע, זאָגט ער, ביזט געווען מיין שונא, פון וועלכען איך בין גליק-

ליכערווייזע נצול געוואָרען, מחמת דו האָסט מיך אָנגערעדט צו ספּעקוליראַציעס פּול מיט חלומות. אָהן דיר אָבער האָב איך מיך אויסגעלערענט געטריי צו קוקען דורך מיין מיקראַסקאָפּ אויף די פּאַקטען ווי זיי זענען." (זעה זשורנאַל „סיוענס", אָקטאָבער, 1913, ז. 579). אזא בליק אויף פּילאָר-סאָפּיע איז געווען שטאַרק אין וועג דעם קולטור-שטראָם.

אָבער ווי אַ וואַסער-שטראָם אַ שטאַרקער, וואָס ווען ער ווערט אָב-געהאַלטען אויף אַ וויללע, זעצט זיך דורך מיט מעהר רעש און אימפעט שפּעטער, אזוי האָט אין דעם אָנהויב פון דעם צוואַנציגסטען יאָרהונד-ערט זיך דורכגעבראַכען דער אָבגעהאַלטענער קולטור-שטראָם מיט אַ מעהר שטורמישען דראַנג, איידער ווען עס איז פריהער. און מיט פּאַראַד ווערען ווייטער אויפגענומען די פּראַגען, וואָס שווימען אַרויף אויף דער אויבערפּלאַך פון דעם דריי-צווייגיגען קולטור-שטראָם, די פּראַגען, וואָס ווערען ניט אַרויסגעלאָזען פון די אויגען פון קונסט, רעליגיע און פּילאָר-סאָפּיע.

און אויב עס דאַרף איצט געלענט ווערען אַ סך געוויכט אויף קולטור און איהרע הויפט-רעפּרעזענטאַנטען, פּילאָסאָפּיע, רעליגיע און קונסט, דאַרף האַנד אין האַנד דערמיט אַ סך געוויכט אַראָבגענומען ווערען פון ביולוגיע.

דער הויפט-צוועק פון בילדונג איז צו בערייכערען דאָס וויסען פון דעם מענשען, און דאָס דאָזיגע וויסען אין דעם פּראָצעס פון בילדונג ווערט געגעבען מיט דער כּונה, אז דער מענש זאָל זיין פּעהיג צו העלפען דער פּראַקטישער און ניצליכער זייט פון לעבען אי פון דעם יחיד, אי פון דער געזעלשאַפט, און ער זאָל זיין ביכלת צו טרייבען ווייטער און אויף אַ פּאָל-קאָמענערען אופן די ציוויליזאַציע. אַלע בילדונגס-אַנשטאַלטען דיענען הויפטזעכליך די ציוויליזאַציע-צוועקען.

דער קולטור-לער מעמד פון אַ מענשען שטייגט ניט דורך בילדונג, נאָר דורך ערציהונג, וואו ניט דאָס וויסען, נאָר דאָס פּיילען, טראַכטען און דענקען שפּיעלען די הויפט-דאָל. אין דעם ערציהונגס-פּראָצעס געהען אַרײַן טיעפע איבערלעגונגען, שטאַרקע נשמה-צוטרייסלונגען, אונפערגעסליכע איינדריקען, בעריהרונגען מיט ערהאַבענע

פערזענליכקייטען, פראכטפולע פאסאזשען און אויסערגעווענהליכע געגענדי-
שטאנדען. צו זיין גוט ערצויגען הייסט צו ווערען וואָס עפטער פון פערד-
שיידענע ווירקונגען סטימולירט צו אַ בעשטענדיגען שטרעבען צו עפעס
העכערעס, איידער דאָס רעאַלע און געוועהנליכע. אזא ערציהונג קומט
פאָר אויף צווייערליי אופנים: אויף אַ בעוואוסטען און צוועקמעסיגען
און אַן אונבעוואוסטען און צופעליגען. צו ערציהען עמיצען ציעל-
בעוואוסט, הייסט צו שמעלען איהם אונטער פאָראויסגעפלאנטע בעדיני-
נונגען, וואָס זאָלען ווירקען אויף דעם וואקס און שוואנג פון זיין גייסט.
אזא בעוואוסט זיינע ערציהונג רופט זיך, אין קאנטראסט
צו דער נאטירליכער אָדער אינסטינקטיווער ערציהונג, ענטוויק-
לונג. און ווען מען האָט ברעה קולטיווירען זיך אָדער אנדערע דארף
מען אין זינען האָבען ענטוויקלונג און ניט בילדונג.

אויף ווי גרויס דער אונטערשיעד איז צווישען ציוויליזאציע מיט
איהר מיטעל—בילדונג און קולטור—וואָס פאָדערט רק ענטוויקלונג, זעהט
מען דערפון, וואָס אַלע רעוואָלוציעס אין דעם געדאַנקען-נאנג פון דער
מענשהייט האָבען געמוזט אויסגעקעמפּט ווערען אין דער קולטורעלער
גאַס. דאָס הייסט אין פערשיידענע קלובס, אין צאָהלרייכע עפענטליכע
זאָלדיסקוסיעס און פאָרלעזונגען, און אין די ניט אנערקענטע זשורנאַלען.
אין זיין געשיכטע פון ציוויליזאציע שמעלט זיך באַקעל זעהר לאנג אָב
אויף אזא סאָרט קאַמפּף פאר אַ נייער קולטור בשעת און בעפאָר דער
פראנצוויזישער רעוואָלוציע. ערשט נאָך אַ גרויסען קאַמפּף, וואָס אין
איהם האָבען זיך בעטהייליגט מאַסענווייז מענשען אָהן בילדונג, האָבען
די פאַמעטירטע בילדונגס-אַנשטאַלמען בעל כּרהה געענטפערט זייערע
טיהרען פאַר די נייע געדאַנקען-ווענדונג, וואָס האָט זיך שפעטער ארויס-
געוויזען צו זיין אַ העכערער גראַד פון קולטור-שטייגערונג.

די פילאָסאָפישע סיסטעמען, וואָס פערנעהמען איצט אין דער גע-
שיכטס-פילאָסאָפיע אַ בלעטעל, מיט וועלכען די מענשהייט שמאָלצירט,
האָבען אַמאָל ניט געטאָרט דערמאָנט ווערען אין די בילדונגס-אַנשטאַלמען.
דאָס זעלבע איז פאָרגעקומען בנוגע צו רעליגיעזע השערות און קונסט-
קאַנצעפציעס. און אקוראט אזא שטעלונג נעהמען איצט אָן די אוניווער-
זיטעמען בנוגע צו דעם, וואָס זענעלט אונטער דעם נאָמען פון דעם ראָדי-

קאלען געדאנק, וועלכער איז אין תוך גענומען ניט מעהר ווי א נייער קולטור-בליק, וואָס געהט שאפען נייע ווערטעהן און אינהאלטען פאר דעם לעבען פון יחיד און פון דער געזעלשאפט. נייע בעגריפען וועגען די שייכות'ען בין אָדם למקום און בין אָדם לחבירו.

דאָס אַלץ איז דערפאר מחמת די דאָזיגע אַלערליי שולען זענען אינסטיטוציעס, וואָס דער מאַטיוו פון זייער גרינדונג איז געווען צו העלפען צופאַסען זיך און די געזעלשאפט צום לעבען אין זיין פראקטישער געשטאַלט. אַלס אועלכע מווען זיי זיך פערנעהמען דערמיט, וואס איז שוין אַנערקענט געוואָרען פאר זיכער און ניצליך, און פערטרייבען פון זיך דאָס צווייפּעלהאַפטע און דאָס אונזיכערע, דאָס הייסט אַלץ, וואָס געהט אַריינברענגען אַן איבערקעהר אין דעם, וואָס איז ביו איצט געווען. דער הויפט-צוועק פון בילדונג איז דאָס אַלטע צו קאָנסערווירען, און ניט דאָס נייע צו פראָדוצירען אַדער שאַפען.

ווייל מען אָבער נייע קולטור-אוצרות שאַפען, טאָר מען פון אויג ניט אַרויסלאָזען די ענטוויקלונג, וועלכע שטרעבט צו העלפען דעם מענשען צו דערקענען זיין דאָל און זיין ווערט און דעם וועלטאַל, און צו דער-גרונטעווען דעם זין פונ'ם קאָסמאָס, וואָס פון איהם איז דער מענש א טהיילכעל.

די מעלה פון ענטוויקלונג אין פּערגלייך מיט בילדונג איז אויך די, וואס וועהרענד פאר דערוואַקסענע מענשען איז שווער, און נאנץ אָפט אונט מעגליך זיך צו בילדען, דאס הייסט, אויסצולערנען זיך די למודים, וואס ווערען געגעבען אין די שולען פאר קינדער, איז דאס אבער פאר זיי בפרוש יא מעגליך זיך ענטוויקלען קולטורעל. די בילדונגסלאָזיגקייט איז נאר ניט אזוי גרויס שטער פאר ענטוויקלונג, ווי אנדערע מיינען דאָס. אפילו פאר „אנ'אלפאָבעטען" איז ניט אונמעגליך צו תופס זיין און הנאה האָבען פון פארלעזונגען איבער פילאָסאָפישע, רעליגיעזע און קונסט פראבלעמען, דאס איז פונקט אזוי מעגליך, ווי עס איז מעגליך פאר א מענשען, וואס ווייס ניט ווי צו האַלטען א פיעדעל אין האַנד און ווי צו לייענען נאָמען, הנאה צו האָבען פון גוטער מוזיק.

די אבהאנדלונגען איבער די פערשידענע קולטורעלע

פראבלעמען רופען ארויס אפילו ביי דעם אונגעבילדעטען, וואס דושיימס רופט אָן, א „פראבלעמאטישען ציטער“. עם עפענען זיך פאר איהם נייע האַריוואָנטען, נייע מחשבות הויבען אָן צו שוויבלען און גרייב לען אין זיין מוח, נייע געפיהלען וואַכען אויף אין זיין האַרץ. ער דער זעהט נייע אינהאַלטען און א טיעפען זינן אין לעבען, ער דערשפירט אין זיך א שטאַרקערען זעלבסט, און דורך דעם ווערט ער מוטהיגער און ענטר שלאַסענער אין זיין קאַמפף פאר א מעהר מענשליכערען און פאר א גייסט־רייכערען לעבען.

דאָס וואָרט פראבלעמען דריקט אויס נאָך איין נפקה מינה צווישען בילדונג און ענטוויקלונג. בילדונג פארנעמט זיך מיט דאס וויסען פון אלץ, וואס איז ניט פראבלעמאטיש. ענטוויקלונג סטימולירט דעם גייסט דורך דעם, וואס עם רופט ארויס דעם גרעסטען אינטערעס און די שטאַרקסטע נייגעריגקייט אין אלץ וואָס איז העכסט פראבלעמאטישע. און דאס העכסט פראבלעמאטישע איז אייגענטליך דער תמצית פון קולטור. און „וואָס מעהר עם פאלט איין איצט דעם מענשען צו קלעהרען טאָמער איז קיין מאָס און קיין וואָג נישט פעהר האַנדען?“ (פריץ, „די נייע בעוועגונג“), אלץ גרעסער ווערט דער פערנעהם פון דאס פראַבלעמאטישע. וואס מעהר די וויסענשאפט פערלירט איהר האַפנונג אויף אריינבריינגען וואָג, מאָס און רעכנונג אין די דאָמענען פון לעבען און גייסט, און וואָס מעהר די פילאָסאָפיע הויבט אָן צו בעטראכטען ספאנטא־נואיטעט, פרייהייט, אריגינאַליטעט און שעפפונג פאר די אייגענשאַפטען פון לעבען און גייסט, אלץ מעהר שטייגט די אונפערמיידליכקייט און איי־ביגקייט, און מיט זיי צוזאמען דער יוחס און ווערט פון פראבלעמען. און מיט'ן וואוקס פון דעם דרך ארץ פאר'ן פראבלעמאטישען, שטאַרקט זיך במילא דער דראנג פאר קולטור.

און וויל מען באמת קולטור, טאָר מען ניט פארגעסען, אז דער וועג צו איהר איז ענטוויקלונג. מען דארף אויך האַלטען אין זכרן, דאס פון די צוויי פאקטאָרען פונ'ם מענשליכען פראָגרעס, איז כמעט פאר א גאַנצען יאהרהונדערט בעטאָנט געווארען איינער, און דאס איז ציוויליזאציע.

ליזאציע און במילא שוין אויך בילדונג. עס איז איצט געקומען די צייט צו קאנצענטרירען אביסעל מעהר ענערניע און אויפמערקזאמקייט אויף דעם צווייטען פאקטאָר, און דאָס איז קולטור און אויף איהר סינעקוואַנאָן — ענטוויקלונג.

דער דאזיגער פאקטאָר פיהרט דעם מענשען אַהין, וואו דאס וואָכער דיגע גרעניצט זיך מיט דאס הייליגע, דאס ערדישע מיט דאס הימלישע, דאס צייטווייליגע מיט דאס אייביגע, דאס פראקטישע מיט'ן ספעקולאטיוו-ווען—קורץ, דאס מענשליכע מיט דאס איבערמענשליכע. און ווען מען טראכט וועגען אזא גרעניץ, שאד ניט זיך צו דערמאָנען די ציטאטע, וואָס עמערסאן בריוונגט ערגעץ: „וואָס פאר א ווערטלאָזער חפץ איז דער מענש, ווען ער קאן זיך ניט א הויב טהאָן איבער זיך זעלבסט!“ דאָס פראבלעם בלייבט יעדענפאלס אַפּען, און די אַפּענע פראבלעמען זיינען די נשמה פון ענטוויקלונג און קולטור, און אויב זיי בעלייכטע ניט די מענשליכע וועגען, לייערען זיי אבער דעם מענשליכען גייסט.

מאני לייב:
אינגעל צינגעל כוואט

כ'האָב אַ מעשה'לע אַ שעהנע,
פאר די קינדער מיינע קליינע.
זייט זשע קינדער שטיל און שא,
ס'איז מיין מעשה'לע אזא : —

ערגעץ ווייט, ווייט, ווייט פון דאָנען,
צוצוקומען ניט מיט באַהנען,
ניט מיט שיפען, ניט מיט פערד —
ערגעץ אויף אַ ווייטער ערד

האָט אַ טאָל זיך דאָרט געפונען.
און אין טאָל איז דורכגערונען,
ווי אַ שנרעל ווייט און גלייך,
ווייט און גלייך אַ קליינער טייך.

און ביים טייך, פון ביידע ברעגען,
זיינען שטיבער פיעל געלעגען,
שטיבער, גאסען און אַ מאַרק,
און ביים זייט פון מאַרק אַ באַרג.

און די גוים און די אידען
האָבען דאָרט געלעבט צופריעדען ;
ווער אין פרייד און ווער אין גוים,
יעדער האָט געהאָט זיין ברויט.

האָט זיך איינמאָל דאָרט געטראָפּען
אז דער זומער איז אנטלאָפּען.
נו, איז וואָס איז דאָ דער שרעק,
אז דער זומער לויפט אוועק? —

נאָכ'ן זומער קומט דער ווינטער,
קומט דער ווינטער און בעשפינט ער
שטיבער, באַרג און מאַרק און פלייט
אין אַ שנייאַג ווייסען קלייד.

ווייס און ליכטיג אַ פּערשנייטער,
און אַ ווייטער און אַ ברייטער
שטעהט אזוי דער ווייטער וועג,
ביו די לינדע פּסח-טעג.

נויס קומען זיך צופּאָהרען,
פיהרען פּולע שליטענס קאָרען,
גענו און האַלז, און שטרוי, און היי,
אַנגעלאָדען אַט אזוי.

אידען שמאַיען אום און לויפען,
דינגען, קויפען און פּערקויפען;
יערען אידען'ס פנים שיינט:
ס'אַראַ מאַרק אַ ביסעל היינט!

חברה לויפען אויף די גליטשען,
מאַכען קונצען, הילכען, קוויטשען,
און דער אייז איז בלוי און ווייך,
ווי דער הימעל אין דער הויך.

שקצים אין די גרויסע הימלעך
פליהען באַרג אַראָפּ אויף שליטלעך
מיט אַ פייה און אַ געשריי,
קוליע, קוליע, און אין שניי!

אינגלעך דאָיען זיך און שלעפען,
 קויקלען קלעצער שניי און קלעפען
 פעטער שנייער'ס גוט און וואויל,
 מיט אַ נאָז און מיט אַ מויל.

שטעהט אַ אינגעל ביי דעם טויער,
 רייבט דעם אויער: פעטער שנייער,
 זאָלסט אזוי ביז פסח שטעהן,
 ביז מען דאַרף אין חדר געהן.

אַבער דאָס איז פאַרגעקומען,
 אז דער ווינטער איז געקומען
 נאָס און פינסטער, ווי אַ גרוב,
 כאַטש ניט געה אַרויס פון שטוב.

און אַ רעגען האָט געגאַסען,
 ניט ווי ווינטער, נאָר ווי אַסיען,
 און קיין שניי איז ניט צו זעהן,
 ווייל קיין שניי איז ניט געווען.

בלאָטיג איז אין מאַרק געוואָרען—
 ניט צו געהן און ניט צו פאַהרען;
 געהן און פאַהרען — וואו און ווי.
 אז ס'איז בלאָטע ביז די קניע.

ווערט אַ גוי אין מאַרק פערטראַגען,
 בלייבט אין בלאָטע שטעהן זיין וואָגען;
 שעלט דער גוי, זיין בייטשעל קנאַלט,
 שלעפט דאָס פערדעל ביז עס פאַלט.

פאַהרט אַרויס אַ בעל-עגלה,
 וויאָקעט, נאָ'קעט — מיט אַ קללה,
 צי מיט גוטען—פערדלעך, פאַהרט,
 און די פערדלעך, ניט פון אָרט!

און די אינגלעך, ווי דער סדר,
לערנען ווינטער שפעט אין חדר;
האַבען זיך געשראַקען שטאַרק
געהן אין בלאַטע דורכ'ן מאַרק.

האַבען מענשען פיעל געטרויערט,
וואָס די בלאַטע לאַנג געטרויערט,
וואָס קיין שניי איז ניט צו זעהן;
און קיין שניי איז ניט געווען.

האַבען מענשען זיך דערשראַקען.
גוים קלינגען אין די גלאַקען.
אידען טיאָפּקענען אין שוהל,
אז די גרויסע שוהל ווערט פּוּל.

און די אינגלעך פון דעם חדר,
יעדער אינגעל טהוט אַ נדר:
— שניי געטרייער, קום שוין קום,
איך וועל ווערען גוט און פּרום.

קויפט קיין אינגעל ניט קיין בייגעל,
קויפען פליהט ער ווי אַ פּויגעל
אַ לאַמטערען פון פּאַפּיר,
רויט און לויטערען קאַליר.

נו, איז דאָרט געווען אַ אינגעל,
האַט מען איהם גערופען צינגעל,
צינגעל כוואַט — און צינגעל כוואַט
האַט קיין מורא ניט געהאַט.

ער פלעגט לאַכען: אַ לאַמטערען!
כ'האַב קיין מורא ניט פאַר בערען,
וועל איך מורא האַבען געהן
דורכ'ן מאַרק ביינאַכט אַליין?

אינגלעך זיצען, הערען, שוויגען.
אלע ווייסען גוט, אז לייגען
צינגעל כוואט וועט קיינמאל ניט,
ער איז דאך ניט יוקעל שמיד!

און אין אָווענד, ווי דער שטייגער,
קוקט דער רבי אויפ'ן זייגער,
און ער זאגט אַרויס'עט קוים:
קינדער, נו, שוין צייט אַהיים! —

ווערט אַ טומעל, טויב צו ווערען:
— בעריו רעדעל, מיין לאַמטערען,
גיב מיר פיער — קאַפעל האָן,
צינד מיר מיין לאַמטערען אָן!

לאָזען אינגלעך זיך צוואַמען,
די לאַמטערנעס רויטע פלאַמען.
פינסטער — לייכטען זיי דעם וואַג,
און זיי ציטערען פון שרעק.

פּלוצלונג טהוט אַ פרעג אַ אינגעל:
קינדער, וואו איז איצטער צינגעל?
צינגעל דאָרט און צינגעל דאָ,
צינגעל איז מיט זיי ניטאָ.

קוקען זיי אין אלע זייטען —
פּלוצלונג זעהען זיי פון ווייטען,
צינגעל טהוט אַ פּאַל, אַ כליאַפּ,
און אין בלאַטע ביז'ן קאַפּ!

ווערט אַ ליארעם. שרײַט אַ אינגעל:
— וואַרט אויף מיר אַ רגע, צינגעל!
און צו צינגלען צו-צורנין
שרעקט דער אינגעל זיך אַלײן.

צינגעל שטייט אין בלאַטע פריילאך
 און צווינגט זיך פריילאך: הולך!
 וואַרפט זיך, דרייט זיך, ציעט זיך אויס,
 קען פון בלאַטע ניט אַרויס.

זוערט א יאמער: צינגעל, צינגעל!
 אָבער יעדער חדר אינגעל
 האָט ער אָפגעלערענט קוים,
 דאַרף ער קומען באַלד אַהיים.

בלייבט אין בלאַטע צינגעל שטעקען.
 אָבער צינגעל וועט זיך שרעקען?
 צינגעל קלערט צו זיך אַליין:
 כ'וועל אַזוי ביז מאָרנען שטיין,

כ'וועל אַזוי אין בלאַטע שלאָפען...
 אָבער דאָ האָט זיך געטראָפען:
 דורכ'ן מאַרק אַ פרייז רייט,
 זעהט ער צינגלען פון דער ווייט.

לאָזט דער פרייז זיך פון ווייטען
 אויף זיין גוטען פערד צו רייטען —
 און פאַר צינגלען — איינס, צוויי, דריי,
 שלעפּ—און צינגעל איז שוין פריי!

און דער פרייז איז אַ גוטער
 טוליעט צינגלען אין זיין פוטער,
 אָבער צינגעל זידט און ברענט —
 רייסט זיך פון דעם פרייז'ס הענט.

און דער פרייז קנייטשט זיין שטערען
 — ווי, דו האָסט ניט קיין לאַמטערען?
 געהסט אַזוי אַליין ביינאַכט?
 האָט זיך צינגעל הויך צולאַכט:

— א לאמטערען, א לאמטערען,
כ'האָב קיין מורא ניט פאר בערען,
וועל איך מורא האָבען געהן
דורכ'ן מאַרק ביינאַכט אַליין ? !

לאַכט דער פּריץ : ס'אַראַ אינגעל !
זאָג מיר, ווי מען רופט דיר? צינגעל
האָט קיין מורא ניט געהאַט
און ער ענטפּערט : צינגעל כוואַט !

איז דעם פּריץ שטראַק געפּעלען
וואָס אַ אינגעל זאָל זיך שטעלען
פאַר אַ פּריץ איינס און צוויי ;
און דער פּריץ זאָגט אזוי :

— כ'בין שוין גרוי און אַלט געוואָרען,
בין אַ וועלט שוין אויסגעפּאָהרען,
און אַ אינגעל, אזא ברען,
האָב איך ערגעץ ניט געזעהן.

און, אז דו זאָלסט מיך געדענקען,
ווייל איך אזא זאך דיר שענקען,
וואָס די וועלט האָט ניט געהאַט ;
שווייג, און הער-זשע, צינגעל כוואַט.

כ'האָב דעם פּערד, ער קאָסט מיר טייער ;
ער איז לויטער פּלאַם און פייער —
פּליהען פּליהט ער ווי אַ פּייל,
אין אַ רגע דרייצעהן מייל.

און איך האָב אַ כישוף-רינגעל,
אזא רינגעל פאַר אַ אינגעל ;
טוסט איהם זיעבען מאָל אַ דרעה
און עס הויבט אָן געהן אַ שניי.

און דו קענסט אליין זיך שטעלען,
וועלכע זאך איז דיר נעפעלען :
צי דער רינגעל, צי דער פערד —
אַבער ניט קיין סך געקלערט !

צינדט זיך אָן אין גאַנצען צינגעל :
— פערד צי רינגעל, פערד צי רינגעל ?
און ער ענטפערט, ניט געקלערט :
— כ'וויל דעם רינגעל מיט דעם פערד !

לאַכט דער פריץ : ס'אַראַ אינגעל
ביזטו, צינגעל ! ... און דעם רינגעל
ניט דער פריץ צינגלען אָפּ.
און ער שפּרינגט פון פערד אַראָפּ.

און ניט צינגלען אָפּ די לויצע
און פאַטשט צינגלען אָן אין פלייצע.
צינגעל קוקט : אַט-אַט-אַט-אַט,
שוין דער פריץ איז ניטאָ.

זשמורעט צינגעל צו די אויגען,
וויאָ ! און לאָזט זיך פּייל פון בויגען
מיט'ן רינגעל דורכ'ן מאַרק.
דורכ'ן מאַרק, און אויפ'ן באַרג.

טפרו ! דער פערד בלויבט שטעהן, און צינגעל
טהוט אַ נעהם דעם כישוף-רינגעל,
טהוט איהם זיעבען מאָל אַ דרעה
און עס הויבט אָן געהן אַ שנעע.

און זיי ווילען זיך ניט גלויבען,
טהוען זיי אַ וויש די שויבען, —
ווערט אַ שמחה, ווערט אַ פרייד !
— ס'אַראַ שניי האָט אָנגעשנייט !

זאלען זיך די מענשען פרעהען,
ווי זיי ווילען און פערשמעהען,
זארגען האבען זיי געהאט;
וואו איז אבער צינגעל כוואט?

זוכט די מאמע: צינגעל, צינגעל...
רעדט זיך אויס א פלוידער-אינגעל,
אז אין בלאטע צינגעל שטעקט,
און דער שניי האט איהם פעררעקט.

נעהמט די מאמע וויינען, קלאגען,
נאך די קלוגע מענשען זאגען:
— לאזט מען זיך אזוי ניט געהן
דורכ'ן מארק ביינאכט אליין!

אבער אזא כוואט ווי צינגעל,
און מיט אזא כשוף-דינגעל,
און מיט אזא גומען פערד —
און ס'איז קיילעכדיג די ערד —

פליהט מען גיכער, פריי און זיכער,
ווי דער ווילדער ווינט און וויכער,
טאָל און באַרג און וואַלד און פעלד
אין דער ברייטער, ווייטער וועלט.

איז זיך צינגעל פייל פון בויגען
אויפ'ן פערד אוועקגעפלויגען,
ווייטער, ווייטער פון דער היים,
ערנעץ אין דער נאכט, אין רוים.

אבער ווען פון ווייטע וועגען
קומט דער ווינטער אָן מיט רעגען,
און קיין שניי איז ניט צו זעהן,
ווי קיין שניי וואַלט ניט געווען. —

וויזט זיך צינגעל פיל פון בויגען,
פון דער נאכט ארויסגעפלויען;
ניט געזעהן און ניט געהערט,
אויפ'ן פרייז'ס גומען פערד.

און ער טראגט זיך גיכער, זיכער
ווי דער ווילדער ווינט און וויכער,
מיט'ן רינגעל דורכ'ן מארק,
דורכ'ן מארק און אויפ'ן בארג.

טפרו! דער פערד בלייבט שטען, און צינגעל
טהוט א נעהם דעם כשוף-רינגעל,
טהוט איהם זיעבען מאל א דעה,
און עס פאלט ארויס א שניי!

א. ראפטי
הערר גאלדענבארג

(רשטן)

אין דער ווייטער וועסט האָט דער איד, הערר גאָלדענבאָרג, ווייטע, ברייטע ראַנדזשען אויף וועלכע עס יאָגען זיך זיינע ווילדע פערד פֿערד אָהן אַ צאָהל.

האַלט דער איד גאָלדענבאָרג צו זיינע פערד אַ יונג. איז ער אַ שטילער און טהוט זיין ארכייט אין צייט, האָט ליעב די פערד און די פערד האָבען איהם ליעב.

אַלע פריהמאָרגען שוועבט דער יונג אַוועק אויף אַן אָנגעזאָטעלטער איינגעצוימטער בראַנקא איבער טהאַל און בערג, צונויפצוזאַמלען די פערד פֿון הערר גאָלדענבאָרג'ס ווייטע ראַנדזשען.

פריהער טרייבט ער זיי צוזאַמען אין אַ גרויסען רינג ערנעץ אויפ'ן פעלד. און אז ער האָט זיי שוין אַלע אויף אַ פּלאַץ, הויבט ער זיי אָן אַרומקרייזען מיט זיין „רייטעריל“, פֿון אָנפאַנג גרינג, פאַמעלאַך און נאכדעם שנעלער און שטאַרקער.

די צוזאַמענגעטריבענע ווילדע פערד פאַנגען אָן נאָכטון דער אָנגעזאָטעלטער בראַנקא. אַפריהער איינער, אַ צווייטער און אַ דריטער.

און אזוי ביז אַלע פערד נעמען זיך דרעהען איינער אונטער'ן אַנדערן. און ווען דער יונג טוט אַ קוק, אז אַלע פערדלאַך דרעהען זיך אין אַ קרייז, גיט ער אַ צייכען צו זיין „רייטעריל“ און עס טוט מיט איהם אַ שפּונג און אַ פליה אין פאַראַויס און אַלע פערדלאַך נעמען זיך נאָכיאָגען. צו צוויי, צו דריי אין אַ רייה. אָדער זיי ציהען זיך אויס צו איינציגווייז און לויפען נאָך אין אַ לאַנגער קייט דעם יונג און זיין „רייטעריל“.

אזוי קומט מען אָן צום טייכעל. דער פערדיונג פאַהרט אַריין אין

שמילען טייכעל דער ערשטער. אלע פערד טוען איהם נאָך, און דאָס טיין
 כעל צוקלאַפּט זיך אויף ווייסענקע שטיקאלעך. איערען פערד קומט אָן
 א חלק. און דאן שוועבט מען אוועק מיט דעם הויכען איינגעשניטענעם
 ברעג און פון דאָרט לויפט דאָס שמאַלענקע שטעגעל צום „קארעלל“.

און אלע מאָהל, ווען ער פיהרט זיי אַרויס פון טייכעל און ער קוקט
 זיך אַרונטער, אז קיין איין פערדעל איז ניט פערבליבען אין וואסער,
 רייסט זיך ביים פערדיונג פון ברוסט א צופריעדנער: „הא-ארהאוף!“
 און אז מען קומט צום טויער פון דער הויכער און ברייטער „קארעלל“,
 שטעלט זיך דער יונג מיט זיין „דייטעריל“ אוועק ביי איין זייט פון טויער.
 און ער צעהלט די פערד, וואָס ציהען אין טויער אַרײַן.

געהט דער לעצטער דורך אין טויער, שפּרינגט דער פערדיונג שנעל
 אַראָפּ פון זיין זאָטעל און פערמאַכט דעם שווערען טויער.

אלע פערד, פון אינווייניג קוקען איהם אָן.

דער פערדיונג פערשווינדט איבער'ן בערגעל צום שטאַל. און קעהרט
 זיך צוריק פון דאָרט מיט א פעטען און הויכען, שוואַרצען אָגער, וועמענ'ס
 טריט קלינגען אָפּ אין דער טיעפער ערד.

און ווי דער אָגער דערזעהט די אונרוהיגע פערדלאַך אין דער
 פיערעקיגער „קארעלל“, לאָזט ער אָפּקלינגען א לאַנגען, ווילדען הירזשען.
 דער פערדיונג טוט א קנאַק מיט דער שוואַרצער, ווייכער בייטש
 אין דער לופט אַרײַן.

דער אָגער טוט א צימער מיט זיין גאַנצען ווייכען לייב.

דער יונג בריינגט איהם געלאַסען צו צום קארעל, עפענט דעם טויער
 אויף א צוויי שפּאַן און לאָזט איהם אַרײַן פריי אָהן א צוים.

דער אָגער טוט א בריקע אַרײַן צווישען אלע פערדלאַך. זיי לויפען
 אוועק פון איהם אין די ווינקלען פון „קארעלל“. און באַלד קלייבט ער זיך
 אויס א ווייסע, יונגע שקאַפע. ער טוט איהר א קוש אין האַלז.

זי וויל דאָס ניט פערליידען און הויבט אונטער איהרע הינטערסטע
 פיס, איהם א בריק צו דערלאַנגען.

האָט ער שכל, דרעהט זיך אַרויס פון איהר בריקע און גיט איהר באַלד
 נאָך א קוש, דאָס מאָהל שוין אין די ליפּען.

זי גיט איהם א בים דערפאר אין דעכטען אויער אַרײַן.

ער טוט א טאַנץ און א שפרונג; לאָזט אַרויס א פערשטיקמען

ברום, און פרוכט ארויפלעגען זיין גרויסען קאפ אויף איהר האלד.
 זי טוט א קוק פון א זייט צו איהם, צולאכט זיך הויך און קלינגענדיג
 און אנטלויפט פון איהם. און ער לויפט איהר נאך, שפרינגט אוועק אין
 פארענט פון איהר, בויגט אן זיין קאפ און לאזט זי שוין ווייטער גיט
 אנטלויפען.

און אזוי טאג-איין טאג-אויס. עס פערמעהרען זיך דעם אידען'ס
 פערד. און דער יונג איז ביים אידען מיט גרויס כבוד.

ב.

דעם אידען גאלדענבארג'ס הויז איז אָנגעפילט מיט אַלדאָס־גוטס, אָבער ניט קיין קינדער.
האָט ער אַרונטערגעבראכט זיין שוועסטער'ס אַ מיידעל, הויסט זי דבורה און איז נאָך שעהנער פון זיין רחל'ען ווען זי איז אַ כלה־מויד געוועזען.

און מען האָלט זי, ווי אַן אייגענע בתי־חירה.
און זי האָט טאָקע געבראכט פרייד אין דעם אידען'ס הויז.
און נאָך מעהרער פרייד געטריבען אין דעם פערדיונג אַרײן. און ביים טיש, צו אַ מאָהלצײט, בעדיענט דבורה דעם פערדיונג מיט אַ געשיקטען, געהימען חן.

ווען זי בעריהרט אַמאָהל זיין האַנד, פיהלט דער יונג, ווי אַ שאַרפער שטראָם טוט זיך אַ גיס אין זיין גאַנצען לײב.
צומאָהל, אַז עס גיט זיך איהם אײן, שניידט ער אַרײן זײנע בליקען אין דבורה'ן, און איהם דאַכט זיך, אַז פון דבורה'ס אויגען לאַכען טויזענד שטערענדלאך אַרויס.

און אַז ער עסט עפעס, פיהלט ער, אַז די מאכלים שמעקען מיט אַ געהימען דיח, וועלכען דבורה האָט אין צײט פון קאָכען פאַר איהם אַלײן דאָרט פערבעהאַלטען.

ווען זי רעדט פון עפעס ביים טיש קוקט ער ניט צו איהר, נאָך ער שלײנגט, און ציהט זײ, די ווערטער איהרע, אין זײנע לונגען אַרײן.
ער דערקענט, אַז זי איז געוועזען ביים ברונעם נאָך וואסער. ער זעהט עס אין דעם ווייסען טעפעלע, וואָס ליגט אויף'ן דעק פון ברונעם. ער טרינקט אויס אַ טעפעלע וואסער. ערשט גיט לאַנג איז דאָ דבורה געוועזען. עס איז געבליבען אַ ראָזעווער הויך פון איהרע ליפּען אויף דעם זײם פון טעפעל.

און נאָך אַ זאָך. יעדען פריה־מאָרגען, ווען ער געהט פון זיין צימער אויף דרויסען, פערטראָגט עס צו איהם אַ ריח פון איהר יונגענד.

און איז ער אין פעלד פערטאָן אין זיין ארבייט, אז עס טוט א יאָג א ווינטעל — און ער דערשמעקט דבורה'ן.
 ער קוקט זיך ארום. אפשר איז זי געקומען צו איהם אין פעלד.
 זעהט זיך קיינער ניט.
 טאָמער ליגט זי אין די גראָזען בעהאַלמען?
 פייפט ער צו איהר אזוי מילד. געהט פאַמעלאַך, ער זאָל זי ניט איבערשרעקען.

קיינער איז ניטאָ — הימעל און ערד זיינען ערות —
 געהט ער צוריק צו זיין ארבייט און עס פאלט אויף איהם אָן א האַרציגער פלייס.

און אין הויז רעדט ער נאָך ווייניגער ווי תמיד.
 ביים טיש שמייכלט ער אזוי ווייך מיט זיינע מאַסיװע ליפען, ווען עמעץ זאָגט אַ גוט וואָרט. און דבורה טוט אַ כאַפּ אַ בליק צום פערדיונג און אַנטלויפט אין אַ זייט מיט איהרע אויגען. זי טראַכט פון אַ צופאַל, אַז זי זאָל איהם אָנטרעפען און קיינער זאָל זיי ניט זעהען.

דאַרף דער יונג, אין אַן אָבענד, אין שטאַל אַרויסגעהען. אַ קראַנקען פערד היילען. אימליכער אין הויז איז געווען מיעד פון טאָג.
 איז דבורה מיט איהם אין שטאַהל אַרויס צו האַלטען די ליכט.
 נעמט דאָס קראַנקע פערד און טוט אַ בלאָז מיט זיינע נאָזלעכער.
 די ליכט לעשט זיך אויס. דבורה דערשרעקט זיך, און לאָזט פאר שרעק די ליכט אַראָפּ אויף דער ערד. בויגען זיי זיך איין זוכען די ליכט אין דעם איינגעבעטען שטרוי הינטער'ן פערד.

האָט ביים פערדיונג פלוצים אַ שלאָג געטאָן אין האַרץ אַ פערלאַנג אַ קוש צו טון דבורה'ן. און נאָכדעם וואָלט ער איהר דערצעהלען ווענען איהר ריח וואָס שווימט איהם נאָך אַ גאַנצען טאָג אין פעלד.
 דבורה שלאָגט זיך אָן מיט איהרע ווייכע, שוואַרצע האָאַר צו זיינע ליפען און ער בייסט זיך אַריין.
 דבורה שווייגט.

די פערד שטעהען אין פינסטערען שטאַהל, פערשטוממע, און הערען זיך איין.

דער פערדיונג וויל אַרומכאַפען דבורה'ן מיט זיין האַנד:

רעדט זי ארויס שטיל :

דאָס ליכט געפונען...

צינדט ער די ליכט מיט אַ בייזליכען קנאַל פֿון אַ „מעטש“ און מיט פּערדרום טוט ער אַ נים די מעדיצין אויפֿ'ן פּערד'ס וואונד. און זיי געהען שווייגענדיג אין הויז אַוועק. ערשט אויף דרויסען בעקומט דער פּערדיונג מעהרער מוטה. און ביים טיר פון הויז טוט ער זי אַ פרעג :

— זיינט איהר היינט געוועזען אין פעלד ?

— ווען איך בין דאָרט, זעהט איהר מיך — ענטפערט דבורה קורץ.

— עס איז געוועזען, ווי איהר האָט פאַר מיינע אויגען דורכגע-

שוועבט. איך קוק זיך אַרום, קיינער ! איך האָב, אָבער אַזוי ווי אָנגער-

שמעקט אייער ריח, וואָס איז אַרויפגעקומען פון אַרום און אַרום.

דבורה טוט אַ לייכטען ציטער, עפענט די טיר פון הויז.

און נאָכדעם, ווען זיי בעגענגען זיך אויג אין אויג שמועסען זיי אַלץ,

שטומערהייד, פון יענעם ריח...

ג.

דבורה האָט געוואוסט, ווי זי ווערט געהאלטען ביי איהר אָנקעל
הערר גאלדענבאָרג.

האָט זיך איהר איינמאָל פּערוועלט ארויסצורייטען אינאיינעם מיט
דעם פּערדיונג אין אַ פּריהימאָרגען און נאָר אויף דער פּערדיל, וואָס הייסט
„קיטי“ און מיט דעם נייעם האָרענוואָטעל.

גאלדענבאָרג איז דערויף בעשטאנען און איהר נאָך מיט אַ שמיכעל
אַ קניפּ געטון אין בעקעל. און אַ קוק טוענדיג צו זיין רחל'ען, געוואָנט:
— פאַר וואָס ניט? זאָל אַ קינד כאַפּען אַ רייט און האַכען אַ ביסעל
פּרייד.

גאלדענבאָרג איז גלייך אַרײַן צו דעם פּערדיונג אין צימער'ל. איהם
אָנגעוואָנט וועגען דבורה'לעס אַרויסרייטען און איהם אָנגעבעטען אויסצו-
פּוצען „קיטי“ אין דעם נייעם זאָטעל און זעהען, ניט צו רייטען גיך.

דער יונג האָט שוין ניט געקענט אויספיהרען זיין אָבער-אַבענדליכע
אַרבייט. עס האָט איהם אַרומגענומען אַ פּרייד, אזוי ווי ביי אַ דאָרפּסקינד,
ווען זיין פאָטער זאָגט איהם צו מיטנעמען אין שטאָדט אַרײַן.
ער האָט ווינציג געטראכט, און זיך אין זיינע קליידער שלאַפּען
נעלעגט: טאָמער פּערשפּעטיגט ער אויף מאָרגען, זאָל ער זיך ניט דאַר-
פּען אָנטהאַן. איהם האָט זיך געוועלט זיין מאָרגען אין שטאַהל נאָך
בעפאָר די פּויגלען שטעהען אויף.

און אויף מאָרגען, אז די שוואַרצקייט פון פּענסטער האָט נאָר-וואָס
אָנגעהויבען בלויליך צו ווערען, איז ער שוין אַראָפּ פון בעט. אַרײַן אין
קיך, זיך איינגעוואַשען אין צווייערליי וואַסערען און איז אוועק אין שטאַהל
אַרײַן.

דבורה האָט זיך אויפגעכאַפּט פון דעם פּערדיונג'ס שווערע טריט אין
קיך. זי איז אַרונטער פון בעט אַ לייכטע און מונטערע. פּערוואַשען איהר

פנים אין קאלטע וואסער, איבערנעפלאַכטען איהרע ווייכע האָר און זיי פערלייגט אַרום קאָפּ. אָנגעטון איהר בריוונעם אנצוג און איז אויף אַרויס אין שטאַהל אַרײַן, וואו דער פערדיונג, ניט ערוואַרטענדיג זי אַזוי גיך, האָט עפּעס בייזלאַך געברומט צו די פּערד.

אַז זי איז אין דער גרויסער צועפענטער טיר פון שטאַהל אַרײַן, איז איהר אַקעגען געקומען דער רעש פון דעם, וואָס אַלע פּערד האָבען געשמאַק געמאַהלען דעם האָבער צווישען זייערע צייהן. דאָס, און דער שאַרפּער שטאַהל ריח, האָבען אין איהר געגאָסען אַ ים מיט מוטח.

זי איז אַרײַן אינווייניג און געזוכט צווישען די פּערד מיט איהר פייערדיגען בליק.

דעם פערדיונג'ס „רייטעריל“ איז שוין געוועזן אָנגעזאָמטעלט און בעפוצט מיט רימענדלעך און לעדערנע טראַלדען, וועלכע זיינען געהאַנגען פון ביידע זייטען פון זאָמטל. דאָס „רייטעריל“ איז געשטאַנען און איילעני דיג געשלאַנגען דעם האָבער און קאָקעטירט, צוקלאַפּענדיג מיט די פּאָד דערשטע פּיס.

דאָס „רייטעריל“ האָט געכאַפט אַ זייטיגען בליק צו דבורה'ן און :

„אַט באַלד, יונגע שעהנע דבורה, גיך וועלען מיר רייטען אין ווייטען פּעלד אַרײַן. איבער טהאַל און באַרג. וועלען מיר זיין אין טהאַל, וואו די נאַכט שוועבט נאָך אום אַ צומישטע און פּערשטויסענע. נאָכדעם וועלען מיר אַרויף אַ באַרג, וועט עס ווערען ליכטיגער און ליכטיגער. עס קומט אונז אַקעגען דער מאַרגען, מיט פאַמעליכע, גרינגע טריט. מיר וועלען קומען צו רייטען אין מיט באַרג און זיך אָפּשטעלען אַ קוק צו טון. און די זון אין אַ טוי געוואַשענעם בלויען קלייד קומט אַרויס פון טויער פון „הימעל און באַרג“ און וואונדערט זיך אויף אונז, פאַרוואָס מיר זיינען אַזוי פריה געקומען. און לאַנגע ווייטע קושען שיקט זי אונז מיט איהרע גאַלדענע און דיאמענטענע אָנגעצירטע פינגער — לייעכע דבורה!..“

און דער יונג שטעהט ביי „קיטי'ן“ און פּוצט זי ביים קאָפּ. „קיטי“ וויל עס ניט פּערליידען.

דבורה קומט צו געהנטער, טוט קיטי'ן אַ גלעט מיט איהר ווייכער פרישער האַנד.

— מיר וועלען באַלד אַרויסרייטען, — האָט דער יונג, אָנשמאַט גוטעני

מארגען, דבורה'ן געזאגט. און פרום האָט ער עם געזאָגט מיט אַרונטער-
געלאָזענע אויגען.

דבורה האָט זיך אַ דרעה געטון פאַר פרייד און די ברוינע קלייד האָט
זיך צוטאַנצט איבער איהר יונגען בויניגען קערפערעל.

דעם פערדיונג איז די אַרבייט שנעל געלאָפּען. אין איין אויגענבליק
איז „קיטי“ געווען געזאַמעלט און אַרויסגעפיהרט.

דאָס קליינע פערדעל, „קיטי“, מיט די ווייסע און שוואַרצע פלעקען
אויף דער דינער און גלאַנציגער פעל, האָט געהאַלטען דעם קליינעם קאָפּ
אין דער הויף. פון ביידע זייטען פון „קיטי'ס“ קאָפּ זיינען געהאַנגען
רויטע לעדערנע ראָזעטען, און פון מויל אַרויס האָט געגלאַנצט די נייע
ווייסע צוים און די געלע איידעלגעשניטענע לייצעס זיינען געווען רייך
פערוואָרפען איבער „קיטי'ס“ רונדען האַלז.

דבורה איז צוגעגאַנגען, אַ נעם געטאָן מיט איהר לינקער האַנד די ליי-
צעס און מיט דער רעכטער האַנד זיך אָנגעכאַפט אַן האַרען פון זאָטעל. פער-
שטעקט איהר שאַרפען קליינעם פּוס אין טרעטער, זיך אונטערנעהויבען און
פערוואָרפען איהר קליינעם קערפער אויף דעם זאָטעל.

דער יונג האָט זי דערביי געהאַלטען אונטער איהר לינקער האַנד און
איהר געהאַלפּען. נאָכדעם האָט ער זיך געשווינד אַרויפגעכאַפט אויף זיין
„רייטעריל“ — דאָס פערדעל האָט זיך אַ דרעה געטאָן אין אַ ראָד,
און ווי צוויי פיילען געציעלט אין איין אויגענבליק, זיינען דבורה און דער
יונג אייזיק אַוועק אין פעלד אַריין.

ד.

די מיידעלשע ווייטע און ברייטע לאנד איז געלעגען א רהיגע מיט
 איהרע בערג און טאָהלען און געאטעמט די וואַרימע שטראַהלען, וועלכע
 די יונג-אויפֿשפּראַצענדע זון האָט געשפּרייט איבער איהר און אין איהרע
 טיעפענישען

עס איז קיין איין בוים, איבער באַרג און פּלאַכע, נישטאָ.
 ליגט זיך דער פּויגעל אין די טיעפע גראָזען און זינגט זיין מאַרגענ־
 ליעד צו די בערג און די בערג, מיט זייערע ווייסע שאַרפע שטיינער
 אויף די שפיצען, קוקען אויס ווי געטער אין פּערלמוטערנע קרוינען.
 אָפּגעזונגען פּליהט דער פּויגעל אַרויס פּון טיעפען גראָז צו דעם
 צואַקערטען שטיק פּעלד, און נידערט אַלע רגע אַרונטער און שטעלט זיך
 אַוועק אַט אויף אַ האַרטען, ניט צוקלאַפּטען שטיק ערד, און אַט אויף
 אַ צומאַלענעם שטויביגען אַרט. קוקט זיך אַרום פּון אַלע זייטען, נעפינט
 אַ קערענדעל, פּיקט דאָס אויף מיט זיין שנאָבעל, קוקט זיך נאָכאַמאָל אום,
 און האַוי־פּה!

און פּון יענער זייט צואַקערטען פּעלד שטעהען אין לאַנגען קנויטשענ־
 דיגען שטח יונגע, מוט היגע ברויטען, דונקעל־גריין זיינען זיי און שטרעקען
 זייערע שאַרפע שפיצעלעך צו דער הויך, ווי זיי וואַלטען זיך ציהען צו
 כאַפּען אַ שטראַהל פּון דער זון.

און מיט וועגען קרומע און מיט פּעלדער אָנגעטויעמע שוועבען ביי־
 נאנד דבורה און דער פּערד־יונג, אזוי נאָהענט איינס ביי דאָס אַנדערע,
 אז עס זעהען זיך נאָר די צוויי קעפּ פּון זייערע פּעדל־אָך.

ער דערפּיהלט איהר יונגעך פּרישען אַטעם און עס פּערשמעקען איהם
 איהרע ווייכע האָאָר.

זי כאַפּט זיך אָן מיט איהר רונדען דונקעלען הענטעל אין זיין
 מאַסיווען שטאַרקען אַרעם. פּון זיין הויכער, שטאַרקער ברוסט געהען אויף
 און אָפּ אזוינע פּלאַמען, און זי אַטעמט זיי איין אין זיך. ער טוט אַ
 כאַפּ איהרע פינגערלעך צו זיין מויל און קושט זיי.

זי לאָזט אַרויס די לייצעס פון איהר לינקער האַנד און וויקעלט זיך
אין אַרום זיין האַלז

זיינען די פערדלאַך שטעהן געבליבען.

דבורה האָט זיך אוועקגעבויגען פון יונג און בעפעהלט:

— איך וויל גרייזאַלעך!

פלינק ווי אַ הירש איז דער יונג אַרונטער פון פערדעל.

אין אַ ווילע אַרום געבראַכט דבורה'ן אַ בונט מיט געלענקע, בלויע

און פאַמס־רויטע בלימעלעך

— איך וויל ווייסנקע אויך! — ביזערט זיך דבורה.

— עס איז קיין ווייסע נישטאָ, טייערע

— ווייסנקע ווייסנקע!

איז ער אוועק איבער'ן פֿעלד און געזוכט און געזוכט און גאָט גע-
בעטען ער זאָל איהם צושיקען ליכט אין זיינע אויגען צו געפינען ווייסע
קרייטעכער.

האָט גאָט אין הימעל געהערט זיין געבעט און האָט איהם צוגעשיקט
ווייסנקע.

איז דער יונג געלאָפֿען און געריסען אַ בלימעל דאָ, אַ בלימעל דאָרט,
און האָט געבראַכט דבורה'ן „ווייסנקע, ווייסנקע“.

האָט דבורה ביי איהם אַ כאַפּ געטהאָן די ווייסע קוויטלאַך, אַ בריק
געטהאָן איהר פערדעל און אוועק געלאָפֿען. און זיך צוריק געקעהרט און
וויל אַרויפדייטען אויף דעם יונג'ס געביין.

נאָר זי טוט אַ שטאַרקען ציה, „קייט'ן“ אויף צוריק און צולאַכט זיך:

— האָסט גאָר קיין מוראָ ניט פאַר מיין פערדעל?

— פאָהר אויף מיר אַרויף, אויב ווילסט...

דבורה האָט פאַנאַנדערגענומען דעם בוקעט פון די ווילדע קרייטעכער,
און זיך גענומען וואַרפען די בלימעלאַך איינציגווייז דעם יונג אין פנים
אַריין, אין די אויגען אַריין. ער האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט און ניט
געפינטעלט מיט די אויגען, און געקוקט אויף דבורה'ן. — נאָך יעדען וואָרף
טוט זי פלינק אַ פיהר מיט איהר קליין ווייס־ברוינע פינגערעל איבער
דער ברייט פון איהר מויל און ברײנגט אַרויס אַ דינעם, געדעהמען קול...
דער יונג שטעהט און עס רייצט איהם. זיין „רייטעריל“ כאַפט אַלע

וויילע א קניפ פון דעם נאמען גלאנציגען גראָז, צוקייט עס און קוקט מיט
אין אויג צו דעם יונג.

„קיטי“ וואָלט אויך וועלען א קניפ טהאָן אין טיעפען גראָז, קען זי
ניט. יעדען מאָל וואָס זי פערמעסט זיך איינצוכויגען איהר קאָפּ, טוט
דבורה א ציה די לייצעס. „קיטי“ פערשטעהט ניט פארוואָס זי טאָר ניט.
דבורה זאָגט:

— אייזיק, וועסט מיך לערנען ארומרינגלען פערד.
— הא, נוט. איך וועל דיך לערנען! — ענטפערט דער פערדיונג.
— די פערד זיינען איצט צושפרייט, עס איז הייס. מיר וועלען זיך
ביידע צוטהיילען. איך וועל אוועק אין מזרח און דו רייט אוועק אין
צפון זייט. און זעהסט יענעם באַרג מיט דעם ברייטען פלאַכען קאָפּ?
— איך זעה, איך זעה — הע! — ציהט דבורה אויס מיט א
פריילאכען נגון.

— איך וועל צוזאמען בריינגען א גאנצען ים מיט פערד אהין צו
יענעם באַרג. דאָרטען וועל איך זיך מיט זיי אָפּשטעלען און וועל וואַרטען
ביז דו וועסט אָנקומען מיט דיינע פערדלאַך. און אפשר וועסטו וואַרטען
אויף מיר. —

— איך אויף דיר! ? — צולאכט זיך דבורה.
— מ'קען ניט וויסען, ווייל קיין בעזונדער תורה איז דאָס ניט. —
געפינסט פערדלאַך, טרייב זיי אויף און בריינג זיי אהין אויפ'ן באַרג.
נור לאָז פון זיך הערען.

— הו—א, הו—א! — מאַכט דבורה א פּראָבע ווי זי וועט איהם
לאָזען וויסען פון איהר קומען מיט די פערד.
אייזיק כאַפט זיך ארויף אין זאָטעל אריין. מען לאָזט זיך אוועק, ער
איז איין זייט און זי אין א צווייטער. מען בויגט אויס די קעפּ, מען
קוקט זיך אָן. און אוועק!

דער יונג דערפיהלט זיך ווי אן אַדלער. זיינע פיס ציהען זיך אָן
מיט זייערע ברייטע האַרטע מוסקולען. ער זיצט ניט אין זאָטעל,
נאָר ער שטעהט אין די טרעטערס; זיינע ברייטע גלייכע אַקסלען וויעגען
זיך אַראָפּ און ארויף פון איבער דעם „רייטעריל“. מיט זיינע אויגען
נעמט ער דורך די גאַנצע ליינג און ברייט פון דעם אידענ'ס פרייררי.
ער איז ביי זיך פעסט, אז היינט וועט עס צוגעהן שנעל. ער וועט באַלד

א סך פערדלאך געפינען און מיט זיי אוועק אויף יענעם בארג.
ווייסט אָט יענער בארג וואָס עס וועט היינט אויף איהם
פאַרקומען?!

שמעהן וועט ער מיט זיינע פערדלאך און קוקען פון בארג אין אלע
פיער ווינקלען פון דעם ראנדוש, ביז עס וועט זיך אָנהויבען צו מאַהלען
פון ווייט אַ שוואַרצינקער פינטעלע. עס וועט פון פינטעלע ווערען אַ
רייטער. דבורה וועט עס קומען צו איהם. און פון ווייטענס זיך לאָזען
צו הערען מיט איהר „הרא, הרא!“
ווייסט דאָס אָט יענער בארג?

ה.

דבורה איז ארומגעפאָהרען אויף דער פרערי און געוואָלט געפינען אַ סך פּערדלאַך אין איין קופּע אין וועלכע זי זאָל קענען אַריינדייטען מיט אימפעט און זיי פּערנעמען צו דעם בעשטימטען באַרג, וואו דער פּערדי יונג וואַרט שוין אויף איהר.

אַלע מאָל האָט זיך איהר אונערפּאָהרען אויג אָפּגענאַרט. פון אַ דונקעלען שטיין, פון אַ דאָרען אָדער פון אַ קליין בוימעלע אין אַ טאָהל, איז ביי איהר אַרויסגעקומען אַ פּערד. זי פּלעגט אַהין שנעל צופּאָהרען, דערזעהן איהר טעות און זיך צולאַכען.

צומאָל האָט זי אָנגעטראָפּען אַ פּערד אָדער צוויי, און זיך ניט אָפּגעשטעלט — זי וויל אַ ים מיט פּערדלאַך.

זי וועט שוועבען מיט אַ סך פּערדלאַך, און אין דער פּרייער, ברייטער פּרערי וועט אָפּקלינגען איהר „הראַ“, און זי וועט נאָך צולאָזען איהרע האָר און זיי וועלען פּליהען ווי זיידענע טיכלאַך אין דער לופּט... זי וועט טאָן ווי זי וועט וועלען.

ביים אָנקעל אין הויז איז איהר גוט, אָבער עפעס איז דאָרט איינג... נאַנצענע טעג איז זי פּערנומען מיט הויזזאַכען און מיט אַנדערע קלייניגקייטען.

איינמאָל אַ וואָך נעמט מען זי מיט אין שטערטעל אַריין. אויך מיר אַ שטערטיל! עס שטעהען עטליכע הייזער אין איין שורה און קענען איבער די הייזער די באַהן־סטאַנציען. נאָך דער סטאַנציען שטעהען דריי הויכע פּיער־עקיגע שפּייכלער פאַר די ברויטען פון די אַרומיגע פּעלדער. עס איז דאָ איין שפּייז קראָם, וואו מען בעקומט פון אַ ציבעלע ביו איין אַקער אייזען. און דאָרט שטעהט אַ הויכע דאַרע בלאַנדינקע און תמיד שמייכעלט זי צו דיר און לאַכט.

כאָטש דבורה האָט אַליין אויך ליעב צו לאַכען. — אָפּט קלויבט זי אויס אַ צייט ווען איהר מוהמע שטעהט פּערטאָן אין קיך און זי לויפט אַריין און לאָזט אַרויס אַ הויכען: הו—א—הו—א!

די מוחמע דערשרעקט זיך און שרייט אויס מיט א קוויטש:
 „אוי, וועה איז מיר, ניט!“
 און נאכדעם לאכען זיי ביידע שעה'ן נאָכאנאנד.
 און ערשט ווען די מענער קומען פון דער ארבייט, ווערט שטיל
 אין הויז.

שטיל, רוהיג און איינג.

דער פערדיונג פערצעהלט נאָר פון פערד:

„האַט זיך א צוויי-אַהריגער בראַנקאָ צואוויילדעוועט אין דער
 „קארעלל“ און האָט געוואָלט אַריבערשפּרינגען דעם הויכען פּלויט און
 איז געבליבען שטעקען מיט זיינע פּאָדערשטע פּיס אין זויס פון פּלויט.
 האָט ער, דער פערדיונג, מיט א הויכען פּלאַקען איהם אַרויסגעהויבען פון
 דאָרט איינער אליין...“ גיט דער אָנקעל דערביי א קורצען ניט-פּער-
 שטענדרליכען ברום און זיי צושמייכלען זיך ביידע.

איין אנדערשמאָל, דערצעהלט דער פערדיונג, ווי ער האָט רייטענדיג
 אין פּעלר דעם פּריהמאָרגען, געפונען די אָדער יענע קליאַטשע מיט דעם
 לאַנגעכניגען נאַרישען קאָפּ מיט א קליינטשיגען רויטען לאַשעקעל. דאָס
 לאַשעקעל האָט געהאַט א ווייסען פּאַסיקעל אויף זיין פּנים'ל, און ווי די
 קליאַטשע האָט זיך אוועקגעשטעלט מיט איהר גרויסען לאַנגען קאָפּ, ווען
 זי האָט דערזעהן דעם פערדיונג צוקומען נאָהענט, איבער'ן לייטער, און
 געבריקעט מיט איהרע הינטערשטע פּיס.

— א גוטע מוטער, אָט די יעטטי, — האָט דער אָנקעל פּיעל-
 בעדייטענדיג אָנגעמערקט, — יעטטי איז א גוטע מוטער!
 א גוטע מוטער — טראכט זיך דבורה — „קיטי“, האָסטו אויך גע-
 האט א גוטע מוטער?

דבורה בעקומט פּלוצים ליעבע צו איהר „קיטי'ן“, וועלכע טראָגט זי
 איבער איהר אָנקעל'ס פּעלדער.

און זי טוט איהר א דוצקע מיט איהרע קליינטשיגע פּיסעלעך אין
 די זייטען אַרײַן. און „קיטי“ צוּיאָגט זיך שנעלער, און איהרע דיניקע
 פּיסעלעך צייכענען אויס איבער די גראָזען ווילד-געדרעהטע בילדער.
 דבורה האָט דערזעהען א קאָפּ פון א פּערד מיט אָנגעשטעלטע צוויי
 אויערען. זי האָט פּערדרעהט „קיטי'ן“ אין יענער ריכטונג און — אָט
 איז עס!

זי איז צוגערומען אין טהאל.

צווישען א ברייטען פלאכען פעלד און א הויכען משופעדיגען און לאנגען בארג, זיינען טאקע געוועזען א סך פערד. זיי האָבען אָנגעשטעלט זייערע קלוגע אויגען צו דבורה'ן און זיך אלע געטאָן אַ לאָז צו איהר. דבורה איז פערשעמט געוואָרען ווי אַ זינגערקע, ווען זי קומט אַרויס צום ערשטען מאָל פאַר אַ גרויסען עולם.

„קיטי“ איז געבליבען שטעהן.

אלע פערדלאך האָבען זיך צוזאמענגענומען אין אַ קרייז און גענומען שמעקען צו „קיטי'ן“. אייניגע האָבען געפרובט אַ שנאָרף טהאָן צו דבורה'ס פיס, און באַלד אַוועקגעכאַפט די קעפּ און זיך פערדרעהט אין אַ זייט און צוריקגעקומען און ווייטער געקוקט אויף דעם „נייעם“ רייטער.

דבורה איז אזוי פערכאַפט געוואָרען, אז זי האָט פערגעסען אין דעם צוועק פון איהר קומען אהער. און זי האָט אָפּגעלאָזט די לייצעס פריי. און אָנגעהויבען שמעקען איהרע קליינע ברוינע הענד דאָס צו איין און דאָס צו איין אנדער פערדעל. און זי האָט צו זיי אָנגעהויבען ריידען און מאַכען חנ'דלאך. און מיט אַמאָל האָט זי גאָר אַ מאַך געטהאָן מיט איהרע הענטלאַך און אויסגעשריען:

— „באָ—אָה—אָה! !“ —

דער קרייז פערד איז זיך פון איהר האַסטיג צולאָפען, ווי איבערגע-עראַקענע פויגעלעך, און זיי זיינען אַוועק פון איהר מיט אַ שווערען, טומעלדיגען גאַלפּ.

און „קיטי“, פיהלענדיג זיך פריי אָהן לייצעס, האָט זיך אויף דער שראַקען און געטאָן אַ הויכען שפרונג מיט ביידע הינטערשטע פיס, אַרונטערנעוואָרפען דבורה'ן איבער איהר קאָפּ, און איז אַוועק איבער דעם פעלד נאָך די איבעריגע פערד, און געשלעפט הינטער זיך, אויף אַ קליינעם שטח, די בלאַס-צושראַקענע דבורה.

דבורה איז געבליבען ליגען מיט אויסגעצויגענע הענד, אין דעם טיעפען, ווייכען גראָז.

„קיטי“ איז אַוועק. וואָס מעהרער די זאָטעל-טרעטערס האָבען איהר געקלאַפט אין די זייטען אַרײַן, אלץ שנעלער איז זי אַנטלאָפען, אַליין ניט וויסענדיג וואוהיין. די לייצעס האָבען זיך געשלעפט פאַר איהרע פאָדער-

שטע פים. האָט זי איהר קאָפּ אינסטינקטיוו באַלד אין דער הויך אויפֿ-
געהויבען.

די איבעריגע פּערד האָבען געקוקט צו „קייט'ן“, און דער קלאַנג פון
די זאָטעל־טרעטערס, און דאָס זאָטעל אָהן אַ רייטער האָט זיי נאָך מעהר
געשראָקען און אינגאנצען די פּרערי ווילדקייט האָט זיך אין זיי אויפֿ-
געכאַפּט, און אַ וויסער שוים האָט זיך בעוויזען אין זייערע מייַלער און
אויף זייערע גלאַנציגע קערפּערס.

זיי האָבען זיך געטראָגען אין אַ פּאַרמע פון אַ מחנה ווילדע גענוז,
ווען זיי פליהען איבער פון איין אָרט אין אַ צווייטען: — אָט זיך
צוזאַמענגעצויגען אין אַ געדיכטען רינג און אָט זיך צושפּרייט.

„קייט“ האָט זיך דערמאָנט אין דער מייַלך, וואָס איהר מוטער האָט
איהר זויגען געגעבען אויף די דאָזיגע פעלדער. און אלע וועגלאַך און
שטעגלאַך זיינען נאָך ניט פּערווישט געוואָרען פון דעם אידענס פּרערי.
און זי האָט געיאַכצעט מיט פּרייד און איז געשפּרונגען אויף פּאַראַויס און
זיך צומאָל אַ דרעה געטהאָן מיט איהר פנים קענען די פּערדלאַך און
נעטאָן אַ טאַנץ אויף די זאָטעל־טרעטערס זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אין
דער לופטען.

זיינען זיי אזוי געלאָפּען, ביז זיי זיינען געקומען צום טייכעל. זיינען
אָהין אַריין, און אלע מיט אַמאָל ווי איינער, געבליבען שטעהן אין אַ
טיעפען אָרט. דאָס קאַלטע וואַסער האָט אָבגעקיהלט זייערע הייסע קער-
פּערס און זיי האָבען זיך אָנגעקוקט איינער דעם אַנדערען. און פון איינעם
צום אַנדערען געגאָנגען און נאָכגעשמעקט. און אז מען איז צוגעקומען
צו „קייט'ן“, האָט זי זיך טרויעריג מיט די אויגען געבעטען, און יענע
האָבען געשמעקט צו דעם זאָטעל און עס געפּרובט בייסען.

באַלד אָבער האָט איינער פון די פּערד מיט זיין עס אַ פּאַטש געטאָן
אין וואַסער אַריין. עס האָט אַ הויפּען מיט דריבנעקע טראָפּענדלעך
וואַסער זיך צושאָטען איבער אלע פּערד און זיי האָבען זיך ווידער דער-
שראָקען, זיך אַ לאָז געטאָן פון טייכעל און אוועק מיט די פעלדער, זיי
זיינען געלאָפּען איבער טאָהל און באַרג און געקומען צום ברעג פון
דראַמענעם פּלויט און צוריק מיט אימפעט זיך אוועקגעלאָזען איבער די
פעלדער מיט לאַנג אויסגעצויגענע העלזער און אויסגעשמעקטע עקען.

גוט האָבען זיך געפיהלט די פערר ביי הערר גאלדענבארגען אויפ'ן ראנדזש.

דורך זיין מיה פלעגען די יונגע געבוירען ווערען אין משך, פון אָנפאנג ביו אין מיט-זומער, דעמאלט ווען די „מאמעס“ מיט די „קינדער“ קאָנען אַרומלויפן אויף דער פּרעררי און געניסען פון די שעהנסטע גראָזען, און ניט וויסען פון קיין זאָרג.

און צו ווינטער אנטוויינט גאלדענבארג די דאָזיגע „קינדער“ פון זייערע „מוטערס“ און נעמט זיי אַרײַן אויף איבער-ווינטער אין אַ גרויסען שטאַהל, וואו ער האָט פאַר זיי אָנגעגרייט גוטע, פּרישע „טהימאָטי“־היי. און טאָג איין טאָג אויס קומט ער צו זיי, אין רעגען און שנעע, כּרי אַלײַן מיט זיינע הענד, אימליכען אַ טעפּעל האָבער איינצוטהיילען.

די קליינוואַרג שטעהען דאָן ביי די לאַנגע פיערעקיגע קאַסטענס, וואָס אַרום די ווענד פון שטאַהל, און הערען זיך איין אין דער ווינטערדיגער שטומער לופט צו קומט ניט זייער שפּייזער.

און אַז גאלדענבארג צועפענט די שווערע טירען פון שטאַהל, און אַ כּוואַליע ווייסע לופט רייסט זיך אַרײַן אין האַלב־דונקעלען שטאַהל, טוען אַלע מיט אַמאָל זיך אַ לאָז צו איהם.

און איינטהיילענדיג זיי דעם טעפּעל האָבער, גלעט ער יעדען פון זיי. דעם ביים האַלז, איין אַנדערען איבער'ן פּנימ'על, און האָט זיי תּמיד עפּעס גוטעס און מונטערעס צו זאָגען, כאַטש איהם דאַכט זיך אַליי, אַז די „קינדער“ וואַקסען ניט.

ערשט ווען עס קומט דער פּריהלינג און ער לאָזט זיי אַרויס אויף דער פּרעררי צו „אויגענע קעסט“ (ווי ער פלעגט דאָס אַלײַן אָנדופען), ערשט דאָן דערזעהט ער אַז זיי זיינען אויסגעוואַקסען.

אין דעם קומענדען ווינטער לאָזט ער די קליינע, גלייך מיט די גרויסע, אויף דער נאַקעטער פּרעררי.

מיט'ן אָנקומען פון ווינטער, נעהמט ביי די פערר וואַקסען אַזאַ לאַנגע האָאַר, צו בעשיצען זייערע ביינער פון קעלט. און צום זומער בייטען זיי איבער די לאַנגע האָאַר אויף אַ דינעם, סאַמעט־גלאַטען פּעל. און אויך אין דעם העלפּט זיי הערר גאלדענבאָרג. — אין די פּריהלינג־טעג שפּרייט ער פאַר זיי יעדען טאָג אויס ניט געדראָשענעם האָבער

צווישען די בערגלאך אין טאָהל, וואָס איז פון ווינטען געשיצט, ווייל קאלט און ווינטיג זיינען די פריהלינגען אין דער ווייטער וועסט, קייען די פערד דעם ניט גערדאָשענעם האָבער, טרייבט דאָס כח אין זייערע ביינער, און זיי ווערען גלאַטער און שעהנער. גוט איז די פערד ביי הערר גאלדענבאָרג.

ו.

ביים אידען, הערר גאלדענבארג, אין הויז ווייסט מען נאך פון גארניט. עס איז געוועזען דער צאָהל־טאָג און אַ גאַנצען אין דער פריה און פארמיטאג זיינען אָנגעפאָהרען די גרינע גרויסע און לאַנגע וועגענער, מיט די קיילעכיגע אויסגעפּוצטע קליינע פּערדלאַך, און זיך אויסגעשטעלט ביים לאַנגען, שטאַרקען באַלקען, וועלכען דער איד האָט אויפגעכויט צוליעב דעם, אז די פּאַרמערס זאָלען אין צאָהל־טאָג קענען צובינדען זייערע פּערדלאַך

אייניגע זיינען שוין געוועזען אין הויז און זיך צורעכענט און בע־צאָהלט דעם אידען פאר זיינע גוטע קליינע פּערדלאַך, און דערביי געהאַלטען אין איין לויבען זיך אליין, ווי גוט זיי קענען צוימען אַ יונגע בראַנקאַ, און עס איז טאַקע דעם הערר גאלדענבארג'ס גוטע, בלוטיגע פּערדלאַך.

אַ טהייל זיינען געשטאַנען אין דרויסען ביי אַ וואַגען אין אַ קרייז און געשמעסט, און ווען עמיצער אַ נייער איז צוגעקומען, האָט מען איהם „געשעקט הענד“, און מיט אַ מאָדנעם פרייליכען געפיהל און אלע מיט אַמאָל האָבען תמיד אויסגעשריען צו דעם נייעם צוגעקומענעם:

— „שטעק“ הענד! ...

מען איז אָפּגעפּאָהרען און מען איז אָנגעקומען.

אלע מיט אַ גרינעם לאַנגען וואַגען, פון פּאַרענט מיט אַ הויכען זימץ אויף שפרושינעס און אַ לאַנגען שוואַרצען בייטש.

און קינדערלאַך האָבען די פּאַרמערס אָנגעבראַכט, וועלכע זיינען געוועסען אין די טיעפע גרינע וועגענער און אַרויסגעפיצט מיט די שטרויענע קאַפּעלושלאַך, מיט רויטע סטענגעס, אויף דעם הערר גאלדענ־באָרג'ס גרויסען גוט. צומאָל האָט אַ פּאַטער געזעבען צו זיין קינד אַ „בעלייכטונג“ איבער דעם אלעמען וואָס הייסט גאלדענבאָרג'ס גוט. האָט מען די קינדערלאַך ביי די וועגען געלאָזען, און אליין איז מען

אריין דורכ'ן אָפענעם טיר פון קיך אין הויז אריין, די היטלען אַ וואָרף
געטאָן אין אַ ווינקעל און געזאָגט פריילאך און גוטמוטהיג:

— גוטערמאָרגען, פרוי גאלדענבאָרג!

פרוי גאלדענבאָרג, אַ קרעפטיגע מיטליאָהריגע רונדע אידענע, מיט
פערפלאַמטע, צוויקרויטע באַקען, פון אַ מיטעלען וואַקס, מיט אַ הויכער
ברוסט און רונדע, דיקלאכע הענד, איז געשטאַנען ביי דער קיך-אַרבייט.
איהרע הענד זיינען ביי דער אַרבייט געוועזען אָפגעדעקט, און האָבען
פון אַקסעל אַרונטער צו די פלאַמען, זיך גערונדעלט אַלץ דינער און
שמאַלער. און איהרע גאָר קליינע פינגערלאַך האָבען ניט האַרמאָנירט
מיט איהר גאַנצען אויסזעהן. זי האָט פערמאַנט מאַט-שוואַרצע אויגען
און אַ ים מיט האָר אויף איהר שעהנעם קאָפּ. די האָר זיינען געוועזען
דורכגעשפּרינקעלט מיט גרויליכע פּעדעמלאַך און פּאַרקעמט אין אַ שווערען
קיילעכיגען קוגעל אויף הינטען.

זי איז געשטאַנען ביים ווייסען הילצערנעם קיכענטיש, געטאָן איהר
אַרבייט, געטראכט פאַר וואָס זי האָט דבורה'ן היינט, אין צאָהל-טאָג,
נעלאָזען אַרויסרייטען...

און ווען עמיץ איז אַריין און געזאָגט „גוט-מאָרגען, פרוי גאלדענ-
באָרג“, האָט זי לייכט אַ דרעה געטאָן מיט איהר שטאַלצען קאָפּ, און מיט
אַ פאַרנעמליכען שמייכעל געזאָגט:

„גוטען מאָרגען, גוטען מאָרגען!“ — תמיד איבערהוּרענדיג איהר
גוטענמאָרגען און פלעגט נאָך צומערקען:

איינעם:

— צוליעב אייך, הערר, איז היינט אַזאַ שעהנער טאָג.

איין אַנדערען:

— בין היינט גרינעם אַרבעס געגאַנגען אָנקלייבען, האָט נאָט געגעבען

אַ שעהנעם טאָג.

אינווייניג, אין דער גרויסער שטוב, וואָס האָט אויך געדיענט פאַר
איין עסצימער, זיינען אַלע געזעסען און גערויכערט און גערעדט.

הערר גאלדענבאָרג איז געוועזען פּערנומען אין זיין שרייבימער, פון
וועלכען עס איז געוועזען איין אָפענער טיר אין גרויסען צימער אַריין.
און ער איז ביים טישעל געזעסען קעגענאייבער דער צופענעמטער טיר אַזוי,
אַז ער האָט געקענט ריידען מיט אַלע אין דער גרויסער שטוב און עס זאָל

הייסען אז ער זיצט צווישען זיי. כאָטש יעדער בעזונדער פלעגט זיך אויפהויבען שווער און אריין געהן צו איהם, ווי אין א בעזונדערן חדר'ל, און מיט איהם, ווי אויג אויף אויג, זיך צו־צאָהלען.

און אז אלע האָבען זיך צורעכענט, האָט זיי הערר גאלדענבארג איינגעלאדען צו בלייבען אויף מיטאג. אויף פרוי גאלדענבארג'ס אָן אַנבייסען האָט מען זיך ניט געלאָזען קיין סך בעטען. מען האָט זיך איינגעוואָשען די הענד און פנים'ער, פארקאמט די האָר פון קאָפּ, און פרוי גאלדענבארג האָט זיי אַרומבעזעצט דעם לאַנגען, פיער־עקיגען טיש, עלטער נאָך עלטער. און הערר עלקינס, א נאָרוועג, וואָס איז געוועזען דער ערשטער נאָהענטער שכן, האָט געהאָט דעם חלק צו זיצען אין דער לינקער זייט פון הערר גאלדענבארג. אין דער רעכטער האַנד איז געוועזען דער פרוי גאלדענבארג'ס אָרט, נאָך אַ לידיגע. זי האָט מיט אַ פער־פלאַטען פנים אָנגעהויבען צו טראָגען צום טיש פון אלעס וואָס זי האָט אָנגעקאָכט און אָנגעבאָקען.

און אזוי ווי דער טיש איז געוועזען באזעצט אַרום און אַרום, האָט מען אין דבורה'ן מיט דעם פערדיונג פערגעסען.

נאָכ'ן עסען איז דער בעל הבית פון הויז דער ערשטער אויפגעשטאנען פון טיש. נאָך איהם — די אלע געסט, און אלע האָבען זיך מיט אַ גערודער צוועצט ביי דער וואַנט אויף ביינקלאַך. גאלדענבארג האָט אָנגעפילט זיין פופקע און פעררויכערט, אַרויסלאָזענדיג געדריעהטע וואַלקען רויך. די געסט האָבען געטאָן דאָס אייגענע, און די גרויסע שטוב האָט זיך גענומען אָנפילען מיט רויך.

פרוי גאלדענבארג האָט פערנומען פון טיש די געשיר און פערמאכט די טיר, טראַכטענדיג:

— שוין! די מענער האָבען זיך צורויכערט.

ביי די מענער האָט זיך שנעל פערבונדען אַ שמועס. מען האָט גערעדט וועגען די פרייען פון ברויטען אַמאָל און היינט. מען האָט גערעדט וועגען פּעלדער און אויף פון אייניגע לאַקאלע אַנגעלענענהייטען. — האָט איהר געזעהן מיין אַלפאַלפּאָ? — פּרעגט הערר גאלדענבאָרג. — אַ טייערע גראָז איז עס... איינמאָל פּערזעעט און עס וואַקסט אַליין פון זיך צוואַנציג יאָהר.

— וואו, דארטען אויף דער פלאכע אין דרום זייט פון „קארעלל“ ?
 — פרעגט איינער פון די געסט.
 — הא, הא, — שאקעלט הערר גאלדענבארג מיט זיין קאפ. — עס
 איז מיר אָנגעקומען זעהר שווער. אָבער איצט האָב איך עס. דאָס גראָז
 איז צוואַנציג מאָל בעסער פון אַלע אַנדערע גראָזען.
 — צוואַנציג יאָהר וואַקסט עס פון איינמאָל פּערזען ! ?
 — יעס, סײַרר ! איך האָב עס עטליכע מאָל געפרובט אויף אַנדערע
 פּלעצער און עס האָט נײַט אָנגענומען. איצט אָבער האָב איך געפונען אַ
 גוט שטיק ערד פאַר מיין אַלפּאַלפּאַ.
 — איז עס גוט פאַר פּערד ?
 — אַ פּראַגע ? איך דײַנק נאָר פאַר מײַנע יונגע יאָהריגע פּערדלאַך
 וועל איך געבען אַלפּאַלפּאַ, זײ זאָלען וואַקסען בעסער.
 מען איז געוועסען און געלאָזען דיקע וואַלקען רײך און מיט הכּנעה
 זיך איינגעהערט אין דעם אידענ'ס רײד, נײַט ווײַל זײ זײַנען איהם שולדיג
 געוועזען, נאָר ווײַל עס איז געוועזען אַ נײַע תּורה פאַר זײ : „גראָז וואָס
 וואַקסט צוואַנציג יאָהר פון איינמאָל פּאַרווײַען“.
 עס זײַנען דאָ געוועזען קינדער פון פּעלקער, וועלכע האָבען געהאַט
 דעם זכות צו האָבען אייגענע לענדער און ערדען. די ערד האָבען זײ
 לײַעב פון דור דורות. און זײ הערען זיך איצט אין צו די רײד פון הערר
 גאלדענבאָרג, וועלכער איז פון ערגעץ געקומען צולײפּען, וואו ער האָט
 קיין ערד נײַט געהאַט און אפילו נײַט גע'חלום'ט צו האָבען ; זײ הערען
 איהם אויס און בעוואונדערען איהם.
 נאָר איינער איז דאָ געווען — הערר עלקינס — דער נאָהענטסטער
 שכן, וואָס האָט נײַט געוואָלט זיך איינהערען אין גאלדענבאָרג'ס רײד.
 ער האָט זיך אויפגעהויבען פון פּלאַץ, עפעס אָפּגעמורמעלט אין
 ענטשולדיגונג, און איז אַוועק אַהײַם. ער איז אַהײַם געגאַנגען צו-פּוס.
 דאָס איז בײַ איהם געווען אַ געוואָנהײַט. און געהענדיג, האָט ער פּיעל
 געטראכט וועגען גאלדענבאָרג'ען, דעם אידען, מיט זיין אַלפּאַלפּאַ.
 און עס איז אויפגעשוואומען בײַ איהם אין האַרץ אַ מאָדנער געפּיהל
 צו זײַן אידישען שכן און צו זײַן איינגעפונדעוועטער הײַם. עלקינס האָט
 אויך געהאַט אַ גוטע הײַם. ער איז געקומען אין דער ווײַטער וועסט
 פּריהער פאַר גאלדענבאָרג'ען. עס איז אָבער געוועזען נײַט דאָס... נאָך

מעהרער, ער עלקינס, האָט זיינע אייגענע צוויי זיהן, און אז מען דארף נויטיג אַ צוואַק, מוז מען אַרומזוכען אין אלע קאמערען און מען געפינט ניט. מען ווייסט אז עס איז ערנעץ דאָ צוועקעס, אָבער מען קען זיי ניט געפינען.

— און ביי דעם אידען גאלדענבארג שיינט אלעס. און א יעדער זאך האָט איהר פלאץ, — טראכט עלקינס מיט פערדרום.
א פאָר יאָהר נאָך הערר עלקינס'ס בעזעצען זיך דאָ אין דאקאָטא, איז זיין גוטע, פרומע ווייב ביי איהם אוועקגעשטאָרבען, און ער איז געבליבען מיט זיינע צוויי בחורים: דער עלטערער הענריק, איז פון דעמאָלט פער-בליבען דער הויז-מענש, דער קיך-מענש; דער צווייטער, יאָהאָן — א פרייער פויגעל — ניט אין הויז און ניט אין פעלד. תמיד לויפט ער ארום אויפ'ן פערדעל און דער טייוועל ווייסט איהם, וואו ער ניט אוועק זיינע טעג....

דער אלטער עלקינס גיט זיך שטענדיג אָפּ מיט זיין פעלד-ארבייט, און ער ווייסט, אז אהיים קומענדיג, וועט ער שוין געפינען פארטיג זיין מאָהלצייט. הענריק איז א גוט קינד... ער קאָכט פאר איהם אָן א סך בולבעס מיט חזיר שמאלץ, און יאָהאָן העלפט איהם בלויז ווען ניט ווען אין פעלד. צו די חורים אין שטאָהל לאָזט דער אלטער עלקינס יאָהאָנען גיט צו, ווייל ער בריקעט זיי אין בויך אריין. און אז אָך און וועה איז צו דער ארבייט וואָס יאָהאָן טוט שוין אַמאָל אין פעלד! ס'פערדעל מוז שטענדיג שטעהן אָנגעגרייט מיט דעם זאָטעל און וואַרטען אויף איהם ביים וועג. דאָס קאפּעלושעל טראָגט ער אויף א זייט און תמיד טוט ער זיין ארבייט אין העניטשקעס.

דער אלטער עלקינס קאָן ניט צוקוקען אַזא ארבייט.
נאָך פון זיין אלטער היימאט איז ער געוואָהנט אַרויסצובעקומען דאָס שטיקעל ברויט מיט די הויזע פערשטיינערטע הענד. און דאָ, אויף די בריימע און ווייטע פּרעררים קען ער זיך ניט צוגעוואָהנען צו אַנדערע וועגען.

ער, עלקינס, האַסט מאַשינען... ער געהט וואָס מעהרער צירפּוס, אפילו נאָכ'ן אַקעראַייזען, וואָס איז געמאַכט געוואָרען צו פּאַהרען מיט איהם.

און אין פרייהלינג — יאָהאָן בעשליסט זיך אויסצוהעלפען זיין

פאָטער. ער שפּאַנט איין זייערע פיער פּערציראַנער פּערד אין דעם בערעדעלטען אַקער, וועלכער שניידט דריי פּאַכען מיט איין גאַנג, און ער לאָזט געהן די פּערד געלאָסטען און גלייך מיט דער גאַנצער ליינג פון פּעלד. ער זיצט זיך אויפ'ן זיטץ, און שטייל און רוהיג קוקט צום פּאַרענט, אז דער דיזשעל זאָל זיין אין אַ גלייכע ליניע מיט דעם מיטעלסטען פּאַך פון דער נאָך וואָס איבערגעקעהרטער ערד. שטעלט זיך ביים זיים פון פּעלד דער אַלטער עלקינס און בעקוקט זיין יאָהאַנען, וואָס זיצט זיך מיט דעם ברייטבריימיגען ווייסען קאַפעלוש, און אין האַרץ ביי איהם פּלאַט קערט אויף אַ פּערדרום צו דעם טייוועל, וואָס האָט די מאַשינען אויס-געטראַכט.

ער האַסט זיי, די מאַשינען... און הערר גאלדענבארג האָט זיי ליעב... יאָהאַן האָט אויך ליעב מאַשינען. ווי ער זיצט זיך אויף דעם אַקער, דאָס לייצט ער זיך מיט מיר, דער טייוועל!

אזוי טראַכטענדיג, איז זיך דער אַלטער עלקינס אָנגעקומען ביז צום זיים פון זיין פּעלד, איבער וועלכען זיין זוהן, יאָהאַן, האָט טאַקע גראַד איצט מיט'ן אַקער געשניטען לאַנגע שוואַרצע פּאַסען. אָט איז אַ מעסער פון אַקער אָפּגעשפרונגען פון דער ערד. יאָהאַן קימערט זיך ניט. אַרויס-געשטויסען, און פּערפּאַלען... לויפט ער, דער אַלטער, אַנטקעגען. זיין האַרץ זידט מיט האַס, און ער צושרייט זיך אויף יאָהאַנען:

„זיצט זיך ווי אַ קיסר אויף זיין טהראָן!...“

און ער כאַפט אַרויס פון יאָהאַנען די לייצעס. זיין זוהן שפּרינגט אַדונטער פון אַקער-זיטץ. דער אַלטער עלקינס פּערגינגט זיך ניט צו זיצען, נאָר ער נעמט טרייבען די פּערד מיט האַסט און שפּרייזט פון הינטער דעם אַקער.

און די פּערד ווייסען ניט וואָס פּריהער צו טאָן: צו זאָלען זיי געהן פּאַרווערטס, צו זאָלען זיי דאָ אַ דרעה טאָן אויף צוריק.

יאָהאַן בעמערקט עס און טוט אַ שמייכעל:

— דער אַלטער שטופט דעם אַקער מיט זיין ברוסט!...

און ער רופט זיין אָנגעזאַמטעלען פּערדעל צו זיך. דאָס פּערדעל קומט צולויפען. ער כאַפט זיך אַרויף אין זאַמעל אַריין און פליהט אַוועק מיט אַ סקאַסנער ליניע צום וועג, און אַ זייל פון שטויב בלייבט הינטער איהם. דער אַלטער האָט געענדיגט דעם וועג, אַרונטער געגאַנגען נאָך אַמאָל

צוויי און צוריק נעקומען צום ברעג, וואו דער וואָנען איז געשטאנען. ער
האַט אַ קוק געמאָן צו דער זון.
— שוין צייט!

ער הויבט אַרויס די אַקער־מעסערס פון דער ערד זעהר הויך, און
פאַהרט צו ביז דעם וואָנען, וואָס שטעהט אין אַ זייט פון פעלד, נעמט
אַרונטער די צויען פון די פערד, און ביים אויפגינדען פון די לייצעס
שילט ער זיין זעהן יאָהאָן, וועלכער מאַכט זיינע אייגענע קניפען...

נאכדעם בלייבט דער אַלטער שטעהן אַ וויילע, קוקט מיט זיינע
פערנאָסענע גרויע אויגלעך אויף דעם דרייפאַכיגען אַקער, וועלכער איז
אויסגענאַסען פון שטאַהל. איהם קומט אַרויף אויפ'ן געדאַנק דער אַקער
ביי זיין פאַטער אין דער אַלטער היים. נעמאַכט איז ער געוועזען פון
האַלץ און נור אַ שטיקעלע אייזען ביים שפיץ פון מעסער. עס איז געוועזען
לייבט אי פאַר דער בהמה אי פאַר'ן מענשען. היינט האָבען די טייוואָלים
אויסגעטראַכט אַ מאַשין, וועלכע פיער פערד שלעפען שווערליך, און דו
זיצט זיך אויפ'ן זיטץ ווי אַ קיסר...

און זיין זעהנדעל, יאָהאָן, רעדט איהם נאָך צו, אז ער זאָל קויפען
אַ גאַנצן מאַשין מיט צעהן אַקער־מעסערס. ניין, דאָס פועלט ער ביי
איהם ניט. דאָן וועלען אי דער מענש אי די בהמה ניט האָבען וואָס צו
טאָן... דער טייוועל וועט שוין פאַרזאָרגען אַלעס... אָבער גענוג. היינט
האַט ער דעם אידען אָפגעצאָהלט די לעצטע שולדען; מעהר וויל ער מיט
איהם ניט האָבען צו טהאָן. נאָ דיר נאָך אַ נייע זאַך — אַלפאַפּאַ!
ניין, גענוג מיט די טייוועלשע אויסטראַכטונגען!

ווער ווייסט, וואו מען וועט אונז נאָך אוועקשלעפען....

צוערשט, ווען דער איד גאלדענבארג איז אַרונטערגעקומען אין דער
ווייטער וועסט, פלעגט ער איהם זעהר אַכטען. איהם העלפען מיט ראַטה
און טהאַט. דער איד האָט איהם צוריק אָבגעדיענט. מען איז געוועזען
שכנים, און ער איז אַ געזונטער אַרבייטער, דער דאָזיגער איד... אַט זיינען
דאָרט זיינע פעלדער מיט ברויטען און פערזייטע גראָזען — דער איד איז
אַ ווירטה!

אָבער פאַרט אַרונטער פון וועג — האָט שוין פלעה אין דער נאָז —
„אַלפאַפּאַ“!...

און מאַכט די יונגע שנעקעס אונזערע פאַר טויגעניכטמען....

ז.

יאָהאָן עלקינס פלעגט אמאָל, אין אַ שבת, הערר גאלדענבאָרג'ס רוהע־טאָג קומען צורייטען, איבערלאָזען זיין פערדעל פאר'ן הויז, און אָפּוויצען מיט דעם אידען לאַנג.

ער פלעגט זיך דאָרט נישט אָנלעזען אין די זשורנאלען און צייטונגען, וועלכע דער איד פלעגט האָבען פון פערשיעדענע ערטער.

נאכדען אַהיים קומען און תמיד עפעס נייעס ברענגען זיין פאָטער. — פּוילענצער, ווי דו, האָבען נישט וואָס צו טאָן און טראַכטען אויס נייעקייטען... — פלעגט דער אַלטער עלקינס אויסהערען און זיך בייזערען. אָדער ער פלעגט אזוי זאָגען צו יאָהאַנען:

— האָסט זיך שוין ווייטער מיט עפעס אָנגעשמעקט ביים אידען... און דאָס וואָרט „אידען“ האָט ער געזאָגט מיט אזא טאָן, אז עס האָט געהייסען: מיין פאָטער האָט דעם אידען נישט ליעב געהאַט, און אײַך האָב איהם נישט ליעב, און דו דארפסט איהם נישט ליעב האָבען...

יאָהאָן פלעגט אָבער, טראַטץ זיין פאָטער, נישט נור לעזען די זשורנאלען, נאָר אויף שמועסען און פערבריינגען ביי הערר גאלדענבאָרג'ען אין הויז.

דער לעצטער האָט איהם כמעט ליעב געהאַט, דעם קלונען יאָהאַנען מיט זיינע בלויע אויגען.

און ווען הערר גאלדענבאָרג האָט דאָס ערשטע מאָל זיך איינגעקויפט אַ שנייד מאַשין מיט אַ בינדער־קאָמבינאַציע, האָט ער יאָהאַנען אַרויס־געפיהרט און איהם געוויזען די מאַשין און איהם געגעבען צו פערשטעהן ווי די וואַלצען קייקלען אַרײַן די שטרויעלעך. און ווי אינווייניג איז דאָ צוויי שטאָהלענע הענד וואָס כאַפען אַרום די שטרויעלעך און מאַכען פון זיי אַ בינטעל, און ווי דאָן קומט אַרויס פון אַ פּלאַץ די גאָדעל מיט'ן שטריקעלע און פארבינדט עס פונקט אין דער מיט, און ווי אזוי נאָכדעם פאַלט אַרויס אַ שטאַרקער סנאָפּ צו דער ערד.

יאָהאָן פלעגט צועפענען זיין מויל און שלינגען גאלדענבאָרג'ס ווער

טער, און איהם נאך מעהר ליעב בעקומען. און זיך פערשילטען פאר וואָס
נאָט האָט איהם ניט אַרונטערגעשיקט פאַר אַ זוהן צו אַזאַ מאַן ווי הערר
גאלדענבאָרג.

— מיט אייך וואָלט איך אויסגעקומען... — פלעגט יאָהאַן שמיכלען
צו גאלדענבאָרג'ען. — וואָס ביי מיין פאָטער געהט אַוועק און עס ווערט
צוריינען, וואָלט איין אנדערער דערפון רייך געוואָרען.

— עך, עך, ווען איך האָב, ברודערעל, אַ זוהן!...
און ווען דבורה איז אַרונטערגעבראַכט געוואָרען, פלעגט יאָהאַן קומען
צורייטען אָפּטער.

און צוליעב דבורה'ן און צוליעב זיין ריטערליכקייט, פלעגט ער אָפּט
אַ העלף טאָן גאלדענבאָרג'ען. און פרוי גאלדענבאָרג האָט גאָר ביי
יאָהאַנען געהאַט גרויסע פּרווילעגיען.

און ער האָט זיך געשעצט הימעל-הויך, אַז אין זיין אַנוועזענהייט
פלעגט דבורה וועלען נעמען די עמער און געהן צום ברונעם נאָך וואַסער.
ער פלעגט דאָן זיך אַ כאַפּ טאָן און אריינברענגען צוויי פולע עמערס מיט
וואַסער, מיט אַ הייליגער תּמוּמֹת אויף זיין פנים.

און יאָהאַן האָט געלויבט גאָט, וואָס ער האָט זיך דערלעבט אַ זכות
אַז דבורה זאָל צו איהם אַ וואָרט אויסריידען. זי פלעגט איהם גרויס-
שטערטיש דאַנקען פאַר'ן גאַנג.

און זי פלעגט אַמאָל דערצעהלען פון שטאָדט-זאַכען, אפילו ניט
דירעקט איהם אַליין, נאָר אויך צו פרוי גאלדענבאָרג, ער אָבער פלעגט
דערביי הערען ווי דבורה רעדט פון שטאָדט. און דבורה האָט געהאַט
אַ סך זאַכען פון שטאָדט צו דערצעהלען, און ער פלעגט הערען און טרוימען
צו זיין אַמאָל אין דער דאָזיגער גרויסער שטאָדט:

אין דער גרויסער שטאָדט טרעפט אַז פּי ע ר מיידלאַך שפּאַצירען
מיט אַ י י נ בּחור....

דערווייל איז געוועזען אין דבורה'ס ביינער אַזוי פיעל פון גרויסען
שטאָדט, אַז דער ריטערליכער יאָהאַן וואָלט פון איהרען אַ וואַנס צו דער
זונן און הימעל אַרויפגעריטען....

ח.

צוריק מיט צוואנציג יאָהר איז הערר גאלדענבאָרג אַ יונגער און מיט
ליידיגע הענד געקומען אין דער ווייטער וועסט.
זיין יונגע ווייבעל, רחל, האָט ער געלאָזען אין דער גרויסער שטאָרט.
זי האָט איהם אָנגעזאָגט ער זאָל זיך „נעמען צייט“, און ווען ער
וועט שרייבען, אז ער האָט געפונען דאָס וואָס איז גוט וועט זי אויך
אַרויסקומען.

געקומען איז ער אין די דאָקאָטאָס און האָט זיך אויסגעקליבען אַ
„האַמסטער“ וואָס איז בעשטאָנען פון הונדערט און זעכציג אַקער לאַנד,
אויף וועלכע קיין מענש האָט נאָך ניט פון אוראלטע יאָהרען זיין פוס
געשטעלט.

ער האָט זיך אויסגעקליבען די שטיק לאַנד מחמת פיעלע טעמים : —
ערשטענס, האָט זיך עס געצויגען איבער אַ ברייטער פלאַכע, און צו
צפון־זייט איז געשטאָנען אַ הויכער, ברייטער בערגעל.
צווייטענס, איז אין דער מיט פון דער לאַנד אַ טייכעל געפלאָסען.
און דריטענס, איז טאָקע די לאַנד אַ פעטע און מיט טיעפע גראָזען...
און נאָך און נאָך טעמים אָהן אַ שיעור, און ער האָט עס ליעב בעקומען.
און איינער אַליין איז ער אַרומגעגאָנגען איבער די ברייטע שטחים
און געטראַכט און געמאַכט זיינע פלענער. אָט איז ביי איהם געבליבען
צו בויען די הויז ביים טייכעל, איז אָבער געקומען איין אַנדער פלאַן, אז
עס וואָלט בעסער געוועזען אוועקצושטעלען די הויז ביים פוס פון בערגעל.
וואָסער וועט שוין זיין. און דערפאַר וועט עס וואַרימער זיין אין ווינטער,
פערשטעלט פון די ווינטען.

און אין יענעם טאָג, וואָס מען האָט איהם די פאַפירען אין רעגירונגס־
שטיבעל געגעבען צום אונטערשרייבען און איהם אָנגעזאָגט פון די פאָר
דערוונגען : אז ערשטענס זאָל ער בויען אַ הויז, און צווייטענס — גראַבען
אַ ברונען, און דריטענס : צוצאָקערען פינף אַקער לאַנד און זיי מיט עפעס

אויף דער ערד אליין בעועצען און עם מאכען פאר זיין אייגענע היים, —
האָט גאלדענבארג צו אלעס געשאַסעלט מיט זיין קאָפּ און געשוויגען.
ער האָט ניט געקענט זאָגען דאָס וואָס עם האָט זיך איהם געוואָלט
זאָגען פון זיין טיעפען הארץ ארויס. נאָר שטום האָט ער די פאָסירען
גע'התמ'עט.

ער האָט באלד זיין רחל'ען געשריבען קורץ און פריילאך :
„טייערע רחל'ע, אַ גוטען שטיק לאַנד גענומען... גרייט זיך אין וועג—
איך נעם זיך שוין בויען...“

און אזוי ווי ער האָט עם נאָר אוועקגעשריבען זיין ליעבער פרוי, האָט
ער שוין זיך דערפיהלט אויף דער נאָקעטער פרערי ווי אין דער היים.
ער איז אוועק צו דעם נאָהענטסטען שכן, הערר עלקינס, וועלכער
האָט שוין דאָן געהאט צוויי פערד און אַ גוטע ווירטשאַפט, און זיך מיט
איהם בעקענט.

— וואָס קען איך טאָן פאר אייך ? — האָט יענער היימליך געפרעגט.
— איך וויל אַפריהער טאָן פאר אייך איין ארבייט, און דאָן זאָלט
איהר מיר צוריק אָפהעלפען, — האָט גאלדענבארג געענטפערט.
עלקינס האָט זיך בעליידיגט :

— ביי אונז נעהט עם אנדערש... מען רעכענט זיך ניט. נור וואָס
איהר דארפט, וועל איך מיט פערנגעניגען טאָן פאר אייך, און אז אייך'ל
דארפען וועט איהר, גלויב איך, אויך טאָן עפעס.

— איך וועל, איך וועל, — האָט גאלדענבארג געמורמעלט, און ניט
פערשטאנען דעם הילוק.

און צוערשט איז עלקינס מיט איהם געפאָהרען אין שמעדטעל אריין
און זיי האָבען געבראכט אַ פולען וואָגען מיט בלעטער, און שינדלען, און
אנדערע נויטיגע מאַטעריאַלען.

און גאלדענבארג האָט שוין געמוזט נעכטוגען און קעסט עסען ביי
עלקינס'ען. פרוי עלקינס האָט נאָך דאָן געלעבט, און זי האָט צוליעב
דעם נייעם שכן איין עוף גע'הרג'עט און פאר איהם געבראָטען פלייש
מיט בולבעס.

— זיינט איהר דאָך אַ „דזשו“ און איהר טאָרט ניט עסען קיין חזיר...
— האָט זי פיעלבעדייטענד געזאָגט.
אויף דעם דריטען טאָג איז הערר עלקינס ארויסגעפאָהרען מיט זיין

אקער און פערד און פאר גאלדענבארג'ען צואקערט א שטח לאנד. ער האָט עם געמאָן אַ פּאָר טעג גאָכאנאנד, ביו ער האָט צואקערט אַן ערף פון פינף אַקער ערד.

דערווייל האָט דער איד גאלדענבערג מיט זיין איינגעקויפטער האַק ערגעץ אין אַ טיעפען טהאַל ווערבעס אָנגעהאַקט און זיי געבראַכט צו טראָגען אויף זייע אַקסלען און זיי אוועקגעלעגט אין אַ סטויס גאָהענט פון דעם פּלאַץ, וואו ער האָט געוואָלט בויען די הויז. און אז ער האָט געהאַט אַ סך קלעצלעך האָט ער זיך אוועקגעשמעלט און זיי צוהאַקט אין קליינע שטיקלעך שפענדלעך.

און עלקינס איז מיט איהם ווייטער אוועק אין שטעדטעל. און זיי האָבען געבראַכט אַ וואָגען מיט בולבעס-זוריעה. עם איז נאָך ניט געווען שפעט צו פערזעצן קארטאָפּעל.

און עם האָט באַלד אָנגעהויבען צו געהן זיין נאָמען פון איין מויל צו אַ צווייטען.

פלעג אַ שכן אַדורכפּאָהרען און זעהן די קופּע מיט די שפענער וועלכע האָט זיך געווייט פון ווייטענס און דאָס צואקערטע שטיק לאַנד, פּלעג ער עם דערזעהלען אין שטעדטעל.

און אז מען האָט די בולבעס פּערזעצט, האָט עם גאלדענבערג געטהאָן מיט גרויס כּונה און פּלייסיג די צושנימענע שטיקער זריעה געלעגט מיט דער שאַלאַכץ אַרויף.

דאָס, און דער וועג ווי ער האָט עם געטהאָן, איז עלקינס'ען שטאַרק געפעלען געוואָרען, און ער האָט עם דערזעהלט פּאַר שכנים און אין שטעדטעל.

און שפעטער, מיט אַ וואָך נאָך בעפּאָר די בולבעס האָבען בעוויזען אָנצוהויבען אַרויסקומען פון דער ערד, האָט איהם עלקינס געהאַלפּען אויפשטעלען די ערשטע פּאַרמען פון דעם הויז.

גאלדענבארג איז דעמאָלט צוגעפּאַלען צו עלקינס הענד און זיי גענוג מען קושען און אַליין ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן דעם „נוי“, וועלכער האָט איהם אזוי פּיעל אַרויסגעהאַלפּען.

און עם איז אוועק זיין אַרבייט מיט אַ סדר.

מיט זונען-אויסגאַנג פּלעג ער אָנהויבען בויען די הויז. איינער

פארזייען, און פיערטענס, וואָס דאָס איז די וויכטיגסטע: ער זאָל זיך אַליין האָט ער זי געבויט. און מיט זונען־אונטערגאנג האָט ער די אַרבייט פון היין אוועקגעלעגט און זיך אַ נעם געמאַן צו די בולבעס וועלכע האָבען שוין אָנגעהויבען אַרויסצוקריכען פון דער ערד אַרויס, מיט צוויי און מיט פיער בלעטלאַך, און זיי גערייניגט קעגען לבנה שיין פון די יונגע קרייטיכער. האָט מען עס דערצעהלט אין שטעדטעל און דער איד־האַט בעקומען אַ נאָמען אַ גוטען און מען האָט איהם שוין געשאַצט אין גרויסע געלטען, און מיט אַ גוטע היים.

און עט שפעטער, ווען ער איז פאַרטיג געוואָרען מיט דעם היין, וואָס איז בעשטאַנען פון אַ פיער־עקעכיגען צימער מיט אַ קליינער קיך און אַן אוווען פון שטיינער, און אַז ער האָט שוין אויסגעגראָבען דעם ברונען און איהם קיילכיג אויסגעלעגט מיט שטיינער, אַז די שכנים זיינען געקומען קוקען אויפ'ן וואונדער, האָט גאלדענבארג געשיקט נאָך זיין פרוי.

דעם ערשטען טאָג וואָס הערר גאלדענבארג האָט זיין פרוי אין דער ווייטער וועסט אַראָבעבראַכט, האָט ער זי אַרומגעפיהרט איבער די פלאַך כעס און בערגלאַך און בערג און טהאַלען פון זייער נייער היים.

און לאַנג זיינען זיי געשטאַנען ביים פעלד פון בולבעס. רחל, האָט זיך ניט געקענט אָפרייסען פון דער זויבערקייט וואָס איז געוועזען צו־שפירייט איבער די רייהען מיט די הויכע און ברייט צוואוואַקסענע שטאַמען פון די דונקעל־גרינע בולבע־פלאַנצען.

און אַז זי איז דאָרשטיג געוואָרען פון אַרומנעהן, האָט ער זי אוועק־געפיהרט צו דעם ברונען און אַן עמער וואַסער פאַר איהר אַרויסגעצויגען. זי האָט געטרונקען און זיך אָפגערוהט און ווייטער געטרונקען און געקוויט זיך אין טיעפענישען פון איהר האַרץ.

און אַז זיי זיינען נאָכדעם אַרויף אויף אַ הויכען באַרג און אַ קוק געמאַן פון דאָרטען אויף דעם אַלעם וואָס האָט געהייסען „זייערס“ און וואָס הערר גאלדענבארג האָט מיט די הויכע הענר אין אַזאָ קורצער צייט אויפגעמאַן, האָט זיך רחל דערפיהלט, ווי זי וואָלט פון אַן אַרעמער שטוב אַרויסגע'גנב'עט געוואָרען און פון אַ בן־מלך אין זיין פאַלאַץ אַריינגע־בראַכט געוואָרען.

צו אבענרצו זיינען די שכנים פון דעם נאָהענטען אַרום און אַרום זיך צוזאַמענגעקומען.

זי האָט דערפיהלט אַז עס איז קיין אַנדערע אידען צווישען זיי ניטאָ. זי איז דאָ די איינציגע אידישע טאָכטער... און אַ צער האָט לייכט איהר האַרץ אָנגעקלאַפּט...

זי איז נאָך דעמאָלט גאָר יונג געוועזען.

גאלדענבארג האָט מיט איהר התונה געהאַט אין ניויאָרק, ווי זי איז געוועזען — „אין איין קליידעל“, דערפאַר וואָס זי איז שעהן געוועזען און כמעט אויסגעוואַקסען אין אַמעריקאַ.

און דאָך האָט זי, זייענדיג אַליין אַ שטיק „יענקי“, זיך געפיהלט אַכטעל אונטהימליך צווישען דעם געמישאַכז פון די שכנים.

יענע האָבען עס גאָר ניט בעמערקט. מען האָט איהר אין גיכען און אויף דעם ווייבערשען שטייגער דערצעהלט פון די געוועהנהייטען און פיהראַכצען אין דער ווייטער וועלט.

רחל האָט אַלעס אויסגעהערט, און בעשיידען דאָ אַ שמייעל געטאָן אַזו ביי אַן אַנדער געלעגענהייט זיך געוואונדערט.

ווייט איז יענע לאַנד און ברייט, נאָר אַז איינער פּאָהרט אין שמערטעל אַרײַן, פּוילט ער זיך ניט אָכצושמעלען ביי אַ שכנ'ס הויז און אָנקלאַפען אין טיר און די פרוי פון הויז קומט אַרויס און מען דער צעהלט איהר, וואָס עס האָט געטראָפּען דאָ און דאָרט. און אַזוי ווערט עס איבערדערצעהלט פון הויז צו הויז, און זעהר גיך.

דאָס אָנקומען פון פרוי גאלדענבארג האָט זיך צוטראָגען זעהר שנעל איבער דער פּרערי און עס האָט נאָך מעהר פּערשטאַרקט דעם גלויבע אין גאלדענבארג'ס פּאָלקאָמענעם ערפּאָלג.

הערר גאלדענבארג האָט אין גיכען געקויפט צוויי פּערד און אַ לאַנגען גרינעם וואָגען, און אַ שנייד־מאַשין און נאָך און נאָך — דאָס אַלעס האָט מען איהם געבעטען צו נעמען אויף באַרג.

און האָט ער דאָך געהאַט במחון צו בעצאָהלען, האָט ער גענומען דאָס וואָס ער האָט בעדאַרפּט.

און דאָס ערשטע האָט ער זיין אייגענע „היי“ געשניטען. די גראָז איז געוועזען טיעף ביז דעם האַלז אַרײַן. טייענדער יאָהרען אַז די לאַנד

איז געשטאנען און עס האָט יאָהר-אין, יאָהר-אויס געוואַקסען פון זיך אליין. און דער לאַנגער ווינטער מיט די טיעפע שנייען פלעגען עס אוועק-לעגען און עס האָט געפּוילט, און די ערד איז פעטער געוואָרען און וואָס אַ יאָהר בעסערע גראָזען אַרויסגעגעבען.

האָט זיי הערר גאלדענבאָרג געשניטען און זיין פרוי איז נאָכגעגאָנגען פון הינטען מיט אַ הילצערנעם גאָפּעל. און פון ווילע צו ווילע, אַז די מאַד-שין האָט זיך פּערשטאַפּט פון די טיעפע גראָזען, האָט זי בעדאַרפט מיט'ן גאָפּעל עס אויסרייניגען.

און אַז עס איז געקומען צו מאַכען די סטויגען און אַריינפיהרען די היי צום סטויג, האָט פרוי גאלדענבאָרג אַ רויטען טיכעל אַרום האַלן אָנגעבונדען, אַ ברייט-בריימיגען שטרוי-הוט אָנגעטאָן און איז אַרויס צו העלפּען איהר מאַן.

זי איז געשטאַנען אין וואָגען און ער האָט דערלאַנגט פון קופּקע. דערביי האָט זי בעמערקט: אַז בשעת ער נעמט אַ גאָפּעל היי, זאָכט זיך איהר, אַז עס וואָלט בעסער געווען ווען ער זאָל טון ווי די פרוי טוט בשעת זי פאַרקעמט איהרע לאַנגע האָר: אַפריהער זאָל ער אַרומנעמען מיט'ן גאָפּעל פון אַלע זייטען די צופאַלענע עקען פון די היי און זיי צוזאַמענבריינגען אין דער מיט פון קופּקעלע און דאַן וועט ער קענען אַרויפנע-מען די גאַנצע קופּקעלע און איין היי זאָנג וועט ניט געהן פּערלוירען.

גאלדענבאָרג'ן איז דאָס שטאַרק געפּעלען געוואָרען און שמייכלענדיג פון דעם ווייבערשען איינפאַל, פלעג ער אַ נעם טאָן מיט זיין גאָפּעל די קופּקע היי און עס אַ הויב טון אין דער הויך איבער'ן ווים פון וואָגען און מיט איטליכען הויב פלעג ביי איהם אַרויס אַ מאַדנער קלאַנג פון צווישען זיינע ליפּען.

און ביים סטויג פלעגען זיי זיך בייטען. זי פלעג שמעהן אין וואָגען מיט'ן היי און איהם דערלאַנגען צום סטויג. גאלדענבאָרג פלעג עס אַ כאַפּ טון פון איהר גאָפּעל און געשיקט אוועקלעגען איטליכען בונט היי אויף אַן אַנדער אָרט.

דערביי האָט ער בעמערקט: אַז דער וואָס דערלאַנגט היי צום סטויג בעדאַרף אין זינען האַבען אַז זיין גאָפּעל זאָל תמיד פאַלען מיט די ציינער אַרונטער, בכדי די היי זאָל גרינגער אַראָפּ.

זי האָט שוין פאַרמיג געהאַט אַ ווערטיל:

— וואָס צו מענער און וואָס צו ווייבער.

גאלדענבארג האָט די סטויגען געבויט מיט דער לאַנגער זייט צו דער הויז, עס זאָל די הויז פאַרשמעלען פון די ווינטערדיגע צפון ווינטען. צוגעדעקט האָט ער זיי מיט אַ שמאַלען, שאַרפען, משופע'דיגען שפיץ, דער רעגען זאָל אַרונטערדיגען גיכער און די היי זאָל ניט פוילען. עס איז געלעגען גאָט'ס ברכה אין דעם היי און אזוי אויך אין דעם פעלד פון בולבעס.

פון יעדער רייע בולבעס האָבען זיי אויסגעגראָבען צעהן זעקלאַך. און עס איז געקומען צו פאַהרען אַ סוחר, און אז ער האָט דערהערט אז גאלדענבארג האָט טויזענד זעקלאַך בולבעס האָט ער אָנגעבאָטען אַ דאָלאַר פאַר אַ זעקל אויפ'ן אָרט.

גאלדענבארג האָט פערקויפט, און די געלד אין באַנק אַרײַן, פון שטערמעל, אוועקגעפיהרט.

דאָס שטערמעל האָט זיך געוויענט.

און דאָס ערשטע האָט ער בעצאָהלט אלע זיינע חובות און האָט אָנגעהויבען צו בויען אַ שטאַהל פאַר זיינע פערד. און געקויפט אַ קוה, עס זאָל זיין די גלאַז מילך אין הויז.

און אזוי איז דאָס אוועק יאָהר-אײַן, יאָהר-אויס.

און אז גאלדענבארג האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט געזעהן אז עס איז נאָך דאָ גענוג פרייע לאַנד אַרום און אַרום, האָט ער אויסגעקליבען אַן אַנדער שטח לאַנד, וועלכעס גרענעצט זיך מיט זיינעם און פרוי גאָלדענבארג האָט זיך גע'חתם'עט אויף די רעגירונג'ס פאַפירען, אז זי וויל עס פאַר אַ היים פון איהר'ט וועגען.

אלע האָבען זיך אזוי נוהג געוועזען, פאַר וואָס זאָל ער זיין אַן אויסנאַהם?

און מען האָט איהר געגעבען דעם דאָזיגען שטח לאַנד, נאָך די געזע-צען פון יענעם געגענד. און זייער ערד איז פערדאָפּעלט געוואָרען. און גאָכדעם איז פון יענעם שטאַט געקומען אַ רעגירונגס מענש און צוזאַמענגענומען אלע לאַנד-בעזיצער אויף איין אסיפה און זיי מדיע געווען, אז:

„ווער עס וועט אויף זיין לאַנד איין אַקער ערד מיט בויער פער-פלאַנצען, מעג זיין פרוכט, מעג זיין פשוט'ע וואַלד-בויער, דעם מענשען,

וועט די רעגירונג שיינקען נאך אמאל אזוי פיעל לאנד, ווי פיעל ער בעזיצט." —

ווער האָט ניט געפלאַנצט קיין בוימער?

גאלדענבארג האָט אין נאָרט־וועסט ווינקעל פון זיין לאַנד־גרענעץ געפלאַנצט עטליכע רייען מיט מייפעל־בוימער, און זיין לאַנד האָט זיך דערווייל נאָך אמאל געדאַפּעלט און טאקע דערפאַר איז זיין רעמענענט גרעסער געוואָרען און ער האָט שוין אַליין ניט געקענט פאַרטיג ווערען און בעדאַרפט האָבען איין אַרויסהעלפּער.

פּלעג ער ברײַנגען פון דער גרויסער שטאָרט ניו־יאָרק א יונג א שטאַר־קען און א אידען, ווייל אויף א גוי'אישען יונג קען מען זיך ניט פערלאָזען אַז ער „צוטרינקט“ זיך... האָבען זיך אָבער די אידישע יונגען ניט געהאַל־מען לאַנג; אָפּגעווען א יאָהר, פאַרביינקט זיך צוריק אין שטאָרט און איז אַוועק.

ביז נאָט האָט פאַר איהם צוגעשיקט דעם בחור אייזיק, וועלכער אַרבייט מיט אַן עהרליכען פלייס, און ווי אַן אייגענער.

מ.

אויף דעם בעשטימטען הויכען בארג איז דער פערדיונג געשטאנען
און געווארט אויף דברוה'ן. די זון איז שוין געוועזען איבער זיין קאפ,
און געשיקט גלייכע שטראהלען איבער פעלד און גראָזען.
— וואָס וועט זיין — האָט דער פערדיונג אַ טראַכט געמאָן —
אין הויז וועט מען דאָך ניט וויסען וואָס צו טראַכטען וועגען אונז. און וואו
איז „זי“ טאקע?

ער האָט געמאָן אַ ציה זיין רייטערל, אַ קלאַפּ געמאָן מיט זיינע פיס
אין די זייטען אַרײַן און איז אַוועקגעריטען צו צפון־זייט. ער איז געקומען
ביז דעם דראַטענעם פּלויט און איז אַוועק מיט דער ליינג פון צפון־זייט
פּלויט און אויסגעקוקט זיינע אויגען, און אויסגעפייפט און געברומט, און
קיינער האָט ניט געענטפּערט.
— וואו זאָל „זי“ זיין?

עס איז איהם פּלוצים געקומען אין דער מחשבה, אַז דבורה איז אַ
גרויסע „שטיפּערקע“ און זי האָט היינט מיט איהם אויך געוואָלט מאַכען
אַ שפּיעל. זי איז אַוועק אַהיים און איהם געלאָזען וואַרטען אויף דעם
באָרג.

עס האָט איהם באַלד אָנגעהויבען הנאה צו מאָן. ער וועט אַהיים
קומען. זי וועט עס דערצעהלען און מען וועט לאַכען.
און ער האָט אַ דרעה געמאָן זיין רייטערל אויף אַהיים. דער פערד
האָט געוואָלט אָנהויבען צו לויפען אין גאַלאַפּ, האָט דער פערדיונג ניט
געלאָזען. פּאַוואָלינקע איז ער זיך געפּאָהרען און געטראַכט וועגען
דבורה'ן און זיך אַלײַן.

„שוין דריי יאָהר אַז ער אַרבייט ביי הערר גאלדענבאָרג. עס איז
איהם ביז איצט געלונגען צו פּערבעהאַלטען זיינע אינערליכע שטרעבונגען
פון די הויזיגע. אַלע מאָנאַט בעקומט ער זיין „געהאַלט“ און פיהרט עס
אַוועק אין באַנט אַרײַן. זיינע אויסגאַבען זיינען זעהר קליינע, אפילו

טאכאק בעקומט ער אויך פון הויז. ער האט זיך שוין דאָ אויסגעלערענט צו רויכערען. עס איז אומעטיג, אז דו שטעהסט אין פעלד איינער אליין, וויל זיך רויכערען. עס ארבייט זיך בעסער דעמאָלט.

„רריי יאָהר, און נענוג! מעהרער וועט ער דאָ ניט זיין. כאַטש ער האָט ליעב די דאָזיגע אַרבייט אויף אַ פּערדריינדוש... און ווען עס פלעג קומען, אז מען האָט בעדארפט צוימען אַ יונגע בראַנקא איז דאָס געווען אַ הייליגע אַרבייט פאַר איהם. עס האָבען זיך אָנגעצויגען זיינע מוסקולען און זיין ברוסט האָט זיך פּעסט אויפגעהויבען. און מיט אַ פייכטען גלאַנץ איז זיינע אויגען פלעג ער פּערוואַרפען דעם „שלייף“ איבער דער בראַנקא, וועלכער האָט זיך ניט געלאָזען צוימען.

נאָך פון קינדווייז אויף פלעג ער ליעב האָבען פּערה. און פונדעסט־וועגען וועט ער זיך מיט זיי שידען.

„עס איז דאָ אומעטיג צווישען דעם נעמישעכץ פון מענש, פּערד און פּרעריי. אז עס קומט דער שבת, וועלכער איז אויך גאלדענבארן'ס רוהע־טאָג, איז עס נאָר משוגע צו ווערען. דער טאָג איז מורא'דיג לאַנג. און דער געדאַנק „אז דו ביזט איינער אליין אין אזא ווייטער און ברייטער פּרעריי, וועלכער ווייסט פון שבת“, אַנדערע האַלטען דעם זונטאָג און נאָך אַנדערע ווייסען ניט פון ביידע, דער דאָזיגער געדאַנק צוברעכט דאָס רוהיגע נעמיטה און מאַכט פיהלען, אז עס וואָלט בעסער געווען היינט צו טאָג די שווערסטע אַרבייטען, זיך צו פּערגעסען!...“

„און עס פּערדריסט אויף דעם ענערנישען גאלדענבארן'ען, ווי ער לאָזט זיך ניט... ער שטעהט ביי דאָס זייניגע, ווי אַ פעלז!...“

„און האָט ער דען ניט אַ רעכט אזוי צו האַנדלען — טראַכט ער ווייטער — אָט, איך בין אַהער געקומען מיט אַ בעשטימטען צוועק — וועט דען ווער מיין צוועק ענדערען?“

„ער האָט ליעב דבורה'ן... וועט ער זי רופען מיט זיך.

„זי וועט מיטגעהן, מיט איהם קיין פאַלעסטינאַ. ער איז ביי זיך זיכער, אז זי געהט מיט איהם! ער וועט איהר איינמאַל אָנזאָגען פון זיין בעגעהר, און זי וועט איהר קאָפּ מיט די ווייכע האַר צו זיין ברוסט נויגען און שווייגען...“

„יא, ער פיהלט עס שוין פון דעם טאָג אָן, וואָס מען האָט דבורה'ן געבראַכט אין הויז אַרײַן. זי איז און וועט זיין מיט איהם...“

„און אין דעם לאַנד פון אוילבירטען און וויינשטאָקען וועלען זיי געהן. און דאָרט וועלען זיי אַ שטיק ערד קויפֿען.“
 „און זיי וועלען דאָרט צוזאַמען אַ הויז בויען און אַ ברונען גראָבען. און אַ וויינגארטען אין גלייכע רייען פלאַנצען אויף איינעם פון די סקאָסען, אין די פּאַלעסטינאַ'ער בערג...“
 „און אַ סך, אַ סך, מוז דאָרטען שוין זיין, אזוינע וויינגערטנער און היימען... אויב ניט וועט ער מיט דבורה'ן זיין די ערשטע...“
 „אויף די פּאַלעסטינאַ הויכע און לאַנגע בערג וועלען זיי די ערשטע בויען אַ הויז, און דבורה וועט דאָרטען צו איהם אַ קינד געבוירען...“
 „און נאָכדעם וועלען קומען נאָך אנדערע יונגע פּאַר...“
 „און עס וועט ווערען אַ נייע ליכטיגע בערגיגע וועלט... מיט וויינ-נערטנער און אוילבירטען, און שאָף און רינדער.“
 און איבער די טהאַלען פון דעם נייעם לאַנד וועט רינען מילך און האָניג, אויל און וויין...“
 „און אונזערע קינדער וועלען אַרומגעהן דורך די נעכט און זינגען נייע ליעדער, פון וועלכע עס וועט שמעקען מילך, האָניג, אויל און וויין...“
 „און איבער די בערג וועט זייער געזאַנג ציטערען... און אין די טהאַלען וועט עס נידערען און צוריק איבער דעם נאַנצען נייעם לאַנד ווידער אויפקומען.“
 „און מיר, זייערע עלטערען, וועלען דאָן רוהען פון טאָג אַרבייט, אין אונזערע היימען.“
 „און מיר וועלען איינגעשלעפּערט ווערען מיט אַ זיכערען האַרטען שלאָף און אונזערע נשמות וועלען שוועבען אין דעם נייעם הימעל אַרײַן.“
 דאָס „רייטעריל“ האָט אויך דערפיהלט עפעס אַ לייכטקייט אין זיינע ביינער און עס האָט גענומען שוועבען און וועגען זיך. באַלד זיינען זיי שוין ביים הויז.
 און צוקומענדיג געהנטער צום הויז האָט דער פּערד-יונג אויף פריהער אַ דרעה געטאָן זיין רייטעריל צום שטאַהל. ער איז צוגעריטען און אַרײַנ-געקוקט דורך דער אָפּענער ברייטער טיר.
 „קיט!“ איז ניט געווען אין שטאַהל. עס האָט איהם אַ שלאָג געטאָן

אין הארץ און אלע זיינע בלוטען זיינען איהם אנטלאפן פאר שרעק.
" איז דבורה נאך ניט אהיים געקומען ? ...! "
און ער איז צוגעריטען צום הויז, זיין קאפ נידעריג אראפגעכויגען.
אין הויז איז קיינער ניט געוועזען.

.9

עם איז געוועזן אז הערר גאלדענבארג האָט אין יענעם צאָהל־טאָג צוזאמענגענומען די גאַנצע געלד און איז אַוועק אין שטעדטעל עם אין באַנק אַרײַנצולענען.

זײַן פּרוי רחל האָט איהם מיטגעגעבען אַ צעטעלע אַהיים ברענגען זאָכען פון שטעדטעל און האָט בעמערקט:

— זעה נאָך, ווען דבורה'לע איז איצט אין דער הײם, וואָלט אײך אויך אַביסעל געפּאָהרען אין שטעדטעל.

— וועסט שוין פּאָהרען קומענדע וואָך, רחל — האָט גאלדענבארג געענטפּערט — הער, אַז זײ וועלען אַהיים קומען, זאָג אײַוײַס'ן ער זאָל צוגרײטען דעם שנייד־מאַשין, מאָרגען שניידט ער ווײַץ.

גאַנצעם ווי גאלדענבארג איז אַוועקגעפּאָהרען האָט זײך די פּרוי זײנע, ווי זי פלעג עם אַנרופען אין איהר אײגענעם לשון: דערפּיהלט, ווי מען וואָלט איהר האַרץ פּלוצים אַכגעריסען.

— וואו זאָלען זײ, דבורה מיט'ן יונג, זײַן אַזױ שפּעט?

זי איז אַרויס מיט די „פעלד־גלעזער“ און גענומען קוקען אין אַלע ווײַטע ווײַטען, און האָט קײנעם גיט בעמערקט.

„מוזען זײַן ערגעץ בײ די ווײַלדע בול־ווײַנשעל אין דער טיעפּער „קעשענע“ וואָס פון יענער זײט הױכען באַרג, — רײטענדיג אויף די פּערד, קען מען די ווײַנשעל קלײבען. ער, דער פּערד־יונג, מוז זײ רײסען פון די בױמלעך, זײך צושטעכען זײנע הענד אין די לאַנגע האַרטע גאַרלען, וואָס בעשיצען יעדען ווײַנשעל. ער רײסט די ווײַנשעל און דבורה נאַשט פּרעהלאַך...“

פּרוי גאלדענבארג האָט אַוועקגענומען די פעלד־גלעזער פון די אוי־גען און זײך געלאָזט געהן צום ווײַץ־פעלד. מאָרגען דאַרף מען די ווײַץ שניידען, וועט זי זעהן דאָס פעלד אײדער עם איז געשניטען. די פעלד־

בלעזער זיינען אויף א שווארצען רימען געהאנגען פון איהר האלז אראָפּ
און מיט ביידע הענד פערשטעקט אין די זייטען האָט זי אַריינגעשפּרייזט
אין דעם ים פון גרויגעלען טיעפען ווייץ...

זי האָט געטראַכט :

„א ווייץ אין דער ערד און עס קומט אַרויס א זאָג מיט פינג און
פערציג קערנדלעך... די האַנד פון נאָט איז אין דעם. ביי איין אַנדערען איז
דאָס גיט אַזוי.

„אַלע אַקערען און זייען צונגלייך מיט אונז.

„קומט דער ליבער זומער, איז ביי אונז די גאַנצע פעלד געדיכט און
גרוי, און ביי זיי איז עס ווי מיט פלעקען גרינע דאָ און דאָרט.
„ווערען זיי אין בעס אויף גאָט און צואַקערען די פעלדער נאָך א מאָל
און מען זייעט איין אַנדער ברויט.

„קומט אַרויס דער האַבער, אַדער דער קאַרען און די גאַנצע פעלד איז
דורכגעמישט מיט ווילדע געלדרייטע קווייטען, און מיט ווילדע ווייסע
מערענבלומען. איז דאָך דאָס א ניט-גוטער פאַר דעם ברויט.

„ווערען זיי אין בעס, מען כאַפט די שנייד-מאַשין און מען האַקט
די גאַנצע ברויט מיט די ווילדע קווייטען און בלומען גרינערהייט.

„עס וועט זיין גוטער היי — טראַכטען זיי.

„שיקט גאָט א רעגען און עס גיסט א טאָג און צוויי נאָכאַנאַנד.

„נאָכדעם קומען זיי אַרויס אין פעלד און בעטראַכטען די היי :

„שוואַרץ ווי שטויב, קיין בהמה וועט עס ניט א שמעק טהן.

„און מען ווערט פול מיט צאַרען און מען שפאַנט פערד אין אַקער.

מען אַקערט נאָך אַמאָל און מען רעדט זיך אויס די האַרץ :

„עס וועט זיין גוט פאַר דער ערד, זי וועט פעטער און ווייכער ווערען...

„און איבעראַיאַהר, אוי וועה און א קלאָג... א ווייץ אין דער ערד

בריינגט פינג און פערציג קערנדלעך און א ווילדער רעטעך אין דער ערד

בריינגט מיליאָנען קיילעכיגע האַרטע און ברוינע זאַמען אין איין שטאַם...

„ווערט זייער פעלד פערפלייצט יאַהר-איינ, יאַהר-אויס מיט ווילדע

קרייטעכער און די ברויטען קענען זיי ניט קעגענשטעהן. און מען בלייבט

ממש אָהן ברויט...

„און ווער איז שולדיג? האָט דען גאָט ניט געקענט אַראַפּשיקען צו

זיי א גוטען געדאַנק?...”

פריי גאלדענבארג דערמאנט זיך אן דעם ערשטען פעלד וואָס נאָל־
דענבאָרג האָט אין ווינטער־ווייץ פּערווייעט :

אַז עס איז געקומען צו פריהלינג איז די ברויט געווען געדיכט, שעחן
און גרין. האָבען זיך מענשען געוואונדערט.
האָט ער געזאָגט :

— איך ווייס ווי צו זייען ווינטער־ווייץ.

און אז גאלדענבאָרג האָט אַ פעלד מיט זומער־ווייץ פּערווייעט, אַ
צווייטען מיט האָבער און אַ דריטען מיט פֿלאַסק, און אז עס האָט אָנגע־
הויבען אַרויסצוקומען פון דער ערד, פלעגען מענשען קומען קוקען אויף
נאָט'ס וואונדער.

פיערעקעביגע פעלדער און גלייכע שורה'לאך, ווי מיט אַ ווירע
אויסגעמאָסטען, און די שפּראַצונגען איינע נאָך די אַנדערע, ווי מיט דער
גענימער האַנד אָנגעזעצט.

האָט ער געזאָגט :

— איך ווייס ווי מיט דער מאַשין אַרומצוגעהן.

און אז עס האָט זיך אין די ברויטען דאָ און דאָרט אַ ווילדער קווייט
בעווייען, פלעגט זיך זיין פנים פּערוואַלקענען מיט אַן ערנסט. און ער
פלעג אַרויסגעהן אין פעלד אַרײַן, זי אויף מיטרופען, און מיט די בלויע
הענד האָט מען די קווייטען פון דער ערד, יונגערהייט, אַרויסגעפליקט.

זיי זאָלען ניט דערלעבען, די ווילדע קרויעכער, צו בלומענצייט...

האָט מען געלאַכט :

— דער איד טרעט אויף זיינע ברויטען.

גאלדענבאָרג האָט זיינס גע'עקשנ'ט :

— איך וועל פּערטרעטען הונדערט ברויט־זאָנען, אָבער מיליאָנען

קרייטעכער און דערנער וועל איך אומבריינגען...

מיט איבערגעבראַכענע רוקענס פון פיעל בויגען זיך, און מיט אָנגע־
שוואַלענע הענד פון נעכטען, האָט מען היינט ווייטער דערנער און
קווייטען געריסען. מיט די וואַרצלען האָט מען זיי בעראַדפּט רייסען. נאָכ־
דעם פאַר'ן הויז אין הויפּענס זיי פּערברענט.

אַ ווייץ אין דער ערד, בריינגט אויף פינף און פּערציג קערענדלעך,
אַ נאָט אין הימעל, און די פינף און פּערציג קערענדלעך בריינגען אויף

קומענדיגן יאהר נאך אמאל צו פינף און פערציג קערענדלאך און עס איז שוין דא א ברויט צו דערהאלטען א נשמה...

און וואס בריינגט דער דאָרען, און וואָס נוצט די קווייט?

דער דאָרען וואַקסט אַרויס פֿון מיין קערענדעל אין אַ הויכען שטאַם מיט אַ קיילעכדיגען און ברייט בעצוווינגטען קאַפּ. מיט הונדערטער שויטען. און אין יעדען שויט הונדערטער קערענדלעך. און אז עס קומט זיין צייט אין אָסיען און דער צפון־ווינד ברעכט דעם קאַפּ פֿון דאָרען אָפּ און נעמט איהם קייקלען איבער דער פּרעירי, און די שויטען צועפענען זיך און די קערענדלאך ווערען צווייעט און צושפּרייט.

און וואָס האָט מען דערפֿון?

י"א.

רחל גאלדענבארג האט זיך לאנג געשפיגעלט אין דעם ווייץ-פעלד, וואָס מען דארף מאַרגען שניידען, און נאָכדעם זיך געלאָזט צוריק אַהיים. געהענדיג אין מיטען וועג האָט זי אַ פּאַר מאָל אָנגעשטעלט די פעלד-גלעזער צו איהרע אויגען. אָט האָט זי דערזעהן אַ רייטער פון ווייטענס, אָבער עס בעדארף דאָך זיין צוויי רייטער, אַז דאָס זאָל זיין דבורה מיט'ן יונג....

רחל איז אַרײַן אין הויז, זיך פאַמעלעך גענומען מאַכען פּײַער אין אויווען אויף צו קאָכען דעם אַבענד מאָהלצײַט. אין דער אײַגענער צײַט געטראַכט, וואָס איז דאָס פאַר אַ גאַנג, אַוועק פון הויז מיט אַ יונג אויף אזוי לאַנג. וואָס טוען זײ דאָרט בײַ אײַצט? ... באַלד אָבער האָט זי מיט פּערדראָס זיך ווי צוריקגעכאַפּט — דבורה איז אַ מײדעל... אַ פּרעמד מײדעל... און נײט אײהר אײגען קינד... און אין אײנעם מיט דעם האָט זי שוין אויך גענומען טראַכטען פון דעם, אַז זי, רחל אַלײן, איז נאָך מײדעלש... זי ווײס נײט דעם אמת'ן מעם פון אַ מוטער.

און נאָך אַ זאך איז געוועזען בײ רחל'ען אויפ'ן געדאַנק: תמיד ווען זי בלייבט אַלײן אין הויז, אויף דער דאָזיגער פּרעריי טראַכט זי וועגען דעם... און ווען זי טראַכט פון דעם ווערט איהר פנים בערויטעלט און באַלד געהט אַוועק דאָס רײטע און אַ צאַרט בלאַסקײט קומט אָן.

זי האָט דאָך נאָך נײט געפּײהלט דאָס וואָס אַ מוטער פּײהלט...

ער וואַרפט די שולד אויף איהר... און זי... —

„זעה נאָר! אַ קאַפּ פון אַ פּערד אין פּענסטער!“ — האָט רחל ווי צו זיך אַלײן אויסגעשריען, און אַ וואָרף געטאָן אַלעס אין קיך און איז אַרויס אין דרויסען.

און עס איז געוועזען, ווי מען עפענט אַ טיר פון אַ וואַרעמער הויז אין אַ פּראַסטיגען טאָג און מען קומט אַרויס אויף דרויסען און עס כאַפט אַרום דער פּראַסט, אזוי האָט עס רחל'ען אַרומגעכאַפּט און עס איז איהר

געוואָרען קאלט אין יעדען אבר, ווען זי האָט דערזעהן אונערוואָרטעט יאָהאָנ'ען זייער שכן עלקנים'עס זוהן אויף זיין פּערד און דבורה'ן האָט ער געהאַלטען אין זיינע אַרעמס.

פרוי גאלדענבאָרג'ס פּאַנטאַזיע האָט זיך געהיצט און אין איין צעהנ'טעל פון אַ רגע האָט זי איבערגעטראַכט טויזענדער געדאַנקען.
יאָהאָן האָט בעמערקט רחל'ס צושראַקענעם פנים און האָט געטאָן אַ לייכטען בויג מיט זיין קאַפּ, און מיט אַ שמייכעל זי בערוהיגט:
— עס איז נאָרניט, זעהר לייכט...

— וואָס איז געשעהן? — האָט ערשט יעצט רחל זיך דערמאָנט צו פּרעגען — וואָס איז פּאַרגעקומען?!

— מוהמע — האָט דבורה זיך געפרובט אַ הויב טאָן, און ווי זי וואָלט וועלען אַרונטערשפּרינגען פון יאָהאָנ'ס פעסטע אַרעמס, — מוהמע, נעמט מיך אַרונטער. אין הויז וועל איך דערצעהלען...

פרוי גאלדענבאָרג האָט צו איהר ברייט אויסגעשטרעקט איהרע האַלב'אָבנגעדעקטע, רונדע הענד. זי אַ נעם געטאָן. דבורה האָט זיך אַרומגעקלאַ- מערט אַרום איהר מוהמעס נאַקען און האָט אַ לייכטען קרעכץ געטאָן.

פלינק ווי אַ פּויגעל איז יאָהאָן אַרונטער פון זיין זאָטעל, האָט אַ נעם געטאָן דבורה'ן, און מיט אַ זעהר בעזאָרגטען אויסדרוק אויף זיין פנים, געהאַלפען אַריינטראָגען דבורה'ן אין הויז אַריין.

מען האָט דבורה'ן אַריינגעלעגט אין בעט. רחל האָט זיך גענומען פּאַרען אַרום פּוס. האָס ערשטע האָט זי אַרונטערגעצויגען דעם שוך זעהר פּאַמעלעך און דבורה האָט זיך דערביי געצאַפּעלט פון וועהטאָג.

יאָהאָן האָט דערווייל, אַביסעל פיהלענדיג זיך ווי איבעריג, דער- צעהלט ווי אַזוי ער האָט געריטען אין פעלד, אַ קוה איז ביי זיי אין ערגעץ פּערפאַלען געגאַנגען, איז ער זי געפּאַהרען זוכען און פּלוצים האָט ער, הערר גאלדענבאָרג'ס נעפּאט געפונען.

דער פּוס ביי דבורה'ן איז געוועזען בלייך...

רחל האָט איהם גענומען אַרומטאַפען פון אַלע זייטען און ווען זי האָט אָנגעריהרט דעם קנעכעל האָט דבורה אַ שטאַרקען קוויטש געמאָן. פרוי גאלדענבאָרג האָט זיך אויף אַ רגע ווי דערשראַקען און איז באַלד אַוועק אין קיך און שנעל צוריקגעקומען מיט אַ שייסעל קאַלטע וואַסער און מיט אַ האַנדטוך, און אָנגעהויבען צולעגען קאַמפּרעסען אָפּ און אויף.

— דבורה לעבען, טו א הויב דיין פוס, — האָט זיך רחל גענומען

בעמען.

דבורה האָט אַ הויב געמאָן דעם פוס און מיט אַ שאַרפען קלעם ביים האַרצען האָט זי איהם אַ דרעה געמאָן אַראָפּ און אַרויף. די פרוי גאלדענבאָרג האָט זיך צוגעבויען מיט איין אויער צו דער בלייכער הויט פון פוס און זיך איינגעהערט. זי האָט גאָר ניט געהערט און האָט מיט שמחה אויסגערופען:

— דאַנקען גאָט, ניט צובראָכען, מוז זיין גאָר לייכט אויסגעלינקט. זאָג, — האָט זי זיך צוגעבויען צו דבורה'ס פנים, — פיהלסטו ערנעץ אַן אַנדער וועהמאָג? שעהם זיך ניט. דיין פעטער איז אויך שוין עטליכע מאָל אַרונטערגעפאלען פון זאָטעל און עס האָט איהם ניט געשאַדט. — און זי האָט צוגעגעבען, קוקענדיג צו יאָהאַנ'ען — דער, וועמען ס'פערד וואַרפט ניט אַרונטער, איז גאָר קיין אמת'ער רייטער ניט...

יאָהאַן האָט אַ שמייכל געמאָן און זיין גאַנצע געזיכט איז פער-פלאַמט געוואָרען מיט אַ רויטליכער שעמעוודיגקייט. און בכדי צו פער-שמעלען זיין פערלעגענהייט האָט ער זיך אָנגעכאַטען אַוועקצוריימען גאָך דעם דאָקטאָר.

— איך דאַנק — האָט מאַדאַם גאלדענבאָרג געזאָגט, — דער פערד-יונג וועט פאָהרען גאָך איהם.

— ער איז דען אין דער היים? — האָט זיך דבורה פערוואַנדערט.
— וואָס, ער איז ניט געקומען מיט אייך צוזאַמען? ! וואָס איז געשעהן? ! ... — פּרענט די פרוי גאלדענבאָרג.

דבורה האָט קרעכצענדיג דערצעהלט:

— מאַ, ווייסט דאָך, איך האָב געריטען מיט איהם און נאָכדעם בין איך אַוועק בעזונדער און ער בעזונדער... דאָס פערד האָט מיך אַראָפּגע-וואָרפען. און ווען ניט הערר יאָהאַן, ווער ווייסט וואָס עס וואָלט געוועזען... פרוי גאלדענבאָרג האָט פערבראָכען מיט די הענד און גענומען ברור מען: „דער יונג“, „אַז יונג“... — און גענומען דורכדרינגליך קוקען דאָ אויף יאָהאַנ'ען, דאָ אויף דבורה'ן...

יאָהאַן האָט געפלאַמט פון פערלעגענהייט און פון גאָך אַ טיעפערען געדאַנקען, וואָס האָט יעצט זיך אַריינגעכאַפט צו איהם אין האַרצען.
ער האָט נאָכאַמאָל פאָרגעשלאָגען אַוועקצוריימען גאָך דעם דאָקטאָר.

פרוי גאלדענבארן האָט איינגעשטימט, נור מיט דעם בעדינג, אז זי וועט עס רעכענען פאַר דער גרעסטער טובה... און אז הערר גאלדענבארן וועט איהם דערפאַר אָפּריענען...

יאָהאָן איז אַרויס פון הויז, האָט זיך אַרויפגעכאַפּט אויפ'ן פּערד. דאָס פּערד האָט זיך אָנגענומען מיט זיין נערוועזיטעט און האָט זיך גענומען טראָגען ווי אַ וויכער, און אזוי ווי אַ וויכער האָבען זיך אויך גענומען טראָגען יאָהאַנ'ס געדאַנקען. — איהם האָט דבורה דערצעהלט גאָר עפעס אַנדערש... זי איז אַליין אַרויסגעפּאָהרען אויף אַ שפּאַציער און אַרונטערגעפּאַלען פון פּערד... ווען זי וואָלט איהם דערצעהלט דעם אמת... זי האָט איהם ליגען געזאָגט... און איהר קערפּער האָט איהם אזוי גערייצט דעם גאַנצען וועג... ווען ער זאָל געוועזען וויסען אז דער פּערד-יונג האָט זי מיטגענומען אויף דער פּרעריי און דורך איהם איז זי פּעראונגליקט געוואָרען. — דאָרטען וואו מען גלויבט עפעס, קען שוין נעמאָלט זיין נאָך עפעס... איהר קערפּער האָט איהם אזוי גערייצט אַ גאַנצען וועג... און רייצט נאָך איצט און רייצט...

י"ב.

די נאכט איז געווען א שטאק בלינדע.

מען האָט ניט געזעהן קיין בערג און קיין טהאַלען, קיין פּלויט און קיין וועג, נור אַ געדיכטע שוואַרצקייט איז געלעגן ווי אַננעפרעסמ אויף דער ברייטער און ווייטער ערד.

דער פּערדרינג האָט אָבגעלאָזען דעם פּערד זיינעם, ווייל ער האָט געוואוסט, דאָס וואָס אַלע ווייסען, אַז אַ פּערד האָט ליכטיגערע אויגען פון אַ מעגשען און ער וועט טרעפּען אַהיים.

פון דעס טוועגען האָט ער מיט אַ פינסטערען געמיטה, וואָס האָט שוואַרץ געפרעסט זיין האַרץ, און מיט אַ צוהיצטען מוח, ניט אָבגעלאָזען זיינע חושים פון דעם וועג, וואָס האָט זיך אונטער דער געדיכטער פינסטערניש געשפּרייט.

ער האָט געוואוסט ווען דער פּערד געהט באַרג אַראָפּ אָדער באַרג אַרויף, אַ מייכעל איז ער דורכגעגאַנגען און אַט איז שוין די לעצטע הילף צערנע בריקעל צו דער היים. ער האָט ניט געזעהן די בריקעל, וור געהערט ווי דער פּערד קלאַפט מיט זיינע פיס אויף ברעטער.

און מוחמת ער האָט זיך דערפיהלט נאָהענט פון דער היים און האָט געוואוסט אַז עס וועלען איהם בעגעגענען פיער אויגען, און אַז ער האָט גאָרניט וואס צו דערצעהלען... איז איהם געוואָרען שווער.

קען ער דען אַריינקומען און זאָגען, אַז דבורה איז טויט?

קען ער דען אַריינקומען אין הויז און זאָגען אַז זי לעבט?

קען ער דען אַריינקומען אין הויז און זאָגען צוויי ווערטער, מיט

וועלכע ער זאָל אויסדריקען זיין שמערץ?

קען ער דען אַריינקומען אין הויז און שווייגען?

וואו איז איעזר דבורה? די ליעבע דבורה!..

ער איז שוין באַלד משוגע פון צו טראַכטען, און עס איז קיין האַמפּ

נוננ ניטאָ....

ער מוז דאך אהיים קומען. עס איז ניט געוועזען קיין פלאן צו בלייב
בען אויף דער פרעירי איבער נאכט, ווי ער האָט פון אָנפאַנג בעשלאָסען.
ניין, ער מוז אהיים קומען און דאָן אוועק צוריק אויף די פעלדער און
אַרומנעהן און זיך איינהערען אין דער פינסטערער נאכט אַרײַן, אפשר
וועט ער איהר קול פון ערגעץ אַ טהאַל אָדער אַ באַרג אויפכאַפּען.
נאָך ווי אַזוי קומט מען אהיים? ער מוז זיך נור מיט אַ שטיין זיין
קאַפּ צושטויסען פאַר דער טיר פון די גאלדענבאָרג און זאָל זיי נאָך ניט
דאַרפּען דערצעהלען.

מיט אַמאָל האָט געטאָן אַ שײַן עפעס אַ ליכט פון ערגעץ ווייט. עס
האַט איהם געטאָן אַ קלאַפּ אין האַרצען.
אָט איז די היים!....

און די ליכט קומט אַלץ נעהנטער. אָט איז עס שוין נאָך גאָהענט.
די גאלדענבאָרגס, פרוי און מאן, מווען דאָרט שטעהן ביי דער טיר.
זיי הערען מן הסתם דאָס טאַפּקען פון פערד און זיי שטעהען שוין אָנגע-
גרייט איהם צו בעפאלען מיט וועהיגעשרייען...
נור וואָס איז דאָס? ... די ליכט האָט זיך פּערדרעהט אין אַ זייט.
מן הסתם איז די הויז אָן דאָרט, אין יענער זייט. ער נעמט שוין אָן
די לייצעס אין זיינע ציטריגע הענד און פּערקירעוועט אין יענער זייט,
צום ליכט.

אָט איז ער שוין דאָ. אַ פּחד פאַלט איהם אָן :

עפעס בילט דער הונד ניט...

אפשר איז הערר גאלדענבאָרג אַרויס אויף דער פרעירי מיט דעם
הונד, זיי אויפצוזוכען.

און אַזוי טראַכטענדיג, טוט ער אַ קוק אַז די ליכט איז נאָך פון
הינטען. ער איז זי שוין אַריבערגעפּאָהרען.

ווערט ער שוין אין כעס אויף זיין פּערד, וואָס רייסט זיך אויף פּאָר-
ווערטס, און ער טהוט אַ רים מיט די לייצעס, די צוים טהוט אַזש אַ קלונג
אין פּערד'ס מויל, און נעמט זיך יאָגען נאָך דעם ליכט אויף צוריק.

יאָגט ער זיך און יאָגט זיך, און דאָס ליכט ענטלויפט אַלץ פון איהם.
ווייל ער זיך ניט גלויבען אַז די ליכט ענטלויפט און ער נעמט זיך נאָך
שטאַרקער יאָגען נאָכ'ן פייער. און ערשט ווען ער האָט דערהערט אַז זיין
פּערדעל פּלוצקעט זיך אין וואַסער, איז איהם געקומען אויפ'ן געדאַנק די

מיאָזמאָ, וואָס צינדט זיך דאָ אָפּט אָן אין די פינסטערע נעכט און אויף וועלכע די שכנים גלויבען. אז דאָס פּאָהרט אזוי אַרום איבער דער פּרעירי אַ שר מיט אַ לאַנטערנע אין האַנד...

דאָן איז ערשט אַ פּחד אויף דעם פּערדיונג אָנגעפּאַלען, ווייל ער איז אַראָפּ פּון וועג און ניט געוואוסט וואו ער געפינט זיך אין דער דאָזיגער בלינדער פינסטערניש — האָט ער נאָך אַמאָל אָבגעלאָזען דאָס פּערדעל און דאָס פּערדעל האָט געריטען איבער טהאַל און איבער באַרג, ביז עס האָט דער פּערדיונג דאָס בילען פּון גאָלדענבאָרג'ס הונד דערהערט.

עפּעס איז געווען אָהן אַ גרענעץ היימליכעס און טרייעס אין דעם דאָזיגען לאַנגלעך טרויעריגען בילען, און אַ וואַרעמקייט האָט פּון דעם גענומען שטראָמען אין זיין האַרץ אַריין.

ער איז צוגעקומען צום הויז, איז אַראָפּ פּון פּערדעל, האָט איהם אַריינגעלאָזען מיט'ן זאָטעל אין שטאַהל אַריין, און אליין איז ער אַריין-געפּאַלען אין הויז ניט טויט ניט לעבעדיג.

די מענשען פּון הויז האָבען זיך אַלע מיט פּרייד אַ הויב געטאָן פּון זייערע פּלעצער, זיינען איהם אַקעגען געלאָפּען.

דבורה איז אויף אַרונטער פּון בעט, ניט בעמערקט פּון די הויזיגע. זי איז אַרונטער — ווייל אַלעס איז געקומען צוריק מיט דעם פּערד-יונג'ס אומקעהרען....

פּון שטאַרקען אונגעוואוסטען שפּרונג, איז דער קנעכעל פּון איהר לינקען פּוס געקומען אין זיין אָרט...

— וואו ביזטו געוועזען ? !

— וואו ביזטו געוועזען ? !

און מיט גרויס מיה האָט מען דבורה'ן צוריק אַריינגעלאָנגט אין בעט. דער יונג האָט דערצעהלט, ווי די „מיאָזמאָ“ האָט איהם אַרומגע-פּיהרט איבער דער פּרעירי.

דבורה און פּרוי גאָלדענבאָרג האָבען געלאַכט. מען האָט זיך פּערנע-סען אויף אַ וויילע אָן אַלעס און אַלע האָבען האַרציג געלאַכט.

פּרוי גאָלדענבאָרג האָט, ווי תמיד, אויפגעכאַפּט נאָך אַ מין שוואַכ-קייט פּון „די מענער“: „זיי פּערלירען זייערע קעפּ ווי עס קומט צו עפּעס...“

און טאקע באלד איבערדערצעהלט שוין צום הונדערטען מאָל, ווי דער
אייגענער יונג האָט זיך דערשראָקען, ווען ער האָט צום ערשטען מאָל די
מיאָזמאָ דערזעהן, ווי אזוי ער איז אַרײַנגעלאָפּען אין הויז מיט אַ נעשריי:
„הערר גאלדענבאָרג, עמיץ פּאָהרט אַרום אין פעלד מיט אַ לאַנטערנע!“
כאָ, כאָ...

— גענוג שוין, גענוג, רחל — האָט הערר גאלדענבאָרג גענומען זיך
בייזערען, — גוט איז דיר, אז מען האָט דיר דערזעהלט וועגען דער
מיאָזמאָ... וואָס איז דאָ צו לאַכען!...

דער פּערדיונג האָט טיעף אין האַרצען הנאה געהאַט וואָס מען
לאַכט אין הויז: — „עס איז אויסגעגאַנגען צום געלעכטער.“

דבורה האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען ניט צו לאַכען, כאָמש דער
פּוס האָט איהר זעהר וועה געטאָן, און נאָך מעהר האָט איהר וועה געטאָן
פּון דעם, וואָס ניט ער — דער יונג, נאָר יאָהאַן האָט זי אַהיים געבראַכט...
אין איהר האַרצען האָט זיך גענומען אויפוויקלען עפעס אַ געפיהל
פּון עקעל, אז זי האָט זיך דערמאַנט ווי זי האָט זיך געוויענט אין יאָהאַנ'ס
שויס...

דער הונד אין דרויסען האָט אַ ביל געטאָן.

— מען פּאָהרט!

— דער דאָקטאָר!

עס האָט זיך די טיר אויפגעפּראַלט. יאָהאַן מיט דעם דאָקטאָר זיינען

אַרײַן.

עס איז געוואָרען אַ גערודער פּון ביינקלאַך, פּרוי גאלדענבאָרג האָט
דעם סנויט אין לאַמפּ אַביסעל העכער אַרויסגעדּרעהט.

דער דאָקטאָר, אַ נידעריגער און גראַבלעכער, מיט גרויסע הענד און
פּערגרעכטע ברייטע פינגער, איז צוגעקומען גלייך צו דער קראַנקער
דבורה.

און ווען ער האָט גענומען אַרומטאַפּען דבורה'ס לינקען פּוס מיט
זיינע פּלאַציגע און מאַסיוונע פינגער, זיינען אַלע אַרום געשטאַנען און
שטום געוואָרט.

דבורה'ן אָבער האָט זיך פּלוצים געוואָלט אַרויסשויסען אין אַ קייכענ-
דען געלעכטער, אזוי, האָט זיך געדאַכט, מיינט אויך דער פּערדיונג
צו טאָן.

יאהאן האָט זיך מאָדנע געפיהלמט. ער האָט ערשט איצט „דערזעהן“ דעם פערדיונג. און געדאַכט האָט זיך איהם אַז ווי באַלד ער זאָל אזוי אַוועקגעהן, ווי ער האָט זיך ערשט פריהער מיט אַ ווילע פאַרגענומען, וועט ער האָבען אַ גרויסען שמיין אין וועג...

ווען יאהאָנען פלעגט אויסקומען צו זיין ביי די גאלדענבאָרגס אין הויז, איז אָט דער אירישער יונג תמיד געוועזען אַן אָפגעזונדערטער, ניט ווי קיין מיטגליעד אין דער פאַמיליע, און איצטער אָבער האָט דאָס איהם נאָר אַנדערש אויסגעזעהן...

און יאהאָן האָט זיך אינסטינקטיוו טאַקע געהאַלטען אָן אַ זייט. עס האָט געהייסען אַז ער נעמט אַנטייל, אָבער ער אַליין האָט געזוכט עפעס אַ וועג, וואָס שנעלער צו ענטלויפען פון דעם דאָזיגען הויז. און איין וועג איז געוועזען פאַר איהם, אַז דער דאָקטאָר זאָל וואָס ניכער אָפּפראַווען זיינע צערעמאָניעס.

עס האָט גענומען דעם דאָקטאָר זעהר פיעל, ער האָט זיך איבערנע- בויגען צו דבורה'ן און מאָדנע געפרייכט און געקרעכצט, בעקוקט יעדער אָרט עטליכע מאָל און די בלויע אַדערלעך אין דבורה'ס ווייס-בלייכען פוס האָט ער זעהר פאַרויכטיג איבערנעקוקט, ווי ער וואָלט זיי וועלען איבערצעהלען.

פון דעסמוועגען האָט ביי יאהאָנען נאָך געטאָן אַ בליץ אַ מין פער- לאַנג. — דער דאָקטאָר זעהט אויס צו זיין זעהר ערנסט. אפּשר איז טאַקע אַ צובראַכענע פּוס.... פאַר איהם וואָלט עס בעסער געוועזען, און זי דבורה איז אַ יונגע און עס וועט זיך ביי איהר שנעל אויסהיילען, אָבער עס זאָל זיין אַ בראָך.

דער יונג האָט גענומען רעדען צום דאָקטאָר.

דער דאָקטאָר האָט נאָרניט געזאָגט. נאָר מיט זיין ברייטער דאָלאַניע זיך אַ וויש געטאָן זיין קליינעם שטערען.

דבורה האָט עס בעמערקט און, נאָר פּלוצים, פאַר זיך אַליין געמאַכט אַ פּערגליך; דעם פערדיונג'ס שטערען מיט דעם דאָקטאָר'ס.

און דבורה'ן האָט זיך גענומען דאַכטען, אַז זי איז די איינציגע, וואָס זעהט אין דעם פערדיונג עפעס איין אַנדערען ווי אַלע האָבען איהם ביז איצט געקענט.

ג.

אזוי גיך ווי דער דאָקטאָר האָט געהאַט די געלעגנהייט אַרײַנצוכאַפּען
דאָס קנאַקעדיגע פינפערל און עס מיט אַ געמאַכטע נאַכלאַזיגקײט אַרײַ-
צורוקען אין אײנעם פון זײנע קעשנעס, האָט ער געזאָגט :
— גוטע נאַכט, יאה, ווי גאָט איז זיי ליעב, פרייליך, ניט אַרונ-
טערצוגעהן עטליכע טאָג פון בעט, אַ גוטע נאַכט !
יאָהאָן האָט אויך עפעס אונטערגעברומט, האָט האַסטיג זײן הוט
אַנגעטאָן און איז אויך אַרויס.

אַ שטיק וועג איז יאָהאָן געפאָהרען אין אײנעם מיט'ן דאָקטאָר.
און ער האָט דעם דאָקטאָר דערצעהלט פון זײן העלדישקײט, ווי אזוי ער
האָט געפונען די פרייליך, און ער האָט דעם דאָקטאָר אויך דערצעהלט
אַז די האַנד פון דער פרייליך ווערט איהם געגעבען אלס לויף פאַר זײן
העלדישקײט. נאכדעם האָט יאָהאָן פערקירעוועט אָן אַ זײט און גענומען
רײטען אַהײם.

רײטענדיג אײנער אַלײן, האָט ער זיך געגעבען חשבון מיט וואָס
פאַר אַ רעכט ער האָט דאָס אזוי געמעגט דעם דאָקטאָר זאָגען....
פונדעסטוועגען האָט ער בײ זיך בעשטימט אַז אזוי וועט עס בלײבען.
דער פערדרינג איז דאָך אַ פרעמדער און ער וועט מן הסתם באלד פערביטען
ווערען אויף אַן אַנדער יונג. און ער, יאָהאָן, איז דאָ אויפגעוואַקסען און
וועט דאָ, אויף דער פרעירי, שטאַרבען... הערר גאלדענבאָרג ווייסט
דערפון און ווייסט אויך וואָס פאַר אַ בעל הבית ער איז, ניט מעהדער
ער קען עס ניט אַרויסווייזען בײ זײן טאַטען. קומט ער אָבער אין
בעריהרונג מיט אַ הײנטוועלטיגען מענשען און מיט מאָדערנע אײנרייכ-
טונגען, וועט ער אַרויסווייזען וואָס ער קען.

הײנט דערצו נאָך דבורה!....

ווען ער איז אַהײם געקומען האָט ער געפונען די קוה שטעהן בײם
שטאַהל, דער גרויסער לאַנגהאַאַריגער הונט „טאַיג“ איז איהם אַקעגן

געקומען און געשפרונגען אויף איהם. יאָהאָן האָט די קוה אַריינגעלאָזען אין שטאַהל, „זי איז געוועזען אין יענעם'ס שאָרען“, האָט ער אַ טראַכט געטהאָן, „אַ פּולען בויך מיט פרעמדענ'ס שווייס...“ ער איז נאָכדעם אַוועק אין הויז, וועלכעס איז געוועזען נאָך פינסטערער פון דער נאַכט. זיין פּאָטער און ברודער זיינען שוין געשלאָפּען ווי דער'הרג'עטע.

אויף מאָרגען איז ער אַוועק אין שטערטעל, נאכדעם ווי ער האָט זיין פּאָטער אָפּגענאַרט, אַז ער האָט די קוה געפונען עט שפעט אין אָבענד צעהן מייל ווייט פון דער היים.

אין שטערטעל האָבען איהם שוין אַ פּאָר חברים אָכגעגעבען „קרעדיט“ פאַר זיין העלדישקייט.

עס איז אויך אונטערגעקומען „באָב“, אַ לאַנגער, דאַרער בחור מיט אַ ווייסען ברייט־ברוימגען הוט און מיט לאַנגע שטיוועל אויף זיינע לאַנגע פיס.

„באָב“ איז דער געהיימער רעפּאָרטער פון שטערטעלדיגען בלאַט־צייטונג, און דערפאַר האָט ער אויסגעשטרעקט זיינע נרויסע אויערען און זיך איינגעהערט וואָס די „באָיס“ שמועסען.
— האָסט גליק! — האָט איינער געזאָגט.

אַ צווייטער האָט געפרעגט:

— איז זי טאַקע געלעגען צושטרעקט אויף דער פרערי?

— פּלוצים, איך טו אַ קוק, עס ליגט עמיץ... — הויבט אָן יאָהאָן אָפּצומאָהלען ווי ער האָט דבורה'ן געפונען, — איך שפּרינג אַרונטער פון פּערד און אַ קוק — עס איז דבורה גאלדענבארן'ס.
— וואָס האָט זי געטהאָן? — פרעגט איינער.

און אַ צווייטער:

— האָט זי זיך דערשראָקען? ...

— איך האָב זיך דערשראָקען, — כאַפּענדיג, ווי וועלענדיג עפעס פּערבאָרגען, ענטפּערט יאָהאָן, — ניט פון היינט אַז איך רייט אויף דער פרערי און נאָר פּלוצים האָסטו דיר אַ מיידעל. און זי טוט אויף מיר אַ קוק, — „באָיס“, איך זאָג אייך — איך וועל אייביג ניט פּערנעסען יענעם קוק.

— און וואָס האָסטו געטהאָן? ... — פרעגט איינער.

און אַ צווייטער:

— איך מײן אז האָסט עפעס געמאָהן, צו ניין?
 — איך האָב זי אויפגעהויבען פֿון גראָז, זי האָט זיך אַרום מײן האַלז
 אײנגעפלאַכטען, — האָט יאָהאָן מיט עקסטאַז דערצעהלט, — „ביי
 דזשימיני!“ זי האָט מיך שיער ניט דערוואָרנען. מיט אײן האַנד
 האָב איך זי אַרום איהר גארטעל גענומען און מיט דער צווייטער האָב איך
 זיך אין האַרען פֿון זאָטעל אָנגעכאַפט.

— עס האָט געמוזט זײן שווער? —

— בײ מיר שווער, — ריהמט זיך יאָהאָן, — זי איז געוועזען לײכט
 ווי אַ פּעדער, נאָר איך האָב מוראָ געהאַט איהר פֿוס, דעם צובראָכענעם,
 ניט צו פּערצעפֿען.

— טאַקע צובראָכען איהר פֿוס, — שמעלט אריין „באָב“.

— ניין, עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאכדעם אז דער פֿוס איז נאַנץ.

— אַ יונג האָט גליק! — זאָגט אײנער.

און אַ צווייטער :

— די גאלדענבאַרג'ס האָבען דיך, פּערשטעהט זיך, גוט און פֿיין
 בעלאָהנט. די אירען זײנען זעהר מילד אין אַזױנע פעלע....
 יאָהאָן האָט זיך דאָן אַוועקגעשמעלט מיט בײדע הענד אין זײנע
 הױזען קעשענעס און ברייטלאך געזאָגט :
 — קײן לױן, וועלכען מען וועט מיר געבען, וועל איך ניט געהמען,
 חוץ אײנעם....

— די מײדעל! — כאַפט אונטער „באָב“, און טוט אַ מאָדנעם

פאַרדרעה מיט זײנע גרויסע אויגען אין אַ זײט אריין.

— דאָס וועל איך אַלײן מיט מײנע הענד געהמען, — האָט יאָהאָן

געזאָגט. און זײן פנים האָט זיך פּערויטעלט, — און דאָס אײבעריגע

וועט שוין קומען, אַלײן....

אויף מאָרנען, פרייטאָג, איז ערשינען דאָס וועכענטליכע בלאַט
 פֿון שטערטעל, און צווישען די הױמישע „טאַפיקס“ איז געווען דאָס
 פּאָלגענדע :

„יאָהאָן עלקינס האָט, רײטענדיג אויף דער פּרעירי, געפונען לײגען אַ
 גע'הלש'טע מײדעל. ער האָט זי אָפגעמינטערט און דערקענט אז דאָס
 איז אַ מיטגליעד פֿון הערר גאלדענבאַרג'ס הױז. זי האָט איהם דערצעהלט

אז זי איז אַרונטערגעוואָרפֿען געוואָרען פֿון אַ ברֶאָנקאָ און פֿיהלֶט אַ
 וועהטאָג אין אַ פֿוס. ער האָט זי אין גאלדענבאָרג'ס הויז אַהיים גע-
 בראַכט, און אַלס דאַנקבאַרקייט וועט די מיידעל מיט איהם הייראטן...
 וואו יאָהאַן וועט זיך גאַכדעם בעזעצען ווייסט מען נאָך ניט, נאָר געוויס
 וועט ער זיין אויף גאלדענבאָרג'ס ערד, ווייל די גאלדענבאָרג'ס האָבען
 ניט קיין חִינְדֶער...”

י"ד.

דאָנערשטאָג איז מען ביי גאלדענבאָרג'ען אין הויז אויפגעשטאנען
גרייט צום טאָג ארבייט.

גאָר אין דער פריה איז דער פערדיונג אוועק איבער דער פרערי,
ער האָט זיך געיאָגט און געיאָגט, ביז ער האָט „קיטי" געכאַפּט מיט
אַן איינגעבונדענעם זאַטעל אַרום איהר בויך. „קיטי" איז געבראַכט
געוואָרען אַהיים און דער פערדיונג האָט זי בעשטראַפּט מיט דעם ווייכען
געפלאַכטענעם בייטש, און זי שטעהט שוין ווייטער אין שטאַהל אַ
גוטניקע און אַ קלוגניקע.

מען האָט דעם „איבערבייסען" מיט הייסער שוואַרצער קאַווע
פערטרונקען, און נאָך אייניגע מינוטען בעראַטהען זיך פון הערר גאלדענ-
באָרג מיט אייזיק'ן, און נאכדעם ווי פרוי גאלדענבאָרג האָט פערזיכערט,
אַז דבורה'לע איז אין בעסטען אָרדנונג און זי קען בלייבען מיט איהר
אַליין, זיינען ביידע מענער אַרויס שניידען דעם ווינטער ווייץ.

צו מיטאָג צייט זיינען זיי אַהיים געקומען מונטער און דורכגעוועבט
מיט זונען און ווייץ קאַלירען.

ביים טיש איז געוועזען פריילאך, מען האָט מיט האַרץ געשלונגען
דעם רוהבהאַרב קוכען. דער פערדיונג האָט בעמערקט:

— אויף רוהבהאַרב אַליין וואָלט איך מיין לעבען געקענט אויפ-
האַלטען! — פון וואָס מען האָט זעהר פיעל געלאַכט.

דבורה האָט זיך גענומען בעמען מיט עקשנות אַז מען זאָל איהר
לאָזען אין פעלד אריין.

„זי האָט ליעב צו בינדען ווייץ..."

און אַז מען האָט איהר געזאָגט אַז מען דאַרף ניט בינדען מיט די

הענד, די מאַשין וואַרפט שוין אַרויס פאַרטיגע גאַרבען. —

— טאָ לאָז זיין אויפצושטעלען די בינטלאַך אין די שאַקען...

האַט מען ניט געקענט צוועהען דעם צער פון דער מיידעל און מען

האָט איהר צוגעזאָגט, אז קומענדיע וואָך שניידט מען די אלפאלפא, וועט זי ארבייטען מיט דעם שאַרער.

— איך וועל שאַרען די אלפאלפא! איך וועל שאַרען די אלפאלפא!
— האָט דבורה געהאלטען אין איין זינגען, כאָטש זי האָט ניט געוואוסט וואָס דאָס איז פאַר אַ מין, אָט די אלפאלפא.
די מענער זיינען אוועק אין פעלד אריין.

די זון האָט געוועכט דאָס אייביגע געוועב פון גינגאָלד פערעם אויף דער פרוכפערישער אויבערפלעכע פון ערד און ווענעטאציאָן.

עס האָבען די ברויטען קעפלעך אַרויסגעלאָזען, עס האָבען די ברויטען בערדלאך אָנגעהויבען צו שפּראַצען, עס האָבען די ברויטען רייף צו ווערען אָנגעהויבען — און דער ווינטער-ווייץ שמעהט ווי אַ קעניג צווישען וואַלע ברויטען. ער איז דער זקן און דער הויפט שפייזער פון דער וועלט.

דער פערדרינג האָט געשניטען מיט דער מאַשין און הערר גאלדענ-באָרג איז נאָכגעגאַנגען מיט אַ צוויי-צעהניגען גאָפּעל און די גאַרבען אין שאַקען אויפגעשטעלט.

דאָס גאַנצע פעלד האָט אויסגעזעהען ווי צוטיילט אין צוויי לאַגערן. די פאַרטיגע, אויפגעשטעלטע שאַקען, האָבען אויסגעוויזען, ווי קליינע גאָלדענע הויפענס מיט ענערגי. די אַלע נשמה'לעך פון איטליכער זאַנג בעזונדער האָבען זיך צוזאַמענגעבונדען און ליגען איינס אין דאָס אַנדערע איינגעפרעסט ווי איין גאָלדענער הויפען.

אין אַ צווייטען לאַגער זיינען געשטאַנען די איינציגע, נאָך ניט אָבגעשניטענע, הויכע און דינע זאַנגען, מיט זייערע בעכערדעלטע לאַנג-ליכע קעפּלאך לייכט און רונד איינגעבויגען, ווי זיי וואָלטען מיט בענקשאַפט געקוקט צו זייער מוטער, די שוואַרצע ערד, און געוואַרט אויף דער מינוט ווען זיי וועלען פון זייער שטאַם אָבגעשניטען ווערען.

וועלכע ווינטען וועלען נאכדעם בלאָזען אויף זייערע נאָקעמע, טרוקענע שטאַמען? און אויף וועלכע ערדען און אין וואָס פאַר אַ לענדער וועלען די קערענדלאך וויערער אויפלעבען? ...

ט"ו

דאָס איז געוועזען פארנאכט. הערר גאלדענבארג און אייזיק זיינען אהיים פון פערל געקומען. אייזיק האָט געפיהרט די פערר און גאלדענבארג איז געגאנגען ביי זיין רעכטער זייט מיט דעם לייריגען וואסער-קריגעל איבער זיינע אַקסלען.

זייער געשפרעך האָט זיך גערעהט אַרום דעם: „פאר וואָס דער פערדיונג האָט ניט געענדערט זיין פלאַן?“ און וואָס פאר אַ צוועק איז דאָס פאר גאלדענבארג'ען געוועזען ביז איצט צו בויען זיין היים אָט דאָ אין דער ווייטער וועסט?“

דער פערדיונג האָט געהאַלטען זיינע אויגען פאר זיך און גערעדט מיט היטץ:

— גענוג דריי יאָהר. ניט די מיטעל פאר מיין צוועק האָבען מיך דאָ געהאַלטען אזוי לאַנג. ניין! ערשטענס, האָב איך אייער הויז זעהר לייעב בעקומען, און איך האָב ניט געקענט קומען אויסכאַפען מיינס און אנטלויי-פען. איך האָב געוואָלט, אז עס זאָל פון מיין זייט אָט-אָידאָ בלייבען עפעס... צווייטענס איז ביי מיר געווען אַן אנדער מיין, איך האָב געוואָלט זעהן צו קען איך ביישטעהן דעם נסיון.

— איך פערשטעה ניט, ווען איהר פאָהרט גלייך פון וואַנען איהר זייט צום ערשטען אָבגעריסען געוואָרען, — האָט גאלדענבארג געזאָגט. — איהר פערשטעהט, איינמאָל אויסגעריסען אַ בויעלע פון זיין ערד... אָבער איצט וועט שוין זיין שווער.

— דאָס איז מיר אינטערעסאַנט, איך וועל זעהן צו עס וועט מיר זיין שווער.

— קינדיש, קינדיש! ווילט איהר אַ היים בויען, וואו איהר זאָלט קענען אומעדום טרעטען מיט אייערע פיס און זאָגען: „עס איז מיינס!“ איז נישטאָ קיין זעהר גרויסער דיפערענס וואו עס זאָל ניט זיין, דאָ אָדער אין אייער פאַלעסטינא... פארקעהרט, דאָ האָט איהר מעהער

גוטע שאנסען... עדר, א פרוכטבארע, איז צו כעקומען. היינט די מאשינען און געמערק....

— ביי מיר איז יא דא א גרויסער, א נאָר גרויסער דיפערענס, — האָט אייזיק כמעט ווי אויסגעשריען דעם וואָרט „דיפערענס“.

— מיט וואָס?

— פרעגט ביים אלטען עלקינס.

— וואָס האָט ער צו זאָגען אויף מיין היים.

— אָט, אָט, ער זאָגט עס עפעס זיכערער: „אָט דאָ וואו איך טרעט

איז מייןס!“....

— זאָגט אויך זיכער, ווער לאָזט אייך ניט.

— פון מיר איז אָפגעדרט. איך וועל עס ניט זאָגען, ווייל איך

פיהל, אז עס וועט ניט זיין געזאָגט....

אייזיק האָט נאָך געהאָט אייניגע טיעפערע אַרגומענטען, אָבער ער

האָט ניט געוואָלט אַנריהרען א וואונד אין הערר גאלדענבאָרג'ס נשמה....

נאָר אז עס איז געקומען פרייטאָג פאַרנאַכט, און אייזיק האָט, ווי

תמיד, די שנייד־מאַשין פון פעלד אויף שבת אהיים געבראַכט און זי

אין דעם מאשינ־הויז אַריינגעשלעפט, האָט ער מיט זיך אליין געטראַכט,

אז אזוי וועט ער זיך פיהרען דאָרט....

אין פאַלעסטינא וועט עס האָבען א טעם: אין די רוה־טעג זאָלען

רוהען אויך דיינע בהמות און אויך דיינע מאשינען....

ביי אלעמען אַרום און אַרום וועט עס אויך אזוי זיין.... אָבער דאָ

האָט עס ניט קיין זין. איינער און איינציגער אויף אזא ווייטער פרערי,

און אז עס קומט שבת לאָזט מען איבער א קליין שטיקעל ווייץ ניט

דערשניטען....

„גוט איז איהם, וואָס ער האָט ניט קיין קינדער, האָט אייזיק וויי-

טער געטראַכט, ווי צוויי פרושים זיינען זיי אָט א דאָ פערוואָרפען....

און וואָס איז א היים אָהן קינדער? און ווי קען זיין א היים אָהן א

סביבה? !....“

הענריק עלקינס האָט זונטאָג געלעזען די „גלאַדסמאָנער פרעסס“

און אויסגעפונען אין די מאָפיקס וועגען זיין ברודער יאָהאָן און דאָס

מידעל רבורה גאלדענבאָרג'ס.

א שלעכט אויג האָט ער געהאַט אויף זיין ברודער פון תמיד, האָט ער איצט אויף איהם אָנגערעדט צו זיין פאָטער, דעם אַלטען עלקינס... דער אַלטער איז געוואָרען אַן אָנגעצונדערער:

— צו אַלע ניין און פערציג טייוואָלים! מיט וועמען האָט ער עס אָנגעהויבען!.... איך האָב געוואוסט אז קיין גוטעס וועט פון זיין חבר'שאַפט מיט דעם אידען ניט אַרויסקומען!... איך וועל זיך דאָך שעחמען מיין פנים אין גלאַדסטאָן אַרויס צו וויזען!.... יאָהאָן איז דאָן געוועזען אויפ'ן הויף און געפוצט זיין פערדעל מיט'ן קעמעל און באַרשט.

דער אַלטער איז אַרויס צו איהם, אין זיין האַרץ האָט עפעס אַ הייזעריגער כעס געזאָמען. ער האָט זיך צוריק געקעהרט אין הויז אַריין, נאָך אַמאָל איבערגעפרעגט הענריקען:

— ווי איז דאָס געוועזען, זאָנסטו?!

— זי איז געלעגען אין פעלד, האָט זי יאָהאָן געפונען און אַהיים געבראַכט, און דערפאַר בעקומט ער די מיידעל אַלס זיין ווייב און לאַנד פיעל דערצו....

דער אַלטער איז ווייטער אַרויס אין דרויסען, מיט זיין „דושימיר פייף“ אין מויל, האָט פארלייגט ביידע הענד אויף הינטען, און ווי אַ קאָץ צו אַ מויזען-לאָך, איז ער מיט שטילע, קליינע טריט צוגעגאַנגען צו זיין זוהן יאָהאָן, און פלוצלונג אויסגערופען:

— גוטער מאָרגען, הערר יאָהאָן!

יאָהאָן האָט תמיד ניט געמאַכט קיין סך רייד מיט זיין פאָטער, און איצט, אז ער האָט דערפיהלט די סאַטירישע ווענדונג, האָט ער זיך אַפילו ניט אומגעקוקט צו איהם.

האָט דער אַלטער אַ שטויס געמאָן זיין זוהן אין פלייצע:

— איך זאָג אייך נוטען מאָרגען, גנעדיגער הערר!

יאָהאָן האָט זיך אַ האַסטיגען דרעה געטהאָן מיט זיין גאַנצען דינעם און שלאַנקען גור:

— נאָר ניט געשטויסען, פאַפ! איך וויל ניט מען זאָל מיך שטויסען

אין פלייצע!

— האַ, האַ, שוין בעקומען פליי אין דער נאָז!

— מעג זיין פליי, אָבער איך וויל ניט מען זאָל מיך שטויסען!

— ניין און פערציג טייוואָליים זאָלען דיר שטויסען, הערסט! —
 שרייט אויס דער אַלטער, אויפהויבענדיג זיין רעכטע האַנד מיט אַ
 האַרטען פּוּיסט צו יאָהאַנ'ס פנים, — איך וועל דיר ווייזען צו זיין אַ העלד
 און זיך איינצוקויפּען אין אידען'ס הויז אַריין....
 — איך ווייס ניט וואָס איהר רעדט, פאַפּ, און גלויב אז איהר אליין
 ווייסט איך ניט פון וואָס איהר רעדט און —
 — שווייג! איך צוכרעך אין דיר אַ יעדען ביין!
 — האָפּ! — טוט יאָהאַן אַ מאַך צו זיין פאַטער, אַסוראַט ווי ער
 וואָלט אַבשטעלען אַ צוואוילדעמען פּערד.
 — „האָפּ“ זאָגסטו, — האָט דער אַלטער אויסגעגלאָצט זיינע גרויע
 אויגען, און די גרויליכע לאַנגע ברעמען האָבען זיך אויסגעשפּיצט, —
 „האָפּ“ זאָגסטו?
 און עלקינס האָט אָנגעכאַפּט זיין זוהן מיט ביידע ברייטע הענד
 אַרום האַלז און איהם אָנגעהויבען טרייסלען אַהין און אַהער.
 יאָהאַן האָט אוועקגעוואָרפּען דאָס קעמעל און די באַרשט. זיין
 פנים איז געוואָרען פלאַס־פּייער, און מיט איין האַנד האָט ער זיך אָנגע־
 כאַפּט אין זיין פאַטער'ס צוקנעפעלמען העמד, פון וואַנען עס האָט
 אַרויסגעשטעקט עלקינ'ס בעוואַקסענער ברייטער און פלאַטשיגער האַלז
 און אַ שטיק פון זיין ברוסט־ביין.
 אַ ווילע האָבען זיך פאַטער און זוהן געראַנגעלט.
 און יאָהאַן האָט מיט דער הילף פון זיין לויזער האַנד זיין פאַטער
 צו דער ערד אוועקגעלעגט און איז אליין אויך נאָכגעפאלען.
 פון אָנפאַנג איז יאָהאַן געוועזען פון אויבען. אָבער אין אַ ווילע
 אַרום איז שוין עלקינס געלעגען אויף זיין זוהן, ווי אַ שפּין אויף אַ
 פליג, מיט זיינע ברייטע גראָבע פיס צושפּרייט און איינגעגראָבען אין
 דער גראָזיגער ערד און מיט זיינע הענד האָט ער אַלץ פּעסט געהאַלטען
 זיין זוהן אַרום גלאַטען ווייסען האַלז, און פון זיין ברוסט איז אַלץ
 אַרויסגעקומען אַ הייזעריג געבייזער:
 — כ'9 דיר ווייזען ווי זיך איינצוקויפּען אין אַ הויז פון אַ טייוועל
 אַ אידען! מיין פנים וועל איך ניט קענען ווייזען אין גלאַדסטאָן!
 יאָהאַן'ס פּערדעל איז זיך געשטאַנען אַ צוגעבונדענער צו אַ סלופ
 און געקוקט, און האָט זיך איטליכעס מאַל געפרובט אָפּרייסען, בעפרייען

פון ס'לופ און האָט ניט געוואַנט אַ שטאַרקען שלעפּ טאָן מיט זיין האַלז... דער הונד „טאָיג“ איז אָנגעלאָפּען און זיך צולאָזען אין אַ מורא'דיגען קייביגען בילען.

דער הונד איז געשפרונגען דאָ צום אַלטען עלקינס און דאָ צו יאָהאָנען, ווי ער וואָלט זיי וועלען צורייסען, און ווייטער געבולען, און איז אַוועק צום הויז.

הענריק איז אַרויס אַ קוק טאָן צו עס קומט עמיץ פון וועג, און ער האָט דערהערט דאָס הייזעריגע קול פון זיין פאָטער. ס'האַרץ האָט איהם אַ זאָג געטאָן אַז עפעס מוז דאָרט זיין. ער איז אַוועק, דער הונד לויפט פון פאָרענט און בילט. הענריק האָט די סצענע דערזעהען פון ווייטען, און אַ דערשראָקענער איז ער צוגעלאָפּען, און זיך גענומען בעטען ביים פאָטער: „פּאַ, פּאַ, פּאַ!“ — עס האָט ניט געהאָלפּען.

איהם האָט זיך געדאַכט, אַז זיין ברודער יאָהאָן איז בלייב ווי אַ טויטער, און באַלד נאָך אַ מינוט און זיין פאָטער וועט יאָהאָנען דער ווערען, און אַלץ צוליב איהם איז דאָס אלעס געשעהן. ווען ער זאָל ניט געווען דערצעהלען זיין פאָטער, וואָלט דאָך געוועזען גוט.

עס איז איהם באַלד אַרויף אין געדאַנקען אַלעס וואָס ער האָט געהאַט געגען זיין ברודער יאָהאָן. די שווערסטע אַרבייט און די שמוציגסטע מוז ער טאָן. יאָהאָן פאָהרט זיך תמיד אַרום ווי אַ ספאָרט אויף זיין פּערדעל, יאָהאָן האָט אַלע שעהנסטע מיידלעך אויף דער פרעירי, יאָהאָן וויל נאָר ניט טאָן אין פעלד, ניט אין שטאַהל, ניט אין הויז, זינט די זעליגע מוטער איז אַוועקגעגאַנגען אויף יענער וועלט... און איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אַז דער פאָטער וועט צומאַכען מיט זיינע אויגען, וועט יאָהאָן קומען צום גרייטען. ער איז קלוג און וועט שוין וויסען ווי זיך צו פיהרען; וועט איהם, הענריק'ן, נאָר אין גאַנצען אַרויסשטופּען... נאָר פון דעסמוועגען האָט ער אַ קוק געטאָן אין יאָהאָן'ס בלייכען פנים און ער האָט זיך איינגעבויגען און אָנגעהויבען צו שטופּען זיין אייגענעם קערפּער צווישען דעם פאָטער און יאָהאָנען.

עס איז איהם אַבער ניט געלונגען זיי פאַטאַנדערצונעמען.

דאָן האָט הענריק זיך נאָך אַמאָל אָנגעהויבען צו בעטען ביי זיין פאָטער:

— פּאַ, פּאַ, פּאַ!

דערווייל האָט יאָהאַן מיט זיינע לעצטע כחות געבריקעט מיט זיינע פיס אין פאָטער'ס בויד אַרין, און וואָס מעהרער ער האָט געבריקעט זיין פאָטער, אַלץ פעסטער און מיט מעהר כעס האָט איהם דער פאָטעה געוואָרען.

הענריק האָט אַ טראַכט געטאָן, איז אַוועק אין שטאַהל און באַלד צוריקגעקומען, און מיט פערביסענע ליפּען צווישען זיינע צייהנער, האָט ער גענומען שמויסען מיט אַ לאַנגער, ווייכער בייטש זיין פאָטער איבער'ן קאָפּ.

עטליכע טאָג נאָך יענעם אינצידענט, זיינען אַלע דריי, דער אַלטער עלקינס און זיינע זיהן הענריק און יאָהאַן, אַרומגעגאַנגען ווי פרעמדע, ניט גערעדט און ניט געקוקט איינער צום אנדערען.

דער אַלטער עלקינס איז געוועזען אין שטערטעל, און עס איז איהם אויפ'ן וועג איינגעפאלען אַרויסצולאָזען אַ קלאַנג אין שטערטעל, אז ער פערקויפט זיין פלאַץ און פיהרט זיך אַריבער קיין קאַנאַדאַ.

ער האָט זאָגאַר געשמועסט מיט דעם „ריעל-עסטייט“ אגענט, אז וויבאַלד עס וועט זיך טרעפּען אַ קונה מיט פופּצעהן טויזענד דאָלאַר, וועט ער איהם זיין פלאַץ אוועקגעבען מיט אַלעס און איטליכעס.

צוריק פאַהרענדיג אַהיים, האָט ער זיך געטראַכט: סאי ווי סאי מוז מען מאַכען פּלויטען. היינטיגע וועלט וויל נאָר פּלויטען! אַמאָל איז געוועזען פּריי, מען האָט ניט געדאַרפט וויסען וואו עס גרענעצט זיך איינעמס פּעלדער. היינט וויל מען פּלויטען...

אין קאַנאַדאַ וועט איהם זיין אַזוי גוט ווי דאָ. אומערום, וואו עס איז נאָר דאָ אַ קרויסטליכע נשמה דאַרף מען ניט קיין פּלויטען....

און עלקינס איז נאָר געוואָרען אַן אַנדער מענש. ער פּלעגט זעהר פיעל רויכערען, איינס נאָך דאָס אנדער.

דער הויף איז איהם שטאַרק נמאס געוואָרען און האָט איהם אָנגע-הויבען צו פּערדריסען. שוין אַריבער פינף און צוואַנציג יאָהר אז עס וואַלגערען זיך דאָרטען אַרום אַלטע וועגענער, צובראָכענע רעדלאַך און שטעקעלעך פון אַלטע פּערדאָסטעטע מאַשינען.

דער שטאַהל איז איהם אויך נמאס געוואָרען, און ביי די חזרים פּלעגט ער ווערען גערוועזן, און ס'רוב ווערען אין כעס און אָנכאַפּען אַ

חזירל ביי איין אויער און עם דרעהען אין דער לופטען. און ווען ער האָט זיך אַליין געפרעגט וואָס ער טוט, האָט עפעס אין איהם געענטפערט:
— עט, ווינציגער מיט אַ חזירל דעם פרעמדען רוח!

זיינע ברויטען האָט ער פערלאָזען, און זיי זיינען איצט, נאָך מעהר ווי תמיד, פערשיקעוועטע געוואָרען מיט ווילדע קרייטעכער. אייניגע שויבען פון די פענסטער פון זיין הויז האָט דער האָגעל אויסגעקלאַפּט, האָט ער זיי מיט אלטע זעק פערשמעקט, וואָס עס האָט דער הויז צוגעגעבען איין אָבגעלאָזענעם ווילדען אויסזעהען.

און גערעכט האָט ער זיך געגעבען:
— ניין, איך וועל נישט דערלאָזען אידיש בלוט אין מיינע דורות אריין!....

ער איז נאָך מעהר פוילער געוואָרען, און פלעגט זיך לעגען שלאָפען פריה אין אָבענד און אויפשטעהן שפעט אויפ'ן מאָרגען. די קיח פלעגען רעווען פון הונגער אין שטאַהל. די חורים פלעגען מאַכען געוואלדען און די פערד פלעגען קלאַפען אין די דילען פון שטאַהל מיט זייערע פיס. — זאָל שוין קומען דער קונה! — איז געוועזען דער איינציגער געבעט, וואָס דער אַלטער עלקינס פלעגט מורמלען אויפשטעהענדיג און לייגענדיג זיך....

און צו זיין פערטרויאונגס זוהן, הענריק, האָט ער אזוי איינמאָל געזאָגט:

— אין קאנאָדאָ איז נאָך דאָ און דאָ אַ סך לענדער, וואָס דער טייוועל האָט נאָך נישט אָנגעריהרט.... איך וויל שוין מעהר נישט מאַן נאָרניט. איך וועל זיצען אין הויז און רויכערען. דו האָב חתונה, בעזעץ זיך דאָרט אויף אַ שטיק ערד און הויב אָן דיין וועלט.... פופצעהן בעשעלס ווייץ קען מען אַרויסבעקומען פון דעם קאנאָדער אַקער ערד. דאָ איז די ערד שוין אַרים ווי דער טויט און מען דאַרף זי נאָך בעפוצען מיט פלויםען....

— און יאָהאָן? — האָט הענריק אַריינגעשטעלט מיט אַ ניט־זיכערען מאַן.

— יאָהאָן.... דערמאָן מיר נישט זיין נאָמען! זאָל ער דאָ בלייבען. דערמאָן איהם נישט!....

הענריק האָט אַפילו הנאה געהאַט פון דעם וואָס זיין פאָטער וויל

ניט מען זאל דערמאנען יאָהאָן'ס נאָמען, אָבער ער האָט מורא געהאט פאר דעם וואָס זיין פאָטער שאַרט איהם אונטער צו בויען זיין אייגענע וועלט און חתונה האָבען.... ער האָט גאָר ניט געוואוסט פון וואָנען מען הויבט אָן פריהער, גאָר ניט, אָט אזוי עס זאל זיך געהן ווי עס איז גענאָגען ביז איצט, וואָלט געוועזען גוט. ווי אזוי הויבט מען אָן אַן ענדער מין וועלט?....

יאָהאָן איז אַרומגעגאָנגען אין הויז, ווי אַ קלוגע קאַץ, ווען זי האָט עפעס אָבגעטאָן ביים טעפּעל מיט דער סמעטענע, אלעמען אויסגעמידען דעם וועג, זעהר ווינציג געשלאָפען און איז זעהר פיעל אַרומגעפאָהרען רייטענדיג איבער דער פּרעירי און אין שטערמעל. צו די גאלדענבאָרג'ס אין הויז האָט ער עפעס ניט געקענט קומען.

ער האָט געפיהלט אַז ער האָט דאָ עפעס פּערקאָכט.... ווי אזוי זאל ער זיך ווייזען פאַר דבורה'ן אין די אויגען. וועט זי איהם ניט אַרויס-וואַרפען פון הויז?....

אַ סך מאָל האָט ער זיך געלאָזען פאַהרען צו גאלדענבאָרג'ס הויז. זאל זיין וואָס עס וויל זיך! און ניט אויסגעפיהרט זיין פּלאַן. פון דעסטוועגען האָט ער געוואַרט אויף אַ גוטער געלעגענהייט.

ט"ז

דער שבת איז ביי די גאלדענבארג'ס אין הויז אוועקגעגאנגען זיין געוועהנליכען אומעטיגען און איינזאמען וועג.

פרוי גאלדענבארג האָט אָנגעגרייט ווייסע ברויט געפילט מיט אַזינקעס, און אַלערליי מאכלים פון איהר אייגענעם גארטען (זי פלעגט זיין שטאַלץ אויף איהר אייגענעם גארטען, איבער וועלכען זי אַליין פלעגט פון צייט צו צייט ארבייטען); זי האָט אויך אָנגעגרייט עטליכע פליישען, ווי געבראַמענע ברוסט, געקאָכטע ריפּען און אַ געפילטע הוהן מיט מעהל און שמאַלץ.

הערר גאלדענבארג און דער פערדיונג זיינען געווען פערנומען אַ נאַנצען אין דער פריה מיט לייכטע קלייניגקייטען אַרום הויז, שטאַהל און הויף.

דבורה האָט געלעזען די צייטונגען און זשורנאַלען. און קומענדיג איבער דעם נאָטיץ אין דער גלאַדסטאַנער צייטונג, איז זי פריהער גער-וואָרען כלאַם, און באַלד האָט זי אָנגעהויבען צו פיבערן מיט איהר נאַנצען קליינעם קערפער.

עס איז איהר נאָכאָמאַל אויפגעקומען די זעלבע מיאוסקייט, וועלכע זי האָט געפיהלט די נאַנצע צייט פון איהר ליגען אין יאָהאַן'ס שויס, ווען ער האָט זי פון דער פרעירי אַהיים געבראכט.

זי האָט געוואָלט אַ רוף טאָן צו איהר מוהמען, נאָר אזוי ווי זי האָט דעם געפיהל פון מיאוסקייט געהאַלטען פערשלאָסען אין זיך, און געוואוסט האָט זי, אַז אויב זי וועט עס דער מוהמען דערצעהלען, וועט איהר אַליין, דבורה'ן, נאָך מעהרער ניטגוט ווערען אויפ'ן האַרצען, האָט זי דערפאַר געטראַכט, אַז פאַר איהר איז בעסער דאָס אין זיך אַליין דערשטיקען, און אַט דעם קליינעם נאָטיץ, וואָס יאָהאַן האָט אין צייטונג אריינגעגעבען, מוז זי אויך פערניכטען. קיינער אין הויז זאָל דערפון ניט וויסען.

און זאָל ער קומען נאָך איהר האַנד!

זי האָט דעם נאָטיץ פון צייטונג אַרויסגעריסען און איהם אין קליינע פּיצעלעך צופליקט.

— אַ העלד! — האָט זיך דבורה געטראַכט, ווערענדיג בלאַס פון איר גערליכער אויפּרעגונג, — ווען זי זאָל ניט געוועזען זיין אזא נאַר, וואָלט זי בעדארפט אין מיטען וועג אַרונטערשפּרינגען פון זיין שוים און אַליין אוועק אַהיים!....

און נאכדעם, אַז איהר אַנקעל האָט זיך גענומען בלעמערען אין די צייטונגען, האָט זי געציטערט ווי אַ פּיש, ער זאָל ניט קומען איבער יענעם אָרט וואו זי האָט אויסגעריסען דעם נאָטיץ....

עס איז, צו איהר גליק, אַלעס אַריבער גלאַט.

מען האָט, ווי געוועהנליך, אַבגעגעסען דעם מיטאָג.

דער פּערדיונג איז אוועק אין זיין צימער זיך אויסרוהען.

הערר גאלדענבארג מיט דער פּרוי זיינען אוועק אַ קוק טאָן אויף דעם ווייץ אין די שאַקען. זיי האָבען אַפּריהער געפּרעגט ביי דבורה'ן צו זי וועט ניט האָבען דאַגעגען צו בלייבען איינע אַליין. דבורה האָט זיך מחיה געוועזען מיט דעם וואָס זי וועט קענען בלייבען איינע אַליין — „פאַר וואָס ניט, געהט געזונטערהייט!“...

ווען מאַן און ווייב זיינען אַרויס אין פּעלד, האָט זיך די פּרוי גאלדענבארג אַנגערופּען צום מאַן:

— עפעס איז דבורה אַזוי בלאַס, בעמערקסט?....

— אַ קלייניגקייט אַזא וועהטאָג! און דערשראָקען זיך אויך.

— ניט דאָס מיינ איך. עפעס איז זי בלאַס... האָסטו ניט געזעהען

מיטוואָך אַבער, אַז דער פּערדיונג איז אַריין, ווי זי איז מיט אַ פּרייד אַרונטער קעגען איהם.... זי האָט גאָר פּערגעסען אין איהר פּוס....

— זאָל זיין מיט גליק.... מען דאַרף אָבער פּריהער אַ פּרעג טאָן ביי

דער שוועסטער.... אפּשר וויל זי דבורה'ן אָפּגעמען אין שטאָדט אַריין.

— ווער וועט זי לאָזען צונעמען פון מיינ הויז....

— זיי וואָלטען אונזער הויז בעציערט מיט פּרייד. אָבער....

— וואָס? — פּרעגט רחל ווי אַנגעשראָקען.

— אָבער אייזיק האָט זיין בעשלוס נאָך ניט געענדערט.

— ער וויל טאַקע אוועקגעהן. איך האָב געמיינט, איצט אַז עס איז

דאָ אַזא מיידעל אין הויז....

- ער זאל נאך ניט מיטשלעפען דבורה'ן....
- געה שוין, געה, איך וועל מיט איהר א רעדט טאן, — און זי וועט שוין אלעס ביי איהם פועל'ן.
- און זיי וועלען זיך ליעב האבען, און זיי וועלען א קינד האבען, — האט רחל ווי אויסגעזונגען, — וועל איך זייער קינד ליעב האבען, ווי עס וואלט געוועזען אונזער טאכטער'ס א קינד....
- קענסט זיך נאך אָנשמעקען מיט דעם און אויך....
- איך שוין ניט....
- ביזט נאך יונג גענוג!
- איך שוין ניט.... מיין צייט איז שוין אוועק מיט דעם ווינד....
- איך וואלט שוין בעדארפט האבען ערוואקסענע קינדער און צוקוקען ווי זיי לעבען....
- רייד ניט אזוי, נארעלע, עס איז ביי גאט אין די הענדר. אלעס האבען מיר מיט אונזערע אייגענע הענדר זיך גענומען, און די איינציגע זאך האט גאט פערקוקט.... עס קען נאך קומען....
- און עס וועט שוין ניט קומען.
- וועסטו זעהן.
- זאל דער פערדיונג זעהן ביי דבורה'ן....
- און אז דבורה'לע וועט דיר דערצעהלען דעם ערשטען סוד?...
- וועל איך זי א קוש טאן.
- פרוי גאלדענבארג'ס פנים האט זיך גערויטעלט און זי האט טרויר מעריש ווייטער געצויגען:
- איך'ס זי קושען און זי היטען, אז זי זאל קיין שווערע זאכען ניט טאן. זי וועט ביי מיר די שוועל פאמעלינקע אריבערטערטען....
- איך זאג דיר, אז דו וועסט זיך אָננעמען מיט דעם... האבען זיך אונזערע הייליגע מוטערס פון חומש דען ניט אָננענומען פון אַנדערע ווייבער....
- היינטיגע צייטען האב איך נאך ניט געהערט אז א פרוי פון אַריבער פערציג זאל — — —
- אזוי רעדענדיג, זיינען זיי צוגעקומען צום פּעלד, וואו דער ווייץ איז געשטאנען איינגעהילט אין גאלד, איין שאַק נאָכ'ן אַנדערן.

— זינט די וועלט איז א וועלט האָט נאָך קיינער אזוי גוט ניט
 געשנימען, — האָט הערר גאלדענבארג בעמערקט.

— הערסטו, וואָס איך וועל דיר זאָגען, — זאָגט רחל, ווי זי וואָלט
 זיך פֿלוצים דערמאָנט אין א זעהר וויכטיגער זאך, — אָט דער אייזיק איז
 א גוטער ארבייטער, נאָר מיר געפעלט ער ניט. ער איז א „קריונק“.

זי האָט נאָך געוואָלט ריידען, נאָר עפעס האָט הערר גאלדענבאָרג
 א מאַדנעם קוק געגעבען אויף איהר, און זי האָט גענומען נעהן נאָך איהם
 און געשוויגען.

97

נאכדעם ווי דבורה איז אַרונטער פון בעט, האָט זי אָנגעהויבען צו פיהלען אַן אַנדער מין אינטערעס אין דעם לעבען אויף איהר אַנקעל'ס פּרעדיג. זי האָט זיך גוט אַריינגענומען אין מח איהר מוהמעס ווערטער: „אז דער, וועמען אַ פּערד וואַרפט ניט אַרונטער, איז גאָר קיין רייטער ניט.“ און זי האָט זיך פון פּערדיונג אויסגעלערנט ווי אָנצוואַטלעך אַ פּערד, און ניט אַכטענדיג, וואָס „קיטי“ האָט זי איינמאַל אַרונטערגע-וואַרפען, פּלעגט זי דוקא נעמען „קיטי'ן“ און זי אָנצוואַטלעך און אָפט אַרויסרייטען.

רייטען פּלעגט זי אין פּעלד אָהן אַ צוועק, און אָפט אזוי אָפּרייטען אַ פּאַר מייל און זיך אַליין כאַפּען אז זי איז שוין ווייט פון דער היים. „און וואָס האָב איך געטראַכט: פון גאָר ניט!..“ עס איז איהר אָבער גוט געוועזען צו רייטען און צו טראַכטען. פּלעגט זי עס טאָן אָפט און גאָר מיט „קיטי'ן“, ווי זי וואָלט וועלען ווייזען דעם דאָזיגען פּערדעל, אז זי האָט ניט מורא פאַר איהם.

און דער פּערדיונג, אייזיק, האָט איהר אין דעם געהאַלפּען:

— זאָלסט ניט שרייען ווען דו זיצסט רייטענדיג אויף אַ בראַנקאַ-פּערד. נור איין שפּראַך ווייסט דער פּערד: גיב איהם אַ רייב מיט ביידע פּיס אין די פּלאַנקען!...“ — פּלעגט ער איהר געבען צו ערקלערען מיט זיין בעדייטפולען, פּעסטען טאָן, און דערביי ווי זיך געבייזערט.

דבורה האָט ניט געגליכען דעם „בייזער“, און זיין טאָן, ווי אויף אייניגע אנדערע מאַניערען זיינע.

צום ביישפּיעל, ווען דער פּערדיונג פּלעגט לאַכען, האָט ער עס געטאָן ווי עס וואָלט דונערן אין די הימלען.

זי האָט פּיינט געהאַט צו קוקען אויף זיין פּערוואַקסען, האָריג פּנים, און ער פּלעגט, ווי טראַץ עמיצען, זיך אָפט ניט גאַלען. עס פּלעגט אַמאָל

אױעק עטליכע װאָכען און זיין פנים פלעגט בעװאָקסען װערען מיט א געדיכטען שװארצען בערדעל.

דבורה האָט איינמאָל געמאכט א שמועס מיט דער מוהמען איהרער פון דעם, און עס האָט זיך אויסגעלאָזען :

— הערסט, — האָט די מוהמע געזאָגט, — מענער זיינען א סך שעהנער מיט א באָרד װי מיט א גלאַטען פנים.

דבורה האָט ניט געהאט און ניט געװאָלט עפעס זאָגען געגען דער מוהמע'ס מיינונג. יענע קען נאָך בעמערקען, אז זי רעדט צופיעל װעגען דעם פערדיונג'ס חסרונות.

און זי האָט זעהר ניט געװאָלט אז מען זאָל איצט ענטפלעקען די געפיהלען, װעלכע האָבען זיך ערשט אָנגעהויבען צו אויפוויקלען אין איהר האַרץ.

דערזױיל האָט זי זיך אָנגעהויבען מעהר אריינקוקען אין דעם פערד-יונג'ס בעװעגונגען. און זי האָט אויך דערפיהלט א נייגונג צוצוטערפען זיינע פערלאַנגען :

דעם זאָטעל האָט זי אויפגעהאַנגען תמיד אויף דעם אייגענעם פלאַץ, װאו זי האָט עס גענומען, און אז זי פלעגט אַרונטערנעהמען דאָס צוימעל פון „קיט'ן“, פלעגט זי די לייצעס אַזױ פערבינדען אין די צױמענרינגען, װי אייזיק האָט עס איהר איינמאָל געװױזען צו טאָן.

און גליקליך האָט זי זיך געפיהלט, אז איהר טאַנטע האָט איהר געהייסען דאָס צימערל, װאו דער פערדיונג פלעגט שלאָפן, אויפצוראַמען. זי האָט שױן די ליילעך אויף זיין בעט אַזױ גלאַט פערצױגען און דאָס קישעלע אַװעקגעלייגט אַזױ, אז עס זאָל איהם זיין ניט שטאַרק הויך צו קאַפענס און ער זאָל קענען אויסרוהען זיינע אָנגעהאַרעװעטע ביינער.

און נאכדעם װי זי איז געװעזען עטליכע מאָל אין זיין צימערל, האָט זי זיך דערוואוסט פון דעם באַרג ביכער, װעלכע זיינען דאָרט געלעגען אין א ווינקעל אויפ'ן דיל אָנגעװאַרפען, אז ער איז ניט אַזױ פראַסט און פערגרעבט, װי ער קוקט אויס.

האָט זי זיך גענומען מעהרער אינטערעסירען מיט איהם, װאָס ער טוט אין די אכענדען.

באלד נאכ'ן עסען, כמעט יעדען אבענד, עס מעג זיין „געדונערט און געבליצט“, פערנעמט ער זיך אין זיין צימערל אריין.
 דבורה פלעגט פאר איהם שוין אָנגיסען אַ פולע לעמפעל מיט קעראַסין און אלע אין דער פריה איז דאָס געוועזען ליידיג. האָט זי פערשטאַנען, אז ער לערנט אָדער ער לעזט זיינע גראַבע ביכער.
 זי האָט ניט געוואָלט ריידען דערפון מיט איהר טאַטע, ווייל די לעצטע האָט איהר אַמאָל געזאָגט, אז דער פערדיונג איז אַ מענשען־האַסער.
 — אַ מענש ווייסט נור זיין צימערל....
 — ווי קען אַזעלכער פיינט האָבען אַ מענשען, — טראַכט זיך דבורה, — אז ער האָט אפילו די פערד ליעב?...
 נור ריידען טיעפער וועגען דעם ענין מיט דער טאַטע האָט זי ניט געקענט.

און עס האָט זיך דבורה'ן גענומען דאַכטען, אז ביי איהר האָט זיך אָנגעקליבען אזוי פיעל צו ריידען, אָבער אַלץ אַזעלכעס וואָס זי וואָלט עס נור איהם אַליין געקאָנט דערצעהלען. און דערפאר האָט זי געקראָגען אַ השק צו די זעלבע אַרבייטען וואָס ער פלעגט טאָן.
 הערד גאלדענבאָרג'ן האָט עס געשמייכעלט, וואָס זיין שוועסטער'ס מיידעל פון דער שטאָדט האָט זיך צוגעוואוינט צו דער פרערי, און ער האָט זיך אין דער שטיל מיט זיך אַליין געטיילט מיט דער שמחה און אויס־געלייגט פלענער פאר איהר צוקונפט מיט דעם פערדיונג.
 און ער פלעגט נאָך אונטערנעבען מוטה און פערשטאַרקערען די געלעגענהייט אז זיי זאָלען זיך טרעפען אָפט אַליין אויג אויף אויג אין פעלד. און אז מען האָט געשניטען די אַלפאַפּאַ, איז דבורה אויך אַרויס אַרבייטען מיט דעם שאַרער.

זיי זיינען געבליבען אויג אויף אויג.
 נאָך יעדען ראָנד אַרום דעם פעלד איז דער פערדיונג געבליבען שמעהן אויף אַפצורוהען די פערד, די מאַשין אָנצוהעלען, און די שנייד־מעסערלעך מיט קאַלטע וואַסער צו בעוואַשען פון דעם דונקל־גרינעם אָנגעפאַפּעכז.

דבורה האָט זיך אויך אָבגעשטעלט מיט דעם שאַרער ביי דעם אייגענעם ברעג פון פעלד, וואו דער פערדיונג פלעגט זיך אָבשטעלען, און אזוי פלעגען זיי זיך איבערוואַרפען מיט אָפגעריסענע ווערטער.

ביידע האָבען געהאט זעהר פיעל אויף זייערע הערצער.
און דער פערדיונג איז שטאַלץ געוואָרען וואָס דבורה העלפט איהם
אין זיין ארבייט, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז זי שיינט מיט
טויזענדער זונען. און ווי גלייך זי איז דאָס געזעסען אויף דעם שאַרער
מיט די לייצעס אין די הענר! און ווי גלייך די זוינדרייהען זיינען דאָס
געלעגען אין אַ פיער עקיגען קאַסטען אַרום דעם אַלפאַלפּא פּעלר!
אַ ווינטעל האָט געבלאָזען.
און אייזיק האָט געטראַכט:
ווען איך וואָלט געווען דער ווינט און וואָלט זיך איבער די אַלפאַלפּא
רייהען דורכגעבלאָזען!

י"ח.

אין אבענד או הערר גאלדענבארג איז ארויס א קוק טאן פון זיין הויז צו דעם ווייטען פעלד מיט דער אָבגעשניטענער אַלפּאַלפּא, האָט ער צעזאָגט, אז עס זעהט אויס ווי אַ סך, אַ סך ווייסניקע שעפעלעך זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפּען און זיך אויף דעם פעלד געלעגט או אָפרוהען איבער נאַכט.

דער פערד-יונג איז אויך ארויס אַ קוק טאָן.

די זון האָט געהאַלטען ביים אַרונטערנעהן פון יענער זייט באַרג אין מערב זייט פון גאלדענבאָרג'ס הויז.

דער פלאַכער און ברייטער טהאַל האָט זיך גערויטעלט און ווייף נעמאַכט דאָס אָנגעשטרענגטע אויג.

עס איז געוועזען שטיל אַרום אויף ווייטע ווייטען.

און העט אין מורד אויף אַ באַרג האָט זיך דערועהן אַ קליינע פיגור

פון אַ פערד.

די גאלדענבאָרגס האָבען זיך אויסגעזעצט אויף אַן אַלטען איבער-געקעהרטען שליטען וואָס איז געלעגען נעבען הויז; דבורה האָט זיך נאָך בעשעפטיגט מיט הויז-אַרבייט און איז אַלעמאָל אַריין אין הויז און צוריק אַרויס, און פון די טיעפענישען פון דער ערד דאָס אָפּגעקלונגען דאָס איידעלע ריטמישע געזאַנג פון איהרע פיס.

דער פערד-יונג איז געלעגען צושטרעקט אויף דעם גראָז, אונטערנע-

שפאַרט מיט זיין רעכטען אָרעם און ערגעץ ווייט זיינע אויגען געציעלט.

— נאָר ווי ווייסניקע שאָפעלעך, איך וואָלט שווערען... — האָט הערר

גאלדענבאָרג איבערגע'חור'ט, קוקענדיג צו דעם ווייטליכען אַלפּאַלפּא פעלד.

— איך האָב שוין געשניטען אַלפּאַלפּא אין פערשיעדענע ערטער,

אָבער אזא ווי די היינטיגע בעוואונדער איך! — האָט דער פערד-יונג ווי

אויסגעלאָזען אַן אינערליכען, לאַנגען געשפרעך.

פלוצלינג האָבען אַלע אָנגעשטעלט די אויערען.

— מיר דאכט, עם קומט א רייטער, — האָט הערר גאלדענבאָרג
געזאָגט.

דאָס קלאַפען פֿון פּערדישע פּיס האָט זיך דערנעהנטערט.
דבורה איז אַרויסגעקומען פֿון הויז שנעל, און אין אַטעם אָנגעזאָגט:
— אַ רייטער קומט!
אַלע האָבען זיך אויפגעשטעלט, הויך דעם פּערדיינג, און זיינען אַוועק
צום פּאַרענט פֿון הויז.
צום הויז זיינען צוגעריטען צוויי רייטער און ביידע האָבען מיט איין
מאָל אויסגעשריען:
— גוטען אבענד!

— אַה, יאָהאָן! גוטען אבענד! — האָט הערר גאלדענבאָרג מיט
גאַסטפּריינדליכקייט געענטפּערט. — און וועמען האָב איך די עהרע צו
קענען? — האָט גאלדענבאָרג געפּרעגט אויף דעם צווייטען יונגען מאַן.
— דאָס איז מיינער אַ פּריינד... איך האָב מיט אייך זעהר וויכטיגעס
צו שמועסען, — האָט יאָהאָן געזאָגט כאַפּענדיג אַ בליק צו דבורה'ן, וואָס
איז געשטאַנען ביים טהיר פֿון הויז און זיך געטוליעט צו פּרוי גאלדענבאָרג.
— מיט מיר, זעהר פּיין, קומט אין הויז אַרײַן, — האָט הערר גאַל-
דענבאָרג מיט אַ שמייכעל געזאָגט.

יאָהאָן איז אַרונטער פֿון זאָטעל מיט איין שפּרונג, ער האָט זיין
פּריינד אויף מיטגעבעמען, אָבער יענער האָט געקוקט דאָ צו דעם קאַפּ פֿון
זיין פּערד, דאָ צו דבורה'ן, וועלכע, ווי איהם האָט זיך געדאַכט, לאַכט פֿון
איהם עפעס אָפּ... און ער האָט בעסער אויסגעקליבען צו בלייבען אויפֿן
פּערד.

ביידע פּרויען זיינען צוריק אַוועק צום אַלטען שליטען, נאָכדעם ווי
הערר גאלדענבאָרג האָט אַרײַנבעגלייט יאָהאַנ'ען דורך דער אָפּענער טהיר
אין הויז אַרײַן.

דער פּערדיינג איז נאָך אַלץ געלעגען אויפֿן גראָז, ער האָט אפילו
ניט געפּרעגט ווער עס איז דאָרטען געקומען. זיין וועלט און זיין בליק
זיינען געוועזען אין דער ווייטער ברוינליך-דונקעלער מערבֿ'שער אונבע-
שטימטהייט...

דבורה האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן שליטען און מיט שרעק גענומען

טראַכטען, אז יאָהאָן איז דאָס איצט ווייזט אויס געקומען בעמען איהר האַנט...

און פרוי גאלדענבאָרג האָט זיך פערטראַכט, — איבער עפעס אַ סיבה האָט זי זיך גראָד איצט ווידער דערמאָנט ווי אזוי איהר שוין לאַנג גער שטאַרבנע מאַמע איז צו איהר געקומען איינמאָל פאַרנאַכט, ווען זי איז געזעסען גאַנץ אַליין אויפ'ן שוועל פון הויז און געקוקט אויף דער שטילער און ליידגער ווייטקייט... איהר מוטער איז צו איהר דאָן געקומען ווי אַ לעבעדיגע, מיט אַ גרויסער שאַל אויפ'ן קאָפּ, און האָט זיך שטיל אַוועק געזעצט נעבען איהר און האָט ביי איהר מיט רחמנות געפרעגט:

„טאַכטערעל, אַוואו האָסטו זיך פערקליבען אין אַזאַ ווייטען לאַנד... צווישען פרעמדע?“

נאַכטליכער און דונקלער איז אויף דער פּרעירי געוואָרען און פון הויז אַרויס האָט זיך באַלד דערהערט הערר גאלדענבאָרג'ס קול:

— רחל, רחל! קום נאָר אַריין. קום אַריין!

פרוי גאלדענבאָרג האָט זיך גלייך אַ הויב געטאָן און מיט שנעלע טריט גענומען געהן צו דער טיר פון הויז, און דערביי געטראַכט:

„עס איז גאָרנישט...“

און זיך דערמאָנט:

„עס הענגען דאָך צוויי ביקסען אויפ'ן וואַנט.“

און זי האָט אַ שווערען זיפּז געטאָן:

„וואַלמען נאָר צוויי סינדער פאַר די צוויי ביקסען אויפגעוואַקסען.“

ווען הערר גאלדענבאָרג האָט אַריינגערופען זיין פרוי אין הויז, איז פאַר דבורה'ן נאָך קלאָרער געוואָרען, אז יאָהאָן איז דאָס טאַקע צוליעב איהר געקומען. און אין גאַנצען דער עקעל וואָס זי האָט געפיהלט צו יאָהאַנען האָט איהר אַ שלאַנג געטאָן אין האַרצען.

אין דרויסען איז פון דער טונקעלהייט אַ פינסטערניש געוואָרען און מען האָט שוין ניט געקאָנט דערקאָנען דעם צווייטענ'ס פנים.

מיט אַמאָל אָבער האָט זיך איבער דער צפוןזייט פון דעם הויכען סקאָסנעם דאָך גענומען שפאַרען אַ לייכטער ווייסער שיין. — ערגעץ

ארויף אויף דער אנטקעגענדיגער זייט פון הימעל האָט אויפגעשיינט דער „צפון־שיון“.

דבורה האָט זיך פּערגעסען אין אלץ, איז אויפגעשפרונגען און פּרעהר לייך אויסגעשריען:

— דאָס צפון־ליכט! דאָס צפון־ליכט! ...!

דער פּערד־יונג האָט זיך פון גראָז אויפגעהויבען, אויף זיינע פיס אויפגעשפרונגען און איז געבליבען שמעהן מיט פּערגאָפּטע אויגען צום הימעל געווענדט:

— וואָס ווילען דאָרט די גייסטער פון די ווייטע אייזיגע לענדער? זיי שרעקען אונז מיט זייער שטראַהליגען ליכט. און זעה נאָך ווי די שטראַהלען הויבען זיך אין הימעל אַרײַן, ווי פייערדיגע זיילען, און ווי זיי ציהען ערגעץ אַהין, אַהין...!

— שטערט מוזען דאָרט איצט ברענען — האָט זיך דבורה אָכגערופּען, צוקומענדיג נאָך נאָהענט צו איהם.

— און אויב עס זיינען דאָרטען דאָ שטערט וואָס ברענען, מוזען דאָס זיין אידישע שטערט — האָט דער פּערד־יונג צוגעגעבען.

דבורה האָט זיך אומגעקוקט אויפ'ן פּערד־יונג. — ער איז געשטאַנען ווי אַן אייזערנער און איז געווען פּערגאָסען פּונ'ם צפון־ליכט...!

זי האָט זיך מיט אַמאָל צוגעפּרעסט צו איהם און געפּרעגט:

— אייזיק, ווער ביזטו? ... אייזיק! ... איך קאָן דאָך דייך ניט. איך

ווייס ניט ווער דו ביזט. זיי ניט אזוי בעהאַלטען. זאָג...!

די נאָכט איז געווען פינסטער און ליכטיג און שטיל.

דער פּערד־יונג האָט זיך אומגעקוקט אויף דער קליינער דבורה, האָט

זי אַרומגענומען מיט זיין גרויסער האַנט און געזאָגט:

— דבורה, איך האָב דיר אַ סך צו זאָגען, אָבער הער: איך וויל אַז

דו זאָלסט וויסען אַז איך וועל אוועק קיין פּאַלעסטינאַ, און איך וויל אויך

אַז דו זאָלסט ניט מיינען אַז עפעס קאָן מיך אָפּהאַלטען. קיין זאָך וועט

מיד ניט מאַכען צו ענדערען מיין בעשלוס. דאָרטען וועל איך בויען מיין

היים און ניט ווי אַ פּרעמדער צווישען פּרעמדע... איך בין שוין געווען אַ

פּרעמדער אין דער גאַנצער וועלט און איך וויל שוין מעהר קיין פּרעמדער

ניט זיין. איך וויל צו דער היים פון אונזערע אבות, דאָרטען, ווען איך

וועל זיך מיהען און אַרבייטען פליסיג, וועט דאָס ניט פּערפּרעמדט ווערען.

— הערר גאלדענבארג מיינט, אז אלע שכנים האָבען איהם דאָ ליעב. און ער ווייס ניט אז דער גוי איז שטיל און פערביסען. —
 — אָט דאָ ניט לאַנג בריינג איך אַרויס אונזער שוואַרצען סאַמעטענעם אָנער קיין גלאַרסמאַן אויף אינספּעקציאָן... עס זיינען זיך אַהין אָנגעפּאַהר רען אַ סך פאַרמער פון אַרום און אַרום. דער רעגירונגס־דאָקטאָר בע־טראַכט זייערע אַלעמענס פּערד, און מיט אַלעמען איז גוט און פּיין, קיינעם אַרט ניט. קיינער זאָגט גאָר ניט... נאָר ווען עס קומט צו הערר גאלדענ־באַרג'ס פּערד ציהען אַלע אָן זייערע אויגען און איינער רעדט אַרויס:
 „דאָס בלוט פון יעזוס האָט דער איד אין זיין פּערד אַריינגעגאָסען, ווי עס שיינט!....“

— און אין די אויגען רעדען זיי דאָך אַלע אַזוי פּריינדליך: „הערר גאלדענבאָרג“ און „הערר גאלדענבאָרג!“ און דאָס איז טאַקע דאָס אונגליק, דבורה: דער גוי טראַגט זיין גיפטיגע שנאה הינטען־אַרום.
 — און אז איך קום און דערצעהל דאָס צו הערר גאלדענבאָרג, וויל ער ניט גלויבען און דרינגט נאָך, אז עס קאָן גאָר ניט געמאַלט זיין אין אַמעריקאַ. — די פּאָטערס פון דעם לאַנד זיינען געווען אַלע גלייך.
 — יא, יא. די פּאָטערס פון דעם לאַנד זיינען געווען אַלע גלייך און אַלע גלייך האָבען געעפענט די טויערען פאַר דער גאַנצער וועלט. היינט אָבער זיינען זיך אַהער אָנגעלאָפּען אַלערליי גוים־אישע פּעלקער, וואָס האָבען אין זייערע בוזעמס געבראַכט דעם האַס צו אַלץ וואָס איז ניט גוים־איש, דעם האַס וואָס זייערע מוטערס האָבען אין זיי אַריינגעגאָסען מיט דעם מילך פון זייערע ברוסטען... זיי זיינען אַהער אָנגעקומען און האָבען פאַר זיך קלויסטערס געבויט און אין די קלויסטערס — שולען פאַר זייערע קינדער געמאַכט. און דאָרט אַוועקגעזעצט לעהרער וואָס האָבען אין זיך אויף אַריינגעזויגט דעם גיפטיגען האַס צו אַלץ וואָס איז ניט גוים־איש...
 — הערר גאלדענבאָרג דרינגט, אז עס קאָן ניט געמאַלט זיין אין אַמעריקאַ.

— און איך זעה, ווי ביי זיך אויפ'ן האַנט:

— עס קומט דער טאָג, ווען פּלוצלינג וועלען זיך אַוועקשטעלען די „גוט־הערציגע“ גוים־אישע בירגער קעגען דעם אידען, זיי וועלען אַפּער־געמען דעם שאַרפען מעסער פון אונטער זייערע קליידער און וועלען עס אַריינשטעכען אין אידישען האַרצען אַריין....

דבורה האָט ביי די לעצטע ווערטער זיינע אַ ציטער געטאָן, און מיט שרעק זיך אַראָבגעלאָזט אויף די קניע. זי האָט מיט איהרע אַרעמס אַרומ גענומען זיינע פיס...

אין דרויסען איז געווען שטיל און דאָס צפון־ליכט האָט זיך פאַר זיי מיט הויכע זיילען געשיינט אויף דעם נאַכטיגען הימעל.

דער פערד־יונג האָט אָנגענומען דבורה'ן פאַר'ן האַנט, זי אויפגע הויבען פון דער ערד און איז מיט איהר אַוועק מיט'ן ווייץ־פעלד, צווישען די קופּעלעך געבונדענע ווייץ־נאַרבען אַנטקעגען דעם צפון־ליכט.

די איבערגעבליבענע האַרטע ווייץ־שטאַמען האָבען זיך געבראַכען אונטער זייערע ביידענס פיס.

פון דעם נאָהענטען און דאָך ווייטען און ווייסען צפון־ליכט איז די פּינסטערניש פון דער נאַכט געדיכטער געוואָרען.

זיי זיינען גענאַנגען אָהן אַ סוף. זיך גערעהט צווישען די רייען און ווייטער גענאַנגען און זיך צוריק אומגעקעהרט און דער פערד־יונג האָט דערצעהלט:

— מיר זיינען ניין ברידער געוועזען. אַ טאַטען זעהר אַ פרומען געהאַט. די מוטער האָט געהאַלטען אַ קליין קרעמעל אין דאָרף, וואו מיר האָבען געוואוינט. דער טאַטע פלעגט צוביסלעך אַרויסגעהן אויפ'ן דאָרף האַנדלען מיט די גוים און פאַר אונז, אַז מיר האָבען אָנגעהויבען אויפצואוואַקסען, האָט ער אַ שטיק לאַנד אָבערונגען און מיר האָבען עס מיט טאַכט פערזעצט...

דאָס דאָרף האָט געהאַט אַ שלעכטען שם אַרום און אַרום און מיר, די ברידער, האָבען געהאַט אַ שם פאַר אונזער מוטער צו וואוינען אין אַזאַ דאָרף און ניט מורא האָבען פאַר די „גוים“.

— און אין „יענע טעג“... איז אין אַ נאָהענטען שטערטעל איבער איין הערינג, וואָס אַ איד האָט צו אַ גוי אין אַ מאַרק־מאַן פערקויפט, אַ ווילדער געשלעג אויסגעבראַכען, און האָט באַלד אַזוי דערשראָקען די אידען פון שטערטעל, אַז מען האָט אונז, די ניין „שטאַרקע קינדער“ (אַזוי האָט מען אונז גערופען) דורך אַ געהיימען שליח געשיקט רופען.

— מיר זיינען געקומען צושפּעט... אירישע גוטס איז שוין געווען צוטראָמען אין די גאַסען. און ביי אירישע טעכטער זיינען שוין די אויגען

געווען אויסגעשטאָכען... געזאָגט האָט מען אונז, אז די גוים פון אונזער דאָרף זיינען געווען די ערשמע אָנצוהויבען דעם בלוטיגען טאָג... — מיר, אלע ניין, האָבען פּערביסען מיט די צייהנער און אוועק צוריק אין דאָרף און זיך געגעבען אַ שבועה ניט צו פּערשווייגען... — אז מיר זיינען צוריקגעקומען שפּעט אין אבענד פון שטעדטעל, האָבען מיר געפונען אונזער הויז אָבגעברענט... דאָס גאַנצע דאָרף איז געווען שטום און פינסטער. אלע זיינען געשלאָפּען... — אונזערע בהמות זיינען געלעגען מיט אויפגעריסענע מאָנענס און אונזער טאטע און מאמע האָבען מיר גערופען און זיי האָבען ניט געענט פּערט... האָבען מיר זיך צושפּרייט איבער דעם פינסטערען שטומען דאָרף, און עס איז געוועזען ווי עמיץ האָט מיט אונז גערעדט פון איין זאך און מיר האָבען אלע צוגעשטימט עס צו טאָן... — מיר האָבען דאָס דאָרף פון אלע עקען אָנגעצונדען. און דאָס פייער פון איין הויז האָט דאָס צווייטע פּערכאַפּט... עס זיינען מיט שטרוי די דעכער געווען בעדעקט און טרוקען, פון די מאַרצאָווע ווינטען... מיר האָבען די אַרבייט אָפּגעטאָן און זיך צוזאַמענגענומען אויף דעם הויכען באַרג וואָס איז געשטאַנען קעגען דאָרף... — עס האָט זיך אויפּגעהויבען קעגען שטאָק בלינדען הימעל אַ גע־דרעהטער, דונקעל־רויטער פּלאַם. און עס איז דער הימעל אויף מיילען ווייט העל רויט געוואָרען, און עס איז געוועזען שטיב אַ צייט, און נאָר דאָס קנאַלען פּונ'ם פייער וואָס האָט איבער'ן דאָרף זיין אַפּעטיט געשטילט... עס האָבען זיך צוקלונגען, ווי דורך אַ כּשוף פון ווייטען, גלאַקען פון קלויס־טערס... עס האָט זיך דאָס דאָרף געברענט און עס איז פון די הייזלעך קיין קרעכץ ניט געקומען... די שטיינער פון דעם באַרג זיינען הייס געוואָרען און מיר זיינען שוין אלע געשטאַנען אויף דעם שאַרפען אָפּשניט פון באַרג, אויף דער גרויסער סקאַלע וואָס מיר האָבען פון אונזער יונגענד אָן גערופען דעם „רוח'ס מעסער“. מיר האָבען געקענט זעהן אויף מיילען, די פּעלדער און וועלדלעך, וועלכע האָבען אויסגעוויזען ליכטיג, ווי זיי וואָלטען ברענען... עס האָט פון ווייט אַ גאַלפּ פון פּערד אָנגעהויבען צו קומען, און באַלד האָבען מיר אויף דעם וועג אין אונזער דאָרף אַריין אַ צוואַואָרפּענע מחנה רייטער דערזעהן. און נאָך די רייטער זיינען וועגענער געפּאָהרען. די פּערד און די וועגענער האָבען מיט זייערע פּיס די ערד ניט בעריהרט,

אזוי ווילד זיינען זיי געלאפען און נאך גיכער זיינען די רייטערס געפלוין
נען און א ווילדער, שכור'ער געאכצערין האט זיך געטראגען פון די העלזער
פון די רייטער און פון די וועגענ-טרייבער, און אז זיי האבען זיך דער-
נעהנטערט צום ברענענדען דאָרף, האָבען מיר באַלד דערזעהן אונזער
טעות...

— ... דאָס זיינען די גוים פון אונזער דאָרף געוועזען אין ערגעץ איין
אנדער דאָרף אויף אַ שמחה... זיי האָבען זייער אַרבייט אין אידישען
שמעדיגן אָפּגעטאָן און עס אין אַ שמחה פּערטרונקען...

— ...און באַלד האָט מיין עלטערער ברודער געטאָן אַ פּאַטש מיט
ביידע הענט און איז אַרונטער פּונ'ם שאַרפען שטיין אין אָפּגרונד, און
איידער מיר האָבען נאָך געקענט הערען דעם שטומפּיגען אָפּקלאַנג פון
אָפּגרונד איז דער צווייטער ברודער מיט אַ פּרעהליכען „האָך“ אַרונטער-
געשפּרונגען... און דער דריטער און פּירטער האָבען עפעס געזונגען אזוי
באַנג... און ווען דער פינפטער און זעקסטער זיינען אַרונטער אין אָפּ-
גרונד האָבען זיי נאָך ניט געזאָגט, נאָך מיט פּערמאַכטע אויגען און מיט
צוואַמענגעלעגטע הענט אויף זייערע ברוסטען. און דער זיבענטער און
אַכטער ברודער האָבען אַ קוק געמאָן צום ברענענדען דאָרף און צו דער
נאָהענטער מחנה פון אונזערע דאָרפּס-גוים, וואָס זיינען אָנגעקומען מיט
זייערע ווייבער און די יונגע בחורים פון דאָרף וואָס זיינען געריטען אויף
זייערע יונגע פּערדלעך מיט ווייסע פּאַטשיילעס אין די גרוועס אַריינגע-
פּלאַכטען...

— ... אז עס איז געקומען צו מיר, האָט זיך פּלוצים אונזער פּרומער
פּאַטער, אין ווייסען בעצויגען, בעוויזען און מיך פאַר מיינע אַקסלען אָנגע-
כאַפט... איך האָב געהויבען מיינע פּיס, מיין האַרץ איז אין מיר צושפּרונג
גען געוואָרען, און ער האָט מיך געהאַלטען און געזאָגט:

— „... עס זאָל מיין דור ניט אָפּגעמעקט ווערען!... געה אוועק אין
אַ פּרעמדען, ווייטען לאַנד און הויב אָן צו בויען, פון דאָס ניי!... בוי אויף
אַ היים, און אז דיין ווייב וועט דיר געבוירען אַ קינד, זאָלסטו ביי זיין
וועגעלע איהם פון דעם אַלעמען דערצעהלען, און דער עיקר זיין מוטער
זאָל עס אויך פּריהער ווייסען... זי זאָל עס אין איהר מילך דעם קינד אין
זיין בלוט אַריינפליסען... געה אוועק!...“

"ט.

נאך דער צפון־ליכט נאכט זיינען אוועק עטליכע טעג.
 חערר גאלדענבארג האָט זיין אלפֿאלפֿא אין די סטויגען אַרײַנגעלעגט
 און נאָכדעם דעם ווייץ גערראָשען.

און אין צווישען די אַרבייטען איז איהם אָפטמאָל אויפגעשוואומען
 דער געדאַנק וועגען דעם, וואָס דער יונגער יאָהאַן עלקינס האָט פֿון איהם
 געוואָלט.

לכתחילה האָט עס ביי איהם אויסגעזעהן, ווי ווען עמיץ זאָל קומען
 צו איהם און איהם זאָגען:

„גיב מיר אוועק דיין האָב און גוטס, אומזיסט!“

אַדער:

„פארנעם זיך פֿון דאַנען!“...

און נאָכדעם איז דאָס ביי איהם אזוי אויסגעקומען:
 דעם פערד־יונג וויל ער דאָך נור, אויב זי, דבורה, זאָל איהם וועלען.
 וועט ער איהר דאָך ניט געהן איינרעדען דוקא דעם פערד־יונג.
 און נאָך עפעס אַנדערש:

מען זיצט צווישען זיי שוין אזוי לאַנג. מען טיילט זיך מיט דער
 אַרבייט, מען אָטעמט דיזעלכע לופט;

איז ווי אויב דבורה זאָל צוקומען און זאָגען:

— אַנקעל, יאָהאַנ'ען האָב איך די עהרע פֿאַרצושטעלען אַלס מיין...
 „איי, וואָס מיין טאַטע האָט חתונה געהאַט מיט אַ אידישע טאָכטער,
 און וואָס — האָט גאלדענבאָרג געטראַכט, — איך אליין האָב רחל'ען פֿאַר
 אַ ווייב און וואָס דבורה'ס מוטער האָט אויף אַ אידען פֿאַר אַ מאַן, איז
 נאָך ניט קיין בעווייז אז דבורה מוז נור חתונה האָבען מיט אַ אידען.
 „זי קען נאָך זיצען און וואַרטען אַט־אַדאָ אויף דעם אידען איהר
 חתן, ער זאָל קומען צו געהן, ביז'ן גרויען צאָפֿ...“
 עס איז געקומען די צייט פֿון ווייץ־דרעשען.

הערר גאלדענבארג איז, נאָך דעם מנהג פון יענער געגענד, אַרויס
איינלאָרען די שכנים צו קומען העלפּען דרעשען זיין ווייז, און ער האָט
זיך אָנגעשטויסען אויף אַ מאָדנעם נייעם קלאָנג.

מען האָט ביי איהם געפרעגט: „וואָס איז די אורזאַכע פאַר וואָס
דער אַלטער עלקינס פערקויפט זיין היים“... און וואוהין פאַהרט ער אַוועק...
דערביי האָט מען עפעס מאָדנע ניי אויף גאלדענבאָרג'ען געקוקט.
— דער אַלטער עלקינס פערקויפט? ...! — האָט זיך גאלדענבאָרג
געוואונדערט.

עפעס מאָדנע ניי און אונהיימליך האָט דאָס צו איהם געקלונגען...
און ווען ער איז אַוועק צום אַלטען עלקינס איהם איינלאָרען ער זאָל
קומען העלפּען דרעשען, האָבען זיי זיך בעגעגענט און ניט געקענט קוקען
איינער דעם אַנדערען גלייך אין די אויגען אַרײַן.
— איך וועל קומען פריהער פון איטליכען, — האָט דער אַלטער על-
קינס געפונען פאַר נױטיג צו ענטפערען אויף הערר גאלדענבאָרג'ס
איינלאָרונג.

וועגען זיין אַוועקגעהן פון דאַנען און וועגען דעם פערקויפּען פון זיין
היים האָט ער ניט דערצעהלט, און הערר גאלדענבאָרג האָט איהם ניט
געפרעגט.

און דער אַלטער עלקינס איז טאַקע געקומען פריהער פון איטליכען
מיט צוויי פערד אין דעם לייטערנעם וואָגען איינגעשפּאַנט. און אז עס
האָט זיך אָנגעהויבען דער טאָג, האָט דער אַלטער פלייסן און עפעס מיט
אַ נייעם אויסזעהן אַלעמאָל אונטערגעפיהרט צו דעם מאַשין אַ פולען
וואָגען מיט ווייץ-נאַרבען.

יאָהאַן איז אויך איינגעלאָרען געוואָרען, נאָר ער איז ניט געקומען.

הערר גאלדענבאָרג האָט געהאַט קריינקונג דערפון.

ער האָט דאָך איהם ניט געזאָגט „ניין“.

קומט אַ יונג בעמען די ערלויבניש אויף דבורה'ס האַנט... מען זאָגט
איהם געה פּרעג ביים מיידעל... וואָס האָט ער זיך אָנצו'ברונז'ען? ...

און נאָכ'ן מיטאָג אַז עס איז געקומען די געלעגענהייט, אַז אַלע מענער
האָבען זיך צוזעצט, ווער אין דרויסען אויף דעם אַלטען איבערגעקעהרטען
שליטען און ווער אויף דעם גראָז אין שאַמען, צו כאַפּען אַ „סמוק“, האָט

הערר גאלדענבארג א פרעג געטאָן ביים אלטען עלקינס, וואו יאהאן איז ערגעץ... און וואָס ער מאַכט אין זיין געזונד...

— אין אלרי רוחות און געזונד ווי א רוח... — האָט עלקינס געענט פערט מיט א האַסטיגען ציה פון זיין פיפקע, א קרומען שפיי אין זייט אריין. — ווער האָט איבער דעם צו שאַפען היינטיגע צייטען... ווען איך בין אין זיינע יאהרען געווען אין דראַש צייט, האָב איך געדאַנקט גאָט אז איך האָב געקאָנט שלאַפען ביי דער נאַכט...

פרוי גאלדענבארג האָט א לייכטען ציטער געטאָן ווען איהר מאַן האָט דערמאָנט יאהאנ'ס נאָמען, זי האָט ניט געוואוסט פאַר וואָס, נאָר פונד דעסטוועגען האָט זי ניט פערפעהלט צו הערען דעם אלטען עלקינס' ענטפער און זי האָט ציימליך בעמערקט:

— וואָס אַמאָל איז ניט היינט... יאהאן איז א קלוגער בחור... איך האַלט פון איהם זעהר פיעל...

— זיין מאַמע איז געוועזען א קלוגע בהמה, עך, עך, — האָט עלקינס זיך צולאָזען — פאַרוואָס זע זאָל ער ניט זיין קלוג, אָבער זי איז דאָך געווען מיהוזאם און פעהיג ווי צעהן מענער צוואַמען...

— אה, ער וועט א ווייבעלע זיך נעמען, וועט ער אנדערש זיין, פלייסיגער ווערען — פרובט פרוי גאלדענבארג...

— א ווייבעלע, וואָס נאָך? — מאַכט דער אלטער עלקינס און ציהט אָפּ די רעהרעל פון פיפקע — עס איז לייכט צו זאָגען א ווייבעלע. וואו געמט מען זי?

— ווינציג מיידלעך ביי די שכנים? — שטעלט אריין הערר גאלדענבארג — נאָר זעהט, אז דער עלטערער זוהן זאָל פריהער חתונה האָבען... — עט, טא, טע. — צוקאָכט זיך עלקינס און טוט זיך א קראַץ מיט די גראָבע, אומגעלומפערטע פינגער אין זיינע האַרטע, גרוי־שוואַרצע האָר פון קאָפּ. — מיידלעך ביי די שכנים... עס איז לייכט צו זאָגען, מיידלעך ביי די שכנים... מיר זיינען דאָ אלע פרעמדע טייוואָלים... יעדער טייוועל האָט זיך זיינע גענגעלעך... אָט, ווען ער זאָל זיין א לייט, מיין יאהאן, שרייב איך אין דער אלטער היים און מען שיקט פון זיינעטוועגען אַרויט א מיר...

דערווייל האָט פון ווייטען פעלד דער דרעשימאַשין א שאַרפען פיה

געמאָן, אַלע מענער האָבען זיך געכאַפט און אוועק צו דער אַרבייט. פרוי
גאלדענבאָרג איז געבליבען מיט דבורה'ן אויג אויף אויג.
זיי האָבען פֿלינק געוואָשען די געשיר און דער קול פון פּאַרצעליי און
דאָס שטומפיגע קלינגען פון גאַפּעל, לעפעל און מעסער האָבען זיך געיאָנט
איינס נאָך ס'אַנדערע.

ביי פרוי גאלדענבאָרג האָט זיך יעצט זעהר פיעל געטראַכט וועגען
אַט דער קליינער דבורה'לען... ווי ניך זי האָט עס דעם טעלער איינגעמונקט
אין דער גרויסער מאַקערטע מיט הייסע וואַסער... זי וועט שוין זיין איינ-
מאָל אַ ווירטין! ... און ווען דער יאָהאַן זאָל האָבען אַ אידישען טאַמען! ...
עס איז איהר אַרויפגעקומען דעם אַלטען עלקינס' ווערטער: „מיר
זיינען דאָ אַלע פרעמדע טיוואָלים“... — די אַרבייט צוטיילט מען צווישען
זיך, מען העלפט זיך איינער דעם צוויימען מיט געלד... און ווייטער קען
מען שוין ניט געהן... „יעדער טיוועל האָט זיך זיינע געננעלעך“... וואַרום
זאָל עס אזוי זיין? ...

איהר האָט זיך זעהר פּערוואָלט צו דורכריידען זיך מיט דבורה'לען,
וועגען דער זאך. און זי האָט טאַקע געוואָלט אויסגעפינען צי האָט יאָהאַן
מיט איהר פון עפעס שוין געשמועסט. יא, אַ רחמנות אויף יאָהאַנ'ען, ווי
ער בעט זיך: „מיר קומט דבורה'ס האַנד... איך האָב זי פון דער פרעירי
געבראַכט און גאָט האָט מיר איהר יונגען לעבען געשיינקט“... און יאָהאַנ'ס
אומגעלומפערטער פּאָטער; רעדט גראָב: „פרעמדע טיוואָלים“...

פרוי גאלדענבאָרג האָט אַ טראַכט געמאָן:

ווען עס וואָלט געוועזען מיין בלוט און מילך, אָט די פלינקע, קליינע
דבורה, וואָלט איך יעצט אויך געשיקט אין שטאַדט צווישען אידען נאָך
אַ יונג אַ אידישען... נאָר זי זאָל כאַטש ניט אריינפאַלען... ווייל מיט
דעם פּערדרינג — ווער ווייסט צי עס וועט עפעס ווערען. און דערצו —
גלאַט וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאַר, אָט די שטיפערישע דבורה און אָט דער
יונג וואָס ווייסט נאָר אַרבייט, עסען און זיין צימערעל... נאָר וואָס איז
דבורה, אזוי שפעט, אין יענער „צפון-ליכט“ נאַכט, גענאַנען שלאַפען? ...
און פרוי גאלדענבאָרג ווענדעט זיך צו דבורה'ן:

— האַסטו געמענט דבורה זעהן ווי דער פּערדרינג האָט היינט גע-
שלונגען דעם „רוהבאַרבֿי“... פּע, אַ מאַנספּערשוין זאָל אזוי ליעב האָבען
צו נאַשען...

דבורה האָט שוין פון דער מוחמע נאָך פריהער געהערט אַ פאָר עהנִי
ליכע בעמערקונגען, האָט זי זיך אָנגע'ברוג'ט און געזאָגט:

— מוהמעלע, איך האָב ליכע צו זעהן ווי אייזיק עסט.

— אזוי?!

— הרהו!

— אוי וועה, אָט פאלט אַרונטער דער פאָלומעסיק! — טוט פרוי
גאלדענבאָרג פלוצים אַ פערדרעה דעם געשפרעך.

דבורה האָט אַרויפגערוקט דעם פאלומעסיק אַביסעל העכער און מיט
אַ סינדערשען טאָן געזאָגט:

— ווייסט איהר, מוהמעלע, איך געה —

— וואוהין געהסטו?

— וואוהין אייזיק —

— משונע צו מיטערע...

— אוי, מוהמעלע, איך געה.

— גאָט זאָל שומר ומציל זיין, וואָס רעדסטו קינד מיינס? דאָ ביי
מיר ביזטו די גרויסע און ביי דיין מאמען וואָלסטו געווען נאָך גאָר אַ
קליינטשיגס, יא, אָט אזא קליינטשיגס!...

אַ מינוט האָבען זיך ביידע פרויען אָנגעקוקט...
דאן.

— איך וויל אוועקגעהן, מוחמע!

— דיין מאמע האָט דיך צו מיר אין די הענד געגעבען און איך
וועל דיך אָפּהיטען!...

— איך קען זיך שוין אליין אָפּהיטען.

— ווער האָט עס דיר געזאָגט, דער פערדיונג?!

— נישט קיינעמס דאגה.

— זעה נאָר, אַן עזות, זי אַרויסגעפיהרט צו דער „צפון ליכט" און
איהר געעפענט די אויגען... נעבעך שלעכט זי בעהאנדעלט!... זאָג פעהלט
דיר עפעס ביי מיר?

— מיר פעהלט גאָר ניט, איך האָב די גאַנצע וועלט!...

— אזוי?!

— הו, הו!...

— די גאנצע וועלט!... ער וועט דײך אין ערגעץ ווייט אוועקפיהרען
און וועסט זיין דאָרטען איימיג אַליין...

— מוהמעלע, איך בעט אייך, מוהמעלע, נעהמט זיך ניט צום האר-
צען דערפון... איך וועל שוין האָבען אַ סך פרייד אונטער דעם דאָך וואָס
ער וועט פאר מיר פון ווייסנקע שינדעלעך אויפקלאפען...

— אזוי?!

— הו, הו!...

— איך וויל ניט זאָלסט אזוי ריידען צו מיר, הערסט!

— הו, הו! הו! — קרימט איהר נאָך פרוי גאלדענבארג.

איז דבורה גאָר אנטלאָפּען אין איהר צימערל און האָט זיך אַרייני-
געוואָרפּען אין בעמעל מיט'ן פנים צו דער וואַנד...

פרוי גאלדענבארג האָט מיט אַ פייכטען כעס אין איהרע גרויסליכע
אויגען געענדיגט אין קיך די נאָכמיטאָגדיגע אַרבייט. און צולעצט האָט
איהר אָנגעהויבען באַנג צו טאָן פאר וואָס זי האָט זיך מיט דבורה'ן
אָנגעהויבען.

איהר כעס האָט זיך איינגעשטילט. זי האָט זיך באַלד צוריקגע-
כאפט און גענומען מאַכען פלענער ווי אזוי דבורה'ן איבערצובעטען, דער
עיקר, ווי אזוי צו פּערגלעטען די גאַנצע זאָך, אַז עס זאָל ניט אַרויסקומען
אויף דער ווייסער וועלט... זי איז טאַקע באַלד אוועק, געכאפט דעם
בעזעם און אָנגעהויבען צו קעהרען דאָס גרויסע עס-צימער און אַ רוף
געטאָן:

— דבורה'לע, וואו ביסטע?

קיין ענטפער.

זי קעהרט ווייטער, רייכט דעם דיל מיט'ן בעזים אויף איין פלאַץ.
און ענדליך לאָזט זי פאלען דעם בעזים און לויפט אַריין אין דבורה'ס
צימערל, טוט אַ פאטש מיט בידע דאלאָניעס:

— וועה איז צו מיר, דבורה'לע, וואָס איז מיט דיר? ... — איך

האָב נור שפּאס געמאַכט. גאָט ווייסט דעם אמת, אַז אלעס איז דייןס...
איך וועל עמען אַ טרוקען שטיקעל ברויט און וואשען דייע קליינע פיס-
לאַך און טרינקען דאָס וואסער... זיי מיט אונז... זיי נאָר מיט אונז,
דבורה'לע. בלייב מיט אונז.

דבורה האָט ניט געענטפערט. אין שטוב איז געווען שטי. פון

פעלד האָט זיך געטראָגן אַ פּרעהליכער הוושען פּונ'ם דרעש-מאשין, ווי עס וואָלט ערגעץ אויף דער פּרערי אַ חתונה זיין. און פּון צייט צו צייט האָט דער מאַשיניסט גערופּען מיט זיין הייזעריגען פּיפּעל. אָט דריי בעזונדערע פּיפּלעך, דאָס האָט געהייסען, אַז מען זאָל ליידיגע זעק ברענגען: גאָט האָט געגעבען אַ סך ווייץ... און אָט אַ געדדעהמער, טרויעריגער פּיף, אַז מען זאָל ברענגען וואסער וואסער! ... פּרוי גאלדענבארג האָט זיך צוגעזעצט אויף דבורה'ס בעטעל און איהר אָנגעהויבען צו גלעטען אַרום קאָפּ און אַרום פנים. זי האָט געטראכט:

— צו וואָס די גאנצע מיה? ... איינעם גיט גאָט קינדער און אַן אנדערען גיט ער צו די קינדער...
דבורה איז געלעגען מיט אַ קינדערשען קאפּרין אריינגעביסען צווישען איהרע ברוינע ליפּען און געטראכט.
צוויי וועגען זיינען פאַר איהר אָפּען... דער פּערדריינג וועט קומען צו רייטען פּון הינטען און וועט זי אַ כאפּ טאָן.
און זיי וועלען זיך אוועקיאָגען...
זי וועט האלטען איהרע אויגען פּערמאכט. ערשט עט, עט ווייט, וועט זי עפענען די אויגען, און זיך אזוי פּרעהען!

און פּרוי גאלדענבארג איז לאַנג געזעסען לעבען דבורה'ן און גע-
טראכט:

שוין איבער צוואַנציג יאָהר, אַז זי האָט חתונה געהאַט מיט הערר גאלדענבארג'ען. פּון ערשטען טאָג אָן האָט מען זיך געמיהט און גע-
פלאַנט.

עס דערמאָנט זיך איהר אַ צייט אין אַ ווינטער. עס האָט אויף דער פּרערי געשנייט. און ווען עס שנייט אויף דער פּרערי און דו זיצסט אין הויז און קוקסט דורך דעם פּענסטער, דאַכט זיך דיר אויס, אַז עס איז קיינער נישטאָ אויף דער וועלט חוץ דיר און נאָך עפעס אַן אַלטער ווייסגרויער פּרוי, וואָס זיצט ערגעץ און ציהט אויס ווייסנקע, פלאַקסענע פּעדעמלאַך אויף דעם שפינער...

עס האָט געשנייט עטליכע טעג נאָכאַנאַנד. עס זיינען פּערווישט געוואָרען אלע וועגען און פּלויטען. דאָס הויז איז איינגעהילט געוואָרען

אין שניי ביז איבער די פענסטער. מען האָט בערארפט וואסער אין הויז אריין. מען האָט בערארפט ארויסגעהן צו די פערר און קיה זיי עסען צו געבען.

האָט מען בייטאָג אויסגעשניטען אַ שטעגעל אין טיעפען שניי צום ברונען און צום שטאָל, איז עס דורך נאכט נאָך אַ מאָל פערשאַטען נען וואָרען מיט שניי.

געלד איז געוועזען אין הויז. ברויט פאר זיך און היי פאר די בהמות אויך, גענוג — נאָר איינע אַליין אָפגעשניטען פון אַ גאנצע וועלט. און די ווייסע, אלטע פרוי ציהט נאָך אלץ איהר פלאקס, איהר ווייסנקען, ווייכען פלאקס... און קיין קינד איז אין הויז ניטאָ.

האָט גאלדענבאָרג געזאָגט:

עס איז אַ רחמנות אויף דער קוה, זי בויגט זיך אין דרייען און עס ווארפט איהר אַ צאָהן אָן אַ צאָהן פון קעלט. די פערד האָבען אַ סך שטרוי אָנגעבעט אונטער זייערע פיס און געהען אַרום פרוי אין שטאָל, איז זיי וואָרעם, אָבער די קוה קען איך ניט לאָזען אַ פרייע צווישען די פערד, אַ רחמנות אויף דער בהמה...

האָט מען די קוה אַריינגענומען אין הויז אַריין. עס איז געוועזען וואָרעם, בייטאָג און ביינאכט האָט דער גרויסער אייזערנער אויווען געברענט. קויהלען — פון די אייגענע פעלדער.

קיין קינדער איז ניטאָ. האָט מען ביינאכט פערבראכט מיט דער בהמה.

זי האָט נאָר געוואָלט אַ לעק טון דעם הייסען אויווען...

און ניט איינמאָל האָט רחל געפרעגט ביי איהר מאן:

צוליעב וועמען?

וואָס וועלען מיר האָבען דערפון?

ער פלעגט ענטפערען:

— שווייג און ווארט. גאָט וועט געבען אזוי ווי ער ניט פון איין

קערענדעל ווייץ פינג און פירציג אַנדערע קערענדלעך.

און ווען זי האָט איהם בעגעגענט אין ניו יאָרק צום ערשטען מאָל, האָט זי איהם שוין אָנגעהויבען צו גלויבען אין אלעס. זי איז געוועזען אַן אמעריקאנער אויסגעוואקסענע, ביי נאָהענטע קרובים, די עלטערען פערלירען נאָך אין די וויקעלאַך. ער איז דאָן געוועזען ניט לאנג אריבער

געקומען אין ניו יארק. און זי האָט גוט געקענט די לאַנד־שפראַך און איז געוועזען הויך און שעהן און פלעגט קענען ריידען מיט אַ מענשען און יענעם געווינען.

ער האָט קיין בעשטימטע אַרבייט ניט געהאט און די מלאכות גע־ביטען און זיך ניט געקענט צושלאָגען צו עפעס רעכטס.

און געפרעגט האָט זי זיך אַליין :

זאָ מוט היג געזיכט, אַזוינע געזונדע הענד, קען דען די שטאַרט קיין נוצען פון איהם ניט האָבען ?

ער האָט איהר געזאָגט :

„אין שטאַרט איז פאַר מיר איינג און איך פיהל זיך אין כח צו בויען אונזער היים אין ערגעץ אַ פריי אָרט...“

— אַזאָו דו וועסט געהן, וועל איך אויך געהן, און וואו דו וועסט גליקליך זיין, וועל איך זיך מיט דיר טהיילען... — האָט זי געענטפערט. און ער האָט געבויט די היים.

ער איז אַוועק מיט אַן אייזערנעם ברויך. איך נאָך איהם.

דאָס ערשטע יאָהר אַ פעלד מיט בולבעס. מיר האָבען די בולבעס אויסגעגראָבען און נאָך דעם איינענעם הערבסט די זעלבע פעלד מיט ווינטער־ווייץ פערזויט.

האָבען גויים געשמייכעלט :

ווינציג ערד פעהאָנען?

גאלדענבארג האָט געטאָן זיינס. ווי גוט איז געוועזען ווען ער פלעגט איהר אויג אויג געבען צו ערקלעהרען פאַר וואָס ער טוט עס אַזוי. זי האָט איהם געגלויבט.

און קומענדיגען יאָהר האָט ער „אויפגעריסען“ אַן אַנדער שטיק לאַנד, און ווען ער האָט נייע לאַנד „געריסען“, האָט ער עס געטאָן שטיל און פאַמעלעך און אָפגעהיט, אַז יעדער פאך זאָל זיין איבערגעקעהרט מיט'ן גראָז אַרונטער. און האָט זיך אַ פאך פערוואַלט צו לעגען מיט'ן גראָז אַרויף, פלעגט זיך גאלדענבארג ניט פוילען, זיך אומקעהרען און עס פער־טרעטען מיט'ן פוס.

און געאַקערט האָט ער נאָר אין גלייכע ליניען. תמיד איז דאָס פעלד אַרויס אַ גלייכע — איין ברייט און איין ליניג.

די שכנים האָבען דערפון זיך אויסגעלאַכט.

גאלדענבארג האָט געהאט זיין אייגענעם בליק און איז אוועק מיט זיינע אייגענע כחות און איז געוועזען דער הארר פון זיינע לענדער. ער האָט אויף אויסוועניג געוואוסט זיינע ערדען און אלע ווינקלען פון זיין ראנדזש, און האָט גערענקט וואו ער האָט דאָס קלענסטע טשוועקעל אוועקגעלעגט.

ווייל דאָס מינדסטע טשוועקעלע האָט ביי איהם זיין אָרט געהאט. און האָט ער אַ טשוואַק אין ערגעץ אריינגעקלאפט, איז דאָס געוועזען אַ טשוואַק אריינגעקלאפט פאר זיך און פאר קינדסקינדער. און ער האָט געזעהן, אז די לענדער, וועלכע זיינען ווייט פון הויז, האָבען אויף זיך בערג און טהאָלען און אין די טהאָלען לויפען טייכלאך, האָט ער פערשטאנען, אז דאָס איז גוט פאר פיטערונג. און לייטזעלינקייט אין זיינע אויגען האָבען געהאט זיינע פערד זעהר פיעל. ווען די ווייסגרויע קליאטשע האָט אַ קליינטשיגס געבוירען, האָט מען עס געהאָדעוועט ווי אַ קליין קינד. עס איז אזוי צוגעוואוינט געוואָרען צו דער פרוי גאלדענבארג, אז עס פלעגט ניט וועלען זיין מיט איהר מוטער און תמיד שטעהן און ווארטען ביים טהיר פון הויז, אז פרוי גאלדענבארג זאָל איהם דערלאנגען עפעס אַ נאָשעריי.

אָדער הערר גאלדענבארג פלעגט אָנבויען זיין קאָפּ און דאָס קליינע פערדעלע פלעגט אַרונטערקאפען זיין קאפּעליוש און מיט דעם אוועק־בריקענען און אַרומלויפען אַרום הויז און צוריקקומען שוין אָהן דעם קאפּעליוש.

— דו שיבענעק, — פלעגט גאלדענבארג פרעגען דעם פערדעלע, — וואו האָסטו פערוואָרפען מיין הוט?

דאָס פערדעלע פלעגט שטעהן און מאכען מיט זיין רונדען און גלאַנץ־ציגען קעפעל אַראָפּ און אַרויף. און מען פלעגט שטעהן און זיך אָנ־לאַכען דערפון...

האָט הערר גאלדענבארג אַן איינמאָל אָנגענומען אַ חשק צו פער־פיהרען אַ שטאַם פון פערצעראַנער פערד, און עס זאָל זיין אין זיי די בלוט פון דער בראָנקאָ אַריינגעמישט. איז דאָס אויף רחל'ען געפעלען געוואָרען.

און אז נאָט האָט זיי געהאָלפען, מען האָט צום פירטען יאָהר פון זייער „היימעווען“ אין דער ווייטער וועסט, די ברויטען און די פלאַקס

פערקויפט און די גוטע פרייווען אויף גענומען, איז הערר גאלדענבארג
 אוועק אין דער שטאדט מינעאפאליס און געקויפט ניין מיידלאך-בראָנאָס
 און איין אָגער פון דעם אמת-ריינעם פערצערנער בלוט.
 און זיי געבראכט אַהיים און אַ טהייל פון די בערגיגע און טהאַליגע
 פעלדער אין דראַמענע פלוימען איינגעצוימט און די פערד, "מיידלאך"
 אַהין אַריינגעלאָזען.

האַבען די שכנים געלאכט :

"אַ בראָנקאָ מיט אַ פערצערן איז אַזוי ווי אַ קאץ מיט אַן אינדיק..."
 גאלדענבארג האָט אָבער געמאָן זיינס.

עס איז אוועק גאַהענט צוויי יאָהר און אויף גאלדענבארג'ס פעלדער
 זיינען שוין אַרומגעלאָפּען יונגע פערדלעך. שוואַרץ און גלאַט ווי סאַמעט
 פון "טאַטען'ס" צד, און מיט אַ ווייסניקען פלעק אויף דעם שטערען
 צווישען די אויגען פון דער "מוטער'ס" צד.

דאָס יונגע פערדל האָט געהאַט אַ רונדען און ברייט-בייניגען אויס-
 זעהן, ווי דער פערצערן און אַ דינעם, קורצען האַלז און אַ לייכטקייט
 אין די דינע, גלייכע פיסלעך, ווי די בראָנקאָ.

אַ פערדעל אויפגעצויגען און איין אַנדערס איז געקומען...

גאָט האָט אין דער פרעמד געגעבען אַלץ, נאָר ניט קיין קינדער.

ב

דער זומער איז געפלויען צו זיין שנעלען סוף.
 די ארבייט אין גאלדענבארג'ס פעלדער האָט זיך געטאָן איינע נאָך
 די אנדערע, מיט אַ סדר.

דער פּערדרינג האָט געטאָן זיין ארבייט אין צייט און מיט פלייס,
 כאָטש ער האָט זיך גענרייט אין וועג אַרײַן.

געטראכט האָט ער, פריהער צו פּערענדיגען אַלע ארבייטען אין
 גאלדענבארג'ס פעלדער, אויך העלפּען אַרײַנצונעהמען די יונגע
 „פילליעס“ אין דעם שטאַל אַרײַן אויף איבער ווינטער, אויך העלפּען
 אָנצוגראַבען קוהלען פון די אייגענע בערג אויפ'ן גאַנצען יאָהר.

און דאָן וועט ער פּאָהרען קיין ניו יאָרק, די גרויסע וויעג פון זיינע
 יוגענד חברים, זיך מיט זיי צום לעצטען מאָל אָפּגעזענענען. און איבער
 הויפט אַ קוק טאָן, וואָס די חברים פון „פועל הצעיר“ (ער איז געוועזען אַ
 מיטגליד אין אַזאַ פּעראַיין) דענקען צו טאָן עפעס פאַר פּאַלעסטינאַ.

מיט דבורה'ן האָט ער מעהרער ניט געשמעסט, ווייל ער האָט פיינט
 געהאַט „שטרויענע העלדישקייטען“, ווי ער האָט עס אַליין אַ נאָמען גע-
 געבען. ער האָט בעגעהרט, אַז אין יענער מינוט, ווען ער וועט זיין פּאַרטיג
 אָפּצופּאָהרען, זאָל דבורה מיט איהם אויך מיטגען.

דבורה אַליין האָט זעהר פיעל געטרוימט.

און אַז זי האָט זיך דערוואוסט פון דער פּאַמיליע עלקינס, ווי זיי
 האָבען פּערקויפט אַלעס און אוועק קיין קאַנאַדאַ, האָט איהר זעהר באַנג
 געטאָן וואָס זי האָט ניט געהאַט די מעגליכקייט יאָהאַן זאָל קומען צו
 איהר בעטען איהר האַנד. זי האָט איהם כאָטש איינמאָל געוואָלט אַ
 שפיי טאָן אין פנים אַרײַן פאַר יענער מיאוס'קייט וואָס זי האָט געפיהלט
 אין זיין שויס, ווען ער האָט זי דאָן פון פרעירי געבראַכט.

פון דעסטוועגען האָט זי עס פּערבעהאַלטען ביי זיך אן האַרץ און
 האָט עס נאָך קיינעם ניט דערצעהלט, אפילו ניט דעם פּערדרינג, אייזיק'ן,

— פערבעהאלטען האָט זי עס מיידעלש, וואו אַלע איהרע סודות זיינען געלעגען ביז זי וועט שפעטער מיט אייזיק'ן זיצען אין זייער אייגענער הויז און דאָן וועט זי אין מינוטען איינזאמע איהם עס דערזעהלען... דערווייל האָט זיך איהר געוואָלט עפעס אויף אַ וואונדערליכען אופן מיט דעם פערדיונג פון פרעירי אנטלויפן.

און אז די פרוי גאָלדענבאָרג פלעגט זיך ביי דבורה'ן בעטען און בעטען: „ווי לאָזסטו אונז איבער איינע אַליין אָט אַ דאָ?...” פלעגט דבורה זיך עקשנ'ען און באַלד דער מוהמען געבען אין איינציגען אויס-וועג: „פערקויפט, מוהמעלע, ווי עלקינס האָט פערקויפט...” דערווייל זיינען אַלע אין גאָלדענבאָרג'ס הויז אַרומגעגאנגען ווי שטומע, איטליכער האָט זיך געהאט זיינע וועגען און זיינע מחשבות. און עס איז געוועזען אין אַ רעגענדיגען טאָג אין חודש אַלול, ביי הערר גאָלדענבאָרג'ען האָט מען אין אַ רעגענדיגען טאָג ניט געאַרבייט אין פּעלד.

רחל און דבורה האָבען געטאָן זייערע אַרבייטען אין קיך. דער פערדיונג און הערר גאָלדענבאָרג זיינען שוין פארטיג געוואָרען מיט די לייכטע אַרבייטען אַרום הויז, שטאַל און הויף, און זיינען געזעסען אין גרויסען צימער און געלעזען, גערויכערט און געטראַכט. הערר גאָלדענבאָרג'ס פנים איז געוועזען פערצויגען מיט טרויער און זאָרג. דאָס איז איהם פערבליבען פון נאָך אַ געשפרעך, וואָס ער האָט מיט אַ צייט צוריק געהאַט מיט אייזיק'ען. ער האָט מיט אייזיק'ען געשמועסט, איהם פאַרגעשלאָגען צו פערבליבען דאָ אויף אַ פעסטגעבן בויער היים און אויף אַ פעטער ערד און דער פערדיונג האָט זיך דערפון אָפגעזאָגט...

גאָלדענבאָרג האָט אָבער מיט אַלע כחות געפרובט פערבאָרגען דעם וואָלקען פון צער אויף זיין פנים, ווען ער פלעגט זיין אויג אויף אויג מיט'ן יונג.

און איצט, זיצענדיג מיט איהם אין גרויסליכען צימער, האָט גאָלדענבאָרג פון צייט צו צייט געכאַפט אַ קוק אויף דעם פערדיונג'ס פנים. איהם האָט זיך פלוצים אָנגעהויבען דאַכטען, אז דעם פערדיונג'ס פנים לויכט מיט עפעס אַ מין פערבאָרגענעם געפיהל... „עפעס גאָר אַן אַנדער מענש!“

גאלדענבארג'ן איז אויפגעקומען אין געדאנקען יענע צייט פון זיין לעבען, ווען ער איז פון דער גרויסער שטאָרט אין „דער ווייטער וועסט“ אוועק. וואָס האָט איהם דען געפעהלט אין ניו יאָרק? ער האָט דאָך געהאט קרובים... און פון דעסטוועגען האָט ער מיט רהל'ען געוואָלט התונה האָבען נאָר אויף דעם תנאי, אז זי זאָל מיט איהם מיטגעהן אין דער ווייטער וועסט... און קיינער האָט איהם דאָן ניט געקענט שטערען אין זיינע פלענער...

ער איז געאנגען צו זיין צוועק מיט זיכערע טריט, און אזוי געהט ער נאָך ביז צום היינטיגען טאָג...

— אייזיק, — רופט זיך פלוצים אָן הערר גאלדענבארג, — אייזיק, איך פערשמעה אייך. איך בין אויף אזו געוועזען ווי איהר. אָבער איין זאך וויל איך אייך בעמען. איך בין איצט אייך מודיע, אז אויב איהר בלייבט ביי מיר, איז דאָס אלעס וואָס הייסט גאלדענבארג'ס ראנדוש, אייערס! בלייבט מיט אונז. איך וועל ווייטער טאָן מיינע פליכטען ביז עס וועט שלאָגען די בלוט אין מיינע אָדערען... אייזיק, פערבלייבט מיט מיר, מיט אונז!

— איך וועל דאָ פערבלייבען, ביז איך וועל אייך אויסהעלפען אַריינ-צוברענגען די ברויטען, די „פיללעס“ אין שטאל אַריינגעהמען און אייך אויף העלפען אָנצוגראָבען קויהלען, און דאָן — „גוד ביי!“

די פרויען אין קיך האָבען דערהערט גאלדענבארג'ס געשרי, ווייל די לעצטע ווערטער: „געהט אייך שוין!“ זיינען אַרויס מיט אַ זעהר אויפגעגענטער הויכער שטימע. זיינען זיי געקומען אַריינצולויפען אין שטוב אַריין.

— וואָס איז געשעהן?

— וואָס איז געשעהן, אָנקעל?

— מיר העלפען! מוחל אייך, אייזיק, מוחל. — האָט הערר גאלדענבארג פלוצים געהעכערט זיין טאָן. — אויב איהר ווילט פון דאנען געהן, דאָן געהט אייך שוין!

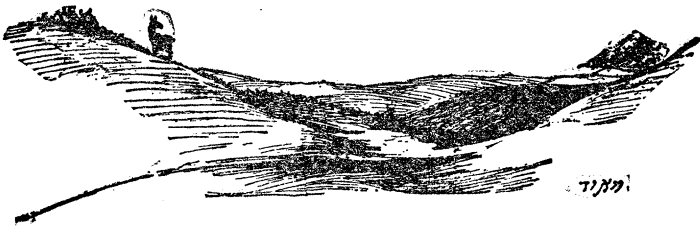
— ענטשולדיגט, — האָט זיך הערר גאלדענבארג אויפגעהויבען פון זיין אָרט און גענומען שפאנען איבער'ן צימער. — ענטשולדיגט. די פּרעירי האָט אין מיר ווילדקייט איינגעפלאנצט. איך האָב צו אייך שטרענג גערעדט. איך וויל ניט, אז איהר זאָלט רחמנות האָבען אויף

מיד. ווייל אזוי ווי איהר, אייזיק, האָט אייער צוועק אין אייער פאלעס־
טינא, אזוי האָב איך מיין צוועק אָט אַ דאָ אויף דער פרעירי... אויב
איהר ווילט נאָך פערברענגען אייניגע טעג מיט אונז, וועט איהר זיין
נאָר אַ גוטער גאָסט — די אַרבייט אין פּעלד און אין שטאַל וועל איך
אַליין טאָן...

— אַ גאָסט?! ווער האָט עס צייט צו זיין אַ גאָסט? איך פּאָהר
נאָך היינט אין רעגען, אַוועק!...

— איך פּאָהר אויכעט! — האָט דבורה גענומען שפּרינגען איבער'ן
צימער, — איך פּאָהר אויכעט!

הערר גאלדענבארג איז געבליבען שטעהן אַ פּערגליווערטער מיט
ביידע הענד אין דער לופטען, ווי ער וואָלט עפּעס געוואָלט אָנהויבען צו
טאָן און מען האָט איהם אַ שטאַרקען זעץ געטאָן אין מוח אַריין.
דחל האָט זיך צואוויינט.

א. ראבאי
קליינע דערצעהלונגען

I.

ברענען אין עס-צימער אלע דריי גאז רעהרען. דער פיערעקעכדיגער טיש איז צוגערוקט צום סיראָטענעם דיוואַן. אויף איין ברעג פון טיש שטעהען צוויי לייכטער מעשענע, אין וועלכע עס ברענען ליכט. אויף א צווייטען ברעג פון טיש שטעהט א גרויסע שיסעל, איבער-געדעקט מיט א ראָזעווער זיידענער „קערה“, וועלכע איז אויסגעשטיקט מיט אידישע אותיות און מיט א גרויסען מגן-דוד. אין מיטען פון טיש שטעהט א פלאש בלאַנס רויטער וויין, אַרומגע-רינגעלט מיט גלעזער.

ר' אברהם שלעפט אויף זיך דעם ווייסען קיטעל מיט גרויס איילע-ניש, וואָס עס איז ביי איהם פערבליבען פון דור דורות, אזש פון יענער נאכט אין מצרים, און נעמט אַרום זיינע לענדען מיט א גארטעל. ער וואַשט זיך די הענד.

די טונקעל גרינע גארדינען זיינען טיעף אַרונטערגעלאָזען. זיין פרוי דבורה לויפט פון קיך יעדען מאָל אַריין אין עס-צימער און פערשווינדט צוריק.

איהר פנים איז פערצויגען מיט צער.

ר' אברהם גיסט אָן א גלעזעל וויין און זאָגט צו דבורה'ן:

— סט'הערען קידוש?

— פאַר וואָס, ס'דיר איינגעפאלען אז כ'ויל ניט הערען? — ענט-

פערט דבורה מיט א באַנגזאַמען שמייכעל אויף איהרע איינגעשרומפענע קליינע ליפען, און זי זעצט זיך אַוועק אויפ'ן דיוואַן ביים סהיר, וואָס פיהרט אין קיך אַריין.

איהרע אויגען פאלען אַרונטער מיט זייער בליק אויף איהר שויס, און זי נעהמט גאָר פלוצים טראַכטען פון איהר עלצטען זוהן, וואָס איז ערגעץ אין דער „ווילדער ווייטער וועסט“ אַוועק, ווער ווייסט וואָס פון איהם איז נעוואָרען; מוז איצט זיצען ביי א טיש א גוי'אישען און עסען מאכלים, פון וועלכע עס שוידערט איהר גאַנצער לייב א טראַכט צו טהאָן...

ר' אברהם האָט קירוש געענדיגט, אָבערזאָגט מיט אויפמערקזאמ' קייט, ווי ער וואָלט צעהלען פערלען רי ברכה :
— איך בין אָנגעברייט און פערטיג צו טהאָן דעם געבאָט פון ער-
שטען גלאָז וויין...

ער טהוט אַ לייכטען זופ פון גלאָז, בע'טעמ'ט דעם וויין צווישען
זיינע ליפען און לעגט זיך קעניגליך אוועק אין אַ ספינקס פּאָזע אויפ'ן
דיוואן, טהוט אַ טיעפערען זופ פון גלאָז...

— אַ טהייערען גלאָז וויין האָט גאָט באַשערט, דבורה...
— גאָט באַשערט וויין, גאָט באַשערט קינדער... — האָט דבורה
גענומען מורמלען אין אַ שטילען פּאַרוואָרפליכען טאָן, — אוואו זיינען
איצט אונזערע קינדער ?

— נאָר וואָס דו ביזט, אוואו ? גאָט ווייסט וואָס ער טהוט.
— אויב עס זאָל זיין אז ער ווייסט, מוז עמיץ פון אונז עפעס איהם
שולדיג זיין, פאַר איהם איז דאָך קיין בעהעלטעניש ניט פאַראַנען, טאָ
פאַר וואָס קומט עס אונז, דאַכט מיר, אז מיר זיינען ניט אזוי זינדיג
קעגען איהם...

— געה שוין, געה; ווירערשפעניג ניט קעגען זיין הייליגען נאָמען,
דבורה. ער האָט פון אונז צוגענומען די קינדער לעבעדיגע, מן הסתם
בעדאַרף אזוי צו זיין...

— איינער אין דער וועסט... איז כאָטש ניט אזא וועהטאָג, ווייט פון
די אויגען אוועק... און דער צווייטער איז טאַקע דאָ אין שטאָדט... איך
האָב תמיד עפעס אַ פחד אין זיך, אז ווען איך געה ערגעץ אין נאָס זאָל
איך איהם ניט אָנטרעפן זיך אַרומפיהרענדיג מיט אַ שוואַרצער נעגערטע...
— געה, זיי ניט קיין אידענע! — האָט זיך ר' אברהם אַ הויב
געטהאָן פון דיוואן און גענומען אַ פולען גלעזעל מיט וויין, עס צוגעד
טראָגען מיט איין האַנד צו דבורה'ס מויל, און מיט דער צווייטער האַנד
האָט ער פּערוואָרפען אַרום איהר האַלז און נאָקען :

— טרינק, דבורה, טרינק, און זאָלסט פּערגעסען אָן אַלעס... היינט
איז די ערשטע סדר נאַכט... מען דאַרף זיין פּרעהליך, הערסט... היינטיגע
נאַכט קען ניט געוועלטיגען קיין משחית אין דער וועלט...

דבורה האָט בעקומען אַ געפיהל פון פורכט פאַר ר' אברהם'ס דיניג-
קער, ברוינער האַנד, וועלכע האָט זיך אַפירגעמאָלען פון דעם ווייסען,

ברייטען ארבעל פון קיטעל און האָט געטהאָן אַ לייכטען ריהר מיט איהרע פערטריקענטע ליפען אין דעם זויס פון גלעזעל, נאָכדעם ווי זי האָט אין אַ שטילען געמורמעל אַ ברכה געמאַכט...

איהרע בלאַסליכע ליפען זיינען אויף אַ רגע רויט געוואָרען פון דעם בלאַנק רויטען וויין...

— נו, די נאַכט שטעהט ניט — — — האָט זיך ר' אברהם אַ כאַפּ געטהאָן, — ביזט שוין אין קיך פאַרטיג מיט אַלעס? איך וויל זיך נעמען צום סדר...

— דאַנקען נאָט פאַרטיג!...

און האָט ר' אברהם איהר דערלאַנגט אַ גראַבען אַלטען סדר און איבערגעלאָזט פאַר זיך דעם קלענערען. און נאָכדעם ווי ער האָט אָנגעפילט זיין גלאַז און דבורה'ס אויך, האָט ער זיך אוועקגעזעצט צום טיש, ביים ברעג, אוואו די רונדע ווייסע מצות האָבען זיך געהילט אין ראָזעווער „קערה“.

און ער האָט אָנגעפאַנגען צו ציהען טריאומפירענד און עס האָט זיך געגאַסען זיין קול איבער דעם ברייטליכען עס-צימער און זיך אָנגעקלאַפט אין די צוויי גרינע גאַרדינען וואָס ביי די פענסטער. און פון יענער זייט פון פענסטער שטעהען די משחיתים, די פערדאַרבער פון אידישען הויז-געזינד, קאָפּ איבער קאָפּ און שטופען זיך און זוכען אַ שפעלטעלע, דורך וואַנען אַרום אַריינצובליקען און עס שטויסט זיי אוועק וויערער אַמאָל דאָס טריאומפירענדע ליעד, וואָס ר' אברהם זינגט...

„האָט מען אונז געפייניגט אין ציעגעל און ליים. האָט מען אונז געהייסען שטרוי קלייבען און עס אַריינקעמען אין דעם ליים. האָט מען אונז געהייסען בריינגען אונזערע ווייבער און אונזערע זיהן און טעכטער, אַז זיי זאָלען אונז העלפען אונזער פיין. האָט מען געזעהן אַז עס העלפט ניט, דאָס אידישע הויזגעזינד מעהרט זיך און פרוכפערט זיך. האָט מען אונז פערבאָטען צו זיין מיט אונזערע ווייבער. און אַז עס איז אַ זוהן געבוירען האָט מען איהם פון דער מוטער'ס בראַכשטוהל אוועקגעכאַפט און אין ים דערטרונקען אָדער אין ליים אַריינגעקנאַמען. צומאָל האָט אַ פאָטער זיין אייגענעם זוהן מיט די פיס אין ליים אַריינגעוועטשט, און צומאָל האָט אַ אידישע טאָכטער געקנאַמען די ליים מיט איהרע אויסגע-מאַטערטע, בלאַסע פיס און דערפיהלט אַז זי ווערט באלד מוטער צו אַ

נייעס וועזען, האָט זי געוואָלט פאַר בושה אוועקנעהן אין אַ זייט, פֿלעג דער פייניגער זי אַ שמיץ טהאָן מיט'ן בייטש און פון וועה פֿלעג די אידישע טאָכטער איהר קינד אין ליים אַרײַנצופערלירען און מיט פֿערביסענע ליפֿען פון צאָרען און אונמאַכט עס שנעל אין דעם באַרג נאַסע ליים פֿערווישען... „האָט דער אַלמעכטיגער דערזעהן אונזער פיינ און געהערט אונזער יאָמער, און אז זיין האַרץ איז פול געוואָרען מיט צאָרען האָט ער אַרונט־טערגענידערט, רייטענדיג אויף אַ שוואַרצען פֿערד מיט אַ לאַנגער בלאַנ־קענדער שווערד און אַוואו עס איז געווען אַ אידישע הויז און אַ שפּאַן האָט דערביי געוואַכט, האָט זיך גענאָסען בלוט. אין אַלע אידישע הייזער איז פֿלוצים ליכטיג געוואָרען. אין אַלע אידישע הערצער האָט עמיץ מיט אַ פֿערבראָנענער האַנד אַ פונק אָנגעצונדען.

האַבען זיך די איבערגעבליבענע פון פיינ יאָמער דערפיהלט שטאַרק און מונטער. עס האָט אין זיי אויפגעקלונגען דער רוה פון שין דלת און יוד און זיי האָבען אין איילעניש זיך געזאַמעלט אין די נאַסען.

עמיץ האָט מיט אַ טראָמפייט געבלאָזען.

אַן אַנדערער האָט אין אַ פויק געקלאַפֿט.

אַ דריטער האָט מיט טאַצען איבער גאַס און גאַס געוועקט.

און גאָר אַן אַנדערער האָט זיך ווי אַ ווינט אויף אַ פֿערד געטראָגען און אין יעדען אידישען הויז מיט זיין גראָבען בייטש אין טהיר אָנגעקנאַלט.

און אין יענער נאַכט האָט זיך דער אידישער צאָרען אויף זייערע פייניגער אויסגעגאָסען, ווי אַ געוויסער, אומגעריכט און בייז...

און מיט די ציעגעל, וואָס מען האָט געכטען ערשט קעגען דער זון טריקענען גלענגט אין פיינ און יאָמער, די פענסטער פון פייניגער'ס הויז געבראָכען. עס האָט איבער דעם גאַנצען לאַנד דאָס בראַך פון גלאָז זיך געהערט.

„האָט זיך געוויזען וואו פון אַ בעהעלטעניש אַ נעכטיגער פייניגער, האָט מען איהם אויף זיין שפיז אָנגעשמעקט און אין אויל געטונקען און אונטערגעצונדען. די שוואַרצע נאַכט האָט מיט זיין פֿלאַם אויפגעפראַלט. האָט מען די טורעמס פון ציעגעל און פיינ אומגעוואָרפען און ציר שטערט און וואָס עס האָט נור געקאָנט ברענגען אין פֿלאַמען געצונדען... ביז עס איז געקומען מיט־נאַכט, און אַ רייטער האָט זיך געטראָגען

איבער נאָם און שטאַרט און פעלד, פון איין עק לאַנד צום צווייטען און
געבלאָזען אין אַ טרומפֿייט:

„גענוג!“ ...

אַנגעזעטיגט האָט זיך אַיעדער פֿערביטערט האַרץ, די דורשט פון
לאַנגער פֿיין האָט זיך אַנגערונקען אין פולען מויל.
און דער טראַמפֿייט בלאָזט און רופט.

און די פּויק שלאָגט אין וועג אַרײַן.

און די טאַצען קלאַפען איינס אין דאָס אַנדערע און מען שליסט זיך
איינס אין דאָס אַנדערע.

האָט מען אוועקגעצויגען פון דעם דאָזיגען לאַנד... — — — —
איז מען געגאַנגען און געגאַנגען אין געגאַנגען ביז מען איז צום ים
געקומען. האָט מען זיך אַ לאָז געטהאָן אין וואַסער אַרײַן. פון יענער זײט
ים האָט אַ שמאַלער זײל פון מאָרגענליכט זיך צו זיי ענטפלעקט. האָבען
אַלע זייערע אויגען אַהין געווענדט. און עס האָבען זיך אַנגעקלאַמערט
הענד אָן אַקסעל, הענד אָן אַקסעל, אַלט און יונג — די הערצער שטורמען
און די נשמה ברענגט מיט פלאַמען... איז מען אין וואַסער אַרײַנגעצויגען,
מען געהט און מען זינקט טיעפער אין טיעפער, אָט איז שוין די וואַסער
ביז צום מויל געקומען... מען קען שוין ווייטער ניט געהן...

האָט עס איינעם פון אידישען הויזגעזינד אַ קלעם געטהאָן ביים
האַרץ, און ער האָט מיט זיין שטעקען אַ פאַטש געטהאָן אין ים! ...
האָט זיך דער ים צושפּאַלמען אין צווייען.

זײַנען זיך די וואַסערען צולאָפּען אין צוויי זײטען. פון רעכטס אַ
פֿערגליווערטע וואַנד און פון לינקס אַ פֿערגליווערטע וואַנד.
און אין פאַראַוים פון געהענדען פּאַלק האָט זיך געקייקעלט דער
פֿייערדיגער זײל און האָט געטריקענט און איינגעפרעסט דעם נאַסען,
זאַמדיגען אָבגורנד פון ים.

און נאָט דער אַלמעכטיגער האָט זײַנע צוויי זוניגע אויגען אויפגע-
עפענט און דערזעהן אַז דאָס פּאַלק ציהט פון דעם לאַנד פון ציענעל און
פֿיין אוועק... האָט ער זײַנע דיענער בעפּוילען, אַז מען זאָל פֿערד און רײט
וואָגען שפּאַנען און בלאַד פאַר זיין טהראָן ברענגען.
און האָט ער זיך אין רײטוואָגען געזעצט און די לײצעס אַלײן אין

זיינע הענד גענומען און זיך אוועקגעלאָזט אויף אַקענען דעם אירישען פּאַלס.

האַבען זיך די דריי פּערד געטראָגען ווי דריי ווינד וויכערען, מען האָט נור געזעהן דריי הויכע זיילען שטויב, און פון שטויב און דורך די שטויב האָבען דעם אלמעכטיגענ'ס זונען־אויגען זייער בליק געוואָר פּען, דער מחנה אידען אין פנים אַרײַן...

און אז דער לעצטער איד איז פון יענעם לאַנד פון ציעגעל און פיין אַרויס, האָט ער געצונדען און געצונדען... האָבען די נעכטיגע האַרען דערזעהן אז זייער לאַנד ברענט אין פייער און אז זייער גוטס וואָס זיי האָבען אָנגעלעבט פון יאָהרען פון הערשאַפט האָבען די קנעכט צושטערט. האָט זיך אין זיי דער לעצטער פונק פון לעבען אויפגעכאַפט. אין לאַנד איז געוואָרען ליכטיג, אין לאַנד איז געוואָרען פייער און פּלאַם.

און מען האָט ניט געקוקט ווער עס האָט און ווער עס האָט ניט, נאָר מען האָט פּערד אין רייטוואָגענס געשפּאַנט מיט האַסט און אין די טריט פון די שאַלענדע מחנה אידען געפּלויגען... מען האָט זיך געאַגט. און אז זיי זיינען צוב ים צוגעקומען, האָט זיי די ליכטיגע זייל די אויגען גע־בלענדט און זיי זיינען אין ים מיט פּערד און רייטוועגענער פּערוונקען געוואָרען...

דבורה האָט מיט גרויס פחד די טהיר געעפענט און אזוי ווי אלע יאָהר, פון זינט זי איז צו איהר פּערשטאַנד געקומען, האָט זי אויף איצט געזוכט אליהו הנביא, וועלכער קומט אַרײַן אין דער מינוט אין אלע אירישע טהירען.

דעם פחד האָט זי געפיהלט פון תמיד אָן, ווייל איהר האָט ער זיך געמאָהלען פאַר אַ מורא'דיגען ריען, וועלכער שפּאַנט מיט לאַנגע פּיס איבער דער וועלט'ס ימים און לענדער.

און היינטיגע נאַכט האָט זי נאָך מעהר פחד געהאַט, ווייל פּלוצים איז איהר איינגעפּאַלען, אז אזוי ווי זי עפענט די טהיר וועט זי איהם דערזעהן שפּאַנען די לאַנגע און שמאַלע טרעפּען, איין פּוס וועט זיין אונ־טען און דער צווייטער שוין אויבען ביים שוועל פון טהיר און אונטער זיינע אַרעמס וועט ער טראָגען איהרע צוויי זיהן, דעם פון ווייטען וועסט און דעם וואָס וואַלגערט זיך אין די ניו יאָרקער גאַסען... ווי די זיהן וועלען עס פּאַלען צו איהר ברוסט און זיך בעמען, אז מעהר וועלען זיי זייער

מאמען ניט פערלאָזען און דער ריעזיגער אליהו הנביא וועט אריין און טהון א זוף פון זיין גלאָז וויין און פערשווינדען פון אונטער די הענד און זי וועט איהם קיין דאנק ניט קענען זאָגען...

ר' אברהם איז געשטאען אין זיין גאנצער הויכער און מאָגערער ליינג, דאָס ווייסע העמד איז העכער פון זיין שוואַרצען גארטעל געוועזען צופענט ברייטלעך און זיין בערדעל איז ווי איינגעפאַסט געוואָרען אין דעם ווייסען קיטעל. ער איז געשטאנען מיט די אויגען אַרונטערנעלעאַזט, מיט ביידע הענד אָן טיש אָנגעשפּאַרט :

האָט ער דערזעהן ווי אַ ברוין ברוינער יונגער מאַן איז אריין. זיין קערפּער איז ניט געוועזען בעקליידט. נאָר אין אייניגע ערטער בעוואַקסען מיט בלוזי שוואַרצע האָאר. און די הענד איבערגעפּלאַכטען מיט רונד־ליכע בלוט אָדערען, און גריביגע מוסקולען.

ר' אברהם'ס אויגען זיינען פּערגליווערט געוואָרען און זיין גאַנצער וועזען האָט געפּלאַטערט מיט דעם ציטער פון אַ ניי געבוירען שעפעלע אין די ווייטע פּרימאָראָנע פּריהלינג פעלדער.

און האָט ער דערפיהלט ווי עס האָט דאָס לעפעל פון זיין רעכטען אויער אָנגעהויבען צו פּלאַמען, עס האָט אין זיין אויער אָבגעקלונגען און פון דאָרט זיך צוגאַסען איבער זיינע אַלע אברים און זיינע אויערען האָט בען פּערנומען :

„איבער אַ יאָהר אין דער צייט וועט צו דיר געבוירען ווערען אַ זוהן“...

און דאָס פּולע גלעזעל וויין, וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און געוואַרט אויף דעם גאַסט, איז נאָך אַלץ געשטאַנען אַ פּולע איבער'ן זוים און איידער ר' אברהם האָט נאָך געזאָגט : „געבענשט זאָל זיין דער גאַסט“, איז שוין קיין הויך פון איהם ניט געוועזען...

דבורה האָט פּערמאַכט די טהיר. און פיהלענדיג אַ שווערע מיעדקייט אין איהר גאַנצען וועזען, איז זי אַוועק אין שלאַפּצימער.

אויף גיך האָט זי איהרע קליידער פון זיך אויסגעטהאַן. און אז זי האָט זיך אין בעט אריינגעלעגט האָט זי באלד פּערמאַכט איהרע אויגען און דאָס געזאַנג פון אברהם'ען האָט זיך געפּלאַכטען איבער איהר קאָפּ, געפּלאַכטען און אויפגעהערט אויף אַ וויילע.

און אָט האָט זיך איהר געדאַכט אַז ער שטעהט ביי איהר בעט אין זיין גאַנצער הויכער דינער ליינג, און זי עפענט מיט שווערקיט אַ האַלב פון איהר רעכטער אויג און ווערט ציריק אַרײַנגעצויגען אין דעם נעבעל פון פערנעסענהייט...

II.

און זעקס טאָג פון דער וואָך איז ר' אברהם רוהינ. זיין פנים, אויגען און אַ יעדע בעווענונג האַרט, ווי פון קופער אויסגעשמידט. און ווי דער ים אין אַ נעבעלדיגען שווערען טאָג רוהט זיין נשמה. קומט ער אַהיים פון שוהלכעל צום מיטאָג. זעצט זיך אַוועק ביים טיש אויבענאָן, מיט איין אַלמען, פערנעלמען און צוואַואַרפענעם משניות און צווינגט זיך מיט אַ לענגליכען, ווייכען נגון. ער הויבט אָן שטייל און טרויעריג און פלוצלינג טהוט ער זיך אַ הויב ווי אויף פליגלען און פליהט און פליהט, און אַז ער קומט אין ווייטע הויכען, בלייבט ער שטעהן אויף אַ רגע אַ פערציטערטער, ווי אַ פויגעל געטראַפען פון אַ פייך, און נעהמט מיט אַ שווערען האַסט פאַלען און נידערען מיט אַ וועהטאָגליכען שטילען גערויש.

האָט זיין אידענע דבורה שוין אָנגעברייט דעם מיטאָג און מיט לייכטע טריט ברײַנגט זי אַרײַן צום טיש אַ ווייסען טוך, ברויט, זאַלץ און אַ מעסער, וואָס בלאַנקט.

—ס'דעך איינוואַשען, אברהם — בעט זי זיך ביים מאָן.

און ער ענטפערט איהר מיט דעם אייגענעם נגון, ווי ער וואָלט ניט וועלען איבעררייסען די זיידענע געוועב פון דעם פאַטריאַרכאַלישען נגון. האָט ער איין מאַכל אָבגעגעסען און געכאַפט און געבלעמערט דעם משניות און ווייטער האָט רבורה דערלאָנגט אַ מאַכל.

האָט ער נאָכמיטאָג אייניגע הייזער, וואו ער לערענט מיט קינדער פון אידישען הויזגעזינר, וועגען וועלכע ער פערטיעפט זיך אָפט. טהוט ער אויף זיי פעסטע בוואונגען שטעלען. זיי זייגען ביי איהם די ציעגעל פאַר דעם פונדאַמענט...

נעהט ער, און דער וועג אונטער זיינע שוואַכע פיס שפרינגט, די נאַסען לויפען פאַר איהם פאַראויס.

ווערט ער פערטיג מיט זיינע בעשטימטע נאכמיטאג קינדער, קומט ער צוגעהן אין דעם שוהלכעל דאָס לעדיגע. פיער ווענד און מאָדנע לאַנגע בענק. דאָס הייליגע ארון זעהט איהם אויס צו זיין ניט אין דער מזרח וואַנד. אין דער דאָזיגער שטאָרט וועלכע ציהט זיך אויף מיילען און מיילען, קען ער ניט זעלמען טרעפען וואו די מזרח וואַנד איז. און העט פאַרנאכט, ווען עס איז שוין דאָ ניין הונדערט און ניין און ניינציג שאַטענס, נור איין צאָנקענדער שטראַהל ליכט פון טאָג איז געבליבען, הויכט זיך דער מנין אָן צונויפצוקומען. אזוי פאַמעלעך. און מען האָט אַיעדען מאָל מורא טאָמער קומט איינער ניט... און קומט שוין דער צעהנטער איז פאַלט אָן אַן איילעניש אויף אַלע מען. עס איז קיין צייט נישטאָ זיך צו פערטיעפען אין דעם געבעט. און עס איז אזוי :

אַיעדער האָט שוין מנחה אין יחידות אָבגעמורמעלט. נור אַ קדושה טהוט מען טהאָן אָבשפרינגען און באַלד, נאָך שנעלער פון אַ בליץ געמט מען זיך צו מעריב.

מען ווייסט ניט איינער דעם אַנדערענס נאָמען. עס שטעלט זיך אַוועק איינער פאַר'ן עמוד און קיינער ווייסט ניט ווי ער הייסט און פאַר וואָס מען האָט „איהם“ געשיקט און ניט קיין אַנדערען צו זיין דער פאַר בעטער.

וויילט זיך ר' אברהם'ען פערזאמען מעהרער אין דער שמונהעשרה... און ווען ער ווערט פערטיג און קוקט זיך אַרום איז שוין פון קיינעם קיין הויך ניט געבליבען.

בלייבט ער איינער אַליין אין די דאָזיגע פיער ווענד, דער ספר תורה שטעהט דאָרט אין ארון פערלאָזען פון גאָט'ס קינדער, ווי ער. פערטיעפט ער זיך אין דעם ענין, קומט עס איהם פאַר, ווי ער וואָלט זיך פלוצים אָב'טובל'ען אין אַ טייך פון אומעט. און עס פאַלט איהם אָן אַ פחד און אַ גרויל.

שפאַרט ער זיך אָן אין איינעם פון די לאַנגע בענק און שטעהט אזוי מיט זיין קאָפּ אַרונטערגעלאָזען און זיינע אויגען פעסט צוזאמענגעדריקט. דערפיהלט ער ווי אַ דיניקעס ווינטעלע בעריהרט זיין נשמה. און עס ווייזט זיך איהם :

„... אירען פון דער גאנצער, גרויסער שטאָרט האָבען אויף זיך אַ קאָפּ־שטייער אַרויפגעלעגט און האָבען געזאמלעט טויזענדער און מיליאנען זילבערנע דאָלאַרס. אין דער מיט פון שטאָרט אַ שטיק פּלאַץ געקויפט, וואָס האָט געהאַט אַ תּחום שבת די ברייט און אויף אַזאַ ליינג. אזוי האָבען אידען געוואָלט און אויסגעפיהרט.

„האָבען זיך די אידישע מעכטער מתקנא געוועזען, האָבען זיי אַרונט־טערגענומען זייערע דימאנטען און גאָלד און עס אַוועקגעשאַנקען.

„האָט מען אָנגעקויפט ציענעל און שטיינער, קופּערנע זילען און אייזען און שטאָהל אָהן אַ שיעור. האָט מען געבראַכט קריסטאָל פון ערגעץ אַ קריסטאָלענעם לאַנד אין פון זילבערנע דאָלאַרס שטיקער זילבער געגאָסען...

„האָט זיך צומראַגען אַ שם איבער דער שטאָרט, ברייט און לאַנג, אַז אידען בויען אַ הייליגען הויז...

„דאָרף זיך געפינען אַ איד אין שטאָרט, וואָס איז דער גרעסטער קעגנער אין אַרכיטעקטור. און אַז ער האָט דערהערט, וואָס אידען ווילען טהאָן, וואַרפט ער אַוועק אַלע זיינע עסקים און פּערשפּאַרט זיך אין זיין פּאַלאַץ אויף דער פינפטער עוועניו. קיינער ווייסט ניט פאַר וואָס און פאַר ווען. זיינע דיענער האָט ער פּערזאָגט קיינעם ניט צולאָזען צו איהם.

„איז ער געוועסען בייטאָג און ביינאַכט און האָט אויף גרויסע פּאַר־פירען געמאַכט פּאַסען און רעדלעך און דרייעקען און אַכטעקען און פינ־טעלעך אָהן אַ שיעור, און מיט אידישע אותיות יעדעס אונטערגעשריבען. איז ער אַרומגעגאַנגען שעה'ן איבער'ן צימער דעם גרויסען און זיך אַ יעדער מאָל געכאַפט מיט אַ ברען און געטהאָן זיין אַרבייט ביז ער איז געקומען צו אַ סוף.

„האָט ער זיך אויפגעשלאָסען און איז אַוועק איבער דער ברייט און ליינג פון דער גרויסער שטאָרט און געוואַנדערט און געקוקט אויף אַלע העכסטע טורעמס און געבויערייען. איז נאָכדעם אַהיים געקומען און זיך ווייטער פּערשלאָסען. האָט גענומען אַ גרויסען פּאַרמעט, ווייס ווי מילך, גלאַס ווי סאַמעט און האַרט ווי מירמעלשטיין און האָט זיך אַוועקגעזעצט און פון די פּאַפירען איבערגעקריצט אַלעס אויף דעם פּאַרמעט.

„האָט ער געשיקט רופּען די גרעסטע טהוער פון די אידען פון דער שטאָרט. אַ גרויסען שם האָט ער געהאַט און מען האָט געוואוסט אַז ער

רופט מן הסתם האָט ער עפעס צו זאָגען. איז מען זיך צוזאמענגעקומען.

„— איך וויל בויען אונזער הייליגע הויז“....

„האָט מען זיך אָנגעכאַפּט מיט הענד און פיס. איהם אָנגעכאַטען א גרויסען לוינ פאר זיין ארבייט. האָט ער געזאָגט, אז ער וויל ניט קיין געצאָהלט. ער וויל בויען די הויז, ווייל דער אַלמעכטיגער האָט איהם דעם געדאַנק אַריינגעגעבען. ער מוז עס טהאָן...“

„האָבען עס דערוואוסט זיך אידישע קינדער ניט נור פון דער דאָזיגער שטאָרט, נור אויך פון שטערט און דערפער אויף טויזענדער מילען אַרום.“

„זיינען געקומען צו לויפען שניצער און טאָקער, מאַהלער און שטייגער האַקער. זיינען געקומען צולויפען ציגעלניקעס און גיבסענגיסער און אנדערע פאַכמענער און האָבען געשוואָרען, אז אין דער היים האָבען זיי ווייב און קינד, קרובים און פריינד געלאָזען. זיי ווילען העלפען בויען דעם בנין.“

„האָט מען זיך גענומען בויען...“

„האָט גאָט געגעבען שעחנע טעג און ליכטיגע טעג און די ארבייט האָט געוואַקסען.“

„און אז די הויז איז פאַרטיג געוואָרען, איז מען פון דער גאַנצער וועלט געקומען קוקען אויף גאָט'ס וואונדער. איז מען געפאָהרען מיט'ן אַטלאַנטישען ים, איז מען געפאָהרען אין די וואַסערען, וואָס רינגלען אַרום די גרויסע שטאָרט ניו יאָרק, איז מען געגאַנגען איבער די גאַסען פון דער שטאָרט און פון אַ יעדען ווינקעל, האָט מען נור געזעהן דעם רונדען דאָך פון דער „אידישער הויז“.“

„האָט מען אויף דעם רונדען דאָך אַרויפגעזעצט אַ פיער-עקעכיג ראהם און אין דעם ראהם איז געווען איינגעפאַסט אַ שין און אַ דלת און אַ יוד פון אזא מיין טהייערען גלאָז און אין אבענד און אין גאַנצענע נעכט האָט פון יענע דריי אותיות געשטראָמט איבער דער שטאָרט אין אבשיין פון ליכט-זוילען געמישט מיט רעגענבויען פאַרבען.“

„זיינען געגאַנגען אויסדערוועהלמע פון אידען איבער'ן שטאָרט און אוואו זיי האָבען געזעהן אַ „מקום להתפלל“ און אַ קלייזעל און אַ שוהלכעל זיינען זיי אַריין. אַלעס איז פאַר זיי אָפּען געוועזען. האָבען זיי צוזאָגט“

מעגנענומען אלע תורות פון דער שטאָרט און זיי געבראכט אין דעם נייעם אירישען הויז.

„איז דאָס הויז געוועזען געבויט רונד און עס האָט זיך געפונען אַ רינג מיט אַרונות, וועלכע האָבען פערנומען דעם ערשטען ראַנד. פינף מאָן די הויף איז אַ יעדער אַרון געוועזען און די טהירען זיינען געמאַכט געוואָרן רען פון קופער און האָבען געשפיעגעלט אין זיך טויזענד און איין זון. אויף די טאָוולען פון די טהירען האָט מען אויסגעקריצט די לוחות און די צעהן געבאָטען. און איבער די טהירען און איבער די זיילען אין וועלכע טהירען האָבען זיך אָנגעשלאָסען איז געוועזען אַ זילבערנער אָדלער מיט צושפרייטע פלינגען. האָט מען אַ טהיר געעפּענט, אַ ספר תורה אַריינצורשטעלען, האָט דער אָדלער געטהאָן אַ פּאָך מיט זיינע פלינגען און דאָס וויסקייט פון זילבער האָט זיך אַריינגעפאַטשט אין דעם שיינענדען קופער פון טהיר, ווי אַן אַבשיין פון דער שכינה.

„און עס איז געוועזען ווי דורך איין אַלמעכטיגען רוף האָט אַ קלאַנג זיך צושפרייט, מען האָט ניט געוואוסט, ווער עס האָט עס געטהאָן און פון וועמענס מויל עס איז געזאָגט געוואָרען :

„אַ יעדער האָט אָנגעהויבען צו וויסען...

„אַ קלאַנג האָט זיך געטראָגען :

„אַז עס איז פון ערגעץ געקומען אַ גרייז אַלטער איד...

„אַ קלאַנג האָט זיך געטראָגען :

„אַז עס איז אויפגעשטאַנען אַ יונג פון פּאָלק...

„און אין אַ שבת אין דער פריה. עס האָט די זון זיך צוברענט מיט טויזענד און איין ליכט. איבער די גאַסען האָבען געצויגען די אידען פון דער שטאָרט אין זייער הויז אַריין. האָט מען אָנגעפילט דעם ערשטען באַלאַקאָן און דעם צווייטען און אַזוי ביז עס איז שוין געוועזען פול דער הונדערט און אַכצעהנטער. אַ קינד אין דער וויעג איז ניט געבליבען אין ערגעץ פון די אירישע היימען.

„און עס איז געוועזען אַז די זון האָט אַריינגעקוקט דורך דעם רונדען דאַך, דורך אַ קריסטאַלענעם טאָוועל אין דער אירישער הויז אַריין, האָט זי זיך ווי דערשראָקען. און דער זייליגער שטראַהל איז פערציטערט געוואָרען און זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט.

„האָט עס אין דעם שענדעליכער פון גינגאַלד, וועלכער האָט געהאַנגען

אין מיט פון דאך, אריינגעפלאָסען אַ גרינליך פליסיגע ליכט, וועלכע האָט אָנגעפילט אלע רעהרען פון ווייסען קרויסטאָל.

„און האָט די ליכט זיך בעהעפט מיט אלע אידען פון דעם הויז. און האָט די ליכט געשיינט אויף דער ביהמע, וועלכע איז געמאכט געוועזען אין דער מיט פון הויז.

„איז זי, די ביהמע, אַרומגעצוימט מיט איבערגעפלאָכטע טרויבען צווייגען און בלעטער פון אזא מין מעטאל און זיילען האָט זי אכט, וועלכע ציהען זיך אין דער הויך אין דער פאַרמע פון קאשטאניען בוימער. די זיילען זיינען געוועזען פון קופער און אזוינע צווייגען געדריעהט איז געווען זען אין זיי פון קרויסטאָלענע רעהרען, אין וועלכע עס האָט געפלאָסען אַ ראָזעווע פליסיגע ליכט טאָג אזוי נאכט ווי אַ נר תמיד. און עס האָט אָבגעשלאָגען אין די טרויבען בלעטער, וועלכע זיינען געוועזען גרין און דונקעל. און עס האָט אויסגעזעהן ווי אַ וויינגארטען, וועלכער ווערט געוואָרן שען אין פריהיגען טהוי — געוואָשען און נאָכדעם קומט די זון אַרויס און שפיגעלט זיך אָן אין די דונקעל גרינע זויבערע בלעטער.

„האָבען זיך אידען אָנגעוואַמעלט אין דעם פאַרקעט, אַרום דער בימה. מען האָט נור געזעהן אַ שוואַרצען ים, און אויגען — אַ דונקעל טיעפנעכטיגער הימעל און פינקעלנדע שטערען...

„האָט מען ניט געזעהן פון וועלכען ווינקעל און פון וואָס פאַר אַן אָרט. עס האָט אויסגעוואַקסען אויף דער בימה איין גריין אַלמער איד. זיין באָרד ווייס ווי די זילבערנע אָדלערס איבער די הייליגע אַרונות, און זיין שטערען און קינבאַקען האַרט ווי די קופער פון די אַכט זיילען און זיינע אויגען האָבען געפלאָמט מיט אַ בלויליך פליסיגע ליכט...

„האָט ער אויפגעהויבען זיין רעכטע האַנד, איז געוואָרען שטיל. די אידען פון גאַנצען הויז האָבען פחד בעקומען און איינגעהאַלטען זייערע אַטהעמער.

„— דער אַלמעכטיגער האָט מיר דורך אַ דין געוועבטען טרוים אָנגע- זאָגט איך זאָל געהן דאָס ערשטע און דאָס לעצטע מאָל צו אייך אין נייעם הויז אַריין און רופען — האָט זיין שטים זיך געווירבעלט אין דעם רוים פון רוגדען הויז —

„— איך רוף אין נאָמען פון שין, דלת און יוד;

„ווער פון אייך פון די יונגע, צי פון דער גרויסער שטאָרט, צי פון

איין אנדערען עק פון דעם דאָזיגען פרייען און פעמען לאַנד, ווער פון די יונגע, וואָס פיהלט אין דער דאָזיגער רגע אַ דיניקען פלאַטער אין זיין נשמה, זאָל שטייגען צו מיר אויף דער בימה! ...

„עס איז געוועזען שטיל אין הויז ווי אין געדיכטען וואַלד פאַר אַ שטורעם. מען האָט ניט געוואוסט פֿין וואָס פאַר אַ ווינקעל און פון וועל־כען אָרט.

„איז ער אַ יונגער און אַ ציטריגער, בלייד, ווי דער זוניגער זיין איבער דעם קריסטאָלענעם טאָוועל פון דאָך, זיינע אויגען אין זיך אַרייַן געטיעפט, געבליבען שטעהן אויף דער בימה.

„דער גרייז האָט איהם אַרומגעוויקעלט מיט זיינע אויגען און האָט נאָכאַמאָל זיין רעכטע האַנד געהויבען און :

... דאָס איז מיין לעצטער וואַונש, זאָג איך איך, קינדער פון מיין ראַסע. איהר זאָלט וויסען זיין אַז מיר האָבען איין גאָט אין הימעל, ווי „איין הויז“ אין דער דאָזיגער שטאָדט... מיינע הענד זיינען שוין שוואַך און מיינע לעפּצען פערטריקענט און איך וועל איך זאָגען די רייד פון שוין־דלתי־ויד אין מיין מויל :

... אַז אין דעם טאָג ווען אידען וועלען זיך איינזאַמלען פון דער גאַנצער שטאָדט דער גרויסער און וועלען קומען אין זייער הויז, וועלכע איז די שעהנסטע אין דער וועלט פון פעלקער. און איך וועל אויסדעררועהן לען אַ יונג פון פאָלק און וועל מיט מיין הויך בעריהרען זיין זעעל. און ער וועט ווערען געזאַלבת און בריינגען צו זיין פאָלק די פליכט, וואָס איך האָב פון אייביג און אויף ווייטע ווייטען געשאַנקען צו די קינדער פון אברהם, יצחק און יעקב....

„... און דאָס איז דער יונג!“ ...

III.

האָט קיינער ניט געוואוסט פון וואַנען ער איז געקומען און ווי אַלט ער איז — נור אַז זיין נאָמען איז „דזשאָו“. ער האָט זיך בעזעצט אין דער ניינטער גאַס און געעפענט אַ דאַמען־שניידעריי. פלעג ער אַליין אַרבייטען ביים מאַשין און מיט דער נאָדעל. און דורך זיינע דינע, לאַנגע פינגער, פלעג ער אין דאָס שטיקעל אַרבייט, פלייס און קענטנים אַרייַנצור

לענען. נאָכדעם עס אַרויסשטעלען אין דעם איינציגען פענסטער פון זיין געשעפט.

האַבען אָנגעהויבען צו ציהען דאַמען און מיידלעך צו איהם; האָט איינע זיך אַ קלייד געמאַכט, פלעג זי עס אַלע איהרע פריינדיגען דערצעהלען. און עס האָט איהם אָנגעהויבען צו געהן דורך טהיר און דורך טויער. איז ער געוואָרען פּערוואָרפען מיט אַרבייט און ניט געגלוסט צו צונעמען איין אַרויסהעלפּער — געמוזט האָט ער אַריינצונעמען נאָך אַ מאַשין און אַ מיידעל צום מאַשין. שפעטער נאָך אַ דריטען און נאָך שפעטער אַ פיערטען — ביז ער האָט געמוזט זיך אַריבערציהען אין איין אַנדער אָרט מיט צוויי פענסטער צום גאָס.

און וואָס מעהרער זיינע אַרויסהעלפּער האָבען זיך פּערמעהרט אַלץ ווייטער האָט ער ווינציגער אַליין געאַרבייט ביים שטיקעל אַרבייט. פלעג ער זיך אַרומדרעהן מיט אַ לייזענטענעם מאָס אויף זיין נאַקען. און אז עס פלעג אַריינקומען אַ דאַמע האָט ער זיך, — אַליין ניט וויסענדיג פון וועמען און וואַנען געלערענט, — מיט איידעלקייט צו איהר פּערגייגט. און צאַרט צו איהר געשמועסט. און אָבגעמאַהלען פאַר דער דאַמע אַ קלייד: — לאַנג וועט עס זיין, מאַראַם, אז נור די שפּיצען פון די שיכלעך וועלען זיך אַרויסזעהן. פון הינטען און אין בייטע זיימען קליינצינקע פּאַל-דעלעך. און ביי יעדער בינטעל פאַלדען צו דריי קנעפעלעך. און פון פּאַר רענט ביי דער רעכטער קניע אַ געקנייטשטער פּאַלד הענליך צו אַ רויז און אין מיט אַ קנאַפּ. און אין פּאַרענט, אונטען ביים לינקען פּוס, וועט קומען אַ קליינער שפּאַלט...

פלעג ער אזוי אָבמאַהלען, אז ביי דער דאַמע פלעג געבוירען ווערען אַ בעגעהר דאָס קלייד באַלד צו האָבען פּערטיג, — פון פרייז איז שוין קיין רייד נישטאָ.

און אזוי איז איהם געגאַנגען פון טהיר און פון טויער. און ער האָט בעדאַרפט האָבען אַן אַרויסהעלפּער צו נעמען די מאָס און אָנצומעסטען די פּראָבען קליידער.

האַט זיך געפונען אַ מיידעל צווישען זיינע אַרויסהעלפּערס, מיט אַ רויטען קאָפּ האָאַר. און זי האָט געהאַט אַן איידעלע, בויגיגע פיגור. און אַ נאַנצען טאַג האָט גערוהט דער שמייעלע אויף איהר בלאַסליכען פנים. און

א שטיקעל ארבייט האָט זי געמאַכט מיט געפיהל. און געהייסען האָט זי מיט דעם ווייכען און צאַרטען נאָמען אסתר.

און איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט איז דנשאָו צוגעקומען און געזאָגט פאַר אַלע מיידלעך :

— אסתר, איהר וועט מעהרער ביי דער מאַשין ניט דאַרפֿען אַרבייט טען. איך נויטיג זיך אין אייך, מיר אַרויסצוהעלפֿען. אָט, נעמט ביי מיר די מאָס צו און טהוט עס מיט געפיהל...

ביי אסתר'ן האָט זיך דאָס פנים געביטען אין פאַרבען, ווען זי האָט זיך מיט האַסט אַ הויב געטהאָן פון מאַשין. די אַנדערע מיידלעך האָבען זיך שנעל געביטען מיט זייערע בליקען. און עס פלעג אזוי זיין. איז אַ דאַמע אַריינגעקומען האָט דושאָו מיט איהר גערערט, און איז ער פאַרטיג געוואָרן רען מיט איהר, האָט שוין אסתר געטהאָן דאָס איבעריגע.

און אין אבענד, ווען אַלע מיידלעך פלעגען זיך אָנטהאָן און אַהיים געהן, פלעג אסתר נאָך פערבלייבען מיט דושאָו'ן אין געשעפט. און אין מאָרגען, ווען אַלע מיידלעך פלעגען זיך צונויפקומען צו דער אַרבייט, פלעג אסתר נאָך ניט זיין. זי האָט געמעגט אַריינקומען שפעטער ווי אַלע. און ווען די מאַשינען פלעגען רוישען אַלע צוזאַמען, און ווען קיינער פון די קונדען פלעג ניט אַריינקומען, איז אסתר תמיד געשטאַנען מיט דושאָו'ן און פון עפעס גערערט.

און פון יענער זייט ים אין קאָלאָמעאַ האָט דושאָו אַ ווייבעל מיט צוויי קינדער. זיצט די ווייבעל ביי איהר פאָטער, שמעוין-דער-בערער, און האַפט, און שרייבט בריעף. און קוקט זיך אַרויס די אויגען אויף דעם בריעף פון „יודלען“ פון אַמעריקאַ. און אז זי לויפט זיך אָב די פיס אין פאָסט אַרײן און אז זי וויינט זיך גוט אָן, ערהאַלט זי אַ בריעף. און דאָן לויפט זי מיט דעם בריעף אַהיים און טאַנצט אַרײן צו איהר טאַטען אין הויז אַרײן, און פאַר פרייד כאַפט זי איהרע קינדער קושען. און דעם שאַל פון איהרע איידעלע פלייצעס וואַרפט זי אַוועק, אזוי ווי זי וואָלט איהם שוין מעהר ניט בעדאַרפט, און זי הויבט זיך אָן אַרומצוקוקען און צו זוכען אַן אָרט, וואו עס זאָל איהר זיין בעקוועמער צו לייענען. און זי זעצט אַוועק די קינדערלעך אויפ'ן טיש און איהר פאָטער שמעוין-דער-בערער טהוט אָן זיינע ברילען און זעצט זיך אַוועק ביים טיש אויף דער לאַנגער

באגל. און זי זעצט זיך אוועק נעבען איהם און צועפענט דעם בריעה און לעזט אויף א קול.

און נאך יעדער בריעה בלייבט איהר ליידניג אין הארץ, ווייל זי האט כמעט גארנישט וואס צו לעזען. ער שרייבט צו איהר אלעס אין קורצען. און צומאָל פערגעסט ער זיך די קינדער לאָזען גריסען. און וואָלט איהר מוטער יעצט געלעבט... וואָס קען זי זאָגען איהר פאָטער. א מאַנסביל, טהוט אָן זיינע ברילען, און לייענען קען ער ניט, נור אַז זי טהוט אַ לעז איבער אין קורצען און בלייבט אזוי זיצען אָנמעכטיג, זאָגט ער נאָך, ווי ער וואָלט זאָלץ שיטען אין איהר צואוועהטאָגט הארץ, אַז עס איז אַ גומינקער בריוועל.

שפעטער ווענדעט זיך שמעון דער בעדער צו זיין טאָכטער חנה :

— וואָס געהסטו עפעס אַרום ווי אַ שאָטען ?

— איך ? ! — טהוט חנה אַ מאַך און עפעס ווי אומבעוואוסט פאַר

איהר אַליין, ווי זי וואָלט עפעס זוכען, נעמט זי אַרומלויפֿען איבער דעם גרויסען שטוב.

— עפעס זעה איך אין דיר אַז דו קענסט דיר קיין אַרט ניט געפינען.

און האָט חנה געפיהלט אַז איהר פאָטער וואָלט זי יעצט גוט אָנגע-

שלאָגען, ווי ער פלעג עס טהאָן אין איהר יוגענד, וואָלט איהר בעסער געוואָרען, ווי פון זיינע רייד. און זי פרוּבט זיך ניט אונטערגעבען.

— אַ גאַנצען אין דער פריה זוך איך דאָס טינטערל מיט דער פען.

— איך האָב עס בעהאַלטען, טאָכטער לעבען, קליינוואַרג קענען נאָך,

חלילה, אויסטרינקען די טינט, אָדער זיך צושטעכען מיט דער פען.

— אוי, דו ווייסט, טאַטע, וואו די טינט און פען איז ? ניב עס מיר,

איך בעט דיך. איך וויל שוין שרייבען יודל'ען ענטפער.

— וועסט ניט בעדאַרפען שיקען מיט דער פאָסט. חניקע מאַטעל-

שניידער'ס געהט היינט אין קיין אַמעריקאַ אוועק. קענסט מיטגעבען איהר דעם בריעה.

— איכ'ל בעסער שיקען מיט דער פאָסט. זי קען עס נאָך פערלירען

אין ים אַרין.

— נאַרעלע, מען פאָהרט היינט ניט מעהר מיט'ן ים אין קיין אַמע-

ריקאַ. איך האָב געהערט אַנומעלטען ווי אידען האָבען געשמועסט אין באָד. אַז די בלעטער האָבען בעשריבען ווי די אַמעריקאַנער האַבען אַזאַ

בריק אין דער לופטען אויפגעהאנגען, און באהענען געהען איבער'ן בריק.
כ'לעבען גיב מיט חניקע'ן דעם בריעה.

— ניין, איך וויל ניט... חניקע'ס מאן איז שפעטער אוועק ווי יודעל.
און זי געהט שוין קיין אמעריקא. און איך — ניין! איך וויל שיקען מיט
דער פאסט.

— מן הסתם איז נאך ניט די צייט. נארעלע, אי וועט ער דיך מירצא-
שעם נאך ארויסנעמען...

איז ר' יצחק מאיר פון קאלאמעה, א איד מיט א קורץ, שפיציג
בערדעל, א לאנגער און מיט גרויע לאנגליכע אויגען, אמאל דורכגעגאנגען
די ניינטע גאס. און, ווי זיין טבע איז געווען, זינט ער איז אין אמעריקא,
געקוקט אין די פענסטער פון די קלייטען. טהוט ער אזוי א קוק און דער-
קענט אין דזשאָו דעם דאמענשניידער, יודל'ען פון קאלאמעה, דעם
בעדער'ס איידעם.

שטעלט ער זיך אוועק און קוקט זיך נאכאמאל איין צי ער נארט זיך
ניט אָב. עס איז פאָרט יודעל, טראַכט ער.
איז ער אַרײַן אין דעם דאמענשניידעריי.

— וואָס וויל עפעס א איד? — פרעגט איהם דזשאָו און „ערקענט“
איהם ניט, כאַטש ער האָט גוט געוואוסט ווער דער איד איז, ווייל אזוינע
אידען ווי ר' יצחק מאיר טהוען זיך ניט פערענדערען אין אמעריקא.
— דערקענסט מיך ניט? גיב נור א קוק, איך וועל שוין רייך ווערען,
יודעל.

שטעקט איהם יודעל אָב שלום אין אין זיינע אויגען ווערט איהם נרין
און געל, און ער בעט נאָט אין דער שטיף, אז דער איד זאָל וואָס גיכער
פון דאָנען זיך אָבטראָגען.

איז דער איד אוועק און זיינע קלוגע אויגען האָבען ניט פערפעלסט
צו בעמערקען, אז עפעס א „ליידי“ מיט רויטע האָאר דרעהט זיך ארום
יודל'ען צופיעל. עפעס האָט זי א גרויסע דעה איבער די אַרבייטערינעס.
נאָר, האָט ער זיך געטראַכט, עט, א דאמענשניידעריי מוז האָבען א
„ליידי“ פאַר איין אויפזעהערין.

איז ער אהיים געקומען און מיט פרייד דערזעהלט:
— טרעה, וועמען איך האָב היינט דאָ געזעהן?

— וועמען, זאָל איך טרעפען.
 — יודל'ען, מ'בעדער'ס איידעם פון קאַלאָמעאַ.
 — געה שוין, געה, יודעל אין אמעריקא! וואָס, ער האָט דען שלעכט
 געמאַכט אין דער היים?
 — מעגסט שוין זעהן וואָס'ר א געשעפט ער האָט אין דער ניינטער
 סטריט.

און אין אבענד זאָגט חוה צו ר' יצחק מאיר'ן:
 — הערסט איצע, איך בין א בעלאסקען אַנצוקוקען יודל'ען.
 און זיי האָבען זיך ביידע אוועקגעטראָגען אין דער ניינטער גאַס. און
 אז זיי זיינען אַריין אין דעם דאַמענשניידעריי, איז אסתר צו זיי צוגעקור
 מען און זיי אָנגעוויזען ביינקלעך צום זיצען, און איז אַליין אוועק מעלרען
 דזשאָו'ן, זיי צואוואַרפענדיג פריינדליך:
 — איין קליינע מינוטעלע.

קוקען זיך איבער ר' יצחק מאיר מיט זיין פרוי חיה.
 זאָגט די אידענע:
 — עס מוז זיין א שוועסטער'ס זינס.
 — קלאַמז, א שוועסטער האָט יודעל אויף זיין לעבענס לעבען ניט
 געהאַט.

קומט דערווייל יודעל אונטער און דערזעהט ווייטער דעם לאַנדסמאַן
 פון קאַלאָמעאַ. טהוט עס איהם א שטאָך אין ברוסט. און ער קען קיין אָרט
 ניט געפינען.

הויכט זיך דער איד אויף פון ביינקעל און זאָגט:
 — איך האָב אַביסעל געבראַכט מיין אידענע. זי וויל זעהן א לאַנדס-
 מאַן. מען איז דאָ פרעמד און פּערוואַרפען.
 — וואָס מאַכט עפעס יודעל? — טהוט די אידענע א פרעג און
 וואַרפט א בליק צו דער „ליידי“ מיט די רויטע האָאַר. איהר פרויען אינ-
 סטינקט האָט איהר עפעס אונבעשטיממעס פאַרגעזאָגט.
 און דזשאָו שטעהט, די פיס ביי איהם זיינען ווי אונטערנעהאַקטע.
 און ביי זיך אינוועניג שילט ער דעם טייפּעל, וואָס ער האָט צו איהם
 פּערשלעפט די דאָזיגע געסט.
 זאָגט די אידענע ווייטער:

— זעה נאָר, איצי, וואָס'ר א געשעפט יודעל פיהרט! מיר וועלען

אזוי שרייבען אז מיר זיינען ביי דיר, יודעל, געווען. דין חנה וועט זיך דארטען מחיה זיין. איך געדענק זי נאך פאר א קלוינציקער...
 און אז זיי זיינען אוועק אין דער לידי נאך ניט איינגעפאלען צו פרענען וועגען זיי. און ער, דזשאָ, האָט עפעס אָנגעהויבען צו פורכטען פאר א זאך. און געטראַכט, אז ווען ער זאָל נור קענען, וואָלט ער זיין געשעפט אַריבערגעפיהרט אין איין אנדער אָרט.
 עס איז אָבער ניט געווען נוט צום געשעפט עס אַריבערצופיהרען.
 און ער האָט געמוזט סייוויסיי האָבען א גוטע אורזאכע דער „לידי“ צו נעבען.

האָט יודעל איינמאָל ערהאַלטען א בריעף פון קאַלאָמעא. און גראַדע דאָן ווען די „לידי“ מיט'ן רויטען קאַפּ האָר איז פערבליבען מיט איהם, שפעטער אין אבענד, אין זיין געשעפט. דזשאָ האָט מיט א ליכטען ציטער, אין זיך פערבאָרגען זיינע געפיהלען, וועלכע האָבען זיך געשטויסען אויף דער פריי פון זיין האַרץ. און ווען זיין „לידי“ האָט איהם א פרעג געטהאָן, פון וואָנען דער בריעף איז, האָט ער געענטפערט:
 — פון די „אַלטע“ אין יוראָפּ.
 — לאָז א קוק טהאָן.

דזשאָ האָט איהר צערטליך דערלאָנגט דעם בריעף, ווייל ער האָט געוואוסט בעשטימט, אז זי קען סייוויסיי ניט לעזען קיין איריש.
 אסתר האָט בעקוקט דעם בריעף פון אלע זייטען. עס איז אין איהם געוועזען צווייערליי שריפטען, און זי האָט עס בעמערקט און אליין אויס-געטיימט, ווייענדיג פריהער אויף איינעם און נאָכדעם אויף דעם צוויי-טען, צארטערען כתב:

— דאָס מוז זיין פון פאַפּא און די פון מאַמא.
 — זעה נור ווי זי האָט דערקענט! — האָט זיך דזשאָ דערפרעהט און מיט ביידע הענד זי אַרומגעכאַפט קרעפטיג, און איהר אָבגעפרעסט א קוש אין קאַפּ.

— ביזט א פרעכער, דזשאָ — האָט אסתר אָבגעשפרונגען אויף א זייט און מיט א נאָזטיכעל זיך אָבגעווישט דעם שטערען, — לעז מיר נור וואָס מאַמא שרייבט?

ער האָט גענומען דעם בריעף און אויף איין מינוט האָט עס איהם

אויסגעזעהן אז ער פאלט אריין, ווייל ער האָט פּערגעסען אויף וועלכען שריפט זיין „ליידי“ האָט געזאָגט אז עס איז מאַמאַ'ס, צי אויף חנ'ה'ס צי אויף זיין טאָכטער'ס? ער האָט מאַמענטאָן אַ כאַפּ געטהאָן דער ליידי'ס בליק און זיך גענומען קוקען אין זיין טאָכטער'ס שריפט און געלעזען, ווי זיין מוטער וואָלט איהם שרייבען.

— מיין ליעבער זוהן, יודעל לעבען!

באָמט ער האָט שוין לאַנג קיין מוטער ניט געהאַט, — אפילו קיין פאָטער אויך ניט, — פונדעסטוועגען האָט ער ערקלעהרט זיין „ליידי“ מיט'ן רויטען קאָפּ האָאר, אז אין קאָלאָמעא פלעגט מען איהם רופען „יודעל“ און דאָ אין אַמעריקא הייסט ער דזשאָן.

— לעז ווייטער, דזשודעל... — האָט אַסתר געטהאָן אַ זאָג, נאָכ'ן קרימענדיג דעם אידישען וואָרט „יודעל“, און האָט זיך מיט ביידע הענדר אָנגעהאַנגען אָן זיין רעכטען אַקסעל.

דזשאָן האָט דערפיהלט וואָרעם פון אַסתר'ס נאָהענטקייט. ער האָט געקוקט אין דעם כתב פון זיין טאָכטער'ס קליינעם הענדטעלע און עס האָט איהם בענומען אַ געפיהל. און ער האָט אַ טראַכט געטהאָן פון דעם פלייס, וואָס זיין ווייב חנה האָט אוועקגעגעבען אויסצולערנען דער מיידעלע, אז זי זאָל קענען צו שרייבען אַ שטיקעל, צום טאַטע'ן אין אַמעריקא... —

און ער האָט מיט בעגייסטערונג געלעזען:

— ליעבער און טהייערער זוהן, איך שיק דיר פון ווייטען אַ מול טוב... און ווינט דיר גליק מיט דיין כלה צוזאמען. איהר זאָלט אי"ה אין גיכען חתונה האָבען און אָבלעבען אייערע יאָהרען צוזאמען אין פרייד און גוטעס... שיקט אונז אייערע בילדער פון פאר דער חופה...

דאָס לעצטע האָט ער ווי צוגעשטעלט נאָך אַ מינוט פון איבערדענקען. — די אַלטע ליידי איז אויך פרעד, — טהוט אַסתר דזשאָן'ן אַ שמוץ און אַליין דרעהט זי זיך אוועק אָן אַ זייט. נעמט זיך עפעס צורעכט מאַכען די ניט פּערענדיגטע קלייד, וועלכע איז געווען אָנגעטהאָן אויף דער פיגור.

— וואָס-זשע, אייביג וועלען מיר זיין חתן-כלה? נארעלע, צו ליעב-סטו מיך גאָר אין גאַנצען ניט? —
— רייד ניט אזעלכע זאַכענישען... —

האָט ר' יצחק מאיר אזוי לאַנג נאָכגעזוכט און נאָכגעשפּירט, ביז ער איז דערגאַנגען אז יודעל דער דאַמענשניידער פון דער ניינטער גאַס וועט טאַקע חתונה האָבען מיט דער רויטער „ליידי“.

האָט איהם ביים האַרצען פּערקלעמט און ער איז אוועק צו די אַנדערע לאַנדסלייט, וועלכע זיינען געוועזען צושפּרייט איבער דער שטאָדט ניויאָרק, און האָט אַ פייער אַ גרויסען אונטערגעצונדען. קלוג זיינען זיינע גרויע לאַנגליכע אויגען סייזוי געוועזען. האָט ער געזאָגט אז עס וועט זיך ניט בעצאָהלען אַנצומאַכען אַ שטאַרקען רעש. „זאָל דער פייער ברענען שטילערהייט“....

— וואָס וועט איהר אויפּטהאָן אין דער שטיל ?

— געהן אין געריכט !

— בעסער צו דער מיידעל'ס עלטערען.

— נאַראַנים, מיר מוזען דאָס ווייבעל ברענגען אַהער פון קאַלאָמבאַ, און פאַר דאָס אין דער שטיל, — האָט ר' יצחק מאיר געזאָגט זיין וואָרט, דערביי האָט ער געטהאָן אַ מאַך מיט'ן גראָבען פינגער צו זיין האַרץ.

האָט מען זיך צוזאַמענגעלעגט. ווער עס האָט געגעבען אַ דאָלאַר און ווער צעהן. און מען האָט ר' יצחק מאיר'ן אויסגעקליבען אז ער זאָל טאַקע פּאָהרען פון יענער זייט ים און „זי“ טאַקע בריינגען.

קיין צעטעל בעדאַרף מען איהם ניט מיטגעבען. ווייל אין קאַלאָמבאַ ווייסט מען ר' יצחק מאיר'ן בעסער, ווי דזשיקאָב שיף דאָ אין אַמעריקאַ.

איז ער אוועקגעפּאָהרען מיט דער ערשטער שיף, און אז ער איז בשלום אָנגעקומען קיין קאַלאָמבאַ, און אז ער האָט זיך נור איינגעוואַשען דעם פנים און די הענד, האָט ער באַלד געשיקט רופּען חנה'ן דעם בעדער'ס טאָכטער.

— געה, זאָג איהר — האָט ר' יצחק מאיר בעפּוילען דעו אינגעל-שליח — אז איך בין געקומען פון קיין אַמעריקאַ און בעדאַרף זי נויטיג זעהן.

באַלד איז געקומען צולויפען שמעון דער בעדער און אָבגעשטעקט ר' יצחק מאיר'ן אַ ברייטען שלום עליכם.

— וואָס מאַכט עפעס מיין יודעל ?

זאָגט ר' יצחק מאיר :

— איך האָב געשיקט נאָך אייער טאָכטער. לויפט און שיקט זי צו מיר.

האָט זיך דער בעדער שטארק דערשראָקען. און ווי אַלט ער איז, האָט איהם גענומען אפשר אַ ניין רגע'ס צו לויפֿען אַהיים, פֿון יענעם עק קאַלאַמעאַ.

און נאָך ווינציגער האָט גענומען חנה'ן צו קומען צולויפֿען. און נאָך האַסטיגער האָט איהר ברוסט זיך געהויבען אַראָב און אַרויף און פֿאַר שרעק האָט זי אַזש פֿערגעסען צו זאָגען גוטען מאָרגען. ווער שמועסט שוין פֿון סקאַצעל קומט.

אסתר, די רויט־האַריגע מיידעל, איז געווען ביי איהר פֿאַטער יוליוס קאַרענוואַלד די מוזיקע. און אַזוי ווי קאַרענוואַלד האָט חתונה געמאַכט זיינע אַנדערע טעכטער אין כבוד און פֿרייד, אַזוי אַדער נאָך שענהער, וועט ער פֿראַווען זיין מוזיקע'ס חתונה.

געוועזען איז יוליוס אַ קליינער סוחר און געדריעהט אין לודלאָוו נאָס זיין קאַפּ און די קעפּ פֿון ליימען, און עס האָט ליימען געוואונדערט וואו און ווי ער טהוט זאַכען, וועלכע אַנדערע, רייכערע פֿון זיין שטאַנד, קאָנען ניט פֿערשאַפֿען.

האָט עס געקלונגען אין לודלאָוו, און יוליוס האָט דערפֿון נחת געהאַט. איז מען אַוועק אויף אַרמטשאַרד און אַבגעדונגען די אייגענע גרויסע זאַל, אין וועלכע יוליוס האָט זיינע אַלע קינדער חתונה געמאַכט.

און גענומען האָט מען דעם קורצינקען פעטען אידעל מיט דעם סקווערען, ברוינעם בערדעל און מיט די ברוינע אונרוהיגע אויגעלעך, אַלס רעוורענד, דער אייגענער מסדר קדושין ביי אַלע קינדער ;

די אייגענע פֿערשמאַלצענע דיקע פֿרוי מיט די גראַבע מאַסיווע ליפֿען און מיט דעם גרויסען, ברויטען און גלאַנציגען שטערען, פֿאַר אַ קעכין ;

די אייגענע מוזיקער — מיט איינעם וואָרט, יוליוס קאַרענוואַלד איז ניט געשטאַנען אין געלד און געזאָגט צו זיין פֿרוי, „ענני“, אַנצוגרייבֿ טען פֿון אַלעם ברויטלעך.

איז מען אַוועק צום קצב און פֿערוואַגט צוויי הונדערט הינדלעך

און בופציג קעלבערנע לעבערס, צוויי הונדערט פונט ריפּענ־פּלייש און דערצו נאָך אַ פּאָאר הונדערט קוהענע מילצען.

איז מען געגאַנגען צום אייגענעם בעקער אין עסקס גאס און מען האָט פּערזאָנט ווייצענע ווייסע בולקעלעך און קוכענס אָהן אַ שיעור. און זיך געהייסען אָנצובאַסען צוקער און האָניג־לעקעכער, און פּלאַדען און טאַרטען מיט אָנגעזעצטע האַלבע ניס.

איז מען אוועק אין סאַלון, דעם אייגענעם, אויף סאָפּאַלק גאס, און פּערזאָנט צוואַנציג פּעסלעך ביער, אזוי פיעל אין ערך גאַלאַנגען וויין און פּלעשער שליוואָוויטש אָהן אַ שיעור.

און אין לודלָאָו גאס, וואו אסתר איז געבוירען און אויפגעוואַקסען, האָט זיך געטראָגען אַ רעש, כמעט איבער צוויי סקווערען וועגען דעם, ווי די רויטהאַאָריגע אסתר האָט אַ גליק געטראָפּען און זי בעקומט אַ מאַן מיט אַ ביזנעס אַ גרויסע אין דער נינטע גאס, אויף דעם סאַמע ראַג פון דער בעריהמטער סעקאַנד עוועניו...

און אסתר אַליין פּלעג די לעצטע קורצע צייט פאַר דער חתונה שוין ניט געהאָרן איהר געליעבטענ'ס דאַמענ־שניידעריי אזוי אָפּט. איהר מוטער ענני, אַ מאָגערע, הויכע אידענע, האָט זי איינמאַל אַוועקגערופּען אָן אַ זייט און זי געוואָרענט, אַז זי זאָל זיך היטען פאַר פּרעמדע — זי איז אַ כּל־מויד פאַר דער חתונה; דערהויפּט זאָל זי זיך היטען ניט צו פּערבלייבען מיט דעם חתן איינע אַליין, אויף אַ לאַנגע צייט. האָט עס ביי אסתר'ן אויסגעוויזען קאָמיש און זי האָט עפעס, ווי אַליין געוואָלט אויסגעפינען, צי עס איז דאָ אַ גרונד אין איהר מוטער'ס וואַרנונג.

האָט זי איינמאַל, טאַקע בלייבענדיג אַליין מיט איהר געליעבטען „דזשאָו“ זיך עפעס דערשראָקען פאַר זיין בליק. זי האָט אַ תּירוץ אויסגעזוכט און איז אוועק אַהיים און לאַנג גע־טראַכט פון איהר מוטער'ס וואַרנונג — זי האָט זיך שוין געהיט...

און געהיט האָט זיך „דזשאָו“ דער דאַמענ־שניידער נאָך מעהר. פון אויבענאויף איז ער געוועזען אויפגעלעגט און מונטער. האָט יעדען פון זיינע קונדען העפּליך אין דיפּלאַמאַטיש דערצעהלט, אַז ער פּראַוועט אין גיכען זיין חתונה מיט דער מיידעל אסתר קאַרענוואַלד.

פלעג זיך אסתר פון אָנפאַנג פערשעהמען און איז באַלד צונעוועהנט געוואָרען, ווייל קונדען האָט דזשאָו געהאַט אָהן אַ שיעור און אזוי פיעל בעמערקונגען ווערען איינעם איינגעבאָקען אין האַרצען.

אסתר האָט זיך שוין ניט געשעהמט פאַר זיך אַליין, און זי זאָל וויעדער קוקען אין דזשאָו'ס פנים, איז איהר ניט איינגעפאַלען.

און ערגעץ אַרום זיינע אויגען פלעג זיך דאָך שפּרייטען אַ וואַרעמע רויטקייט, ווען ער פלעג רעדען פון זיין חתונה.

און נור דורך זיין איבערגעוועהנליכע מענליכקייט, פלעג זיין בלאַד סער גלאַט ראַזירטער פנים ניט בעווייזען קיין שום ענדערונג.

און האָט ער זיך אָנגעברייט צו זיין חתונה מיט אַ פרייער האַנד, און מיט אַ פּערדריקטען האַרץ.

אסתר האָט שטאַרק געוואָלט אַ וואוינונג אין דעם אויבער-טהייל פון שטאַדט ניו יאָרק, וואָס הייסט בראָנקס; ווען זי וויל עס אין הימעל, בעקומט זי דען ניט?

און צעהן טעג האָט זיי גענומען אויסצוקלויבען די מעבעל. מען האָט געקליבען אַ קאָליר צום קאָליר, פון די דונקעל ברוינע, האַרטע, מאַ-האַגענע האַלץ.

און דערצו נאָך טעפּיכער צו יעדען פון די זיעבען צימערען אין זייער וואוינונג.

נור אַז דזשאָו פלעג בלייבען אַליין שפּעט אין אבענד און זיך אוועק-וואַרפען אין זיין בעט אַ מיעדער, פלעג ער ניט קענען איינשלאָפּען. עס האָט זיך איהם נור געוואָלט אויסרעכענען אַז ער איז ניט שולדיג. „ער האָט געמוזט אזוי האַנדלען, און עס וועט אזוי מוזען זיין“....

„צוליבע וואָס האָט גאָט געגעבען דער מיידעל אסתר אזוי פיעל איידעלקייט אין איהרע ביינער אַריין?“....

„ווען אסתר האָט דאָס ערשטע מאָל איהר פּוס אויף זיין שוועל געשטעלט, האָט זי אין זיין האַרץ אַ טראַגט געטהאָן און דאָרט אַ טיעפען צייכען געלאָזען.“

„האָט ער ניט געקענט פּערנעסען אין זיין חנה'ן פון יענער זייט ים מיט זיינע קינדערלעך און ניט געקאָנט אוועק פון אסתר'ן מיט די רויטע האַר“....

„אסתר האָט צוערשט אין זיין שניידעריי געוועלטיגט, איהר חן און

איידעלקייט אין יעדער שטיקעל ארבייט אריינגעלעגט. און נאָכרעם האָט זי איהם אַליין אויך געגעבען צו פערזוכען דעם טעם פון איהר רייז'...

נאָך אַ זאָך האָט איהם פערשמעקט:

„קינער ווייסט ניט „וואָס“ און „ווער“ ער איז, דאָס לעבען איז אזוי קורץ און אויב ניט איצט, טאָ ווען דען?“...

האָט ער פערליינגערט די צייט פון שרייבען אַ בריעף צו זיין חנה'ן אויף יענער זייט ים, און די בריעף אַליין פערקירצט וואָס מעהרער און מעהרער. געטראַכט האָט ער נאָר אין ניכען אויפצוהערען שרייבען.

געהיימיניספּול און דונקעל איז די גרויסקייט פון שטאָרט ניו יאָרק, און נאָך מעהר געהיים און דונקעל איז די פערנאַנגענהייט פון איהרע איינוואוינער.

און ווייסען שוין אייניגע לאַנדסלייט פון „דזשאָן“ דעם דאַמענ-שניידער, בעדאַרפען זיי עס האַלטען אין אַ פערשאַקסענעם סוד.

און ער אַליין ווייסט ניט וואָס לייט שפּרייטען אַרום זיינע פּיס...

און נאָך איידער קאָלאָמעאַ אויף יענער זייט ים האָט זיך פון עפעס וואָס דערוואוסט, האָט זיך ר' יצחק מאיר פערמאַכט מיט חנה, דעם בעדער'ס טאָכטער, אין אַ בעזונדערען צימער.

דאָס ערשטע האָט ער זי אַ פרעג געטהאָן:

— האָסטו עפעס בריעף פון יודל'ען?

— ניט לאַנג פון איהם אַ בריעף בעקומען, — האָט זי געענטפערט

מיט אַ ציטעריגער שטימע.

— וואָס שרייבט ער דיר?

....

חנה האָט זיך געביטען אין פאַרבען, ווייל זי האָט ליעב געהאַט יודל'ען און געגלויבט, אז דאָס וואָס ער שרייבט צו איהר ווייסען זיי און גאָט, ווייטער בעדאַרף קיינער ניט ווייסען.

— הער, חנה לעבען, גאַנץ קאָלאָמעאַ קען מיך זעהר גוט, דו אויך, —

האָט זיך ר' יצחק מאיר געווענדעט צו איהר מיט אַ פאָטערליכער שטימע, — און אין אַמעריקא האָב איך אויך אַ נאָמען. זאָל מיין נאָמען אויסגע-
מעקט ווערען פון געדעכעניש, אויב איך מיין דאָ עפעס שלעכט צו טהאָן

דיר.

ער איז געבליבען שטיל אויף א סעקונדע און דאן זיך פערקוקט
 חנה'ן נלייך אין די אויגען אריין און געפרעגט :
 — איך וויל וויסען צי האסטו יודל'ען ליעב ?
 — איך ? ...

חנה האט מעהרער ניט געקענט ריידען. זי האט זיך אויסגערעהט
 מיט איהר פנים צו דער וואנד און מיט איהרע בלייבע דיניקע הענד פער-
 שטעלט דעם פנים.

דער איד האט פערשטאנען און געזאגט :

— וואָסטו וויסען זיין, אז דיין יודעל איז אוועק צו אן אנדערע ! ...
 — אן אנדערע... — חנה האט זיך שנעל אויסגערעהט פנים צו
 פנים צו ר' יצחק מאיר'ן. זי האט ניט געוויינט, נור בלאס איז זי געוועזען,
 א נאָדעל צו שטעכען אין איהר לייב וואָלט קיין בלוט ניט געשפריצט !
 — יע... די געפאהר איז א נאָהענטע — האט דער איד אָנגעהויבען
 מיט א שטילען, ווארימען קול, — אָבער מען קען זי פעהריטען. דו מוזט
 אהיים געהן און זיך פארטיג מאַכען צו פאָהרען מיט מיר אין קיין אַמע-
 ריקאַ. נעלד איז פאראַנען גענוג ! נו, געה. —
 און אויפ מאַרגען איז שוין ר' יצחק מאיר געפלויען מיט חנה'ן אין
 קיין אַמעריקאַ.
 די קינדער האט זי געלאָזען ביי איהר פאָטער, — ביז נאָט וועט
 העלפען....

דאָס פאַסיקעל, וואָס איך האָב אויבען אויפגעקריצט, איז דאָס
 לעצטע פון דער דאָזיגער מעשה.
 איך האָב א סיגארעט אָנגעצונדען, א ברייטען וואָלקען רויף איבער
 מיין צימער צולאָזען, איינצעלהייטען שווימען ארויף אין מיין זכרון. און
 אָט ווי דאָס פאָלק פערענדיגט די מעשה :
 א פאיעטאָן מיט צוויי פערפוצטע פערד זיינען מיט דער גאַנצער
 ליינג פון לודלאָוו גאָס דורכגעפלויען, דער חתן אינוועניג אין פאיעטאָן,
 און זיינען ביי דער כלה'ס הויז שטעהן געבליבען.
 פון ביידע זייטען גאָס זיינען שוין געשטאנען אָנגעגרייט נאָך פאיע-
 טאָנען מיט פערפוצטע פערד.
 אויף צו פריהער איז דער חתן אריין אין הויז פון דער כלה. פון

ביידע זייטען טרעפ זיינען געשטאנען מענשען פון דער גאס קאפ אויף קאפ. באַלד איז דער חתן אַרויס מיט דער כלה פון הויז. דעם שלעפ פון דער כלה'ס ווייסען קלייד האָבען צוויי קליינע קינדער, אַ אינגעלע און אַ מיידעלע, נאָכגעטראָגען. עס האָט אַ רענען געטהאָן מיט רייו און רויזען-בלעטלעך איבער חתן-כלה. דעם חתן האָט מען אין אַ בעזונדערען פאיע-טאָן, מיט צוויי מיידלעך חבר'טעס געזעצט. און די כלה אין אַ בעזונדער-רען פאיעטאָן, מיט צוויי יונגע לייט, דער כלה'ס חבר'טעס חתנים. און אַ דריטער פאיעטאָן איז צוגעפאָהרען און טאַטע-מאמע זיינען אַריינגעזעצט געוואָרען אין איהם, ביז עס האָבען זיך אָנגעפילט אַלע פאיעטאָנען און מען איז אַוועק אויף אַרטשאַרד גאַס.

און אז חתן-כלה זיינען אַריין אין דעם האַלב דונקעלען זאַל, איז באַלד די עלעקטריע בעלייכטונג אָנגעצונדען געוואָרען.

חתן-כלה האָבען זיך בעזעצט אויבענאָן. און די ברכות פון די געסט און מחותנים מיט גרויס פרייד און אַ סך קושעריי צוגענומען.

און קעגענאיבער אין אַנדערען עק פון זאַל, אין אַ באַלקאָן מיט אַ גאַניקעל, זיינען די מוזיקער געזעסען מיט קלאַרנעמען און טראַמפּיטען און פיעדלען צוויי. און איינער אַ נידעריג אידעל מיט אַ לאַנגען, גרויסען באַס. און אַ פויק מיט טאַצען האָט אויך ניט געפעהלט.

און ווען עס זיינען געקומען אַריינצוגעהן כלה'ס פאָטער און מוטער, די שוועסטער מיט זייערע מענער און קינדער, די מוהמעס מיט די פע-טערס און קוזינעס און אַלע ווייטע גוטע פריינד, האָבען די מוזיקער אויפ-געשפיעלט אַ פרעהליכס.

אָנגעהויבען האָט דאָס אידעל מיט'ן בלייבען פנים, פריהער אַ קלאַפ טהוענדיג מיט'ן סמיציק איבער דעם לינקען זייט פון פיעדעל, און ער האָט אויך אויסגעלאָזט יעדער פרעהליכס מיט אַ פאָר ווערטער. דערביי האָט ער פערגלאַצט מיט זיינע קליינע אויגעלעך און אַ שאַקעל געטהאָן מיט זיין קאָפּ אהין און אַהער.

עס איז דער זאַל פול געוואָרען.

יונגע האָבען זיך געדריעהט אין וואַלסען און סאַדרילען.

און דער לאַנגער טיש, וואָס איז געוועזען אָנגעשטעלט מיט פלעשער און געבעקס, האָט אויך קיין בושח ניט איינגענומען.

האָט זיך אַ מוהמע פון כלה'ס צד געוואונדערט, פערקרימט דאָס
מיולכעל:

— זעהט נור, מאַמעלעך, גאָלע כלה'ס צד...

האָט איין קווינע פון כלה'ס צד געענטפערט אַביסעל מיט גדלות:

— טאַקע אַ רייכער חתן, אָבער עלענד, ווי אַ שיף אויפ'ן ים...

איז די נאַכט ניט געשטאַנען.

דער רעוורענד איז שוין לאַנג געקומען, פאַרטיג מיט זיינע פאַפירען.

מען האָט די חופּה צוואוויקעלט און אויפגעשטעלט.

די מוזיקער האָבען אָנגעהויבען צו שפיעלען דעם גרילצענדען, האַרצ-

הויבענדען חתן-כלה...

עס איז פּלוצים געוואָרען אַ רעש.

אַלע האָבען זיך אויפגעשטעלט.

אַ ווינט האָט די טהיר פון זאַל צועפענט.

דער שומר פון טהיר האָט ניט געלאָזען.

האָט מען זיך מיט געוואַלד אַריינגעריסען:

דריי אידען עדות און ר' יצחק מאיר פון קאַלאָמעאַ האָט געפיהרט

די בלאַסע חנה'ן איינגעוויקעלט אין אַ שאַל.

עמיץ האָט אויסגערופען:

— פון חתן'ס צד...

און די מוזיק איז פערשטומט געוואָרען.

מיט פערקלעמטע ליפען און פערגליווערטע אויגען האָבען אַלע גע-

קוקט צו דעם קליין-בערדיגען אידען ר' יצחק מאיר, וועלכער איז שוין

געשטאַנען אויף אַ ביינקעל איבער אַלעמענ'ס קעפּ און האָט ציטעריג

גערעדט:

— פון חתן'ס צד! ... איך האָב דריי עדות, אידען, אַז דער חתן איז

אַ בעווייבטער... און דאָס איז זי.... —

ער האָט אָנגעוויזען אויף חנה'ן, וועלכע איז געוועזען כמעט אין

גאַנצען איינגעוויקעלט אין אַ שאַל. נור אַ טהייל פון איהר שאַרפען,

בלויבען פנים און איהרע גלאַנציגע, שוואַרצע אויגען האָט מען געקענט

זעהן.

חנה האָט נור אַ קוק געטהאָן צו יודל'ען...

און ניט געגאַנגען איז מען צו דער חופּה! ...

עס האָבען שרים באַלד אָנגעהויבען צו טאַנצען אין דעם לאַנגען און
ברייטען זאַל...

און ניט געשפּיעלט האָבען די מוזיקער...

עס האָבען זיך געטראָגען קולות און שלוכצען און יאָמערען אָהן אַ
שיעור...

און עס האָבען באַלד אָנגעהויבען צו קלינגען גלאַקען... שנעלע
קלאַנגען, וועלכע זאָגען אָן פון אַן אומגליק...

די אַמבולאַנסען זיינען געקומען צו לויפּען, און די דאָקטוירים אין
ווייסען בעקליידט האָבען פון זיי אַרויסגעשפרונגען און אין איילעניש
אַרײַן אין זאַל, און אין נאָך אַ גרעסערער איילעניש אַרויס אויף צוריק.
און עס האָט ווייטער אָנגעהויבען צו קלינגען אין די גלעסער... זיך קוים
דורכגעריסען צווישען דער שוואַרצער, צוזאַמענגעלאָפענער נייגירדע פון
אַרטשאַרד נאַס...

טויט איז געפאַלען דער חתן, און אויף איהם די כלה מיט אַ צורײ-
סענעם האַרץ...

נור חנה איז אין ערגעץ אַנטרונען פון זאַל, און מען ווייסט ניט ער
היום פון איהר געבײן...

איבערזעצונגען:

I אַלט־קלאַסישע. (גריכיש): האַמער — איליאַדע; סאַפּאָ — ליעדער און פראַגמענטען; אַנאַקרעאַנטיקאָ — ליעדער צו־געשריעבען צו אַנאַקרעאַן. (לאַטייניש): קאַטולוס; האַראַק. אידיש דורך מ. א. הערבערט.

II מאַדערנע. (דױטש): פּרידריך גיטשע; ריכאַרד דעהמעל; הונאַ פּאָן האַפּמאַנסטאַל; מאַקסימיליאַן דאַוטהענדעי; אלפרעד מאַמבערט; עמיל הער־מאַן; ריכאַרד שאַוקאַל; פעטער חילע; הערמאַן העסע; אַרנאַ האַליק; קאַרל בוסע; גוסטאַוו פּאַלקע. (רוסיש): א. א. פעט; טיוטשעוו; פ. סאַלאַגוב; קוזמין. (ענגליש): ראַבערט ל. סטיווענסאָן. אידיש דורך זישאַ לאַנדוי, ר. אייזלאַנד, פ. ל. האַלפּערן און מאַני לייב.

I אלמ-קלאסישע:

האָמער:

איליאָדע, בוך I

- זינג פון דעם צאָרן אָ געטין, פון אַכילעס, זוהן פון פעלעאָוס,
דעם פערניכטענדען וואָס האָט געבראַכט די אַכאַיער פּיעל וועהטאַג.
פּיעלע מעכטיגע זעלען פון העלדען געשליידערט אין האַדעס
און זי'רע לייבער געוואָרפען האָט צו די הינד פאַר אַ מאַכל
און צו די פּוּיגעל פאַר שפּייז. דערפּילט איז געוואָרען זעאָוס' ווילען,
זינט צוערשט אין געקריענ זיך זענען אַנטקעגען געשטאַנען
אַטרעאָוס' זוהן דער הערשער פון מענער, און געטליכער אַכיל.
ווער פון די געטער האָט זיי געטריבען זיך קריעגען און קעמפּען?
לעמאַ'ס און זעאָוס' זוהן; ווייל ער האָט, אין כעס אויף דעם קעניג,
אויף דער אַרמעע געוואָרפען אַ שווערע פּעסט און געשטאַרבען
זענען די פעלקער, ווייל אָנגעטהאָן האָט צו כּריזעס, זיין פּריעסטער
אויסכּוּכר אַטרעאָוס' זוהן. דען ער איז צו די שיפען געגאַנגען
פון די אַכאַיער אום אויסצולייזען זיין טאַכטער, מתנות
ברענגענדיג אָהן אַ שיעור און האַלטענדיג אין דער האַנד דאָס
באַנד פון ווייט-וואַרפענדען גאָט אַפּאָללאָ אויף גאָלדענעם שטעקען
און מיט די ווערטער האָט ער געבעטען אלע אַכאַיער
און בפרט די צוויי זיהן פון אַטרעאָוס, וואָס פּיהרען די פעלקער:
קינדער פון אַטרעאָוס און איהר נומ'בעשיענטע אַכאַיער,
מעגען די געטער אייך געבען, וואָס וואוינען הויך אויף אַלימפּאַס,
איהר זאָלט פּערוויסטען די שטאַרט פון פּריאַס און גליקליך
אַהיימגעהן,
נור גיט אָב מיר מיין טאַכטער מיין ליעבע, נעהמט אָן די מתנות,
עהרענדיג זעאָוס' זוהן דעם ווייט-וואַרפענדען גאָט אַפּאָללאָ.
דאָ האָבען אלע אַכאַיער געגעבען זייער הסכּמה,
מע זאָל עהרען דעם פּריעסטער און נעהמען די טי'רע מתנות.
אַבער דאָס איז גיט געפעלען אין האַרצען דעם האַרר אַנאַמעמאַן

- און ער שיקט איהם מיט ביזן אוועק און בעפעהלט איהם מיט
שטרענגקייט :
- לאַמֿיך־דיך, אַלטער, פון היינט ביי די הויהלע שיפען ניט טרעפען
סיי פערבלייבענדיג איצט, אָדער קומענדיג שפעטער ווען ווידער,
אז עס זאָל דיר ניט העלפען דאָס באַנד און דער שטעקען אפּאַללאַס,
זי אָבער גיב איך ניט אָפּ, עס וועט גיכער זי עלטער דערגרייכען. 80
- אין אונזער הויז אין אַרגאָס ווייט פון איהר לאַנד, דעם געליעכטען
וועבענדיג אויף איהר וועבשטוהל און דיענענדיג פאַר מיין געלעגער.
דו אָבער געה, ניט דערבייזער, זאָלסט קומען אַהיים ניט בעשעדיגט!
ער האָט געזאָגט, ס'האָט דער אַלטער געשראָקען זיך און האָט גע-
האַרט איהם.
- שוויגענדיג איז ער געגאַנגען ביים ברעג פון פיעל רוישענדיגן ים, ער
איז דאָן אוועק אין אַ זייט און געבעטען האָט ער, דער אַלטער
קעניג אפּאַללאַס, וואָס איז פון שעהן־לאַקויגער לעמאָ געבאָרען ;
הער מיך נאָט מיט־דעם־זילבער־בויגען, וואָס געהסט אַרום כרויזע,
און אום דער געטליכער קיללאַ און הערשסט מיט מאַכט אין מענעדאָס.
סמינטהעום ! אויב איך האָב ווען געבויט דיר אַ מעמפעל, אַ שעהנעם,
אָדער געברענגט צו דיין כבוד אַמאָל די שענקעל די פעטע
סיי פון אָקסען און ציענען, דערפיל־זשע איצט מיין בקשה,
זאָל'ן די דאנאָער בעצאָהלען דורך דייגע פּיילען די טרערען !
ער האָט דאָס געזאָגט אין זיין תפלה, געהערט האָט איהם פּאַיכאָס
אפּאַללאַס
- און פון אַלימפּאָס' שפיצען געגאַנגען איז ער, ביזן אין האַרצען,
אויף די פּליצעס זיין בויגען און דאָפּעל־בעדעקטען פּייל־זאָס.
ס'האָבען די פּיילען געסווישטשעט אויף זיינע פּלייצעס ביים געהען,
און געגאַנגען איז ער אזוי שוויגענדיג און שטיל ווי די נאַכט געהט.
האָט זיך אוועקגעזעצט ווייט פון די שיפען, אַ פּייל אויסגעשאַסען.
און אַ שרעקליכער קלאַנג האָט געקלונגען פון זילבערנעם בויגען.
ער האָט געטראַפען מוילעזלען צוערשט, און די הינד דאָן, די פּלינקע,
דאָן שטעלט ער אָן אויף די מענשען אַליין זיין שפיציע פּייל און
שיסט ; און פון דאָן האָבען שטענדיג געברענגט די פּייערן פאַר מתיים.
ניין טעג איז אין דער אַרמעע געפּלויגען דער פּייל פון אפּאַללאַס,

- 55 און אין דעם צעהנטען האָט אַכיל גערופען דאָס פּאָלק צו פּערוואַמלונג, ס'האָט אין געדאַנקען געלעגט איהם ווייס-עלענבויעגע הערע, זי האָט געזאָרגט זיך פאַר די דאַנאַער, וואָס זענען געשטאַרבען. ווען זיי זענען צונויפגעקומען זיך אין דער פּערוואַמלונג, האָט גערעדט צו זיי אויפשטעהענדיג שנעל-פּיסיגער אַכיל :
- 60 —אַטּרעאַוס' זוהן, איצט וועלען מיר וואַנדערן אַהיים, אַזוי דענט איך, און זיך אומקעהרען צוריק אויב מיר וועלען פון טויט נאָר אַנטלויפּען, אויב דער קריעג און די פּעסט וועלען קעמפּען מיט די אַכאַיער. לאַמיר אַלץ פּרעגען אַ נביא אָדער אַ פּריעסטער אָדער אַ פּוּתּר חלומות — דען ס'קומט אויך דער חלום פון זעאַוס — זאָל ער זאָגען פאַרוואָס עס איז בייז אַזוי פּאַביאָס אַפּאַללאָן :
- 65 שטראַפּט ער אונז וועגען אַ נרד אָדער אַ העקאַטאַמבע אָדער וויל ער דעם זאַפט פון לעמער און פּאַלקאַמע ציעגען אָננעהמען און וועט די פּעסט דערווייטערן פון אונז דאָן אויף אייביג. זאָגענדיג דאָס האָט ער זיך געזעצט און ס'איז אויפגעשטאַנען קאַלכאַס, דער זוהן פון טהעסטאַר, דער בעסטער פּוּתּר חלומות,
- 70 וואָס האָט געוואוסט וואָס איז איצט, וואָס וועט זיין און איז שוין געוועזען
- און האָט געפּיהרט אַרײַן די אַכאַאישע שיפּען קיין איליאַן דורך דער נביאות וואָס איהם האָט געשענקט גאָט פּאַיבאָס אַפּאַללאָן. ער האָט מיט גוטען ווילען גערעדט און געזאָגט אָט די ווערטער :
- 75 — אַ אַכיל, דו בעפעהלסט מיר, געלעכטער פון זעאַוס, דיר צו זאָגען פון דעם צאָרן פון אַפּאַללאָן, דעם גאָט און ווייט-וואַרפענדען קעניג. דאָס וועל איך זאָגען דיר, אָבער אַ בונד זאָלסטו מאַכען און שווערען, דאָס מיט דיין גאַנצען האַרץ וועסט מיך שיצען מיט ווערטער און טהוען,
- דען איך דענק, כ'וועל דערצערגען אַ מאַן. וואָס הערשט נרויס איבער אַלע
- 80 זיינע אַרנעער און וועמען עס פּאַלגען אַלע אַכאַיער, דען עס איז מעכטיג אַ קעניג, ווען ער איז אין כּעס אויף אַ פּראַסטען, זאָל ער אפילו דעם צאָרן דעם זעלביגען טאָג אויך פּערכייסען,

- וועט ער דאך, ביז עס וועט דורכגעפיהרט ווערען, האלטען זיין כעס
 אין זיין ברוסט פערשלאָסען; איצט זאָגזשע מיר, וועסטו מיך שיצען?
 85 אייהם האָט אָפּגענטפּערנדיג געזאָגט שנעל־פּיסניגער אַכיל :
- דו האָב מוטא און זאָג דאָס אַראַקעל אזוי ווי דו ווייסט עס.
 כ'שווער ביי אַפּאַללאָ, דעם זעאום געליעבטען, צו וועמען דו, קאַלכאַס,
 בעטענדיג האָסט די דאנאער אָנגעזאָגט די אַראַקעל,
 קיינער, ווי לאַנג איך לעב און האַלט אויף דער ערד מיינע אויגען,
 90 וועט אויפהויבען אַ שווערע האַנד ביי די הויהלע שיפען
 פון אַט די אַלע דאנאער, אפילו אויב ס'איז אנאמעמנאָן,
 וואָס ווערט פון אַלע געהאַלטען דער בעסטער פון די אַכאיער.
 דאָ האָט געהמענדיג מוטא געזאָגט דער לויטערער נביא :
- ניט פאַר קיין נדר שטראָפּט אויז דער נאָט און פאַר קיין העקאטאָמבע
 95 נור פאַר דעם פּריעסטער, וואָס אנאמעמנאָן האָט שענדליך בעליידינט
 און ניט זיין טאָכטער געגעבען און ניט די מתנות גענומען.
 ס'האָט דערפאַר דער וויט־וואַרפּענדער שמערצען געגעבען און
 וועט נאָך
- געבען, און וועט ניט פריהער די פעסט די שווערע פּערטרייבען,
 ביז ער וועט ניט דעם פּאָטער דאָס ליכטיג־אויגיגע מידעל
 100 געבען אָהן אויסלייז־געלד און אָפּשיקען אַ העקאטאָמבע
 אָפּ קיין כּרִיזע און וועלען דורך תּפּלוּת איהם איבערבעטען.
 זאָגענדיג דאָס, האָט ער זיך געזעצט, און ס'איז אויפגעשטאַנען
 אַטראַעאָס' זוהן, דער גבור, וואָס האָט ווייט געהערשט, אנאמעמנאָן,
 גליהענד פון כעס, און זיין האַרץ דאָס שוואַרצע האָט אָנגעפּילט
 שטאַרקער
- 105 צאָרן און די אויגען געווען זענען גלייך צו אַ העלישען פייער.
 וואַרפּענדיג צ'ערשט זיין בליק אויף קאַלכאַס, האָט ער געזאָגט דאָס :
 — נביא פון ביז, דו האָסט קיינמאָל געזאָגט נאָך אַ זאָך וואָס איז
 פּרעהליך,
- שטענדיג האָסטו עס לייעב צו זאָגען שלעכטע נביאות,
 קיינמאָל האָסטו געזאָגט און דורכגעפיהרט עפעס־וואָס גוטעס ;
 110 און איצט רעדסטו איין די דאנאער ביי דעם אַראַקעל.

- דאָס דאָרום גרייט צו דער ווייט-וואַרפענדער איצט ווי די שמערצען,
ווייל איך האָב פאַר דעם מיידעל כרויזעאָים די טיילע מתנות
ניט געוואָלט אָננעהמען, דערפאַר ווייל איך וויל זי האָבען
זעהר אין מיין הייז, דען איך האָלט זי טייערער פאַר קליטעמנעסטראַ,
115 מיין געזעצליך ווייב, ווייל זי איז פון איהר גאָר ניט ערגער.
ניט אין פיגור, אין געשטאַלט, ניט אין מאַ, ניט אין איהר טהוען.
נ'גיב זי צוריק פון דעסטוועגען, אויב איהר האָלט דאָס פאַר בעסער,
דען איך וויל גיכער דאָס פאַלקס זאָל זיכער זיין איידער ס'זאָל
שטאַרבען.
- גרייט מיר דערפאַר אָן אַנאַנדער געשאַנק, כדי איך זאָל דער איינציגער
120 פון די אַרגענער ניט זיין אָהן געשאַנק, ווייל אזוי איז נישט פאַסיג,
און איהר זעהט דאָך אַלע ווי מיין געווינס געהט פערלאָרען.
ענטפערנד איהם האָט געזאָגט שנעל-פּיסיגער, געטליכער אַכיל :
— אַטרעאָוס' זוהן, דו נאָבעלסטער, זשענדעדינסטער נאָך
שלאַכט-רויב,
ווי וועלען דיר די אַכאיער גרויסהאַרציג געבען אַ מיידעל ?
125 נאָך, נאָך ווייסען מיר ניט פון גרויסע, בשותפות'ע אוצרות
און וואָס פון די שטערט איז גענומען, דאָס איז שוין פערטיילט לאַנג,
און עס פאַסט ניט עס קלייבען צוריק פון אונזערע פעלקער.
דו, אָבער, גיב זי צוריק צום גאָט, און עס וועל'ן די אַכאיער
דריימאַל און פיערמאַל דיר געבען צוריק, ווען עס וועט אַמאָל זעאָס
געבען אונז איינצונעהמען די נוט-בעמויערטע טראַיאַ.
130 ענטפערנדיג האָט געזאָגט דער מעכטיגער אַגאַמעמאָן :
ניט אזוי, כאָטש דו ביזט מוטהיג, דו געטער-עהנליכער אַכיל,
גיב אויס דיין כיטראָסט ! דו וועסט מיך ניט נאַרען און ניט
איבעררעדען.
- וויילסטו אפשר אַליין דיר האָבען דיין שלאַכט-רויב און איך זאָל
135 ליידיג זיען מיט גאַרניט, און הייסטו מיר אָפגעבען מינע ?
אָבער, אויב גרויסהאַרציג וועל'ן מיר געבען אַלע אַכאיער
איינע וואָס גלוסט איהר מיין האַרץ, ניט קלענער פון מיינער אין
ווערדע —
און ווען זיי גיבען מיר ניט דאָן וועל איך אַליין מיר צונעהמען

- דיינע אָדער דאָס מיידעל פון אַיאָס אָדער אָדיסעאָס';
 140 איך וועל מיר נעהמען און ביז וועט זיין דער צו וועמען כ'וועל קומען.
 וועגען דעם. אָבער, וועלען מיר זיך נאָך שפעטער בעראַמען.
 איצט קומט שלעפען צום געטליכען ים אַ שיף אַ שוואַרצע,
 און אַריינזעצען שטייערמענער גענימע און שיקען
 אַ העקאטאַמבע און מיטשיקען מיט איהר שעה־באַקינע כריזעאים.
 145 און דער פיהרער זאָל זיין אַ מאַן פון אונזערע יועצים:
 אַיאָס, צי אידאַמענעאָס, צי דער געטליכער אָדיסעאָס,
 אָדער דו פעלעאָס' זוהן, דו שרעקליכסטער פון אלע מענער.
 און ביי דעם ווייט־וואַרפער בעמען רחמנות און געבען קרבנות.
 איהם האָט אָנגעקוקט ביזן און געזאָגט שנעל־פּיסנער אַכיל:
 150 — אַ דו, מיט אונפערשעהמטקייט אַרומגענומענער, כּיטרער!
 ווי קען גערן אַן אַכאַיער געהאַרבען אויף דיינע בעפעהלען,
 אָדער צו געהן ווי דו הייסט אָדער קעמפּפּען מוטחיג מיט מענער?
 ניט מיט די טראַיער שפּיעז־טרעגער בין איך געקומען אַהערצו
 קעמפּפּען דען זיי האָב'ן מיר אַליין געטהאָן נאָך קיין ביזן ניט;
 155 ניט מיינע רינדער האָבען זיי, ניט מיינע פּערד ווען געטריבען
 זיי האָבען ניט אין מיין ברייטער מעגשען־שפּייזענדער פּטהיאַ
 מיר מיין תבואה צושטערט, דען צווישען מיין לאַנד און זייער'ן
 ליגען פּיעל שאַטיגע בערג. ליגעט דאָס ים, וואָס האַלט אין איין
 דוישען;
 מיר זענען מיט דיר, אונפערשעהמטער, געגאַנגען צוליב דיר,
 160 רעמען מענעלאָס' כבוד, און דיר, הונד־אויגיגער, דיינעם
 גענען טראַיאַ — און דאָס בעטראַכטט דו ניט און דיך אַרט ניט,
 און דו סטראַשעסט מיר נאָך אַוועקצונעהמען מיין שלאַכט־רויב,
 אויף וואָס איך האָב געמיהט מיך, וואָס די אַכאַיער האָב'ן מיר גע־
 געבען.
 איך וועל ניט קיין געשאַנק ווי דו האָבען, ווען די אַכאַיער
 165 וועל'ן די בעפעלקערטע שטאָרט פון די טראַיאַנער צושטערען;
 אָבער דעם גרעסטען טהייל פון דער וואַיענדער ווילדער מלחמה
 טהוען אויף מיינע הענד, ווען ס'וועט אָבער קומען צו טהיילונג.
 קריגסטו דאָס גרעסטע געשאַנק, איך אָבער אַ קליינס און אַ טייערס

- 170 און געח דאמיט אויף מיין שיף, ווען איך ווער מיר שוין פון קעמפמען.
איצטער געה איך אהיים קיין פטהויא, דען ס'איז פיעל בעסער
אומקעהרען זיך אהיים מיט די שנאָב'ליגע שיפען, דען כ'מיין גיט
דאָ פערבלייבען אין שאנד און קריעגען דיר גיטער און רייכקייט.
איהם האָט געענטפערט דאָרויף דער מענער-הארר אנאמעמנאָן :
— לויף דיר, לויף, אויב ס'טרייבט דיך דוין האַרץ דאָצו, גלויב גיט
איך וועל דיך
- 176 בעמען צוליעב מיר צו בלייבען, דען איך האָב אַרום מיר אויף אַנדערע,
וועלכע געבען מיר כבוד, בעזאָנדערס גאָט זעאום, דער יועץ !
מעהר האָט איך דיך פון אַלע די גאָט-געבוירענע מלכים,
שטענדיג איז דיר דאָס קריעגען זיך ליעב, די מלחמות, דאָס קעמפמען.
אויב דו ביסט פיעל שטאַרקער, האָט דיר דאָך אַ גאָט עס געגעבען !
180 געה מיט דייע שופען אהיים און מיט דייע פריינדע,
הערש איבער די מירמידאָנער ! איך דאנה'ע פאר דיר זיך גאַנץ
וועניג,
- און מיך אַרט נאָר גיט, אויב דו ביסט ביזן, איך זאָג דיר נור אַן דאָס :
ווייל עס געהמט מיר אוועק מיין כריזעאים פאָיבאָס אַפאָללאָן,
וועל איך זי אַפשיקען מיט מיין שיף און מיט מייע פריינדע
אַבער איך וועל מיר געהמען דאפאר שעהן-כאַקיגע כריזעאים,
185 געהענדיג אין דיין געצעלט, דיין אייגענער שלאַכטרויב, זאָלסט זעהען
מיט וויפיעל איך בין שטאַרקער פאר דיר, זאָל'ן פיינד האָבען אַנדערע,
רומען זיך גלייך צו מיר און מיר זיך אַנטקעגען צו שטעלען.
ער האָט געזאָגט דאָס. ביזו ווערט דער פעלעיער און עס צעטיילט זיך
190 אין זיין האָאָריגעד ברוסט דאָס האַרץ אין צוויי, צו בעראָטען
אויב ער זאָל אַרויסציהען די שאַרפע קלינג פון די לענרען
און צוטרייבען די אַנדערע און אַטרעאוס' ווהן דאן דערשטעכען,
אַדער זיין כעס איינהאַלטען, דאָס האַרץ, דאָס בייזע, איינשמילען.
און ווי ער לעגט דאָס איבער אין האַרץ און אין די געדאַנקען
195 ציהט ער פון שויד דאָס גרויסע שווערט זיינס. אָבער אטהענע
קומט פון הימעל, געשיקט פון ווייס-עלענבויעגענער העראַ,
וועלכע האָט ביידע געליעבט און געזאָגט זיך פאר ביידע אין האַרצען.

- זי איז געשטאנען פון הינטען, האָט די גאָלדענע האָר האָנגעכאָפּט
איהם.
- 200 האָט זיך איהם נור געוווּזען, קיין אנדערער האָט זי געזעהען.
אָביל האָט זיך פּערוואונדערט, זיך אומגעדרעהט, און גלייך דער-
קאָנט איהר,
פאללאַס אטהענע, און ס'האָב'ן איהרע אויגען זיך שרעקליך
געלויכטען.
רעדענדיג דאָן צו איהר, האָט געזאָגט ער געפלינגעלטע ווערטער:
— זאָג, פאָרוואָס ביסטו, קינד פון שפּיעז-טראָגענדען זעאוס,
געקומען?
איז עס די חוצפה צו זעהן אַגאַמעמאַנאָ'ס, דעם זוהן פון אַטראַעאוס?
205 אָבער דאָס זאָג איך דיר אויך און איך מיין, איך וועל עס אויספיהרען.
ער וועט באַלד דורך זיין אייגענער חוצפה פּערליערען זיין לעבען!
איהם האָט געענטפּערט אַטהענע, די ליכטיג-אויניגע געטין;
איך בין געקומען אייגהאַלטען דיין צאָרן, אויב דו וועסט מיך פּאָלגען,
פון דעם הימעל, געשיקט פון ווייס-עלענבויענער העראַ,
210 וועלכע האָט ליעב אייך ביידע און זאָרגט זיך פאַר ביידע אין האַרצען.
אָבער קום, זאָלסט זיך ניט קריגען, דאָס שווערט מיט דיין האַנד ניט
אַרויסציהן,
אָבער מיט ווערטער מעגסט דו איהם זיעדלען, ווי דו וועסט עס טהוען.
דאָס אָבער זאָג איך דיר אויס און עס וועט אויך דורכגעפיהרט ווערען.
דו וועסט האָבען פון היינט אָן דריימאַל אזוי פיעל מתנות
איבער זיין חוצפה; דאָרום האַלט זיך איין און פּאָלג-זשע אונז ביידען.
215 איהר האָט אָפּענטפּערנדיג געזאָגט שנעל-פיסיגער אָביל:
— אַלזאָ מוז איך, אַ געטין, נאָכפּאָלגען איי'רע בעפעחלען.
כאָטש איך בין שטאַרק אין כּעס אין מיין האַרץ, זען דאָס איז דאָס
בעסטע,
דען ווער עס פּאָלגט די נעטער, דעמס תּפּלות הערען זיי בעסער!
220 זאָגענדיג האָט ער פון שווערט'ס האַפּט זיין שווערע האַנד אָפּגענומען
און אין זיין שייך געשטויסען דאָס גרויסע שווערט און געפּאָלגט דער
געטין אַט הע נ'ע'ס וואָרט. זי איז צום אָלימפּוס געגאַנגען.
אין דעם פּאָלאַץ פון שפּיעז-טראָגענדעם זעאוס, צו די אנדערע געטער.

225 פֿעלעאוס' זוהן האָט ווייטער גערעדט מיט ביטערע ווערטער
 צו דעם זוהן פון אַטראַעאוס און האָט גאַרניט גערוהט פון זיין כעס:
 — אָנגעלאָרענער מיט וויין, מיט דעם בליק פון אַ הונד און אַ הירש'
 האַרץ,

דו האָסט נאָך קיינמאָל ווען געהן מיט דעם פּאָלס אין מלחמה
 בעפּאנצערט,

230 אָדער ווען טשאַטעווען געהן מיט די מוטהיגסטע פון די אַכאַיער
 אין דיין האַרצען געוואַגט. דאָס וואָלט דיר דיין סוף דאָך געוועזען,
 יאָ, ס'איז פּיעל גרינגער פאַר דיר אין דער ברייטער אַרמעע פון
 אַכאַיער

רויבען אוועק די מתנות ביי יענעם, וואָס רעדט דיר אַנטסקענען,
 פעלקער-פּערצעהרענדער קעניג! דען איבער נישט-ווירדיגע הערשסטו,
 אַנדערש וואָלסט אַטראַעאוס' זוהן דאָס לעצטע מאָל איצט בעלידיגט!
 איצט אָבער זאָג איך דיר עס און שווער דיר אַ הייליגע שבועה:
 235 ביי דעם סצעפּטער, וואָס וועט שוין קיין בלעטער מעהר ניט און
 קיין צווייגען

געבען פון זיך, ווייל עס האָט זיין שטאַם אין די בערג לאַנג פּערלאָזען,
 און וועט מעהר נישט בליה'ן זינט די האַק האָט אָפּגעשיילט פון איהם
 זיינע בלעטער און קאָרע און די זיהן איצט פון די אַכאַיער
 טראַגען אין זייער האַנד אַלס שופּטים און היטען די מצוות
 240 וואָס עס האָט זעאום געגעבען — דאָ האָסטו אַ הייליגע שבועה! —
 ווען די זיהן פון די אַכאַיער וועט כאַפּען אַ בענקען נאָך אַכיל,

וועסטו ניט קענען זיי קיינעם כאַטש דו וועסט פּיהלען פּיעל צער,
 העלפען, אפילו ווען פּיעלע, דורך מענער-טויטענדען העסטאָר,
 וועלען פּאלען און שטאַרבען. דאָן וועסטו אויס כעס צערייסען

245 דיר דיין האַרץ, ווייל דו האָסט ניט געהערט דעם בעסטען אַכאַיער.
 דאָס האָט געזאָגט פֿעלעאוס' זוהן, האָט אויף ד'ר ערד געוואַרמען
 דאָס סצעפּטער,

— וואָס איז מיט נאָלדענע טשוועקעס בעשלאָגען געווען — און
 געזעצט זיך;

אַטראַעאוס' זוהן אויף דער אַנדערער זייט האָט געבייזערט זיך און דאָ
 איז אויפגעשטאַנען זיס-רעדענדער נעסטאָר, דער רעדנער פון פּילאָס,

- 250 פון וועמעס צונג איז געפלאָסען די רעדע זיסער ווי האָניג,
און פאַר וועמען עס זענען צוויי דורות פון שטערבליכע מענשען
שוין געשמאַרבען, וואָס זענען פאַר זיינע אויגען געוואַקסען
אין דעם הייליגען פּילאָס—געהערשט האָט ער איבער דעם דריטען—
ער האָט אין נומען מוטא גערעדט אזוי און געזאָגט זיי :
- 255 וועה! אַ גרויסער וועהמאַג דערגרייכט דאָס לאַנד פון אַכאַיאַ,
עס וועט זיך פּרעהען שוין פּר י אַ ס, עס וועלען זיך פּרעהן'
פּר י אַ מ ס קינדער,
און די אַנדערע טראַיער וועלן שטאַרק זיך פּרעהען אין האַרצען,
ווען זיי וועלן אויסגעפינען, אז איהר האַלט זיך דאָ אין איין קריעגען.
איהר, וואָס שטעהט איבער אַלע דאָנאָער אין ראַטה און מלחמה.
- 260 אַבער פּאָלנט מיך ביידע דען איהר זייט פון מיר פיעל איננער,
איך האָב שוין אָפּט גערעדט צו בעסערע מענער ווי איהר זייט.
און זיי האָבען מיך, גלויבט עס מיר, קיינמאַל בעהאַנדעלט מיט
גראַבקיט,
איך האָב אַזעלכע מענער נישט מעהר געזעהן און וועל נישט זעהן,
ווי פּעריט האָאָס און דריאָס, די פיהרער פון פעלקער,
און קאַינעאָוס, עקסאַדיאָס און דער געמליכער פּאָליפעמאָס
- 265 (טהעזעאָוס, זוהן פון אינעאָוס, וואָס איז צו די אונשטערבליכע
עהנליך)
זיי זענען פון די ערדישע מענשען געוועזען די שטאַרקסטע.
זייענדיג די שטאַרקסטע, האָבן זיי געקעמפּט מיט די שטאַרקסטע,
מיט די ווילדע פון בערג, און שרעקליך האָבן זיי זיי דער'הרנ'עט,
און מיט זיי האָב איך עס גערעדט, פון פּילאָס געקומען.
- 270 ווייט — פון אַ ווייטען לאַנד, זיי האָבען אליין מיך גערופען,
איך האָב אליין פאַר מיר געקעמפּט, מיט זיי אַבער וואָלט ניס
אינער פון די, וואָס לעבען אַצינד אויף דער וועלט, געקענט קעמפּען.
זיי האָבען מיינע עצות געהערט און געפּאָלנט מיינע ווערטער.
פּאָלנט'זשע מיך איצטער, איהר ביידע, דען פּאָלגען — דאָס איז
- 275 דאָס בעסטע.
נעהם נישט ביי איהם, כאַטש ביסט מעכטיג, אוועק זיין טיידעל,
נור לאָז זי

- 280 איהם, ווייל עס האָב'ן די אַכאיער געגעבען זי איהם אַלס מתנה, און דו, פעלעאוס' זוהן, צוקריעג זיך ניט מיט דעם קעניג מיט געוואַלט, דען ס'האָט ניט קיין עהנליכען כבוד קיין סצעפטער האַלטענדער קעניג, וואָס רוהם האָט איהם גאָט זעאום געגעבען, אויב דו ביסט שטאַרקער, האָט דיך אַ געטליכע מוטער געבאַרען. ער שטעהט אָבער פיעל העכער, ווייל ער הערשט איבער מעהר מענשען.
- 285 אטרעאוס' זוהן, דו לאָז שוין אָפּ פון דיין כעס, איך בעט דיך, און וואַרף אַוועק דיין צאָרן קעגען אכיל, וועלכער איז אַלע אונז אַכאיער אַ שטאַרקער שוץ אין דער ביזער מלחמה. איהם האָט אין ענטפער געזאָגט דער מעכטיגער אַגאַמעמאָן : אמת, דו האָסט דאָס אַלעס, אַ אַלטער, דיכטיג געשפּראַכען, אָבער עס וויל אָט דער מאַן זיין איבער אַלע דערהויבען, מעכטיג זיין איבער אַלע און קעניגען איבער אונז אַלע.
- 290 אַלעמען געבען בעפעהלען, וואָס איך מוין, ס'וועט קיינער ניט פּאַלגען, אויב עס האָבען צום שפיעזמאָן געמאַכט איהם די אייביגע געטער, האָבען זיי איהם דען געגעבען, זו זאָגען אויך ווערטער פון זיערלעך ? איהם האָט אונטערברעכענד געענטפערט געטליכער אכיל : — איך וואַלט אין אמת'ען : פחדן, נישט־ווערדיגער ווערען גערופען, ווען איך זאָל נאָכגעבען דיר אין אַלעס. אַזוי ווי דו זאָנסט עס.
- 295 אַנדערע מענסטו בעפעהלען, מיר אָבער זאָלסט ניט בעפעהלען ! דען איך מוין, דאָס איך וועל דיר אין גאָר ניט קיינמאָל ניט פּאַלגען. דאָס אָבער זאָג איך דיר איצט, און דו לייג עס אין דיינע געדאַנקען : איך וועל ניט מיט די הענד מיינע קעמפּען וועגען דעם מיידעל, ניט מיט דיר, ניט מיט זיי, וואָס איהר געהמט מיר אַוועק מוין מתנה.
- 300 פון דעם איבריגען, וואָס אויף מוין ישיב, מוין שנעלען און שוואַרצען, וועסטו דיר, אויב איך וויל ניט, גאָר ניט דיהרען און געהמען, אויב דו וועסט אָבער פּרוואַוען, דאָן זאָלען די מענער עס וויסען, שנעל וועט אַרויסשפּריצען אַרום מוין שפיעז דאָס בלוט דיר, דאָס שוואַרצע.
- 305 זיי זענען זיך מיט פיינדליכע ווערטער געשטאַנען אַנטקעגען, און די פּערוואַמלונג האָב'ן אָפּגעבראַכען דאָן די אַכאיער.

- פעלעאוס' זוהן איז צו די געצעלטען און די שנעלע שיפען
מיט מענאָיטיאָס זוהן און זיינע פריינדע גענאָנגען
אַטרעאוס' זוהן האָט אַ שיף, אַ שנעלס, געשלעפט אין דעם וואַסער.
310 האָט צוואַנציג רודער־מענער געקליבען און אַ העקאַטאַמבע
פאַר דעם גאָט אַריינגעשטעלט און שעהן־באַקיגע כריזעאים
איינגעזעצט; פיהרער געווען איז פיעל־עצה'דיגער אָדיסעאוס.
זיי זענען מיט דעם שיף אויף די נאַסע וועגען געשוואומען,
און די פעלקער האָט אַטרעאוס' זוהן געפיהרט צו דעם וואַסען,
315 זיי האָבען זיך גערייניגט, אין ים די אונריינקייט נעוואָרפען.
מקריב געווען צו אַפּאַללאָ די פּאַלקאַמע העקאַטאַמבען,
אַקסען און ציענען ביים ברעג פון גרויסען ים דער עקרה,
ס'איז דער ריח אַרום רויך זיך דרעהענד צום הימעל גענאָנגען.
זיי האָבען אין דער אַרמעע געטהאָן דאָס און אנאמענאָן
320 האָט ניט גערוהט פון געקריעג, וואָס ער האָט געסטראַשעט אַכילעס.
און געזאָגט האָט ער צו טאַלטהיביאַס און עוריבאַטהעס —
זיי זענען אויסרופער ביי איהם געווען און דינענער זעהר פלינטע —
— געהט איצט צו דעם געצעלט פון אַכילעס, זוהן פון פעלעאוס,
נעהמט ביי דער האַנד אָן און פיהרט אַוועק שעהן־באַקיגע בריזעאים;
325 אויב ער וועט זי ניט געבען, דאָן וועל איך אליין זי מיר נעהמען.
נעהענדיג מיט מעהר מענשען אַהין; דאָס וועט איהם מעהר וועהר טון.
זאָגענדיג דאָס שיקט ער זיי אַוועק און בעפעהלט זיי מיט
שמרענגקייט.
און זיי נעהען אַנוויליג ביים ברעג פון ים, דער עקרה,
קומען צו די געצעלטען און שיפען פון די מירמידאָנער.
330 און געפינען איהם ביי זיין געצעלט און זיין שיף, זיין שוואַרצער,
זיצענדיג. זעהענדיג זיי, האָט אַכילעס גאָר ניט געפרעהט זיך;
זיי אויס מורא און כבוד פאַר'ן קעניג זענען געשטאַנען,
האָבען דאָס קול ניט אויפגעהויבען און גאָר ניט געזאָגט איהם.
ער האָט עס אָבער געוואוסט אין זיין האַרצען און האָט געזאָגט זיי:
335 — זייט מיר געגריסט, אויסרופער, שליחים פון גאָט און פון מענשען.
נעהמער קומט, ניט איהר זייט שולדיג, די שולד איז נור
אַנאמענאָן'ס

- וועלכער שיקט אייך אהער צו ברענגען ברויעאים, מיין מיידעל.
 קום, גאָט־געבויר'נער פּאַטראָקלעס און פיהר אַרויס זיי דאָס מיידעל
 און גיב זי איבער צו זיי. איהר אַלע אָבער זייט עדות,
 ביי די גליקליכע געטער און ביי די שטערבליכע מענשען.
 840 און ביים אונגפריינדליכען קעניג, אויב עס זאָל וויעדער ווען קומען,
 אַז מע זאָל מיך בעדאַרפּען, דעם שענדליכען טויט אָפּצוהאַלטען
 פון די אַנדערע — דען ער שטורעמט אין טויטענדען האַרצען
 און ער ווייס ניט צו קלערען ניט נאָך פּאַרויס און נאָך הינטען.
 845 ווי ביי די שיפען זאָל'ן קעמפּפּען מיט זיכערן קאַמפּף די אַכאַיער.
 ער האָט געזאָגט, און געפּאָלגט האָט זיין פּריינד זיין טי'רען,
 פּאַטראָקלעס ;
 ער האָט געפיהרט פון געצעלט אַרויס די שעהן־באַסיגע ברויעאים,
 און זיי געגעבען. זיי זענען גענאַנגען צוריק צו די שיפען
 פון די אַכאַיער, אונוויליג דאָס ווייב, אָבער. — דאָן האָט אַכילעס
 850 וויינענדיג זיך געזעצט אַוועק ווייט פון זיינע פּריינדע,
 ביי דעם ברעג פון דעם ים, און געקוקט אויף דעם טונקעלעם וואַסער,
 האָט אויפגעהויבען די הענד און געבעטען פיעל צו זיין מאַמען :
 — מוטער, אַזוי ווי דו האָסט מיך געבוירען צום ווינציגען לעבען,
 האָט מיר דער אַלימפיער געדאַרפּט כאַטש צוטהיילען כבוד,
 855 זעאום, וואָס דונערט פון הויך, איצט עהרט ער מיך אויך ניט מיט
 וועניג,
 דען ס'האָט מיך אַטרעאום' זעהן, דער ווייט־הערשענדער אַנאַפעמנאָן,
 שווער בעליידיגט, אַוועקנעריסען מיין שלאַכטרויב און האַלט זי.
 ער האָט געזאָגט און פּערגאַסען פיעל טרעהרען, געהערט האָט זיין
 מוטער,
 זיצענדיג אין די טיעפען פון ים ביי דעם גרייז־גרויען פּאַטער
 860 שנעל האָט זי אויפגעטויכט אין דעם גרויען ים ווי אַ נעפעל.
 האָט זיך געזעצט לעבען איהם, וואָס האָט פיעל טרעהרען פּערגאַסען
 און מיט דער האַנד איהם געגלעט און איינגערעדט און צוגערופּען :
 — קינד וואָס וויינסטו, זאָג, וואָס פאַר אַ צער איז אין האַרץ דיר
 געקומען ?
 זאָג מיר, בעהאַלט מיר נאָר ניט און לאַמיר ביידע עס וויסען.

- 365 איהר האָט זיפצענדיג שווער געענטשערט שנעל־פּיסניגער אַכיל :
מאַמע, דו ווייסט עס ; פאַר וואָס זאָל איך דיר, וואָס דו ווייסט עס
אַלץ זאָגען ?
- אַנגעקומען קיין טהעבע, דער הייליגער שטאָרט פון עעטיאָן.
האָבען מיר זי צושטערט און אוועקגעפיהרט אַלעס פון דאָרטען,
גוט צוטהיילט האָבען אַלעס די קינדער פון די אַכאיער
370 און פאַר אַטרעאוס' זוהן געקליבען שעהן־באַקיגע כּריוזאיים.
כּריוזעס, אָבער, דער פּריעסטער פון ווייט־וואַרפענדען נאָט אַפּאָללאָ
איז צו די שיפען געקומען פון די בראַנז־געקלייד'טע אַכאיער
אויסצולייזען זיין טאָכטער, געבראַכט האָט ער פּיעלע מתנות
און האָט אין האַנד געהאַלטען דאָס באַנד פון ווייט־וואַרפער אַפּאָללאָ
375 אויף דעם גאָלדענעם סצעפּטער, און האָט די אַכאיער געבעטען,
און כּפּרט די צוויי זיהן פון אַטרעאוס, די הערשער פון פעלקער,
דאָ האָבען אַלע אַכאיער געגעבען זייער הסכּמה,
מען זאָל עהרען דעם פּריעסטער און נעהמען די טיי'רע מתנות,
אָבער דאָס איז ניט געפעלען אין האַרצען דעם האַרר אַנאַמעמאָן,
380 און ער שיקט איהם מיט ביזו אוועק און בעפעהלט איהם מיט
שטרענגקייט.
- ביזו איז דער אַלטער אוועק און געבעטען. איהם האָט אַפּאָללאָן
אויסגעהערט זיין תּפּלה, דען ער איז איהם שטאַרק ליעב געוועזען,
האָט זיין פּייל געוואַרפען אויף די אַרגיער. די פעלקער
זענען געשטאַרבען אין מאַסען, די פּיילען זענען געפּלויגען
385 דורך די אַכאיער'ס אַרמע, גוט־ווינשענדיג האָט דער נביא
אונז דאָן געזאָגט דאָס אַראַקעל פון ווייט־וואַרפענדען נאָט אַפּאָללאָ.
איך האָב דער ערשטער געהייסען מע זאָל דעם נאָט איבערבעטען,
אַטרעאוס' זוהן האָט דער כּעס אָנגעכאַפט. ער איז שנעל
אויפּגעשטאַנען
און געסטראַשעט מיט רייד וואָס זענען מקוים געוואָרען.
390 ס'שיקען זי איצט די אַכאיער, וואָס האָבען שטראַהלענדע אויגען,
אַפּ מיט אַ שיה, אַ שנעלער, און פּיהרען מתנות צום קעניג.
איצט זענען אויסרופער אין מיין געצעלט געקומען און נעהמען
כּריוזעס' טאָכטער, וואָס ס'האָבען געגעבען מיר די אַכאיער.

- 895 דו אָבער, מוטער, בעשיץ דיין אייגען קינד, אויב דו קענסט עס!
 נעה אַרויף צום אַלימפּאַס און בעט זעאָוס, אויב דו האָסט ווען ס'איז
 איהם זיין האַרץ דערפּרעהט מיט ווערטער אָדער מיט טוען.
 דען איך האָב דיך געהערט אָפט אין דעם פּאַלאַץ פון מיין פּאָטער
 ריהמען, אז דו האָסט גערעטעט דעם שוואַרצען-וואַלסיגען קראַניאָן
 פון די אונשטערבליכע נור דו אַליין — פון אַ שענדליך פּערדאַרבען,
 400 ווען ס'האָב'ן אַמאָל די אַלימפּער די אַנדערע, בינדען געוואַלט איהם,
 הערא און פּאָזידעאָן און זיין טאָכטער פּאַללאַס אַטהענע.
 דו אָבער ביסט געקומען, האָסט אָפּגעבונדען די בענדער
 און האָסט גערופּען דעם הונדערט-אַרמיגען אויף דעם אַלימפּוס,
 וועמען בריאַרעאָן רופּען די געטער און ס'רופּען די מענשען
 405 ציאַנאַיאָן — וואָס איז שטאַרקער אין קראַפט פון זיין אייגענעם
 פּאָטער.
 ער האָט זיך צו קראַניאָן געזעצט און געגלאַנצט מיט זיין שטאַרקיט;
 ס'האָבען די געטער געקראַגען מורא און זעאָוס ניט געבונדען.
 איצט זעץ זיך צו און דערמאָן איהם אָן דעם און כאַפּ אָן זיינע קניען,
 ער זאָל וועלען פון היינט אָן שטיצען אין שלאַכט די טראַיאַנער,
 410 און די אַכאַיער זאָל איינשליסען ער אין ים אויף די שיפען
 און זיי טויטען, זיי זאָלען ערפּאהרען ווער ס'איז זייער קעניג;
 וויסען זאָל אַטרעאָוס' זעהן, ווייט-הערשענדער אַנאַמעמנאָן.
 פון זיין שולד, וואָס ער האָט דעם בעסטען אַכאַיער בעלידיגט.
 איהם האָט טהעטיס געענטפּערט דאַרויף און פּערגאַסען פּיעל
 טרעהרען:
 415 — אַ מיין קינד, פאַר וואָס האָב איך דיך ערצויגען, פּערשאַלטענע
 מוטער!
 בעסער וואַלסט ביי די שיפען געבליבען אָהן טרעהרען און ליידען
 איצט, אזוי ווי דיין לעבען איז קורץ און וועט לאַנג ניט געדויערן;
 איצט אָבער ביזטו קורץ-לעביג און מעהר צו בעוויינען פון אַלע!
 איך האָב דיך אין אַ בייזער שעה אין מיין פּאַלאַץ געבאַרען.
 420 דאָס דערצעהלען צו זעאָוס, וואָס פרעהט זיך אין דונערן, נעה איך
 אויף דעם אַלימפּאַס אַרויף, אויף דעם שנייאַיגען, ער זאָל מיך הערען.
 דו אָבער זעץ זיך ביי די שנעל-לויפענדע שיפען, זיך בייזער

- אויף די אכאיער און האַלט זיך אין גאַנצען אַפּ פון מלחמה.
זעאום איז צום אַקעאַנאַם צו די שולד־ריינע איטהיאָפיער,
געסטערן געגאַנגען צו מאָלצייט. מיט איהם זענען אויך אלע געטער;
425 אין צוועלף טעג אַרום קומט ער ווידער צוריק צום אַלימפּאַס.
דעמאָלט געה איך צו זעאום אין זיין בראַנזען־שוועלינגען פּאַלאַץ
און וועל קניען פאַר איהם, און איך האָף, כ'וועל איהם איבעררעדען.
זי האָט געזאָגט און איז דאַן אוועק און האָט איהם דאָרט געלאָזען,
430 ביז אין זיין האַרצען וועגען דעם נוט־געגאָרטעלטען מידעל,
וואָס מען האָט מיט געוואַלט איהם אוועקגעריסען. — אַדיסעאום
איז מיט אַ הייליגער העקאַטאַמבע קיין כריזע געקומען
ווען זיי זענען אַריין און אין טיעפען האַפען געקומען
האַבן זיי די זענעל צוזאַמענגעקנייטשט, זי געלעגט אויף דעם שיפעל,
435 צום מאַס־האַלטער דערנידערט דעם מאַסט. מיט די פּראַנט־שטריק
געבראַכט איהם
שנעל אַראָפּ און גערודערט צום אַנקער־פּלאַץ מיט די רודערס.
און די אַנקער־שטיינער געוואָרפען אין ים און געבונדען
זיי צו שטריק, און זענען צום ברעג פון ים צוגעגאַנגען.
זיי האָבען די העקאַטאַמבע אַרויסגעפיהרט דאַן פאַר אַפּאַללאָ,
און פון ים־געהענדען שיף איז אַרויסגעגאַנגען כריזעאים.
440 פיהרענדיג זי צום מזבח האָט פיעל־ערפּאַהר'נער אַדיסעאום
זי געגעבען דעם פּאַטער, דעם ליעבען, אין האַנד און געזאָגט איהם:
— כריזעס, מיך האָט געשיקט דער מענער־האַרר אַנאַמעמאַן,
ברענגען צוריק דיין קינד און פאַר פּאַיבאַס אַ העקאַטאַמבע
מקריב זיין פאַר די דאַנאָער און איבערבעטען דעם הערשער,
445 וואָס האָט געשיקט די אַרגיער די זיפּצען־בעלאָדענע ליידען.
ער האָט געזאָגט און אין האַנד איהם געגעבען זי. דער האָט מיט
פרייד זיין
טאַכטער גענומען און שנעל די הייליגע העקאַטאַמבע
אַויפּגעשטעלט אין דער רייה אויף דעם נוט־געבויטען מזבח.
זיי האָבען זייערע הענד געוואָשען און גערשטען גענומען.
450 כריזעס האָט הויך די תּפּלה געזאָגט אין די הענד אויפּגעהויבען:
הער מיך, דו מיט דעם זילבערנעם בויגען, וואָס געהסט אַרום כריזע

- און אום געטליכע קיללא און הערשסט מיט מאכט און טענענדאָס!
 455 דו האָסט מיר פריהער געהערט, ווען איך האָב צו דיר דאָן געבעטען
 און מיר כבוד געטהאָן און שווער בעשטראַפּט די אַכאַיער,
 איצטער בעט איך דיר אויך, זאָלסט קרוינען מיין וואונש מיט הצלחה:
 האַלט אָפּ פון היינט די מנפה, די שרעקליכע, פון די דאנאָער.
 ער האָט געזאָגט דאָס אין תפלה, געהערט האָט איהם פאַיבאָס
 אַפּאָללאָ,
- און ווי זיי האָבען די תפלה געזאָגט און געוואָרפען די גערשטען,
 460 האָב'ן זיי אַוועקגעדריעהט די קרבנות' קעפּ. זיי גע'שחט'ען,
 אַפּנעשונדען די הויט, די שענקעל צושניטען, אין פעטס דאָן
 איינגעוויקעלט זיי דאָפּעלט, מיט רויהען פלייש זיי בעלאָדען.
 ס'האָט זיי דער אַטער געברענט אויף שפּיעזען און פּלאַמענדען וויין
 אויף
- זיי געגאַסען, און יונגלינגע האָבען פינה־שפּיעזיגע גאַפּען
 465 ביי איהם געהאַלטען און נאָך די פּערברענטע שענקלען די קישקעס
 דאָן פּערוזוכט, זיי צושניטען און דורכגעשטאַכען מיט שפּיעזען
 און געבראַטען זיי אויפּפאַסענדיג, דאָן אַלעס פּערנומען.
 דאָן האָבען זיי, נאָך געענדיגטער אַרבייט, גענרייט צו די מאַלצייט
 און געגעסען, און נאָר ניט געפּעהלט האָט ביים פּרעכטיגען עסען.
 470 דאָן ווי זיי האָבען דעם חשק נאָך עסען און טרינקען פּערטריבען,
 האָבען די בחורים בעקראַנצט די קרוגען מיט עדעלער משקה
 און זיי צו אַלע פּערטיילט, פון די בעכער ערשט גיסענדיג נסך,
 האָבען דעם גאָט יענעם טאָג מיט זינגען איבערגעבעטען,
 זינגענדיג אַ פּאָיאָן, אַ שעהנעם. די יונגע אַכאַיער
- 475 זינגענדיג פון וויט־וואָרפּער. ער האָט זיי געהערט און געפּרעהט זיך.
 ווען ס'איז אונטערגעגאַנגען די זון און די נאַכט איז געקומען,
 האָב'ן זיי זיך שלאַפּען געלעגט ביי די שטריק פון זייערע שיפּען.
 ווען ס'האָט בעוויזען זיך מאַרגען־געבויר'נע, ריוז־פינג'ריגע עאָס,
 זענען געפּאָהרען זיי צ'ריס צו דעם לאַגער פון די אַכאַיער.
- 480 און אַ פּריינדליכען ווינד האָט געשיקט זיי וויט־וואָרפּער אַפּאָללאָן,
 זיי האָבען דעם מאַסט אויפּגעשטעלט, הויך האָבען געפּלאַטערט די
 זעגלען

- ווייס, און דער ווינד האָט געבלאָזען אין זייער בוויים, די כוואַליע
האָט, די פּורפורנע, הויך אום זיין שנאָבעל געזונגען ביים פּאָהרען.
איבער דער כוואַליע דאָס שיף איז געלאָפּען, זיין וועג האָט בעענדיגט.
485 ווען זיי זענען געקומען צום ברייטען, אַכעאישען לאַגער,
האָב'ן זיי דאָס שוואַרצע שיף אַרויפגעשלעפט אויף דער יבשה,
אויף דעם זאָמד דעם הויכען, און אונטערנישטעלט גרויסע שטיינער
און זיך דאָן געגאַנגען צו זי'רע געצעלטען און שיפען.
צאָרענדיג אָבער געזעסען איז ביי די שנעל־פּאָהרענדע שיפען]
490 גאָטגעבוירענער פעלעאום' זוהן, שנעל־פיסיגער אַכיל
איז ניט געגאַנגען ניט צו די אַסיפות, וואָס עהרען די מענער,
ניט אין דער שלאַכט, אָבער האָט זיך געפּייניגט דאָס ליעבע האַרץ
דאָרט
בלייבענדיג, דען ס'האָט גענאָרט נאָך שלאַכט־געשריי און נאָך
מלחמה.
ווען עס איז אָבער נאָך דעם דער צוועלפטער מאָרגען געקומען,
495 זענען געגאַנגען אַרויף צום אַלימפּאָס די אייביגע געטער,
אַלע צוזאַמען און זעאום פּאָראַויס. ס'האָט ניט טהעטיס פּערנעסען
אַן דעם וואַונש פון איהר זוהן. זי האָט אויפגעטויכט פון דעם
ימ'ס כוואַליע,
איז אין דער פּריה געגאַנגען צום הימעל און גרויסען אַלימפּאָס,
האָט ווייט־זעהענדען קראַניאָן געפונען זיצען בעזונדער
500 אויף דעם העכסטען שפיץ פון פיעל־דורכגעשניט'נעם אַלימפּאָס,
האָט זיך געזעצט ביי זיין זייט און האָט אָנגעכאַפט זיינע קניען
מיט דער לינקער האַנד, און די רעכטע געגלעט אויף זיין באַרד איהם.
בעטענדיג האָט זי געזאָגט צו קראַנאָס' זוהן, קעניג זעאום :
— פּאָטער זעאום, אויב צווישען די אונשטערבליכע כ'האָב דיר
געהאַלפּען
505 ווען ס'איז דורך וואָרט און טהוען, דאָן זאָלסטו מיין וואַונש מיר
קרוינען,
כבוד ברענג פאַר מיין זוהן, פּריה־שטאַרבענדיגסטען פון אַלע
אַנדערע, דען עס האָט איהם דער מענער־האַרד אַנאַמעמאָן
שווער בעלידיגט און האַלט זיין שלאַכט־רויב וואָס ער האָט גענומען.

510 דו אָבער נעהם נקמה, אַלימפישער פלאַנענדער זעאום.
 אַזוי לאַנג גיב די טראַיער די מאַכט, ביז ס'וועלן די אַכאיער
 נעבען כבוד מיין זוהן, און רייך מאַכען איהם מיט בעלוינונג.
 זי האָט געזאָגט און געענטפערט האָט ניט, וואָלקען־זאַמלענדער
 זעאום.

ער איז שטיל נור געזעסען. אַרומגעהענדיג זיינע קניען,
 האָט זיי טהעטיס געהאַלטען פעסט און געזאָגט איהם אַ צווייט מאָל:
 515 — זאָג מיר אין אמת'ען צו און בייג צו דיין קאָפּ אין הסכמה,
 אָדער זאָג אָפּ, דען דו האָסט ניט קיין מורא, כדי איד זאָל וויסען
 וויפיל איד בין צווישען אַלע די אונגעעהרטעסטע געמיין.
 איהר אין גרויס דאגה געענטפערט האָט וואָלקען־זאַמלענדער זעאום:
 — ס'איז אַ געפעהרליכע זאָך, וואָס דו טרייבסט מיך מיט העראַ
 זיך קריענען,

520 ווען זי רייצט מיך אויף מיט פאָרוואַרף און שענדליכע ווערטער.
 און איצטער אויך צווישען די אונשטערבליכע נעמער בעשטענדיג
 קריענט זי זיך, זאָגענדיג דאָס איד שטיץ אין קאַמפּ די טראַיאַנער.
 דו אָבער געה איצט אַוועק, עס זאָל זיך העראַ ניט זעהען,

איד וועל זיך זאָרגען דערפאַר, אז אַלעס זאָל דורכגעפיהרט ווערען.
 525 זעה, איד בייג דיר מיין קאָפּ, כדי דו זאָלסט מיר געטרויען,
 דען צווישען די אונשטערבליכע איז עס די גרעסטע פּערוזיק'רונג,
 וואָס קען ניט ווערען צוריקגענומען, קען אָפּנארען קיינעם,
 און צו וואָס כ'בייג מיין קאָפּ צו, קען אונדורכפיהרבאַר ניט בלייבען.
 דאָ האָט זיין קאָפּ מיט די טונקעלע ברעמען געבויגען קראַניאַן,

530 פון דעם אונשטערבליכען קאָפּ פון דעם קעניג דאָן זענען געפלאָסען
 די אַמבראָזישע לאַקען; דער גרויסער אַלימפּ האָט געציטערט.
 זיי האָבען זיך צושיידט נאָך דעם עצה־נעהמען, און טהעטיס
 איז פון דעם שיינענדען אַלימפּ אין ים דעם טיעפען, געשפרונגען.
 זעאום איז צוריק אין זיין פּאַלאַץ. און אויפגעשטאַנען די געמער

535 זענען פון זייערע זיצען פאַר'ן פּאָטער און קיינער נעוואַנט האָט
 זיצען ווען ער איז געקומען און אַלע זענען געשטאַנען.
 ער האָט זיך דאָן געזעצט אויף זיין טהראָן, אָבער העראַ

האָט גוט געוואוסט און געזעהען, דאָס עצות מיט איהם האָט
גענומען

זילכער־פּוסיגע טהעטיס, טאָכטער פון גרייז־גראָען ים־גאָט.
540 זי האָט מיט שמעכיגע ווערטער געזאָגט באלד צו זעאום קראַניאָן:
— ווער פון די געטער האָט, כיטרער, מיט דיר איצטער עצות
גענומען?

שמענדיג האָסטו עם ליעב, ווען איך בין פון דיר פון דער ווייטען
קלעהרען בעהאַלטענערהייט און בעשליסען. מיר אָבער וואַנסטו
גאָר ניט צו זאָגען מיט גוטען ווילען דאָס וואָס דו קלעהרסט איבער.
545 איהר האָט געענטפערט דאָרויף דער פאָטער פון מענשען און געטער:
— הערא, ניט האָף, אַז דו וועסט מיינע אַלע ווערטער ווען ווייסען;
שווער וועט דאָס זיין פאר דיר, כאָטש דו ביסט אַ פרוי מיר, אַן
אייג'נע.

אָבער דאָס, וואָס עם פאסט זיך זאָלסט הערען, וועט קיינמאָל ניט
קיינער

ווייסען פאָרויס פאר דיר פון די געטער און פון די מענשען.
550 דאָס וואָס איך וויל איבערקלעהרען, זייענדיג ווייט פון די געטער,
דאָס זאָלסטו מיך ניט פרעגען און זאָלסט ניט זוכען געפינען.
איהם האָט געענטפערט דאָרויף אָקס־אויניגע געטליכע הערא:
— שרעקליכסטער זוהן פון קראַנאָס, וואָס האָסטו געזאָגט דאָ פאר
ווערטער!?

איך האָב ביז איצט ניט געפרעגט דיך און גאָר ניט געזוכט צו
געפינען

און דו קלערסט דיר גאנץ רוהיג איבער דאָס וואָס דו פערלאַנגסט נור.
555 איך האָב איצט זעהר שטארק מורא, עם זאָל דיך ניט איבעררעדען
זילכער־פּוסיגע טהעטיס, טאָכטער פון גרייז־גראָען ים־גאָט.
פריה איז זי ביי דיר געזעסען, האָט אַרומגעכאפט דיר די קניען,
און כ'מין דו האָסט מיט דעם קאָפּ איהר געשאַקעלט אַ צוואַנג,
אַז אַכיל

560 וועסטו עהרען און טויטען אכאיער אַ סך ביי די שיפען.
איהר האָט אָפּגענטפערנדיג געזאָגט וואָלקען־זאַמלענדער זעאום:

- וואונדערבארע, רעדסט תמיד דיר איין און כ'קען זיך ניט
 בעהאלטען,
 וועסט אָבער גאַרניט אויפטהוען קענען, דו וועסט נור ווייטער
 זיין דורך דעם פון מיין האַרץ, און דאָס וועט פאַר דיר זיין פיעל
 ערגער.
- 585 אויב עס איז אלעס אזוי, דאָן מוז עס מיר, זעהסט דאָך, געפעלען,
 דו אָבער זעץ זיך אַנדער און שווייג און! פאַלג מיינע ווערטער;
 אַז ניט, וועלען דיך ניט אלע געטער וואָס אויף אַלימפּאַס
 דעמען פון שטראָף, וואָס איך וועל מיט מעכטיגע הענד אויף דיר
 לעגען.
- 570 ער האָט געזאָגט און עס האָט זיך דערשראָקען אָקס-אויגיגע הערא,
 און זי איז שטיל געזעסען און זי האָט איהר האַרץ איינגעבויגען,
 און געזאָרגט האָבען זיך אין זעאום' הויז די הימלישע געמער.
 ס'האָט פון זיי אָנגעהויבען דער קינסטלער העפּאָיסטאָס צו רעדען,
 טהון אַ טובה זיין מוטער, ווייס-עלענבויגענער הערא :
- 575 ס'איז אַ געפעהרליכע זאָך, וואָס מע וועט ניט קענען דערטראָגען,
 אויב איהר וועט וועגען שטערבליכע מענשען ביידע זיך קריעגען,
 צווישען די געמער ברענגען געקריעג, און וועט ניט געניסען
 פון דער פּרעכטיגער מאַלצייט, דען שטענדיג זיענט דאָך דאָס
 שלעכטע.
- מוטער, לאָמיר דיר זאָגען, כאָטש דו ביסט אַליין זעהר אַ קלוגע :
 זאָלסט זיין גוט צו זעאום, דעם לייעבען פּאָטער, ער זאָל ניט
 ווידער זיך קריעגען און אונז די שעהנע מאַלצייט פּערדארבען.
 580 דען אויב ער וויל, דאָן קען דער אַלימפּישער בליצענדער זעאום
 וואַרפען אונז פון די זיצען, דען ער איז דער שטאַרקסטער פון אלע.
 דו אָבער, מוטער דו ווענד זיך צו איהם מיט ווערטער, מיט ווייכע,
 און דער אַלימפּישער וועט זיין פּריינדליך און גנעדיג באַלד אלעם.
- 585 ער האָט געזאָגט און איז אויפגעשטאַנען און האָט אַ דאָפּעלט-
 דעקיקע שאָל געגעבען זיין מוטער אין האַנד און געזאָגט איהר :
 — האָב גוטען מוט, לייעבע מוטער, דערטראָג דאָס, אַפילו מיט זאַרגען,
 איך זאָל דיך ניט, לייעבע מוטער, פאַר מיינע אייגענע אויגען,
 זעהען געשלאָגען, דען כ'וועל צו מיין צער ניט קענען דיר העלפען,

- 590 דען עס איז שווער, זעהר שווער, דעם אַלימפיער אקעגען זיך שטעלען.
ער האָט מיך איינמאַל געשליידערט, ווען איך האָב געוואָלט דיך
בעשיצען.
נעהמענדיג מיך פאַר די פיס, פון דעם שוועל פון זיין געטליכער
וואוינונג,
איך בין אַ גאַנצען טאָג געפאַלען, און ערשט נעגען אָבענד
אָנגעקומען קיין לעמנאָס; ס'איז מיר וועניג לעבען געבליבען;
595 מיך האָבען דאָן געהיילט די סינטיער באַלד נאָך מיין פאַלען.
ער האָט געזאָגט. ס'האָט געשמייכעלט ווייס־עלענבויענע העראַ.
שמייכלענדיג האָט זי די שאַל פון דער האַנד פון איהר זוהן צוגענומען
ער האָט אַלע געטער פון לינקס ביז רעכטס אין די בעכער
פון אַ קרוג, אַ גאַלד'נעם, דעם זיסען נעקטאַר גענאָסען.
600 אין אונגעשטילטען געלעכטער האָב'ן אויסגעבראַכען די געטער,
זעהענדיג העפּאָיסטאָס דורך דעם פאַלאַץ געהען און סאָפּען.
זיי האָב'ן דעם גאַנצען טאָג אזוי געשפּיזט ביז צום זונען
אונטערנאַנט און זיי האָט ניט געפעהלט קיין הערליכע שפּיזען.
און קיין מוויס פון דער פאַרמינקס, וועלכע געשפּיעלט האָט אַפּאַללאַ,
605 און ניט די מווען וואָס האָבען מיט אַ שעהנעם קול פאַרגעזונגען,
ווען עס איז אָבער דאָס ליכט פון דער זון, דאָס העלע, פערנאַנגען,
דאָן איז אַיעדער גענאַנגען צו זיך, זיך אַנידערצולעגען,
וואו ס'האָט אַיעדען גאָט זיין פאַלאַץ דער בעריהמטער בוי־מייסטער
העפּאָיסטאָס געבויט מיט זיין פיעל־קלונגען, וויסענדיג האַרצען.
610 זעאום, דער אַלימפיער, דער בליצענדער, איז צו זיין בעט דאָן
גענאַנגען,
וואו ער איז שטענדיג געשלאָפּען, ווען דער זיסער שלאָף האָט דער
נרייכט איהם.
דאָ איז ער איינגעשלאָפּען — לעב'ן איהם גאָלדען־טהראָניגע העראַ.

בעמערקטע גרייזען :

- שורה 44 דארף זיין : ער האָט געזאָגט דאָס אין תפלה א. ז. וו.
שורה 61 : "צ'ריק" אַנשטאַט "צוריק".
שורה 245 : "געעהרט" אַנשטאַט "געעהרט".
שורה 292 : "צו" אַנשטאַט "זו".
שורה 405 : "איגאָיאָן" אַנשטאַט "איגאָיאָן".
שורה 481 : "זיי האָב'ן" אַנשטאַט "זיי האָבען".

סאָפּאָ:

I.

לועבע ליעד

גלייך צו די אלמעכטיגע געטער — דוכט מיר —
איז דער גליקליכער, וואָס זיצט דיר אַנטקעגען,
האַרנט זיך איין אינ'ם לאַשצענדען, ווייכען כשוף־
קלאַנג פון דיין שטימע,

הערט דיין לאַך וואָס רייצט מיך און לאַקט און מאַכט מיר
ציטערן אויף דאָס אַרימע האַרץ אין בוזים!
ווייל קוק איך אַ שווינדערע וויילע אויף דיר
פעהלט מיר מיין שטימע!

און עס ברעכט מיין צונג זיך. און ס'לויפט אַ פייער'ל
דורך און בריהט מיך אונטער דער הויט און ברענט מיך;
פון די אויגען שווינדערט דאָס זעהן און ס'קלינגען
דומפּ מינע אויערן

און מיין לייב בעניסט דאָן אַ שווייס, אַ ציטער'ן
געהט דורך מינע גליעדער און איך ווער בלייכער
נאָך פון גראָז, און וועניג נור פעהלט און באַלד, באַלד
בין איך געשטאַרבען.

II.

צו אַפּראָדיטאַ

קינד פון זעאום, אונשמערבליכע אַפּראָדיטע,
וואָס אויף רייכגעשניצטען טהראָן וועכסט פערפיהרונג,
כ'בעט דיר, ניט מיט צער און וועהטאָג מוטשע
קעניגין ס'הארץ מיר.

קום, נור קום אַהער. דו האָסט שוין וואו אַנדערש
הערעדניג פון ווייטען מיין שטימע רופען
צוגעהערט זיך און האָסט דיין פאַטער'ס
פאלאץ פערלאָזען,

האָסט געשפּאַנט אין דיין וואָגען שעהנע פּויגלען ;
זיי האָב'ן דיך דאָן איבער דער ערד, דער שוואַרצער,
שנעל געפּיהרט, די פּליגעלעך פּאַטשענדיג, פּון
הימעל דורך'ן עטהער.

שנעל געקומען זיינען זיי. דו, געבענשטע,
האָסט געשמייכעלט מיט דיין אונשטערבליך פּנים
און געפרעגט מיך, זאָגען וואָס לייד איך און וואָס
כ'האָב דיך גערופּען.

און וואָס זאָל געשעהן דיר, נאָך וואָס גאַרסטו,
אין דיין ווילדער ברוסט, וועמען ווילסטו זאָל מײן
איבערדעוונג ברענגען דיין ליעבע, ווער טהוט,
סאַפּאָ, דיר אומרעכט ?

לויפט זי פון דיר איצטער, באַלד לויפט זי נאָך דיר.
נעמט זי קיינע מתנות, וועט זי מתנות
געבען. ליעבט זי ניט, וועט זי באַלד דיך ליעבען,
כאָטש זי וויל איצט ניט !

קום צו מיר אויך איצט און בעפריי מיך, נעטין,
פון די שווערע ליידען ! נאָך וואָס מײן האַרץ בענקט,
טהו עס מיר ווי דעמאָלט דו האָסט געטהאָן מיר,
העלף מיר, אָ נעטין !

III.

צו עספּעראָס

העספּעראָס, ברענגסט צוריק אַלץ, וואָס דער שיינענדער מאָרגען צושפּרייט
האָט ;
קעהרסט אום די ציעג און די שאַף און קעהרסט אום דאָס קינד צו דער
מוטער !
(קעהר זשע מיר אום אויך, אָ טהייערער, קעהר זשע מיר אום מײן
נעליעכטען !)

IV.

חתונה ליעדער :

ווי דער עפעל, דער זיסער, אויפ'ן שפיץ פון צווייגעל זיך רויטעלט,
 אויף דעם העכסטען שפיץ, און די וואָס רייסען די עפעל
 האָבען איהם גאנץ פערזעהן—ניט פערזעהן! ניט געקענט נאָר דערגרייכען.
 (אזוי אויך ביזטו, כלה, אין שטאַלצער בושה געשטאַנען...)

ווי אויף די בערג צומרעטען די פאַסטיכער די היאַצינטען
 מיט די פיס, און די בלומען, די העלע, אויף דער ערד פערטונקלען —
 (אזוי וועט אויך די עלטער דיין פרישע שעהנקייט צומרעטען...)

חנ'עוודיג איז דיין פאָרם, די אויגעלעך דיין ווי האָניג
 זיס און די ליעבע צעגיעסט זיך
 אויף דיין פנים, טייערע,
 אַך, אַפראָדיטאַ האָט דיך געעהרט פון אלע!

כלה, דו רינגעל אַרום מיט קראַנצען די ליעבליכע האָאַר דיך
 און פלעכט קוויטען פון דילע אַריין מיט די הענטלעך, די צאַרטע.
 די מיט בלומען בעקראַנצטע געניעסען צוערשט די געטינען'ס חסד,
 און זיי ווענדען אַוועק זיך פון די וואָס טראָגען קיין קראַנצען.

עס בעהערשט מיך איצט עראָס. — ס'לייזט אויף די גליעדער
 דער זיס-זויערער גאַט, וואָס מאַכט שוואַך ווי אַ קינד.

עס האָט עראָס געמאַכט מיר אויפציטערען ס'האַרץ,
 ווי דער ווינט אויפ'ן באַרג, וואָס פאַלט אָן אויפ'ן דעמב.

דאָס איז דער שטויב פון טימאס, וואָס איז פאַר דער חתונה געשטאַרבען
 און וואָס דער פינסטערער פאַלאַץ פון פערסעפאַנע בעהאַלט.
 צו איהר טויט האָבען איהרע פריינדיגען אָפגעשניטען
 מיט דעם געשאַרפטען שטאַהל זיך זייערע לאַקען פון קאַפּ.

V.

נאכט ליעדער

רונד ארום דאָס ווינטעלע מורמעלט קיהל דורך
עפעל צווייגען און פון דעם בלאט וואָס ציטערט
שלאָף שטראַמט אַרונטער.

אוועק איז שוין די לבנה,
אוועק די שטערען און האַלבע
נאכט און די שעה'ן פערלויפען.
איך ליעג אליין און שלאָף שטיל.

נאכט. ארום דער שעהנער לבנה שוועבען
שטערען. שנעל בעהאַלטען זיי ס'ליכטיג פנים,
ווען אין פולסטען גלאַנץ זי בעשיינט די גאַנצע
ערד מיט איהר זילבער.

אַנאַקרעאָן :

ליעבע און וויינליעדער

I.

דעם רוהם פון די אַטרידען
פון קאַדמאָס כ'וויל בעזינגען.
מיין לירע מיט די כאַרדען
קלינגט אַבער נור פון עראָס.
צושרשט די סטרוגעס האָב איך
געביטען, דאָן די לירע
און אָנגעהויבען זינגען
פון מוטחיגען העראַקלעס,
זי אַבער זינגט פון ליעבע.

דאָרום געזונד בלייבט אלע,
 איהר העלדען, ווייל מיין לידע
 זינגט אימער נור פון ליעבע.

II.

נאטור דעם אָס האָט הערנער,
 דעם פערד די קלוי'ן געגעבען,
 די שנעלע פיס די האָזען,
 דעם לויב די צייהן די שטארקע,
 דעם פיש דאָס גלאַמע שווימען,
 די פויגעלעך דאָס פליהען
 און דעם פערשטאנד די מענער.
 דער פרוי — געבליבען איז גאָר ניט —
 האָט זי געגעבען שעהנקייט.
 איצט זעהט! אפילו אייזען
 און פיי'ר בעזיעגט א שעהנע!

III.

אין א מיטעננאכט'גער שטונדע
 ווען דער העלער צפון שטערען
 דרעהט ארום זיך אום באַאָטעם
 און די מענשליכע געשלעכטער
 ליגען טיעף בעזיעגט פון מיעדקייט,
 דאָן איז עראָס אָנגעקומען,
 האָט געריהרט פון טהיר דעם רינעל.
 ווער — זאָג איך — קלאַפּט ביי מיין טהיר דאָרט
 וועקט מיך אויף פון די חלומות?
 עראָס אָבער זאָגט מיר: עפען,
 כ'בין א קינד, האָב ניט קיין מורא,
 איך בין נאָס פון מוי און וואַנדער

אין דער אַהן־לכנה־נאכט אום.
 כ'האָב געקראָגען גרויס רחמנות,
 כ'האָב מיין לעמפעל אָנגעצונדען
 און געעפענט. כ'זעה אַ סינד שטעהט,
 האָט אויף זיך אַ גרויסען בויגען,
 פליגלעך און אַ בינטעל פּיילען.
 זעץ איך איהם צו נאָהנט צום פייער,
 וואַרים אָן איהם זיינע הענטלעך
 מיט מיין האַנד און פון זיין העמדעל
 דריק איך אויס דאָס נאַסע וואַסער.
 ער, ווי ער האָט זיך דערוואַרימט,
 זאָגט: קום, לאָמיר אויספרובירען,
 אויף ווי ווייט דורך נעץ דער בויגען
 איז פּערדאָרבען מיר געוואָרען!
 און ער שפּאַנט איהם אָן און שיסט מיר
 גלייך אַריין אין האַרץ און שפּרינגט דאָן
 ווי אַ גריל אוועק און לאַכט הויך:
 ווירט — זאָגט ער מיר — בלייבט געזונד מיר!
 ס'האָט מיין בויגען גאָר קיין שאַדען,
 אָבער דיר דאָס האַרץ וועט וועה טהון!

IV.

קום, דו בעסטער פון די מאַלער,
 מאַל, דו בעסטער פון די מאַלער,
 מייסטער פון דער קונסט פון רהאַדאָס,
 מאַל זי — זי איז ניטאָ — ווי כ'זאָג דיר,
 מאַל, — דו ווייסט דאָך! — מיין געליעבטע!
 מאַל צום ערשטען איהרע לאַקען,
 ווייך ווי זייד און שוואַרץ ווי ראַבען;
 אויב דיין וואַקס קען איבערגעבען,
 מאַל זיי אַטהעמדיג פון באַלזאָם!

מאָל דאָן אויף איהר פולען פנים
 אונטער איהרע טונק'לע לאַקען
 גלאַט ווי עלפענביין — איהר שמערען.
 און די אויגען-ברעמען זאָלסטו
 ניט פערקירצען, ניט צומישען!
 זאָל'ן זיי ווי די אויגענלידער
 וואו זיי ריהרען אָן די ברעמען
 אין אַ טונק'לען ראַנד פערנעהען!
 און איהר בליק, דעם זאָלסטו ריכטיג
 איבערגעבען: ווי פון פייער,
 אזוי ליכטיג ווי אַטהענע'ס,
 אזוי פייכט ווי ביי קיטהערע!
 מאָל איהר נאָז און איהרע באַקען,
 מיִלך פערמישענדיג מיט רויווען,
 מאָל די ליפען ווי פערפיהרונגס
 ברענענדע, ענטלאַקטע קושען
 אויף איהר מאָרדעטשקע פול תאווה,
 און איהר האַלז, דעם מאַרמעל-ווייסען,
 זאָלען אלע חנ'ען שוועבען!
 דאָן, דאָן הייל זי איין אין קליידער,
 טונקעלע, פון טיעפען פורפור,
 זאָל אַרויסשיינען אַביסעל
 פון איהר לייב — איהר שעהנהייט'ס עדות!
 וואַרט, האַלט איין! אַט איז זי! כ'זעה זי!
 אַט, באַלד הויכט דאָס בילד אָן רעדען.

V.

אויף די צארטע מיררהום בלעטער,
 אויף די לאַטאָס-ווייכע גראָזען
 שטרעק איך אויס זיך און וויל טרינקען.
 עראָס, בינדענדיג זיין העמדעל

צו זיין האַלז מיט אַ פּאַפּירוס,
 זאָל מיר ריינעם וויין איינגיסען!
 ווייל אזוי ווי ס'ראָד פון וואָגען
 דרעהט זיך און ס'לויפט אָפּ דאָס לעבען:
 באַלד, באַלד רוהען מיר: — אַביסעל
 שטויב און פּוילענדיגע ביינער.
 וואָס, וואָס טויג דעם שטיין צו זאַלבען,
 אויף דער ערד אומזיסט וויין גיעסען?
 גיכער מיך, מיין פּריינד, וואָס לעבט נאָך,
 זאַל און מיט די רויזען רינגעל
 אום מיין שטערען, רוף מיין פּריינדן!
 איידער, עראָס, כ'וועל אַהין געהן
 צו דעם כאָר פון אונטער-ערדישע
 טרייב איך דאָ פון מיר די זאָרגען!

VI.

רויזען פון די ליעבעס אַלע
 לאַמיר מישען מיט דעם וויין!
 רויזען מיט די שעהנע בלעטער
 צו די שלעפען לאַמיר בינדען,
 לאַמיר טרינקען, פּרעהליך לאַכען!
 רויז, דו סהייערסטע פון בלומען!
 רויז, דו פּריהע זאָרג פון פּריהלינג!
 רויז, וואָס ליעב ביזט אויך די נעטער.
 רויזען פלעכט דער זוהן קיטהעראַ'ס.
 רויזען אין די שעהנע לאַקען,
 ווען ער טאַנצט דאָרט מיט די גראַציעס!
 קרוין מיך אויך מיט זיי, אַ באַקכום!
 כ'שפיעל מיט פלייט דאָן ביי דיין טעמפעל
 און בעקראַנצט מיט רויזען-קראַנצען
 טאַנז איך צו דיין עהרע מיט איהר —
 מיין טיעפ-בוזים'דיגען מיידעל!

VII.

עס טרינקט די ערד די שוואַרצע,
 עס טרינקט דער בוים די ערד,
 דעם הימעל טרינקען ימים,
 די ימים טרינקט די זון אויס,
 טאָ וואָס-זשע קריגט איהר פריינד זיך,
 ווען איך וויל אויך מיר טרינקען ?

פון האַרצן

I.

אַ, באַנדווייאַס קוואַל, לויטערער ביסט פון גלאַז,
 ווערט ביסטו זיסען וויין, ווערט ביסט אויך בלומען פיעל.
 מקריב בין איך אַ ציג דיר
 מאַרגען, פון וועמעס שמערן אַ האַרן

שפּראַצט, צוגרייטענדיג זי צו ליעבע-שפיעל און שלאכט.
 נאָר אומזיסט, וויל עס וועט פאַרבען איהר רויטע בלוט
 דייע קיהלענדע ברעגען. —
 מאַרגען בין איך זי מקריב דיר.

דיך קאָן די בייזע צייט פון קאַניקול, וואָס ברענט,
 גאָר קיין שאַדען ניט טהאַן. דו גיסט דיין טייערע קעלט
 אַפּ צו אַקסען, וואָס מיעד פון
 פּלוג, צו רינדער, וואָס זוכען דיר.

איביג, איביג וועסטו זיין דער בעריהמטסטער קוואַל.
 ווען כ'וועל זינגען פון בוים, וואָס אויף דעם הויכען פעלז,
 וואָס פון איהם דייע כוואַליעס
 שפּרינגען רעדעוודיג קלאָר אַרויס.

II.

וועלכער אינגעלע שעהן דריקט דייך צום הארצען צו,
צווישען רויזעלעך פיעל און צווישען נאסען דופט
אין דיין היהל, שעהנע פירהא?
זאג, פאר וועמען דו בינדסט די האָאר.

גאלדען-בלאָנד און פערקאמט מיט וויפיעל פראָסטען חן?
קלאָגען וועט ער, אף, פיעל, וואָס ער האָט דיר געגלויבט
און וועט זעהן און זיך וואונדערן,
ווי דער שטורם-ווינד קאָכט אויף דעם ים.

ער, וואָס לייכט-גלויביג פרעהט, גאלדענע, זיך מיט דיר,
חלום'ט, פוסטע, פון דיר, וואָס ביזט אלץ פוסט און שעהן,
ווייסט ניט וואָסער געפאהרען
ברענגען קען איהם דער קלענסטער ווינד.

וועה איז דעם וואָס דו ווינקסט צו און ער קאָן דייך ניט.
קאָבער ס'ווייזט אָן אויף מיר הייליג די נאָסע וואַנד:*)
פאר מיין רעמונג פון שטורם, כ'האָב
אויפגעהאָנגען אויס דאָנס מיין קלייד.

פון קאָטולום

I

לאָמיר, לעסביא, לעבען און זיך לעבען
און פאר'ן מורמען פון שמרענגע, אלטע זקנים
געבען וועניגער נאָך אין ווערט ווי נארנישט!
מעגען זונען פערגעהן און קומען ווידער,

*) פון שטורם געראטעוועטע רוימער פלעגען אויפהענגען זייערע נאָסע
קליידער אויף אַ וואַנד אלס אָפּפער צום שטורם-גאָט.

מיר, ווען איינמאל דאָס קורצע ליכט געהט אונטער,
האָבען פאר זיך איין לאנגע נאכט צו שלאָפֿען.
גיב מיר, גיב טויזענד קושען, דאן גיב הונדערט,
דאן גיב אנדערע טויזענד, דאן נאָך הונדערט,
און אלץ ווייטערע טויזענד, ווייטער הונדערט!
וועלען מיר זיך פיעל טויזענד קושען געבען
מישען מיר זיי אויס גיט אליין צו וויסען,
זאָל קיין שלעכטער נישט געבען קיין עינהרע,
ווען ער'ט וויסען די גרויסע צאָהל פון קושען.

II.

טרויערט געטער און געמינען פון לייעבע
און איהר אלע, איהר עדלע מענשען, טרויערט! —
ס'איז געשטאַרבען מיין מיידעל'ס וואָראָבייטיק,
ער — מיין מיידעל'עס פראַכט, ער איז געשטאַרבען
וועמען ז' האָט מעהר געלייבט פון איהרע אויגען
און געווען איז ער האַניג-זיס, האָט געקענט זי
אַזוי גוט ווי זי קען איהר אייגענע מוטער
און האָט קיינמאל גיט פון איהר שוים געריהרט זיך
און איז שטענדיג געשפרונגען אויף איהר כוועם
און האָט שטענדיג צו איהר, צו א י ה ר געפישטשעט.
איצט, איצט געהט ער אוועק אויפ'ן טונקעלען וועג פון
וואַנען קיינער — דאָס זאָנט מען — קעהרט גיט ווידער!
מעג איך שלעכטס נור געשעהן איהר שלעכטע אַרקוס' —
שאַמענס, איהר וואָס פערשלינגט דאָס שעהנע אימער!
אַזא פויגעלע האָט איהר צוגענומען!
אַ, וואָס האָט איהר געטהאָן, אַ, אַר'מער פויגעל,
צוליעב דיר זיינען איצט מיין מיידעל'ס אויגלעך
אַנגעשוואַלען און רויט פון וויינען, וויינען....

III.

שוין בריינגט פריהלינג צוריק די מילדע וואַרעם
 און די בעהזקייט פונ'ם ווינטער-הימעל שטיל ווערט
 דורך די ליעבליכע ווינטען פון דעם זעפיר.
 קום קאמלוס, פערלאָז שוין פריגיגע'ס פעלדער
 און דעם אַקער דעם גוטען פון ניקעא!
 לאַמיר פליה'ן צו די ליכטיגע שטערט פון אזיען.
 שוין, שוין ציטערט מיין נייסט און רייסט זיך שוועבען!
 און עס שטאַרקען די פיס זיך פון פרייד און בענקשאַפט...
 זייט געזונט מיר, איהר ליעבע פריינדע מחנות!
 איהר, וואס האָט אייער הים שוין לאַנג פערלאָזען,
 אין פערשיעדענע וועגען פיהרען אהיים איצט!

IV.

כ'האַס דרך און ליעב דרך, פאַרוואָס? — אומזיסט וועסטו פרענען!
 כ'ווייס עס נישט אָבער איך פיהל: ס'איז! און איך געה אויס פאַר פיין!

V.

עלעגיע

כ'בין דורך פיעלע פעלקער און פיעלע ימים געפאַהרען
 ברענגען אַ קרבן דיר איצט אויף דיין פריהציטיגען טויט!
 כ'קום בעשענקען דרך איצט מיט אַ לעצטער טויטען-מתנה
 און אַנדופען אומזיסט, ברודער, דיין שווייגענדע אש!
 ס'האַט דאָס גרויזאמע שיקזאַל שוין אָפגעשיידט אונז אויף אייביג,
 ברודער אומגליקליכער מיין, ביזט אזוי פריה מיר גערויבט!
 איצט קען איך נור, ווי עס לערנען די זיטען פון אונזערע אבות,
 ברענגען אַ טויטען-געשאַנס — כ'האַב דרך שוין זעהן ניט געקענט! —
 נעהם אָן, נעהם מיין מתנה, בעגאַסען מיט זודיגע טרעהרען
 און אויף אייביג שוין, וועה! — שלאַף אין דיין אייביגער רוח.

II מאדערנע

פריעדריך ניעטשע:

ווענעדיג.

ביי דער בריק בין איך אמאל געשטאנען
אין א ברוינער נאכט.
פון דער ווייטענס הערט זיך א געזאנג:
ס'רינט ווי טראָפענס גאלדענע
איבער ציטערדיגע פלאכען.
ליכט, מוזיק, גאָנדאלען —
אלעס שווימט ווי שכור אין דער דעמערונג.

מיין נשמה, ווי א שפיעל פון סטרוגעס,
זינגט זיך, ניט געזעהן פון קיינעם,
שטיל א גאָנדעל ליעד,
ציטערנדיג פון לויטער זעליגקייט.
— האָט דאָס עמיצער געהערט? ...

דער הערביס.

אַט איז דער הערבסט: ער — ברעכט דיר נאָך דאָס האַרץ!
אַנטלויף! אַנטלויף!
די זון זיך רוקט אלץ גאָהנט צום באַרג
און קריכט און קריכט
און רוהט ביי יעדען שריט.

וואָס וועלסט אזוי די וועלט?
אויף מייער געשפאָנטע פערים שפיעלט
דער ווינט זיין ליעד.
די האָפנונג איז אוועק —
דער ווינט ער קלאָנט איהר נאָך.

האָט איז דער הערבסט : ער — ברעכט דיר נאָך דאָס האַרץ !
 אַנטלויף ! אַנטלויף !
 אָ, שעהנע פּרוּכט פּון בוים,
 וואָס ציטערסטו און פּאַלסט ?
 וואָס האָט דיר דאָס די נאַכט אַנטפּאַלעקט,
 אַז קאַלטער שוידער איצט באַדעקט
 דיין פּורפור רויטע באַק ? —

דו שווייגסט און ענטפּערסט ניט ?
 ווער רערט דאָס נאָך ? — —
 האָט איז דער הערבסט : ער — ברעכט דיר נאָך דאָס האַרץ !
 אַנטלויף ! אַנטלויף !
 „איך בין ניט שעהן“,
 — דערצעהלט די שטערענבלום.
 „דאָך מענשען לייעב איך.
 און מענשען טרויסט איך.
 זיי זאָלען איצט נאָך בלומען זעהן.
 זיי בויען זיך צו מיר אַראָפּ,
 און אַך, זיי פליקען מיך אויס —
 אין זייערע אויגען גלאַנצען דאָן
 עראינערונגען אויף.
 זכּרונות פון שעהנערע פּאַר מיר : —
 איך זעה'ס, איך זעה'ס, — און שטאַרב !“

האָט איז דער הערבסט : ער — ברעכט דיר נאָך דאָס האַרץ !
 אַנטלויף ! אַנטלויף !

דיכאָרד דעהמעל:

די שטילע שטאָדט.

עס ליגט אין טיעפען מאָל א שטאָדט,
 דער בלאסער סאָג פערנעהט;
 א וויילע נאָר, און באלד וועט זיין
 א נאכט אָהן ליכט, אָהן שמערען-שיין
 אריבער אלץ צושפרייט.

פון אלע בערגער דריקען
 די נעבעל אויף דער שטאָדט:
 קיין איינציג דאָך, קיין הויף, קיין הויז
 דרינגט פון דעם נעבעל נישט ארויס,
 מען זעהט קוים טורעמס, בריקען.

דאָך ווען דעם מידען וואַנד'רער
 דערשרעקט די טיעפע נאכט.
 דערהערט זיך לייכט א קינדער-קול,
 און אין דעם נעבעל, מיט א מאָל,
 א העלער שיין ערוואכט.

א שטים אין דער פינסטער.

עס קלאַנגט וואָס אין דער פינסטער ערנעץ וואו,
 כ'וואָלט וועלען וויסען וואָס דאָס איז.
 דאָס קלאַנגט דער ווינט מסתמא אין דער נאכט.

דער ווינט קלאַנגט אָבער קיינמאָל אזוי נאָהענט ניט.
 דער ווינט קלאַנגט תמיד אין דער נאכט.
 אין מיינע אוי'רען קלאַנגט מיין בלוט.
 געוויס מיין בלוט.

מיין בלוט קלאַנגט אָבער מיר ניט קיינמאָל אזוי פרעמד.
 מיין בלוט איז רוהיג ווי די נאכט.
 איך גלויב דאָס קלאַנגט א הארץ מסתמא ערנעץ וואו.

הונג פאן האַפּמאַנסטהאַל :

I.

באַלאַדע פון אויסערען לעבען.

און קינדער וואַקסען אויף מיט טיעפע אויגען
גאַרנישט וויסענדיג, זיי וואַקסען אויף און שטאַרבען
און אַלע מענשען געהען זי'רע וועגען.

און רויהע פירות וועלכע ווערען צייטיג
פאלען אין דער נאַכט אַראָפּ ווי טויטע פויגלען,
און ליגען אַ מעת-לעת און ווערען קאַליע.

און תמיד וועהט דער ווינד און תמיד ווידער
פערנעמען מיר און ריידען פיעל און איבריג,
און פיהלען לוסט און מיעדקייט אין די גליעדער.

און וועגען ציהען זיך דורך גראַז און שטעמלאַך
מיט לאַמפען פיעל און בוימער אויך און טייכען
און וועגען פול מיט שרעק ווי אַלטע קברים־פעלדער...

צו וואָס האָט מען געבויט די אַלע וועגען,
און וואָרום זיינען זיי אזוי פערשיעדען ?
וואָס לאַכען מיר און וויינען מיר און שטאַרבען ?

וואָס טויגען אונז די אַלע קליינע שפּיעלכלעך,
אז גרויסע זיינען מיר און אייביג־איינזאַם,
און זוכען וואַנדערנדיג קיין ציעל אין ערגעץ ?

וואָס טויג דאָס אַלעסדינג געזעהן צו האָבען ?
— — — און דאָך זאָגט איינער פיעל ווען ער זאָגט „אָווענר“,
ווייל — ווי פון האָניג־נעסטען שווערער האָניג

רינגט טיעף־זיין פון דעם וואָרט אַרויס, און טרויער.

II.

פ ר ו י מ ע ן .

מיר זייגען דאָ, דער טרוים האָט אונז געבוירען ,
און טרוימען עפנען אויף די אויגען זיי'רע,
ווי קליינע קינדער אונטער קארשען-בוימער,

וואָס איבער זיי'רע קרוינען געהט ארויף
די לבנה, אין דער גרויסער נאכט אריין,
.... נישט אנדערש אויכעט קומען אונז'רע טרוימען.

זיי זייגען דאָ אין לעבען ווי אַ קינד וואָס לאַכט
און שוועבען אויף-און-אַפּ ווי די לבנה,
וואָס קומט ארויף פון אונטער בוימער-קרוינען.

זיי וועבען זיך אין אונז אין טיעפסטען ווינקעל.
ווי גייסטער-הענד ביי נאכט אין פוסטע הייזער
וואוינען זיי אין אונז און האָבען שטענדיג לעבען.

און דריי אין איינעם : אַ מענש, אַ זאָך, אַ טרוים.

מאַקסימיליאַן דאַוטהענדעי :

מיר געהען ביים ים.

מיר געה'ן ביים ים אין טיעפען זאַמד,
מיט שווערע טריט און האַנד ביי האַנד.
דער ים געהט אונגעהייער מיט,
מיר ווערען קלענער מיט יעדען שריט.
מיר ווערען ענדליך אזוי קליין,
און קריבען אין אַ מושעל אַריין.
ווי פּעריל וועלען מיר טיעף דאָ זיין,
און אַלע מאָל אַלץ שעהנער זיין.

אין דיינע שטילע אויגען...

אין דיינע שטילע אויגען לאָז מײַך רוהען,
פון אלעם אויף דער וועלט איז רוהיגער דיין אויג.
עס ליגט זיך נוט מיר אין דיין דונקלען בליק,
דיין בליק איז ווי דער ווייכער אווענד צארט.

פון דונקלען האַרזיאָנט פון אונזער ערד
איז נאָר א שריט אן איינציגער צום הימעל
און אין דיין שטילען אויג פערענדיגט זיך מיין ערד.

מלאכים גרויע....

מלאכים גרויע רינגלען מײַך ארום,
און קוקען שטום אויף דיר אלץ, מיין נשמה;
אויף בערגעלעך פון אש שטייל שטעהען זיי,
מיט האלב צובראָכ'נע פליגעל וועהען זיי פערטרויערט;
דאָ און דארטען לויערט שוין דער אָווענד, מיין נשמה.

ווינטען מאַטערען די בוימער....

ווינטען מאַטערען די בוימער,
בלעטער פריהרען און פאלען.

מענשען, ברוין איז נאָך דאס פנים פון די זומערזונגענשטראלען,
אבער די ליפען שעפטשען שוין די לעצטע קלאַנגען,
באַלד איז ס'ליעד פערנאנגען.

אלפרעד מאַמבערט

אונטער מיין פיהרענדער האַנד...

אונטער מיין פיהרענדער האַנד
געהט די לבנה אויף אין אן אורנאכט־לאַנד;
און אין אַ טאָג, וואו ס'האַט אצינד צום ערשמען מאָל
דער שוין פון דער לבנה זיך צעווייגט,
דערזעהען האַבען מיר, א טויטער קערפער ליגט.

געוועזען איז ער אונגעוועהנליך גרויס.
מיר ווייסען נישט זיין נאָמען. פרעמד זעהט ער אונז אויס.
מיר האָבען פאַרשענדיג איהם אנגעקוקט, און צוגעזעצט
זיך צו דער ערד.

זיך צוגעהערט.
— בערג און וואַלקען זענען איבער אונז געהאנגען —
און מיר האָבען
שעפטשענדיג זיך שטיל בעראַמען,
דעם טוימען אין אַ פעלד בעגראבען.
דאָך, וואו מיר זענען שפעטער נישט געגאנגען,
שפורען זעהען מיר פון זיינע טהאַמען.

א י ד ל י ג . . .

איך ליג מיט אַ פרוי ביי אַן אָפענעם פענסטער.
אונזערע אַרעמס — צוזאמען.
מיר קוקען ביידע אין אַ בלומען גארטען,
קוקען אויף אַ רויטער נעלקע.
מיר ווייסען, אז מיר האָבען איצט זיך לייעב.
און אויך: אז קיינמאָל מעהר וועלען מיר זיך שוין נישט לייעבען
נאָך דעם אויגענבליק.

ש ו ו י נ ד ז ו כ ט .

זיי געהען פון אַ וואַלפּאַהרמסקירד.
אַ יונגער מאַן, מיט איהם — אַ בלייבע פרוי,
זיי האַלטען פאר די הענד זיך, גלייך ווי קינדער,
וואָס האָבען צוקערלעך בנגבא אויפגענאַשט.
אויף זייער פנים ווייזט אַ מידער שמייכעל זיך:
„נו, זעהסטו, איך ווער באַלד געזונט, מיין לייעבער מאַן“,
„יא, יא, דו ווערסט געזונט באַלד, לייעבע פרוי“...

עמיל הערמאן :

א וויעגליעד

וואָס זעה איך אויבען אין הימעל,
 אין טיעפען, בלויען רוים ?
 מלאכים'לעך ווייסע זעה איך.
 וואָס טוען די מלאכים ?

זיי פוצען אלע שמערענדלעך,
 זיי פוצען די לבנה,
 אז זיי זאָלען בלאַנקענדיג
 שיינען אין מיין יונגעל'ס חלום.

זיבען קארליקלעך

זיבען קארליקלעך אין מיטען נאכט
 האָבען קליין־קינדעל צום קבר געבראכט.

בעט זיך קליין־קינדעל : אין קבר איז קאלט —
 ס'העלפט נישט. שטאַרבען געמוזט האָט עס באלד.

לייכט האָבען אלע גלאָקען געקלונגען,
 אלע קינדערלעך האָבען געזונגען.

זיבען קארליקלעך אין מיטען נאכט
 האָבען קליין־קינדעל צום קבר געבראכט.

האָבען די חיות געוויינט אזוי ווילד,
 האָבען די וואָלקען דעם הימעל פּערהילט.

אויפגעפלאַמט האָט וואו א ליכט אין א הויז,
 לעשט עס א שטורעם א ווילדער באלד אויס.

זיבען קארליקלעך אין מיטען נאכט
 האָבען קליין־קינדעל צום קבר געבראכט.

ריכארד שאָוקאַל :

צו די וואַנדערער.

אַ, מאַכט נישט אלע טוי'רען פאַר מיר צו,
 לאָזט איינעם אָפּען, כ'וויל צום ליכט מיר פליהען!
 איך זעה די ווילדע שוואַנען ווייטער ציהען:
 געפאַנגען בין איך מעהר נישט פון דער רוה.

געהט נישט פון דאַנען מיט די וואַנדערשמעקען,
 און גרויזאָם זאלט איהר נישט פאַרכיי מיין תפילה געהן!
 צוריק צום לעבען נעמט מיין האַרץ זיך וועקען,
 אן איינציג טויער לאָזט פאַר מיר כאַטש אָפּען שטעהן.

פאַררעט פון מאַרקיו דע...

זאָל איינער פון אייך שורקען האַלטען מיר מיין פערד,
 זאָל איינער פון אייך לומפען ברענגען מיר מיין שווערד:
 איך האָב געלאָזט איהם ביי א דאַמע ליגען.

העי, לאָזט אַ פויגעל נאָך און זאָל ער אין דער לופט זיך ווינען:
 כ'זועל נאָכקוקען. און סיינער פון אייך הינד זאל מיר

נישט שמערען,

ווען אין דער בלוויסייט וועט מיין בליק פערלאָרען ווערען.

פעטער הילע :

נשמה פון מיין ווייב...

נשמה פון מיין ווייב, ווי צאָרט זילבער ביסטו.
 צוויי פלינקע פליגעל פון א ווייסער מעווע
 דינע ביידע פים.
 און פון דיין ליעבען בלוט שטיינט אויף
 א בלויער הויך,
 און אלץ אין דיר
 איז וואַנדער.

הערמאָן העסע

מיין האַרץ איז שווער...

מיין האַרץ איז שווער, מיין האַרץ איז מיר,
 צום ווייטען ים מיך ציהט און ציהט;
 איך בענק אזוי אלץ נאָך דעם גלוט
 פון פּיאָלעטע אָווענדר־שמונדען,
 וואָס פּלאַמיג אויף די וועלען רוהט
 פון זיד־איטאליענ'ס ווייטע זונדען.
 און בענקען בענק איך נאָך דעם בלויען
 שטערענ־הימעל פון לאַנגען־נאַכט,
 נאָך די קאַנאַלענ'ס מידער פּראַכט
 און נאָך ווענעדיג'ס שעהנע פּרויען.
 איך בענק אלץ נאָכ'ן ווילדען פּאָהרען
 אין קליינעם שיפעל, ווען עס טראַגט
 דער שטורעם איהם, און יאָגט, און יאָגט,
 אז אַט נעהט עס אין ים פּערלאַרען — — —
 מיין האַרץ איז שווער, מיין האַרץ איז מיר,
 צום ווייטען ים מיך ציהט און ציהט.

אַרנאַ האַליץ:

די זון זינקט.

די זון זינקט.

איך וואַרט. אזוי לאַנג.

פּערבאַרגען,

ווי אַ פּערשטיקט וויינען.

קלינגט אונטער די בויםער דער טייך.

אין דער פינסטער טאָפּט מיין האַנד אלץ, זוכט די רויטע בלומען.

זיי זענען פּערוועלקט.

דו האַסט מיך פּערגעסען.

קארל בוסע:

איבער די בערגער...

איבער די בערגער ווייט צו וואַנדערען,
 זאָגען די מענשען, וואוינט דאס גליק.
 איך האָב געוואַנדעלט פון איין אָרט צום אנדערען,
 קום מיט פערוויינטע אויגען צוריק.
 איבער די בערגער ווייט צו וואַנדערען,
 זאָגען די מענשען, וואוינט דאס גליק.

וואַרונג.

מיר חלומ'ט זיך: מיט הענד צושפרייט,
 מיין טויטע מאַמע צו מיר געהט.

זי בויגט זיך איין און זאָגט: פּערגיב,
 עס שרעקט מיך די, וואָס דו האָסט ליֵעב.

און איבער קלינגענדיגע טריט
 פּערגעס דיין טויטע מאַמע ניט.

גוסטאָוו פּאָלקע:

אין אין

און אין דיין ליֵעבער נאָה'נטקייט
 ווי קלאַפט מיין האַרץ פאר פרייד!
 איך ווער צוריק אַ אינגעל, —
 די עלטער האָט פּערוועהט.

עס מאַכט מיך ווילד דיין יוגענד'ס
 זוניגער פּריהלינגס הויך.

איך האָב דיך ליֵעב. און דרויסען
 בליהען די רויזען אויך...

אַ, חלום פון טעג, פון נאָלדענע!
 האַרץ, ס'איז געוועזען אַמאָל. —
 אַווענד־וואָלקען וואַנדערען
 איבער מיין יוגענד מאָל.

ז. מעט :

צ ו ז כ ע נ ס

ס'איז שטיל און ליכטיג נאָך. ביז בין השמשות איז נאָך צייט.
ווי אין אַ בלויען רויך לינט אויפ'ן ים צושפרייט די ווייט,
נאָר דאָרטען, אין דער הויך, אַ וואַלקען אין אַ בלומען-בעט
פון מעריב זייט צו מזרח זייט אַ קריכענדער געהט.

ס'איז ליכטיג נאָך און שטיל. נאָר אז דו הערסט זיך בעסער איין,
אזוי וועסטו פארנעמען אַ געשריי פון שרעק און פיין,
דאָס איבער דעם שטילען ים דער שמורם פויגעל רופט
און ציהט זיך צו אַ פעלזען שטיין, און פלאטערט אין דער לופט.

די נאכט וועט זיין אַ שרעקליכע — אין שטורעם, בליץ און פלאם
וועט מישען זיך די נאכט, די ערד דער הימעל און דער ים,
און מאָרגען, אפשר, וועט אַהער צום ברעג, פון דאָרטען טיעף,
דיא גרויע וועל אַרויסוואַרפען די חורבות פון אַ שיף.

פ. סאַלאַנב :

ט ו ו י ע ג - ל י ע ד.

לויפסט אַ נאנצען טאָג זיך אום
אין דער גאַס, אַ, אינגעל מיין.
וואָש זיך, ליעבעס קינד, אַרום,
וואַשענדיג זיך, דרימעל איין.
זינג איך מיר צום שלאָף דיר צו :
אַל-לוי-לוי-לוי-לוי.

קלאַפט דער שלאָף אָן אין מיין טיר,
שעפּטשע איך : שלאָף, קום אריין.
טוליענדיג זיך שטיל צו מיר,
דרימעלט לייכט מיין אינגעל איין.
און איך זינג צום שלאָף איהם צו :
אַל-לוי-לוי-לוי-לוי.

פון אַ שענערער וועלט איז געקומען
 אַ געשטאַלט איבער מיר און געוואַכט.
 נאָר מיין ליבטיגע פרייד איז פארלאָשען,
 איך זעה ווידער די שטאַדט פאַר זיך שטעהן.
 האָב איך ווידער אַזוי זיך געלאָזען
 דורך די שטויביגע גאַסען אַליין.

III

איך געה דורך פייכטע טאָלען,
 מיך דריקט אַ שווערער טרויער.
 איך זעה די ווייט זיך מאָלען
 צוואוואָרפענער און בלויער.

עס וועהט די נאַכט מיט דרימעל —
 מיט רוה געבענשטע טרוימען;
 און אויבען רוהט דער הימעל
 מיט ווייכע טיעפע רוימען.

אויף אַלץ איז רוה און כישוף,
 נאָר אין מיין האַרץ איז שטודעם,
 און ווייט איז צו אַ ישוב.
 אַ, וועגען פון יסורים!

IV.

אַ פערשפעטיגטער רייטער, שנעל, ווילד ווי דער ווינט
 פליהט פאַרביי פאַר מיין מיר און אַנטרינט,
 כ'בליק איהם נאָך — נאָר די נאַכט איז פאַר'חשד'ט און וויסט
 און מיין בליק ווערט פאַרלאָרען אומזיסט.

די בעריאָזקעלעך שטעהען פאַרטרויערט אַרום,
 און אַרום איז פאַרשטאַרבען און שטום.
 נאָר דער ווייטער גאַלפּ טראַגט זיך אָפּ פון דער ווייט....
 — דו אַנטלאָפענער, האָסט ניט קיין צייט!

מיין געלעגער איז איינזאַם און קאַלט און גערוים
 און מיך מאַטערט אַ שלאָפלאָזער טרוים.

אך, ווען איך זאָל נאָך איינמאָל אַ בליק טאָן אויף דיר!
ווען נאָך איינמאָל דו פליחסט פאַר מיין טיר!

v

אַ, ווי שווער עס איז מיט מענשען לעבען!
פאַרוואָס מוז מען מיט זיי לעבען ביו'ן טויט?
פאַרוואָס זאָל מען ניט דעם גאַנצען לעבען
וואונדער כישוף'ן און שפרעכען שטילערהייט.

און אַ רוהיגער פאַרוונקען-ווערען
אין די וואַלקען, אין דעם הימעל און דער ערד,
ווערען ווי דאָס שווייגען פון די שמערען,
וועלכע לייכטען אויבען לויטער, ניט געשמערט!

מ. קוזמין:

ו ו ו ז ה י ט

איך האָב געפרעגט די חכמים פון דער וועלט:

צו וואָס לייכט די זון?

צו וואָס וועהט דער ווינד?

צו וואָס ווערען מענשען געבאָרען?

האָבען מיר געענטפערט די חכמים פון דער וועלט:

— די זון לייכט דערפאַר,

אז צייטיג זאל ווערען די תבואה אין פעלד

און מענשען זאָלען פון מנפות שטארבען.

— דער ווינד וועהט דערפאַר,

ער זאל די שיפען פיהרען צו די ווייטסטע ברעגען

און מיט זאמר פערשיטען קאַראוואַנען.

— מענשען ווערען געבאָרען דערפאַר,

זיי זאָלען מיט'ן ליעבען לעבען זיך צושיידען

און געבירען אנדרע צוליעב דעם טויט.

„פאַר וואָס האָבען די געטער אלץ אזוי בעשאַפען?“

— פאַרוואָס האָבען זיי דיר געגעבען אַ פערלאַנג

צו פרעגען נאַרישקייטען?

פ. טיומ'שעוון :

די נאכט

דער וועג — אין הייסען זאמד פערשאַטען.
 מיר פאָהרען. שפעט. דער טאָג פערנעהט.
 ביים וועג פון יעדען בוים דער שאטען
 האָט אין איין שאטען זיך צושפרייט.

אַט ווערט די ווייט אין גרוי פארצויגען...
 ווי אַלץ זעהט אומעטיג דאָ אויס!
 די נאכט — אַ וואַלף מיט הונדערט אויגען —
 קוקט ביזן פון יעדען קוסט אַרויס.

ראַבערט ל. סטיווענסאָן :

די הוידע

ווי, ווען מיר נעהען זיך הוידען אַצינד!
 ס'איז דאָך די לופט אזוי בלוי,
 אַי, זיך אַ לאַז טון, אַ לאַז טון געשווינד,
 און הוידען זיך, הוידען אזוי.

אַרויף אין דער לופט און אַריבער דער וואַנד
 ביז וואַנען מיר זעהן אזוי ווייט.
 די טייכען, די בוימער און נעבענאַנאָנד
 בהמות וואָס פאַשען ביים זייט.

מיר קוקען אַרונטער און זעהען אין גרין
 דעם גאַרטען, דעם דאָך און דאָס פעלד,
 מיר הוידען זיך, הוידען אַהער און אַהין,
 און פריי איז פאַר אונז נאָר די וועלט.

זומער אין בעט

אים ווינטער שמעה איך אויף ביי נאכט
 און טו זיך אָן ביים לעמפיל-שיין.
 און זומער מוז איך, פונקט פערקעהרט
 ווען ס'איז נאָך טאָג אין בעט שוין זיין.

איך מוז שוין זיין אין בעט און זעהן
 ווי פויגעל שפרינגען אויפ'ן בוים,
 און הערען ווי אין דרויסען דאָרט
 נאָך קלינגען טריט אָפּ אין'ם רוים.
 און דענקסטו ניט, אז שווער מוז זיין,
 ווען דרויסען איז דער הימעל בלוי,
 צו מוזען געהן אין בעט אַריין
 ווען ס'ווילט זיך שפּיעלען מיר אזוי ?

דער שאַטען מאַרש

אַרום דעם גאַנצען הויז איז אויסגעשפּרייט די נאַכט,
 און דורך די פענסטער גלאַצט זי אין דער שטוב אַריין.
 זי פּויעט אין די ווינקלען, איינגעדריעהט און וואַרט.
 און וויגט זיך מיט דעם וויגענדיגען לאַמפּען-שיין.

דאָס קליינע האַרץ מיינס געהט אין מיר שיער אויס פון שרעק,
 איך שפיר אין מיינע האַר אַ שרעקיג קאַלטען הויף,
 און קרומע שאַטענס בויגען זיך פון ליכט אַוועק
 און געהען מיט די טרעפּ אַרויף אַלץ אין דער הויף.

דערקלעהרונגען:

די זאמעלביכער „שריפטען“ ערשיינען פון צייט צו צייט און ווערען רעדאגירט פון דוד איגנאטאָוו. האַמער, סאַפּאָ, זאַנאַרקעאַן, האַראַץ און קאַטלום — זענען פון מ. א. הערבערט איבערזעצט פון אַריגינאַל און אין דעם אַריגינעלען מעטער. די שורות אין סאַפּאָ'ס ליעדער, וואָס שמעהען אין קלאַמערען, זיינען השערות.

ריכאַרד דעהמעל'ס — „די שטילע שטאַט“: מאַקסימיליאַן דאַוטהענדע'ס — „אין דיינע שטילע אויגען“, „מלאכים גרויע“, „ווינטען מאַטערען די בוימער“, פ. סאַלאַגוב'ס — „אַ וויעג ליעד“ און די ליעדער פון: עמיל הערמאַן, אַלפרעד מאַמבערט, ריכאַרד שאַוקאַל, פעטער הילע, הערמאַן העסע, אַרנאָ האַלי, קאַרל בוסע, גוסטאַוו פאַלקע און קוזמין — זענען איבערזעצט פון זישאַ לאַנדוי. ריכאַרד דעהמעל'ס — „אַ שמים אין דער פינסטער“, מאַקסימיליאַן דאַוטהענדע'ס — „מיר געהען ביים ים“ און די ליעדער פון פרידריך ניטשע און ראַבערט סטיוונסאָן — זענען איבערזעצט פון ר. אייזלאַנד. הוגאָ פאַן האַפּמאַנסהאַל'ס — זענען איבערזעצט פון מ. ל. האַלפּערן. א. פעט'ס, טויטשעו'ס און אלע אַנדערע סאַלאַגוב'ס ליעדער זענען איבערזעצט פון מאַני לייב. די פּאָדערבלעטער און אלע אַנדערע צייכונגען אין דעם בוך זענען די אַרבייט פון ז. מאַוד.

מיר דריקען אויס אונזער פערדרום וואָס אונז האָט זיך, אין קיין איינעם פון די ביכער, נישט איינגעגעבען צו האַבען אַ איינהייטליכע אויסלייגונג, כאַטש מיר האַבען צו דעם געשטרעבט די גאַנצע צייט. דער כאַראַקטער פון דער אויסלייגונג און אויך פון די פונקטצייכענס היינגען אין אונזערע דרוקערייען אַפּ פון יעדען זעצער בעזונדער. צווישען די פּערדראַסיע גרייזען געפינען זיך: אין אינהאַלט — „תּ ראַזענטהאַל אויפ'ן אַרש פון מ. ראַזענטהאַל; און אין מ. ל. האַלפּערין'ס „צוויי ליעדער“ איז פון אַ געוויסער צאַהל ביכער אַרויסגעפאלען די שורה: „עס שפּיעלט זיך מיט דעם זיידענס הייליגען און אַלמען ספר“ (ערשטע ליעד, דריטע שורה פון אויבען) און אין צווייטען ליעד (זיבעטע שורה פון אונטען) שמעהט „פּרויהילונג-צייט“ אויפ'ן אַרש פון „פּרויהילונג-צייט“. אין וו. נאַטאַנסאָן'ס אַרטיקל (זיבעטע זייט, צוועלפטע שורה) שמעהט „גאַנגוס“ אויפ'ן אַרש פון „גאַנגעס“.

אינהאַלט פון ערשטען בוך „שריפטען“:
דוד איגנאטאָוו — „דער נבון“; זישאַ לאַנדוי — דערנער און מיידעלשע געזאַנגען; מאַני לייב — פון די ליעדער אַבער און נאַכט; ר. אייזלאַנד — די יונגע; וואָלט ווהיטמאַן — „אַ גרום דער וועלט“ (אידיש דור י. י. שוואַרץ); א. אַפּאַטשו — ראַמאַן פון אַ פּערד גנב. נאַטיצען — דר. ת. זשיטלאַווסקי, די אַלמע און די יונגע, אונזערע קריטיקער. דערקלעהרונגען.

אינהאַלט פון צווייטען בוך „שריפטען“:
מ. ל. האַלפּערן — „אין דער פרעמד“; א. ראַבאָ — דער לייבטורעם; ל. מילער — ליעדער; מ. באַסין — פּערלאַרענע טרוימען; י. אַפּאַטשו — מאַרים און זיין זוהן פיליפ; פּרץ הירשביין — דאַס ליעד פון דעם נאַר; י. י. שוואַרץ — פון דער טיעפעניס; ב. ריווקין — צום נייעם ראַמאַנטיוזם; זישאַ לאַנדוי — גאַמען; מאַני לייב — מעשה-ליעדער; דוד איגנאטאָוו — אין קעסעל-גרוב; אַבאָ אַסטראַווסקי — 1) אַ בריווע פון דער היים, 2) פון יענע טעג; וואָלט ווהיטמאַן — (בילד); דערקלעהרונגען. פּאָדערבלעטער און צייכונגען פון ז. מאַוד.

אַרדעס פון דער רעדאַקציע „שריפטען“:

DOVID IGNATOFF

2216 Adams Place

Bronx, New York